

*Світлій пам'яті моїх односельців
та колег по спільній роботі в органах державної
виконавчої влади, місцевого самоврядування,
природоохоронних та громадських організаціях
Верховинського району в період з 1972 по 2023 роки*

Дмитро СТЕФЛЮК

З РІДНИМ КРАЄМ НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

“Лисаний Камінь”

Косів
2025

УДК 821.161.2
ББК 84.4(Укр6)
Я 67

Стефлюк Д.

С 79 З рідним краєм на межі тисячоліть/Стефлюк – Косів: Писаний Камінь, 2025 – 486 с.

Анотація.

ББК 84.4 (УКР6)

© Д. Стефлюк, 2025
© Видавництво
«Писаний Камінь», 2025

ПЕРЕДНІ ЗАУВАГИ

Симпатичну книжку написав Дмитро Стефлюк, заступник директора з наукової роботи Національного природного парку «Верховинський». Виклав на папері у суворій хронологічній послідовності свій життєпис – відколи «себе запам'ятав». А рівнобіжно розповів про чимало подій та явищ із життя горян, очевидцем чи учасником яких був, про людей, з котрими разом працював чи лише стикався.

Звичайно, більшість тексту, розділеного на своєрідні розділи, стосується діяльності Д. Стефлюка в органах районної влади – як державних, так і місцевого самоврядування. На сторінках книжки надібаємо документально точні свідчення про життя Верховинщини протягом 70 – 90-х років минулого століття та першого десятиліття ХХІ-го віку. Вони засвідчують, що жив і працював автор, як і всі ми, кому випало побувати на цій Землі саме за доби глобальних перемін на ній, не просто на межі тисячоліть, а воістину на зламі епох. Принаймні для нас, українців, цей перевал означився переходом від радянської командно-адміністративної дійсності до реалій по-європейськи демократичного суспільства з національним забарвленням. І в книжці ці процеси на прикладі одного, окремо взятого району, передано доволі колоритно. Причому узагальнення, до яких вдається автор, аналізуючи суто місцевий матеріал, віддзеркалюють загальні, всеукраїнські реалії тих чи інших літ.

Звісно, насамперед «З Верховинщиною на межі тисячоліть» – взірць мемуарної літератури. Йому не чужі сповідальні мотиви. «Чи так я жив, чи по совісті?», – запитує себе і свого читача Д. Стефлюк. Але вже саме це копання в собі слугує ствердною відповіддю на таке запитання.

Зрештою, те засвідчує й весь текст цього історико-ліричного твору, написаного щиро й без викрутасів марнославства. В його простих прозових рядках, прикрашених місцями поетичними вкрапленнями, минуле, яке, здавалось би, навіки кануло в Лету, воскресає і стає живою історією. Читаючи книжку, мовби бачиш перед собою й тих людей, про яких розповідає пан Дмитро, і його самого в різні роки. А перед внутрішнім зором наче пробігають картинки різної давності.

Втім, вони радше змальовані, ніж лише з фотографічною точністю передані на письмі, бо осмислені автором з висоти його віку й часу, що минув відтоді. У цьому й цінність такої хроніки, що то не сухе документування спогадів, а виклад уже пропущених через серце оповідача відстояних карбів пам'яті.

Правда, інколи пан Дмитро занадто деталізує, подекуди надміру скрупульозно перелічує факти, цифри, імена, вичерпно передає на письмі те, хто, коли й де виступив і що сказав. Проте й цьому педантизмові існує виправдання. Книжка житиме не лише рік-два чи десять або й сто, а значно довше. Якщо звісно, в тій чи іншій перспективі Земля й діла на ній не згорять, як припускали ще біблійні пророки.

Отже, й через сотні літ хтось гортатиме її. Й цілком можливо, що завдяки такому ретельному перелікові «трудів і днів» той читач – історик, краєзнавець, далекий Стефлюків нащадок або ж лише проста зацікавлена людина – знайде потрібні йому скарби і в тому, здавалось би, місцями нудному і втомливому перелікові подробиць. І тоді щось із пережитого паном Дмитром та його ровесниками й сучасниками, всіма нині сущими зблисне для нього в тому мереживі такою гранню, якої ми самі тепер не бачимо й значущості чого не відчуваємо.

Власне, й теперішній читач, гортаючи «З Верховинщиною на межі...», може знайти на цих сторінках, кажучи словами Каменяра, «дивнії перли». Скажімо, для автора цих рядків, який ознайомився з книжкою перед її виданням, такою знахідкою стала розповідь пана Дмитра, передана з уст когось із його земляків-горян, про те, що Іван Франко, коли гостював у Довгопіллі у священника Івана Попеля, ночував не у світлиці, а на ґанку. Правда, то й ночівлею було важко назвати. Адже письменник і господар «майже всю ніч розмовляли», оскільки гість цікавився життям довгопільців, їхніми звичаями, обрядами, побутом...

Загалом за ряснотою подробиць і деталей сторінки книжки Д. Стефлюка десь нагадують тексти античних римських біографів. Але й при тому, що там удосталь різних відомостей, усе ж виразно відчувається: автор далеко не все сказав. Зрештою, й те, що маємо у вигляді цієї книжки, переконує: якби не лише окремі з нас, як-от пан Дмитро, а більшість людей зоставляла після себе такі хроніки свого життя на Землі, наскільки багатшою була б тоді наша історія!

Василь МОРОЗ.

*Заступник головного редактора газети «Галичина»,
член Національної спілки журналістів України.*

ЗАСПІВ

*Боюсь потонути у словесній каламуті,
Тому шукаю синіх берегів.
Стискають голову обручі у скруті,
Та я ніколи навпрошки не брів.
Ішов туди, куди веліла совість,
Прав у росі слова, мов пелюшки,
Творив лише свою життєву повість,
Збирав каміння з чистої ріки,
Щоб звести храм і Богу помолитись
За світлу днину і травневу ніч.
І я не можу і не смію збитись
З дороги батька – ось у чому річ.*

ПРОЛОГ

На провідну роль селища Жаб'є (з 1962 року його називають Верховиною), розташованого в центральній частині території, де споконвіку проживає така етнографічна група українців, як гуцули, свого часу вказував Іван Франко. Прибувши сюди і побачивши красу природи цього краю, доброзичливість його жителів та їхнє злиденне життя через те, що століттями тут панували іноземні колонізатори, Великий Каменяр мовив: «Ось Жаб'є, Гуцульська столиця. Нема, мовляють, села понад Жаб'є, і більшого лиха шукати дарма». Ці слова яскраво відобразили тогочасні реалії Жаб'я (надалі вживатиму нову його назву – Верховина) і стали пророчими щодо його місця й ролі як центру розвитку суспільно-громадського та культурно духовного життя гуцулів.

У трембітоньку заграю, заграю, загуду...
зі своїм рідним милим краєм розмову поведу.

Верховино, Мати моя,
вся краса чудова твоя, у мене на виду.

З пісні «Верховино, мати моя»

ВСТУП

Бажання написання спогадів про Верховинщину на межі XX і XXI тисячоліть з'явилося 2011 року, після завершення державної служби в органах місцевого самоврядування. Захотілося оцінити прожите. Як я жив? Чи зумів знайти спільну мову з людьми? Чи зрозумів ту істину, заради якої приходимо на цей світ?

Життєвий шлях людини – це ріка, пливучи якою зустрічаємо людські долі, наче підводне каміння. Вони різної величини, ваги, складу, форми та поверхневого рельєфу. Тож мимоволі замислюєшся: на бистрині долі людській дароване бурхливе, стрімке, сповнене пригод та небезпек життя, чого не відчуєш на тихих плесах. Можливо, в цьому ризику – те людське щастя, що дарує нам відчуття повноцінності та впевненості у своїх діях, помислах, поведінці. Навчаємося в людей мудрості життя, вдосконалюючи себе, й заодно навчаємо їх.

Однак я довго вагався, чи варто це робити тепер, коли вже майже чверть століття живемо у незалежній Українській державі, де змінились основні економіко-правові засади, зникають старі ідеологічні форми, укорінилася свобода слова та віросповідання, вільними стали засоби масової інформації. Нині вже певною мірою забезпечуються конституційні гарантії діяльності різних політичних партій та громадських організацій, а – найголовніше – виросло нове покоління молодих людей, які народилися в новій Українській державі. Їхній світогляд формується в нових суспільно-політичних реаліях, в період розбудови демократичної держави європейського типу. За доби ж моєї молодості все було навпаки. Нашим головним обов'язком було вчитись і працювати. Все інше мала вирішувати держава...

Отож завдяки підтримці друзів я вирішив написати про те, як минали мої дитинство й юність, як відбувалося моє становлення як працівника громадських і державних організацій. При цьому хотів би показати, що таке велика родина та її вплив на формування світогляду своїх нащадків. Адже з роду все починається – мова, сила, звичаї, традиції. Ріка життя, наповнена родами, мов краплями води, творить народ.

Особливу роль відводжу друзям, однодумцям, разом з якими працював в одній команді багато років. Інколи доводилося вирішувати складні питання в різних сферах життя села, району та регіону. Мусили приймати не завжди популярні рішення, особливо в умовах різних реформ та кампаній не тільки радянського періоду, а й в часи розбудови Української держави, економічної та фінансової кризи, стихійних лих та політичних протистоянь. При цьому старався зберегти авторитет і довіру людей та забувати про щаблі драбини кар'єрного зростання.

Моє державно-громадське життя склалося так, що я працював з багатьма надзвичайно цікавими людьми на різних ділянках роботи – в комітеті комсомолу, сільській раді, райкомі партії, райдержадміністрації та районній раді і мої спогади про них є також частиною історії нашої Верховинщини. Я почав описувати свій життєвий шлях відтоді, коли себе запам'ятав, і довів цей літопис до нинішніх днів. Може, мені вдалося й більше зробити, ніж моїм ровесникам та колегам. Та лише тому, що на кожному етапі мого життя хтось із них приходив мені на допомогу.

Труднощі дитинства та інші, здавалось би, неймовірно важкі перепони на шляху мого становлення сприяли формуванню самостійного життя, бо отримати матеріальну допомогу не мав змоги. Натомість була нічим не замінна

моральна підтримка від батьків. Це траплялося завжди у найбільш переломні життєві моменти. Так само й інші люди довкола мене, старші і молодші, були мені цікавими, тож я потсійно завдяки їм дізнавався про щось нове.

Працюючи над цією книжкою, я ставив перед собою завдання писати про людей, з якими разом трудився впродовж цього тривалого й непростого для долі верховинців періоду. Вони здебільшого були моїми одностудцями. Багатьох із тих, з ким ми спільно простували життям, я не згадав. І не тому, що вони були менш цікавими, ніж інші. Просто коли пишеш про минуле, то не все й одразу зринає в пам'яті: одне згадуєш сьогодні, інше – завтра... А тим часом книжка пишеться, тому щось природно й залишається поза її сторінками.

Певна частина моїх спогадів присвячена проведенню сесій районої ради, засідань райвиконкому, колегій райдержадміністрації, семінарів та нарад. Навдені цифрові показники про виконання завдань у промисловості, сільському господарстві та соціальній сфері свідчать про постійний контроль з боку владних структур над цими питаннями в умовах тогочасної планової економіки. На моє переконання, це було основою нашої управлінської діяльності у вирішенні проблем соціально-економічного розвитку району, повсякденної діяльності установ і організацій, залежно від поставлених завдань та вимог часу. Спогади ж про ціни та грошові реформи відображають непрості часи становлення ринкової економіки, коли на короткий період нашим простим людям довелося бути мільйонерами, а бюджет району обчислювався в мільярдах...

Сподіваюся написане стане своєрідною даниною пам'яті про багатьох людей, які працювали в органах державної влади та місцевого самоврядування, керівни-

ків підприємств та організацій, депутатів районної, селищної та сільських рад. Вони сумлінно виконували свої обов'язки, раділи нашим спільним успіхам і важко переживали невдачі, боролися чи здавалися, та все ж чогось досягали в житті. Чи завжди домагались особистого успіху? Це вже як судилося долі. Але згадане про цих людей у книзі так чи інакше увиразнює й доповнює історію нашого краю на межі тисячоліть.

Не знаю, як сприйме цю книжку читач, бо пересічну людину здебільшого цікавить життя видатних людей – поетів, філософів, письменників, військових діячів та політиків. А тут – переважно відомості про походження моєї родини та свідчення про ту чи іншу частину моєї особистої участі в державному й громадському житті верховинського суспільства, до того ж дуже схематичні. Можливо, написане зацікавить краєзнавців, працівників та ветеранів органів виконавчої влади й місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад, керівників політичних та громадських організацій, а може, і ні. Це вже як кому і що до вподоби.

Так сталося, що ми більше знаємо про роль у новітній українській історії таких діячів, як президенти, депутати, олігархи, а також – трохи менше – про подвижників культури та письменників і меценатів. При цьому майже нічого не відаємо про людей, котрі своєю повсякденною працею вирощують хліб, навчають дітей, рятують чийсь життя, охороняють правопорядок, бережуть природу чи займаються громадською діяльністю в інтересах громади села чи району. Я ж, слухаючи своїх багатьох сучасників, завжди задумувався над тим, що після нас явно бракуватиме свідчень про цей відтинок української історії, протягом якого нам випало жити. Кожна мить, день чи рік – уже частка минулого. І шкода, що не завжди залишаються

засвідчені кимось оцінки подій чи портрети людей того часу.

Ця книжка писалася більше року. Особливо важко мені давалися спогади про останні десятиріччя. Мабуть, тому, що все надто свіже в пам'яті, як мовиться, ще не влягалося. Я давав читати цей твір колегам по багаторічній праці – Петрові Пониполяку, Петрові Шкрібляку та друзям-журналістам в Івано-Франківську – Романові Андріяшку й Ганні Гелеван. Вони й порекомендували мені видати його.

Одним із чинників на користь того, щоби таки віддати свою працю на видрук, – бо все-таки я вагався, видавати її чи ні, – послужила думка мого доброго товариша, односельця по селу Верхньому Ясенові Михайла Нечая (молодшого). Він сказав, що читати рукопис було дуже цікаво. Правда, за його словами, він ніяк не міг ототожнити мене з тим, що прочитав, попри те, що тривалий час і сам працював поряд зі мною в органах державної влади...

Я дуже вдячний своїм колегам, які висловлювали свої думки про мій доробок та сприяли у підготовці до видання цієї книжки.

1. Сторінки історії села Верхній Ясенів.

Найперша письмова згадка про село Верхній Ясенів належить до 1631р. Давня назва – *Ясенів*: Jasielow (1628, ЛЦДІА, ф. 5, оп. 1, спр. 125, арк. 1058. Така назва є, очевидно, посесивним утворенням на *-iv* (< *-овъ*) від антропоніма *Ясен* або *Ясень*, пор. укр. Десь у XVIII ст. назва села була ускладнена атрибутивним членом – прикметником *верхній*, що вказує на розташування поселення у *верхах* (у горах). В той час на Покутті вже було село *Ясенів-Пільний*.

За народними переказами, назва пішла від того, що в селі колись росло багато *ясенів*.

Як подають польські джерела з XIX ст більшість земної посілості в селі Верхній Ясенів була власністю спершу родини Страшнерів , а потім уже у 80-х роках XIX ст стала власністю товариства вирощування лісу , що знаходилося у Відні.

З Верхнім Ясеновом тісно пов'язані сторінки історії опришківського руху. Після загибелі Олекси Довбуша загін опришків очолив Павло Орфенюк. Але в бою біля села Довгополя в цьому ж 1745 році він загинув. Протягом наступних – майже 10 років боротьбу опришків проти польських колонізаторів-поневолювачів очолюють Василь Баюрак та Іван Бойчук. За цей час загін здійснив ряд походів.

Однак, у 1754 р. польській шляхті в селі на той час Ясеніві Горішньому вдалось підступно схопити Василя Баюрака ,але село і надалі залишалось місцем перебування та боротьби опришків. Вслід за Василем Баюраком, тут протягом 1755-1759 рр. продовжував боротьбу загін Івана Бойчука, вихідця із цього ж села.

В Ясеніві загін комплектувався і зміцнювався, тут він підтримував зв'язки з населенням та набирав старту для подальшої боротьби. Все це, звичайно, уможливило загону Івана Бойчука зробити успішні наступи на цілий ряд міст Прикарпаття. А далі – продовжити похід на Східну Україну.

Добравшись до Запорізької Січі, загін Івана Бойчука опинився в Переяславському курені отамана Кочубея. Тут склалась на той час унікальна ситуація, коли карпатські опришки, очолювані гуцулом з Ясенова Іваном Бойчуком, та козаки, очолювані Гнатом Марущаком, об'єднались в одну військову силу, перейшли з Лівобережжя на Правобережжя України і там прилучилися до гайдамацького руху, подавши йому чималу допомогу в боротьбі з польськими колонізаторами.

У період 50-80 рр. ХХ століття розпочався новий етап в історії економічного та соціально-культурного розвитку села Верхній Ясенів. На фоні важкого післявоєнного часу, який характеризувався складною суспільною обстановкою, великими протиріччями, підозрою і ненавистю, що підсилювалась страхом карних заходів щодо мирного населення – засудженням і висилкою значної кількості родин за участь або сприяння національно-визвольному рухові. Всього засуджено та виселено із села з цих мотивів понад 70 людей. В цей час матері та вдови оплакували своїх синів і чоловіків, які не повернулися з фронтів Другої світової війни. На цій війні загинуло та пропало безвісті 45, та повернулися інвалідами 18 ясенівців. 52 чоловіки загинули в національно-визвольній боротьбі як учасники боїв та сотень Української Повстанської Армії. В таких умовах розпочалась колективізація. В 1953 році був створений колгосп «1 травня». Першим головою колгоспу було обрано Михайла Джиголяка, який з частиною своєї господарки вступив до нього. Період колективізації в основному супроводжувався сльозами газдинь і прокльонами газдів, які прощались із землею, худібкою та сільськогосподарським реманентом. На урочистому святкуванні з нагоди 30-річчя створення колгоспу один з перших його організаторів

Федір Савіцький згадував, що протягом двох днів він із Михайлом Джиголяком та Іваном Пантелюком зібрали лише п'ять заяв про вступ до колгоспу. Про це вони доповіли уповноваженому з району і на третій день з участю уповноваженого Івана Преснякова пішли в обхід по присілках з відповідними погрозами. Цього дня вже було подано добровільно 30 заяв про вступ до колгоспу. Відомі на той час газди Федір Стефлюк, (Федина), Іван Максим'юк (Максименчуків) та багато інших змушені

були переховуватись від переслідувань, а свою худобу (корови, бики, вівці) роздали між людьми, щоб їх не конфіскували. Одинокі вистояли, не вступили в колгосп, залишившись жити при земельному наділі 0,15 га. Це Юрій Дрислюк (Ілітютчин), Василь Дрислюк, Катерина Потяк та багато інших, що одержали назву, так званих одноосібників, Період становлення колгоспу проходив складно. Певні зрушення відбулися на початку 60-х років. Розпочалося будівництво ферм, вівчарників, робились спроби садити сади, вирощувати капусту і кукурудзу. З метою виконання завдань і вказівок по розширенню орного клину, розорювали окремі площі сінокосів на високогір'ях. Тільки на присілку Погар було розорано 16 гектарів сінокосу, що окрім великої ерозії ґрунтів нічого не принесло. На початку 70-х років колективне господарство започаткувало розвиток допоміжних промислів, що значно піднесло колгоспне виробництво, було відкрито цехи по виробництву товарів народного споживання так званих (художніх виробів). Це дало змогу закупити техніку та виплачувати колгоспникам заробітну плату. В цей період, значно покращився зовнішній вигляд села, поліпшилось матеріальне становище колгоспників, велось активне індивідуальне будівництво. Зводилися нові господарські та адміністративні приміщення. Все менше залишалося від садиби колишнього панського будинку пана Баваровського.

Тільки каштани, модрини та реконструйований ставок ще нагадують про колишніх приватних власників маєтку. Незважаючи на цілий ряд експериментів, битва за високі прирости м'яса та надої молока в колективному господарстві не досягнуто великих успіхів. В таких умовах існування колективної форми власності, господарство стало неперспективним і тому реформа, яка

пройшла в 1991 році, оправдала себе. Інша справа що селянам прийшлося самим вирішувати, в якій формі і як краще господарювати. З цього часу розпочався новий етап в історії соціально-економічному розвитку села. Зокрема: Проведено капітальний ремонт двох корпусів загальноосвітньої школи, перебудовано пришкільну їдальню та інтернат, побудовано спортивний та актовий зали, облаштовано інфраструктуру сільського стадіону та споруджено новий спортивний майданчик. Побудовано новий Будинок культури (2004р) та дитячий садок на сорок місць (2018р). Проведено реконструкцію приміщення старого медпункту, в якому відкрито музей історії села Верхній Ясенів (2019р.) Збудовано сільську лікарську амбулаторію для обслуговування жителів сіл Верхній Ясенів та Рівня (2018р), реконструйовано приміщення школи в селі Рівня. Приміщення колишньої контори колгоспу перебудовано під сучасний чотирьох поверховий офіс в якому розміщено адміністрацію Національний природній парк «Верховинський» та відомчий готель (2022р). Діють приватний відпочинковий комплекс «Згарда» та більше десяти приватних відпочинкових садиб і торгових закладів. На присілку Ліщевата збудовано Церкву(2015р).

У Ясенові Горішньому народилася (Теодозія) Доня Ясельська (1890-1970р.р.), одна з аматорок Гуцульського театру. У 18 років вона стала артисткою цього театру.

Гнат Хоткевич так писав про неї: «Невисока на зріст, з задумливою ласкавістю в погляді і лихою долею в житті прекрасно вела драматичні моменти, вона мала хист не лише до пісні, а й до художнього слова, але й досі вдало володіла мистецтвом гуцульського танцю, чим полонила глядачів. Однією із самодіяльних творчих особистостей нашого краю також була талановита

гуцульська співачка Марія Кречунек, що в народі відома під місцевою назвою – «Чукутиха», яка жила у Ясенові Горішньому ще в часи владарювання тут Австро-Угорщини і Польщі. Жива пам'ять про неї збереглася серед багатьох верховинців завдяки усним переказам місцевих старожилів, а також з однієї історичної фотографії, яку в народі називають «Чукутиха з люлькою». Сталося так, що саме за часів влади Польщі, у Жаб'ю жив і працював видатний український фотограф із Полтавщини – Микола Сеньковський. Він сфотографував цю красиву літню гуцулку в святковому вбранні із люлькою і назвав свою етнографічну фотороботу: «Стара гуцулка». Пізніше, 1931 року, ця художня світлина експонувалася на Міжнародній європейській фотовиставці у столиці Франції – Парижі й одержала найвищу нагороду – Гран-прі та світове визнання неперевершеної краси Гуцулки. У селі Рівня її онук Микола Максимюк відкрив приватний музей знаменитої Горянки. В селі Верхній Ясенів народився відомий господар Фока Шумеїв. Відомо, що видатний польський письменник Станіслав Вінценз у своїй тетралогії «На високій полонині» літературно увіковічнив пам'ять про славного гуцула Фоку Максмяка (Шумеюка) із Ясенова Горішнього, як благородного місцевого мудреця та досвідченого господаря Гуцульських Карпат. У період 60—80-х років вихідці з Верхнього Ясенова закінчують вищі навчальні заклади. Серед них Юрій Стефлюк (Фединин), Микола Мартищук (Дмитрів), Петро Шкрібляк (Феделюків) та інші. Михайло Ілійчук та Михайло Ославський захистили дисертації і дістали вчені звання кандидатів мінералогічних та юридичних наук. Станом на 1990р. 35 чоловік з села Верхній Ясенів здобули вищу освіту. В даний період в сільській школі вчителюють майже всі

вихідці з села. Більшість верхньоясенівців згадують з вдячністю своїх вихователів. А саме колишніх директорів Івана Щерб'юка, Василя Гаврилюка, Миколу Білогура, Василя Головатого, Степана Абрамюка та Ярослава Прокопишина. Вчителів Івана Катеринюка, Олександра Романюка, Юлію Машталір, Станіславу Співак, Лідію Шкрібляк, Івана Федірчика, які внесли значний вклад в становлення та розвиток інтелекту учнівської молоді. Значну просвітницьку роботу з історичних, юридичних та медичних питань в нашому селі проводив священник Михайло Березюк, який понад 40 років служив на Верхньоясенівській парафії. Він був радником гуцулів практично з усіх питань їхнього складного життя. На Гуцульщині був добре відомий газда Федір Стефлюк - (Федина), який зарекомендував себе зразковим господарем, добрим практиком з травматології та ветеринарії. Понад 20 років сільським медичним фельдшером працював Григорій Гамула і сумлінною працею заслужив високу повагу односельчан.

Село Верхній Ясенів здавна славалося музикантами.

Серед них найбільш відомі: Іван Дрислок (Іріщуків), Дмитро Мельничук (Гриценків), Іван Шарваровський (Іванюта) та Михайло Пивнюк (Пивнюків). Вінцем музичної еліти села став відомий музикант і фольклорист, заслужений працівник культури України Роман Кумлик (1948 -2014р.р) . Коли Романові виповнився рік і три місяці його мама була репресована і запроторена до Мордовських таборів. Хлопець був залишений на виховання тітці Катерині. На скрипці Роман навчився грати ще у дошкільному віці.

Волею долі так сталося, що чоловік Катерини Петро був музикантом скрипалем. У нього хлопчина і отримав перші уроки гри на цьому інструменті. Коли навчався у

першому класі вперше дебютував з скрипкою на обласній сцені.

Люди пригадують, як маленький Роман чисто і акуратно загравав низку мелодій. Уже тоді його запрошували на весілля та інші заботи грати для гостей. Талановитий хлопець не знаючи нот грав усе «на слух». У дев'ятнадцятирічному віці юнак переїхав до Криму, де після ув'язнення перебувала його мати. У Сімферополі Роман вступив до музичної школи, де закінчив курси диригентів та керівників художньої самодіяльності. Музичні та творчі пісенні гуцульські традиції нині представляє відомий в Україні та за кордоном наш земляк Дмитро Рокіщук (Гафійн). На всю Гуцульщину славились ковалі, що жили і працювали в селі Верхній Ясенів, це Дмитро Кумлик (Пронів), Ілько Кумлик (Гагуц), Микола Савчук (Штудер). Інструментами, що зроблені руками цих майстрів і сьогодні користуються будівельники та столярі. Берегли старі гуцульські звичаї і трембітарі. Василь Федончак. (Козьмеюк), Михайло Стефлюк (Донин), Іван Боцвінок (Годованчук). Сьогодні продовжують цю справу Юрій Мельничук та Микола Михайлюк. Значний вклад в історію села вніс Михайло Нечай (1930-2011р.р.) Заслужений працівник культури України, відомий краєзнавець і народний психолог. Активно сприяв розвитку культури та етнографії Гуцульського краю. У 1964 році створив ансамбль дримбарів і понад 27 років був його керівником. За творчі досягнення під керівництвом Михайла Нечая колективу в 1991 році присвоєно звання «народний»

Майстер-самоук, трембітар Юрій Мельничук народився у 1950 р. Ще з дитинства хлопець прагнув стати музикантом. З літами бажання не згасало, адже багато його друзів захоплювалися музикою.

Маючи вольовий характер, він звик кожна справу доводити до кінця. Юнак, з притаманною вродженою цікавістю, переймався предківськими звичаями, обрядами і традиціями, прислухався до гри на різноманітних народних музичних інструментах. З своїми однолітками в Різдвяні свята ходив колядувати з вертепами, разом трубили в роги, які до речі і тепер майстер власноручно виготовляє. Особливу зацікавленість та інтерес мав до трембіти, яку спочатку просив хоч потримати в руках, а потім і заграти.

Саме тоді в його серці загорілося бажання виготовити інструмент самотужки. Після довгих розпитувань у старожилів, з якого дерева і як виготовити трембіту почалась копітка, забавна, зовсім незнайома йому робота. І настав той час, коли біля дерев'яної батьківської хати, що пахла живицею, полинули перші несміливі звуки виготовленого інструмента, і це було великою радістю для майстра.

Село розташоване на крутих схилах річки Чорний Черемош. Воно має свого надійного покровителя.

Це Писаний камінь, який немовби вартовий, охороняє ясенівців від всяких бід і негараздів.

2. Історія Роду Стефлюків (Попадюкових)

За інфомацією з Львівського держаного архіву в селі Верхній (Горішній) Ясенів у 1811 р. священиком був Теодор Никорович. Арк. 6. Парафія належала до Пістинського деканату. Власником села був Стефан Білінський, війтом села Василь Рокішук, присяжним Микола Гродзяк, провізорами Олекса Палійчук та Іван Міхайлюк. Арк. 10, 16. На місце Теодора Никоровича 12 квітня 1824 прийшов отець

Микола Гадзінський арк.- 25. Село у той час в адміністративно-територіальному підпорядкуванні входило до складу Коломийського циркулу. З 1857 р. – до Косівського повіту. ЦДІАЛ. – Ф. 146 Оп. 13. – Спр. 10802. – Арк. 34.

Мій пра-пра-дід Юрій Стефлюк народився в селі Верхньому Ясенові (стара назва – Ясенів Горішній) 13 квітня 1809 року. Його батьками були Їлак Стефлюк та Євдокія Стефлюк з родини Михайлюків.

Пра-пра-баба Марія Стефлюк (Никорович) народилася 2 квітня 1811 року у сім'ї місцевого пароха Теодора Никоровича, сина Юліана Никоровича, котрий раніше теж був парохом у цьому селі, та Катерини Никорович (Бородайкевич), яка була дочкою пароха Симіона з села Угорників Тисменецького деканату. Дружиною Теодора була Анна, дочка пароха села Річки Козьми Чернявського.

У Теодора були сестра Варвара, яка вийшла заміж за Павла Синітовича, що був сином пароха Павла з села Бабчого, брати Василь, 4. 02. 1787 року народження, Петро, 20. 06. 1790 р. н., сестра Ілена, 1791 р. н. (була заміжньою за Іваном Шарабуряком), брат Юрій, 30. 04. 1775 р. н.

Діти Теодора: Розалія, 14. 03. 1807 р. н., вийшла заміж за Тонієвича з села Яблуниці, Микола, 8. 06. 1809 р. н., Василь, Юлія та Анна, котра вийшла заміж до села Вовчківців, Марія, 2. 04. 1811 р. н., вийшла заміж за Юрія Стефлюка з Верхнього Ясенова. Юрій Стефлюк та Марія Никорович стали засновниками великої родини, яку йменували Попадюкові у зв'язку з тим, що Марія була дочкою Верхньо-ясенівського священника Теодора Никоровича. Відомо, що в них були такі діти: Агафа, яка у лютому 1862 року вийшла заміж за Луку, сина Івана Михайлюка та Параски із роду Ігната Томащука; Анна, котра вийшла заміж за Іллю Марусяка, – їхній син Никола у лютому 1868 р. одружився на Парасці, дочці Михайла Гасюка і Марії з роду Дмитра

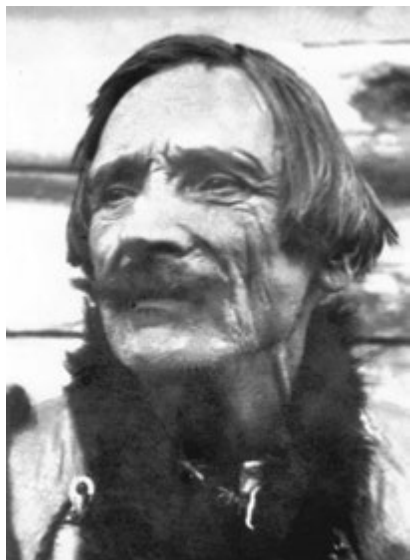
та Анни Рибенчуків з села Яворова Косівського району, а дочка Параска у 1864 р. вийшла за Івана Тиглія; Гафія, яка вийшла заміж за Дмитра Савчука, – їхня дочка Марія у 1865 р. вийшла заміж за Івана, сина Юстина Стефлюка та Анни із роду Полагни і Дмитра Соколовського; Анастасія, котра була заміжною за Василем Максим'юком, – їхня дочка Марія у 1862 році вийшла заміж за Василя, сина Михайла Максим'юка і Євдохи із роду Івана і Анни Опрюків з дому № 26 Верхнього Ясенова.

Михайло (11. 11. 1844 р. – 14. 03. 1930 р.), який одружився (вінчання відбулося в церкві 18 лютого 1870 р.) з Марією Кривнюк (31. 03. 1855 р. – 10. 05. 1920 р.), дочкою Гриця і Варвари з родини Цев'юків. У їхній сім'ї виховалось одинадцятьох дітей, котрі пізніше оселились в різних селах Верховинщини та за її межами. Скажімо, Дмитро, 1872 р. н., поселився в селі Перехресному й дістав там вуличну назву Їсеніків, бо походив з Верхнього Ясенова. Тут живуть його нащадки Стефлюки (Їсенікові). Агата (01. 06. 1874 р. – 1921 р.) вийшла заміж до села Устерік (родина Іваностюкові). Анна, 20. 06. 1876 р. н., вийшла заміж до села Барвінкова. Федора, 4. 08. 1877 р. н., Петро, 1. 06. 1880 р. н., проживали в селі Ясенові. Юрій, 14. 09. 1881 р. н., проживав у селі Дземброня. Їлена, 28. 01. 1883 р. н., Гафія, 28. 01. 1889 р. н., у якої народився син Іван, який пізніше мав вуличне прізвисько (Гафіїн).

Він став дідом священників Юрія й Михайла Мануляків та Володимира Максим'юка, котрі й нині здійснюють прадідівські пастирські служіння в селах Краснику, Замагорі, Чорній Річці на Верховинщині, та Івана Мануляка, котрий проживає в селі Ланівцях на Тернопільщині. Катерина 02.11. 1895 р. н., вийшла заміж до села Зеленої за Півнюка з родини Іванчикових. Федір (26.02.1990 р. – 28.01.1979 р.) проживав у селі Верхньому Ясенові був відомий в окрузі і за її межами господар. Вирощуючи худо-

бу самостійно освоїв основи ветеринарної медицини. а також володів добрими знаннями по лікуванні вивихів і переломів у людей. Нерідко надавав односельцям фінансову допомогу. Також відомо, що в час голодомору 1947 року допомагав голодаючим продуктами харчування. Виростив трьох синів: Юрій 1936 р.н. закінчив Чернівецький медичний інститут, працював в Тернопільській області, де очолював різні медичні заклади. Має звання лікаря вищої категорії, відмінник охорони здоров'я. автор ряду монографій з питань охорони здоров'я; Микола 1938 – 2002 рр. у 19 –му віці через хворобу втратив можливість ходити. Але маючи вольовий характер не впав у відчай, за два роки освоїв програму тодішньої семирічної школи. Маючи потяг до знань закінчив Одеський економічний інститут. Все життя працював спеціалістом в державних установах; Михайло 1946 р.н. закінчив Харківський юридичний інститут, служив на різних посадах в системі органів внутрішніх справ, має звання (полковник).

Мій дід Іван (13. 10. 1878 – 1944 р.) син Михайла Стефлюка (Попаддюкового) та Марії Кривнюк одружився в селі Головах з Марією Шкіряк (Дрисакова). Вінчання відбулося 9 листопада 1901 р. в церкві села Ферескулі, нова назва (Черемошна) до якої належав присілок Шкірівський.

*Прадід – Пилатюк
Палій 1875-1960р.р.*

*Дідусь – Стефлюк Іван Михайлович
1878-1944р.р.*

*Бабуся – Стефлюк (Шкіряк) Марія
Олексіївна 1883-1959р.р.*

*Прабаба Варвара Дрислюк
(Ватуйчак), дідусь Дмитро, бабуся
Марія по материнській лінії 1920р.*

Перший ряд перший зправа сидить Дмитро Стефлюк (Ясенек) старший брат діда Івана (Попадюкового) село Перехресне- 1939 р.

*Батько Петро,
мати Анна 1960р.*

*Мама Анна, сини зліва – Дмитро
справа –Іван 1962р.*

*Родинна зустріч під час Великодніх свят.
Зліва-направо: син Дмитро, батько Петро,
вуйко Михайло (Донин), син Іван, вуйко Юрко
(Літютчин), невістка Олена, мама Анна,
дочка Ганна – 1977 р.*

*Дмитро Стефлюк – учень
Городенківського
профтехучилища
Одеса – 1968 р.*

*Дмитро Стефлюк під час служби
Брати Стефлюки (Попадюкові) Зліва
направо: Андрій, Павло, Петро. Крайній
справа племінник Михайло Томейчук,
син їхньої сестри Марії, з села Голови 1962 р.*

в армії. 1970р.

*Федір Стефлюк (Федина)
1990 – 1978 рр.*

*Колядники (вертепники),
зліва-направо:
Михайло Боднарук
Микола Савчук
Дмитро Кривнюк,
Дмитро Стефлюк
Юрій Савчук
Юрій Мельничук
1963 р.*

*З родиною в день святкування
80-річчя мами Анни 09.05.2005 р.*

*Під час Великодніх свят.
Зліва-направо: син Дмитро,
внук Святослав, син Юрій 2014 р*

*З родиною на батьківським
подвір'ї під час святкування
Великодніх свят – 2004 р.*

*Зустріч однокласників з
нагоди 40-річчя закінчення
Верхньоаясенівської восьмирічної
школи.Зліва-направо: Василина
Стефлюк (Тaufійчук), Петро
Чумпрінчук, Дмитро Стефлюк,
Василь Форгіль, Василина Кумлик
(Цвілинюк), Микола Максим'юк,
настоятель, церкви с.Верхній Ясенів
Михайло Гергелюк та Марія Сав'юк
(Максим'юк) 2006р.*

*В дорозі до батьківського дому
з мамою. 2012р*

*Завклубом с.Рівня Дмитро Стефлюк.
Підготовка до проведення культурно
освітніх заходів- 1972 р.*

*Під час святкування «Проводів на полонину».
Зліва-направо: 1-й Петро Сардачук-секретар обкому партії,
2-й Олексій Соляник - заступник голови
Івано-Франківського облвиконкому,
4 - й Павло Загребельний – письменник,
7-й- Іван Скиба – перший секретар
Івано-Франківського обкому партії,
9-й- Володимир Ковалюк – зав.відділом
перший секретар Верховинського
райкому КПУ-1977р.*

*Під час світового Конгресу українців.
Відкриття хати-гражди.Зліва-направо:
Дмитро Ватаманюк, Марія Влад –
письменниця, Марія Стеф'юк – співачка,
Дмитро Стефлюк. с. Криворівня – 1993*

*Під час святкування Дня с. Верхній
Ясенів.Зліва-направо: Ярослав Шинкарук –
начальник райвідділу міліції,
Дмитро Стефлюк, Іван Михайлюк- воїн УПА
Юрій Стенчук- заступник начальника міліції 1997р.*

Вшанування працівників вівчарської галузі сім'ї Юрія та Василюк з села Буковець. Пов'язує пам'ятну стрічку Дмитро Стефлюк – секретар комітету комсомолу колгоспу «Радянська Верховина» 1975 р.

Перша зимова спартакіада у Верховині. З ліва на право-Василь Романко, Іван Гнатів, Василь Лютич, Віктор Куянов, невідомий, Василь Нагнибедюк, Мирослав Іваницький. 1977

Дід Іван та баба Марія виростили й виховали восьмеро дітей. Мій батько Петро (14.06.1913 р. – 19.12.1979 р.) одружився (обряд вінчання провів 25 січня 1940 р. священник Михайло Березюк у церкві Святої Тройці села Верхнього Ясенова) з Анною Пилатюк (9.06.1925 р. – 25.03.2013р.) з родини Дмитра Пилатюка (14.08.1902 р. – 5.03.1984 р.) з села Устерік та Марії Дрислюк (13.12.1902 р. – 22. 11. 1931р.), які вінчалися в церкві Святого Духа села Верхнього Ясенова 2 грудня 1922 р. Батьками Дмитра були Палій Пилатюк (співзасновник січового товариства в с. Устеріки 26 квітня 1904 р.) і Анна Пилатюк, а матір'ю Марії – Варвара з роду Ілітютчиних-Ватуйчаків. Мої батьки виростили й виховали троїх дітей – Івана (09. 08. 1946 р. – 23. 01. 2000 р.), Дмитра, 22. 06. 1951 р. н., та Ганну, 18. 06. 1961 р. н. Батько – найстарший із чотирьох синів з багатодітної родини, яка проживала в тому самому присілку Шкірівському ґруні в с. Головах. Його рідні сестри Анна (1902-1987р.р.) та Олена (1904-1976р.р.) вийшли заміж до села Довгопілля, де і прожили все життя. Чоловік Анни Дмитро Чуплак – з присілка Кохан, а Олену взяв за жону сільський дяк Юрій Освіцінський. Марія (1906-1980)р.р.) вийшла заміж за Михайла Томейчука (Михалкового, Василина (1908-1987р.р.) була незаміжня). Брат мого тата Михайло (1915- 1992р.р.) одружився у Верхньому Ясеніві, де й проживав разом з Оленою Мельничук із дому Доні Ясельської, акторки Гуцульського театру Гната Хоткевича, Андрій (1919- 1987 р.р.) одружився в селі Голови з Марією Пониполяк з родини Шорбанових, яка померла в молодому віці. Його другою дружиною була Марія Мегедин із родини Бегедових. Андрій проживав у батьківській хаті в селі Голови Присілок Шкірівський ґрунь, часто організовував людей на посадку лісу, а ще добре грав на трембіті при прове-

денні обряду похорон. Павло (1926-1997р.р.) одружився в селі Верхній Ясенів на Марії Гродзяк, де понад тридцять років працював начальником сільського відділення зв'язку.

(Дослідження про походження моєї родини, проведені за участю кандидата історичних наук Ярослава Зеленчука, на підставі книг реєстрації народжень дітей села Верхній Ясенів у період з 1785 по 1836 р.р., актових записів дворів № 35 та 42, церковних книг реєстрації оголошень про одруження, а також інших архівних матеріалів).

2. Дитинство

Народився 22 червня 1951 року. За словами матері, – в домашніх умовах, а повитухою була бабка Ілчіха (Сабаш). Ця подія сталася над ранок, що символічно збіглося з 10-річчям від початку Великої Вітчизняної війни, яка розпочалась 22 червня 1941 року нападом військ фашистської Німеччини на тодішню державу, яку називали Радянським Союзом (СРСР).

Себе пам'ятаю з дуже раннього віку – маю на увазі події, які відбувалися тоді й очевидцем яких був. Зокрема пригадую розмови про смерть у березні 1953 року керівника радянської держави Йосипа Віссаріоновича Сталіна (Джугашвілі). Добре пам'ятаю повернення протягом 1954 – 1956 рр. окремих людей з тюрем та спецпоселень, засуджених під час бойових дій і в післявоєнні роки за зв'язки з Організацією українських націоналістів (ОУН) та Українською повстанською армією (УПА).

Запам'яталась подія, пов'язана з убивством 1955 року одного з останніх підпільників на території Верховинського району в селі Черетів – Марусяка (псевдо «Богдан»).

Того дня моя мама була в Жаб'ї й розповідала після повернення з райцентру моїй вуйні Марії Дрислюк (Літютчиній) про ту трагедію, про те, як її разом з іншими людьми, працівники міліції та «ястребки» зганяли на огляд трупів, щоби вони впізнали, хто з них Марусяк. Це робили, щоби виявити серед людей його спільників, – тих, хто впізнав би повстанця, звинуватили б у співпраці з УПА. До речі, там лежав також труп лейтенанта Пугача, вбитого під час перестрілки «Богданом».

Добре запам'ятав епізоди, коли ми зі старшим братом Іваном, 1946 р. н., зустрічали батька, який повертався із заробітків, з бутина – так говорили про тих, хто займався заготівлею лісу. Найдорожчим подарунком для нас були по декілька цукерок (цукрові подушечки), загорнутих в сірий пакувальний папір. Інколи гостинцями були калачик чи біла булочка.

Пригадую й те, як 1956 – 1957 роками тривали заходи з організації колгоспу «Перше травня» (пізніше – «Радянська Верховина»). Тоді різні комісії визначали розмір присадибних ділянок. Тим, хто вступив до колгоспу, відміряли 0,5 га, а одноосібникам – лише по 0,15 га. Особливою тривогою для людей того часу були появи представників держзаготівель, податкових фінагентів, які перевіряли наявність худоби й нерідко заглядали в стайні та хліви і перераховували овець та корів. Вимагали податків і грошей до державного займу, що іменувався позикою. Людей брав страх, вони часто ховалися, щоби уникати зустрічей з колгоспними бригадирами та ланковими, які давали завдання на роботу в колгоспі.

У цей період головою сільради працювали Павло Дрислюк (родом з Верховини), Іван Кривнюк (Мельників) із нашого села Верхнього Ясенова. Пригадую, як уперше побачив тодішнього голову колгоспу Михайла Боцвінка.

Це був худорлявий, ставний чоловік у напіввійськовій одежі. Особливо запам'яталася «сталінка» на його голові – так називали тоді напіввійськовий кашкет, в якому постійно ходив Сталін.

Як мені, малому, тоді здавалося, це була надзвичайно впливова людина – володар усього сільського життя. Принаймні перед ним з почуттям поваги, що межувала зі страхом, схилялися селяни – так, ніби все в їхньому житті залежало від його волі й бажань. Так я собі уявляв. Та насправді, як пізніше з'ясувалося, Михайло Олексійович був високопорядною людиною, патріотом України та добрим господарем.

Важливим життєвим уроком стало перше знайомство з вірою в Бога. Були надзвичайно цікавими розповіді батька про Господа Бога Святого, його земного Сина Ісуса Христа, апостолів та ангелів. А ще – про творення світу, походження природи, метеликів і диких звірів, бісів і бісиць, злих духів і багато іншого, що немов солодка цукрова чи медова сита вабили до пізнання і навколишнього, й міфічного світів. Поза всяким сумнівом, я сприймав ті оповідки, як абсолютну правду.

Таке бачення всього, що відбувалося, його сприйняття і віра в те, про що розповідали та чого навчали рідні, виховували цікавість, вселяли радість і розширювали пізнання світу. Здавалося, що від радості за все, що оточує, від гармонії природних явищ, раннього співу пташок, цвітіння яблунь і трав, березового соку, від смаку свіжого молока, видоєного в корови Багруші, можна було перетворитися в сокола.

На жаль, у часи мого дитинства не було змоги читати мудрі казки чи дивитися дитячі кінофільми. Все пізнавалося природньо в поєднанні з своїм внутрішнім світоглядом. У спогадах про дитинство, здається, що кращого

життя, ніж тодішнє безтурботне, не обтяжене думками про повсякденні клопоти, гроші, владу, посади, модний одяг, без брехні і обману, і не було. При цьому батько, мати і вся родина вважалися на рівні святих, добрих, всемогутніх, милосердних людей.

Ця спільнота допомагала пізнавати навколишній світ та показувала приклад у поведінці, зразок співжиття в такому тоді яскравому середовищі, що живими картинами оточувало звідусіль маленьке створіння й поставало такими великими для нього загадками, як природа в різні пори року, коли сонячно й тепло, чи коли йде дощ або сніг, здіймається буревій чи мете заметіль. А ще дивували-вражали дитячу уяву цвіт яблунь, зелені луки та царинки, пожовкле листя й різдвяні морози. Залишили в душі свої враження і перші ягоди суниці, й білі сливи у вуйка Юрка, а пізніше – зеленуватий біб на городі та черешні на місцях колишніх садиб Єлениних, Їлачутчіних, Анни Яковової та інших.

Особливо цікавою була повчальна розмова батьків в теплому сімейному колі довгими зимовими вечорами про релігійні свята, неділю Божу та сільську церкву, яку добре було видно від нашої хати, а надто її куполи, що блищали від сонячного проміння, немов загадкове сяйво. Часто було чути церковні дзвони та сумні звуки трембіти. Це викликало багато запитань до батьків. І вони тоді пояснювали, що в церкві відбуваються чи то служби Божі, чи обряд поховання.

Мені дуже хотілося бувати на церковному подвір'ї в храмові свята Святої Тройці та Воздвиження Чесного Хреста. Сюди приходило багато людей з інших сіл – Голови, Довгопілля, Устерік, Криворівні, а також рідні брати і сестри батька (дєді) Андрій, Олена, Василина, Марійка, родичі мами з дітьми. Деякі з них були мої ровесники. Це

була радість єднання великої родини. І головне – все, що відбувалося, супроводили лише добрі людські почуття й обходилося без великих дарунків. Правда, інколи нас частували калачиками або сирними кониками.

Біля церкви грав на лірі Дмитро Генцар з Буковини, співав тужливо-сумні пісні, кутські баби продавали солодощі у вигляді півників на паличках та запашні булочки з маком. В окремому ряду продавали образи, хрестики, календарики із зазначеними на них датами церковних свят та інші релігійні атрибути. А коло дзвінниці непогано заробляли заїжджі спритники, дресировані морські свинки яких витягали льоси (занотовані на папері долі людей) для зацікавлених, котрі мали гроші на їхню купівлю і хотіли знати своє майбутнє. Тут грали на сопілках та глиняних свистках у формі зозулі, а коло них юрбилася дітвора. А ще багато калік та немічних ходили між людьми та просили милостиню.

Поважні ґазди сиділи на лавці з боку основної вулиці під дзвіницею, обмінювались новинами, говорили про господарські справи. З приємністю та ввічливо цікавилися здоров'ям один одного, а також маржинки (коней, корів, овець та бджіл). При цьому улесливо промовляли: «Як ви дужі?», «Як ваша ґаздинька?», «Як діточки та худобина?», «Ає, ає, слава Богу, що миром, Богу дякувати», «Дай Боже, й вам на здоров'я та на мирне поведження, аби вам усе добре велоси ек у хаті, так і в ґаздівці».

Ми, звичайно, не розуміли щирості й доброти цих людей. Лише тепер можна пошкодувати, як з плином часу усе змінилось у стосунках між людьми, особливо в сільському побуті. Серед таких поважних людей Верхнього Ясенова добре пам'ятаю Івана Боцвінка (Костевого), Юрка Рокіщука (Сапіжука), Василя Максим'юка (Михайликового), Федя Стефлюка (Попадину), Василя Стефлюка (Штефлю-

кового), Івана Стенчука (Диманюка), Михайла та Василя Дрислюків (Ілітютчиних), Миколу Боцвінка (Брандея) та інших.

Вагомим було й перше знайомство з церковним життям. Багато образів, церковні речі, вітвар, а ще амвон (трибуна), хори (балкон), одягнений в ризи священник Михайло Березюк справляли незабутнє враження, формували уявлення про особливий світ (рай), про який інколи розповідав батько. Не зовсім зрозумілими, але дуже впливовими для мене звучали церковні пісні, співи, інші ритуальні дії. Лише проповідь виконували на зрозумілій мові. Смішно було спостерігати, приміром, як сільський дяк, котрий мав поганий слух, хоч і прикладав руку до вуха, все ж іноді долучався до церковної церемонії наздогад, чим нерідко викликав замішання серед її учасників.

Нелегко було моєму батькові, коли дорогою з церкви додому я ставив йому безліч питань про все побачене та почуте. Надто ж про те, що почув у промовах священника. Батько, як міг, так і пояснював мені. Однак я скоро зрозумів, що на багато запитань відповіді немає. Тому він не часто брав мене з собою до церкви. Тож я часто просився, навіть виконував якісь завдання – чи то приносив слоїчок води, чи ходив завертати вівці, щоби в нагороду отримати змогу відвідати храм. Та інколи й брак святкового одягу теж ставав причиною того, що я не йшов до церкви.

В час мого дошкільного віку мій старший на п'ять років брат Іван був улюбленцем мами, а я – батька. Коли ми залишались самі вдома, то часто між нами виникали дитячі конфлікти. Переважно він залишав мене самого вдома, а сам ходив гуляти зі своїми ровесниками. Я, звісно, плакав, сидячи на підвіконнику. І якщо брат, повернувшись, не частував мене цукром чи іншими ласощами, я обов'язково розказував батькам про його витівки щодо

мене. Тоді йому перепало на горіхи від різки або паска, що знову ж таки відбивалося потім на мені черговим братовим покаранням, коли залишалися самі вдома.

Неприємна подія відбулася в 1956 році, коли брат Іван та його друзі Іван Шкрібляк і Михайло Ославський поклали патрон на ковадло і вдарили по ньому обухом сокири. Набій розірвало, й мене поранило в обличчя. Я вмлів і впав, а брат з друзями втекли з подвір'я. На вибух з хати вибігла мама, яка побачила мене непритомного із закряваним обличчям. Взяла в бесаги і понесла до медпункту. Там мене оглянув сільський фельдшер Григорій Гамула, який, думаю, був добрим спеціалістом. Він наклав шви на поранене місце і мама понесла на плечах мене додому до рідного присілка Вівсика.

Тоді на мамину голову додалися й нові клопоти. Батько був на заробітках, а брат Іван, знаючи, що натворив, десь заховався. Дві доби мама шукала його по всіх можливих сховах і вигукувала: «Йди додому, тобі нічого не буде, лиш повертайся!». А ще обіцяла: «Дмитро, тобто «я», не скаже нічого дедеві». Нарешті брат погодився і прийшов додому. Коли ж батько повернувся додому, я сказав йому, що впав на ніж, і ця легенда врятувала Івана від серйозного покарання.

У дошкільному віці найближчими моїми друзями були Юрій Мельничук (Гайферів), Михайло Палійчук (Марочків), Василь Мельничук (Федів), Юрій Савчук (Штефанів), Дмитро Кривнюк (Варвуреків), Михайло Боднарук (Боднаруків), Василь Павельчук (Пальгутишин), з якими ми часто зустрічались та грали в хованки, військові ігри, робили якісь гойдалки. Особливо дружив з Юрієм Мельничуком, який був сиротою, котрого виховували бабуся Параска й дід Микола. А по смерті дідуся Миколи його по-батьківськи виховував разом зі мною мій тато. Тобто

формував нас, як мужчин, а заодно прищеплював навик з виконання різних життєво необхідних робіт – навчав, наприклад, косити траву, рубати дрова, чинити пліт та багато-чого іншого.

Нас годували смачними обідами за чергою. То моя мама – пирогами з разової муки з топленим салом, а інколи зі сметаною, то баба Параска варила дуже смачну зупу (чомусь ми називали її глевішкою). Її запах було чути на далекій відстані, і ми з нетерпінням чекали коли баба Параска запросить на обід. Так звершувалося наше безтурботне дошкільне дитинство. Звичайно, тоді ми не слухали радіо, не було телевізорів, ввечері світили в хаті каганці. По великих святах та в неділю засвічували лампи зі скляними циліндрами. Про якусь шкільну підготовку мови не було, оскільки мої батьки були неписьменими, а старший брат не проявляв особливого бажання вчитися.

Разом з тим батько часто розказував різні бувальщини, схожі на казки, що мене захоплювало. Нерідко вечорами співали різні гуцульські співанки, які переймали від інших людей, – зокрема про Довбуша, про початок світу, Гаврила (комічного персонажа гуцульського побутового фольклору), господарку, важке життя наймитів-сиріт у багатіїв. Були також короткі та влучні жартівливі наспіви про природу, полонини, парубків та дівчат. Ці наспіви відображали гуцульський побут, любов і зраду, веселе та дуже важке життя горянина, який не корився різним життєвим примхам і виходив переможцем в боротьбі зі злом з допомогою молитви до Бога Всевишнього.

Особливою радістю для нас були Різдвяні свята й коляда. Починаючи з третього класу, я був «березою», тобто керівником партії вертепників. Ми збиралися у хаті моїх батьків кожної неділі, починаючи від свята Андрія (13 грудня) і вчилися колядувати та віншувати. Однією

з таких колядок була «Настав Святий вечір в 42-м році», записана мною від учня старших класів, однокласника мого старшого брата Івана Сумарука з Черетова, котрий потім понад 20 років був головою Верховинської селищної ради. Ця коляда мала виразний національно-патріотичний зміст, тому батьки застерігали нас, щоб ми виконували її лише у близьких знайомих, інакше нас можуть спіткати великі неприємності. Ми, звичайно, як діти не усвідомлювали, що це політична коляда про долю українських повстанців, котрі загинули або були на бойовій варті і не могли сісти до Святої вечері разом зі своєю сім'єю.

Готуючись до колядування, ми навчилися грати на рогах (духовий інструмент, виготовлений з рогів буйвола), вивчали на пам'ять усі коляди, і я часто перевіряв, хто як їх вивчив. Робили вертеп, до якого треба було знайти кольоровий папір. Його привозив з Чернівців знайомий мого батька. Наше трубіння в роги дратувало сусіда Петра Мельничука (Якового), і він доповів у сільську раду про колядницьку підготовку. Мого батька викликав на співбесіду сільський голова Юрій Максим'юк (Максимишин). Відтоді ми вправлялись у грі на рогах у хліві, щоб сусід не чув їхнього звучання.

Особливих переслідувань з боку наших учителів не було. Обходилося попередженнями про те, що не можна колядувати. Тому ми дружно щороку протягом семи літ колядували на присілку Вівсику, а інколи навіть у центрі села. В нашій колядницькій партії, крім мене як «берези», були Юрій Мельничук (Гайферів), Юрій Савчук (Штефанів), Дмитро Кривнюк (Варвурюків), які трубили в роги. Михайло Палійчук (Марочків) та Михайло Боднарук, який потім біля 20 років працював головою Верхньоясенівської сільської ради, грали на гармонії. Микола Савчук-молодший пізніше грав на скрипці. Василь Мельничук

(Федів) завідував касою – це була дуже вагома «посада». Адже після коляди ми розподіляли все, що заколядували, між собою. Правда, то був дуже малий заробок – переважно копійки, адже в людей не було грошей. Однак наше бажання колядувати від цього не спадало.

Головне було брати участь у цьому християнському обряді, що прославляв народження маленького Ісусика, який, здавалося, був поруч з нами на Святий вечір. Ці незабутні враження від коляди та Святої вечері назавжди залишились у моєму серці як символи святості та високої духовності. Тому, коли працював на комсомольській і партійній роботі, а також головою сільської ради, я глибоко переживав, що через ці обставини не мав змоги відкрито брати участь у релігійних обрядах разом зі своїми друзями вертепниками та колядниками. А в час Великодніх свят та посвячення паски залишався в меншості тоді, коли більшість святкувала.

Однак своїми ділами я завжди сприяв односельчанам та підтримував тісний зв'язок з релігійною громадою. В сімейному ж колі справляв усі релігійні обряди. Святою паскою завжди ділилися з моєю родиною мої батьки. Навіть інколи мама передавала великодній кошик, ховаючись за спинами людей, біля церкви, куди я приходив як спостерігач від влади.

3. Школярські будні

Першого вересня 1958 року я поступив до першого класу на той час Верхньоясенівської семирічної школи. Моєю першою вчителькою була молодий педагог Юлія Машталір, котра вийшла заміж за хлопця з нашого села Степана Дрислюка, двоюрідного брата моєї мами. Звичайно, батьки поклали надію на якусь особливу увагу до мене з її боку, однак такої не було. Моїми однокласниками в першому класі були Василь Мельничук, Марія Мельничук, Василина Тафійчук, Михайло Цвілинюк, Микола Максим'юк, Василь Форгіль, Ольга Стефлюк, Марія Максим'юк, Василина Цвілинюк, Ярослава Цвілинюк та інші.

До навчання в мене появилось велике бажання. Букварик, який дали в школі, я дорогою додому багато разів переглядав, щоб швидше пізнати той великий світ букв та перших складів, з яких формувалися такі слова, як мама, батьківщина, піонер, комсомол, партія, уряд, що надалі стали предметом суспільного та громадського життя мого покоління. На жаль, моє навчання в першому та другому класах було малоуспішним. Причиною стало те, що старший брат Іван, з яким ми разом ходили до школи, часто підбивав мене прогулювати уроки. З дому ми йшли нібито до школи, та потім залишались на толоці (Лозонівка) та грали в різні ігри, робили землянки, стругали палиці та влаштовували всілякі дитячі забави.

З того місця було добре видно сільську школу й нашу хату. Щойно діти після уроків виходили зі школи, як ми приєднувалися до них, і батьки гадали, що ми поверталися з навчання. Іноді ж було так, що ми мандрували до наших прабабусі і прадідуся по материній лінії – Анни й Палія Пилатюків з села Устерік. І тоді нас розшукувала мама.

Це закінчувалося сварками та покараннями. Переважно били старшого брата. Однак це не допомагало, і мене після другого класу перевели до Погарської початкової школи. Тоді там працював, на думку батьків, добрий учитель Василь Гавдуник.

Саме тут я почав добре вчитися, й це надалі допомогло мені сформувати добру базу знань з різних предметів. Я зрозумів, що освіта – це необхідність, потрібна для усвідомлення смислу нелегкого людського буття. В той період в мене появився новий шкільний товариш – Василь Дрислюк. У його батьків жив на квартирі наш учитель Василь Гавдуник. Він часто посилав нас за покупками до Устерік та Верхнього Ясенова. Під час таких походів ми ласували солодощами, які купували за його гроші. Інколи влаштували прогулянки в Гуптині – так називали ліс біля дороги, що вела до Верхнього Ясенова з присілка Погар.

Після закінчення Погарської початкової школи я разом з іншими випускниками Іваном Петруком (Лесенчиним) та Василем Дрислюком (Костевим) перейшли до п'ятого класу Верхньоясенівської школи. Тут я розпочав навчання в класі «А». Нашим класним керівником до восьмого класу була Лідія Шкрібляк. Як я пізніше усвідомив, це була людина з великим людськими властивостями, котра постійно дбала про нас. Вона відстоювала та захищала нас в усіх ситуаціях, які виникали під час навчання. За це її недолюблювало керівництво школи та окремі вчителі. Я їй щиро вдячний за ту підтримку і турботу, яку вона проявляла до мене, навіть тоді коли вже працював головою Верховинської районної ради. Будучи на заробітках у Греції вона, не шкодуючи грошей і часу, телефонувала до мене. Часто радила, як краще підготувати та провести виборчу кампанію, щоб бути зрозумілим для простих людей у конкретних справах.

Протягом певного періоду під час навчання у Верхньо-ясенівській школі я проживав у пришкільному інтернаті, де пізнав окремі уроки колективізму та нерівності. Тобто зіткнувся з глузуванням старших над молодшими. То були не агресивні дії, швидше – жартівливі забави: могли, скажімо, підлити води у ліжку, замотати папір між пальцями ніг під час сну і підпалити його та деякі інші. Але цей досвід згодився для того, щоб надалі належно сприймати такі стосунки в молодіжному середовищі під час навчання в училищі та на військовій службі.

4. Професійне навчання та перша офіційна робота

Восьмирічну школу закінчив 1966 року. 1965-го ж нас усім класом прийняли до комсомолу. 1967 р. разом з однокласниками Михайлом Цвілинюком та Василем Павельчуком поступив на навчання до Городенківського професійно-технічного училища, яке закінчив навесні 1969 року. Здобув спеціальність слюсаря з ремонту сільськогосподарських машин.

Після закінчення училища працював трактористом у колгоспі «Радянська Верховина». На старенькому МТЗ-2 пізнав роботу сільського механізатора та заробив перші гроші, за які купив будильник та радіоприймач «Іволгу», що тоді було рідкістю. Колективом механізаторів тоді керував Дмитро Шкрібляк (Феделюків), який був добрим спеціалістом. Він дозволив прийняти мене на роботу, навіть не перевіривши, чи маю посвідчення на право управляти колісним трактором, якого я й не мав. За це голова колгоспу Федір Текинюк під час перевірки одержав догану. Мене ж за сумлінну працю залишили на роботі та видали посвідчення тракториста.

У цьому колективі я пізнав, що таке перша зарплата, калім, могорич та колективне випивання. Думаю, що від гіршого мене врятував призов на військову службу.

Втім, до самостійної роботи я звикав і раніше. Під час літніх канікул, починаючи з шостого класу, постійно працював на очистці зрубів для посадки лісу, на очищенні-освітленні молодих лісових насаджень та ремонті лісових доріг. На зароблені гроші купив шкільну форму, необхідні учнівські приладдя та годинник «Слава». Того літа потоваришував зі своїм ровесником Олексієм Сумаруком, з яким і донині підтримую добрі стосунки. До речі, Олексій багато років був найкращим трактористом у Верховинському лісокомбінаті.

5. Військова служба та життєві роздуми

19 листопада 1969 року мене призвали на військову службу, яку проходив у Закавказькому військовому окрузі у військовій частині 24559 в поселенні Кобі Азербайджанської республіки. Закінчив курси водіїв у місті Баку і повернувся до військової частини для продовження служби рядовим водієм бойової машини БРДМ, обладнаної протитанковою та протикорабельною системою ПТУРС. Забігаючи наперед, зазначу, що надалі протягом своєї цивільної службової діяльності здобув звання підполковника української армії.

За зразкову службу одержав відпустку 17 квітня 1971 р., що збіглося зі святкуванням Великодніх свят. Це була велика радість для мене й моїх батьків. 19 листопада того самого року демобілізувався з армії і всю зиму провів удома, роздумуючи над тим, як влаштувати своє майбутнє життя. В цей час захворів і почувався пригнічено. Навесні 1972-го мама без мого відома зайшла до тодішнього секретаря партійної організації колгоспу «Радянська Верховина» Марії Ватуйчак, чоловік якої Михайло Ватуйчак (Никольців)

був нашим далеким родичем. До цього візиту мати вдалася в пошуках роботи для мене. Марія Василівна запропонувала мені посаду завідувача клубу в селі Рівні Верхньоясенівської сільської ради.

Отже, можна сказати, моє працевлаштування вирішили дві жінки, головна з яких – моя дорога, добра і незабутня мамочка. Бо я, звичайно, погодився з тією пропозицією. На той час мав середню освіту, оскільки ще до армії закінчив 11 класів Верхньоясенівської вечірньої школи. Робота в клубі мені сподобалася, згуртував молодь, організував вокальний гурток дівчат з Рівні та сусідніх присілків. Проводив різні заходи для молоді. Організовував демонстрування кінофільмів та проведення новорічних щедрівок. Це все добре сприйняла Рівнянська громада, адже раніше тут не було клубу, а всі культурно-мистецькі заходи проводили тільки у Верхньому Ясеніві.

Під час роботи в Рівні одружився з Оленою Стефлюк (Савчук). Тут у нас народився старший син Дмитро. Винаймали квартиру у Петра Рибчука. Його дружина Ганна Семенівна допомагала нам, молодим, чим могла. За це їй велика вдячність: вічна пам'ять і хай земля буде пухом. П. Рибчук був доброю людиною, однак часто випивав. Я ж не мав схильності до цього, тому особливої дружби у нас не було.

6. Виборна комсомольська робота

У жовтні 1973 року мене обрали секретарем комітету комсомолу колгоспу «Радянська Верховина». На цій посаді працював до квітня 1978-го. В цей період переїхав на проживання в однокімнатну квартиру, облаштовану в колгоспному сувенірному складі в селі Криворівні (присілок Царина).

Дружина почала працювати касиром в колгоспі, а пізніше стала економістом. Будучи на комсомольській роботі, я брав активну участь у громадському житті села. Створив комсомольську організацію в с. Бережниці. Двічі мене обирали членом бюро райкому комсомолу. Нагороджували грамотами райкому партії, райвиконкому і обкому комсомолу. Не раз обирали депутатом Верхньоаясенівської сільської ради. Брав участь у роботі різних громадських організацій, зокрема добровільної народної дружини та народного контролю. Закінчив зональну комсомольську школу в місті Івано-Франківську.

В часи моєї роботи секретарем комітету комсомолу колгоспу «Радянська Верховина» на обліку в організації перебувало близько двох сотень комсомольців. Не згадуючи про ідеологічну складову організації, ми проводили різні культурно-спортивні заходи, організували соціалістичне змагання серед виробничників, проводили суботники з заготівлі кормів для колгоспної худоби. 1975 р. з нагоди 30-річчя Перемоги у Великій Вітчизняній війні на території Верхнього Ясенова побудували пам'ятник учасникам Другої світової. Комсомольці села взяли активну участь у його спорудженні. До речі, тоді в селах Верхньому Ясеніві, Криворівні та Буківці проживало 37 ветеранів війни.

Одним із основних завдань комітету комсомолу було залучення молоді до активної участі у суспільному та громадському житті. Вели також боротьбу з порушниками трудової дисципліни та громадського порядку. Поведінку окремих розглядали на комсомольських зборах і в комітеті. Ледарів та пияцюг виставляли напоказ у комсомольському «Прожекторі» у формі сатиричних карикатур.

Це мало важливе виховне значення. Багатьох молодих людей обирали секретарями бригадних комсомольських

організацій, членами бюро та комітету комсомолу. Тут вони набували певних організаторських навиків і надалі мали можливість проявити себе як керівники виробничих підрозділів колгоспу, депутати сільських рад. Окремих направляли на навчання до відповідних навчальних закладів для здобуття фахової освіти.

Вдалося мені згуртувати комсомольський актив. Це були молоді люди, які потім стали добрими спеціалістами та керівниками. Серед них – Михайло Боднарук, Верхньоасенівський сільський голова, Калина Лесюк, багаторічний директор Буковецької школи, Марія Іванійчук, учитель, Снідавський сільський голова, Василь Зеленчук, заступник директора Криворівнянської школи, Іван Олексюк, директор Криворівнянського будинку культури, Петро Мельничук, сільський голова на Львівщині, Василь Максим'юк, підполковник пожежної служби, Олена Стефлюк, начальник управління соціального захисту, Василь Микитчук, голова профкому нафтодобувної компанії, Михайло Нечай, директор Національного природного парку «Верховинський», Марія Прокоп'юк (Грималюк), секретар Буковецької сільської ради, Галина Гаврилюк (Рубаняк), секретар Верхньоасенівської сільської ради, Василина Прокоп'юк (Плитка), заступник начальника управління Державного казначейства у Верховинському районі.

Цей перелік можна продовжити. Робота з молоддю у цей період була системною – у школах, виробничих колективах та населених пунктах. Її в різні роки на районному рівні очолювали Віктор Білоцький, Петро Пониполяк, Михайло Федорчак, Василь Поп'юк, Іван Гречук, Іван Кермошук, Ганна Дроняк, Марія Матаржук. Керівниками молодіжних організацій обирали в колгоспах: ім. Коцюбинського – Миколу Парашука та Богдану Буру, ім. І. Франка – Юрія Пилатюка, Миколу Шекеряка та Михайла Кіцнака,

«Ленінським шляхом» – Олену Шикман, Юрія Сіренчука та Василю Кравець, «XXII з'їзду КПРС» – Василя Цвірюка, Марію Ватаманюк та Ірину Кулюк, «Карпати» – Ганну Зузяк. Молодіжними організаціями Верховинського лісокомбінату керували Юрій Котюк, Олександр Рашковський, Василь Шуфлетюк, Валентина Припутнева та Василь Угринюк.

Здобутий досвід роботи з молоддю ці люди надалі використовували на відповідальних посадах в державних господарських та громадських організаціях. Згадую про це не з ностальгією за радянським минулим. А суто для того, щоб ми усвідомили, що і в незалежній Україні необхідна молодіжна патріотична організація, яка б іще з дошкільного віку займалася вихованням патріотів держави. На мою думку, це можуть бути товариства української молоді. В цій справі має бути обов'язкова державна програма з фінансовою підтримкою. Це створить можливість виховувати у нашої молоді національний патріотизм та державницьку позицію.

У той період в мене появилось багато хороших і вірних друзів. Це зокрема Василь Якуб'як, який тривалий час працював на посаді другого секретаря Верховинського райкому партії, Петро Пониполяк, котрий понад 30 років трудився на посадах районного рівня першого секретаря райкому комсомолу, голови райвиконкому та голови райдержадміністрації. Василь Гоцанюк працював тоді секретарем парткому колгоспу «Радянська Верховина», дуже мені довіряв та доручав виконувати чимало його службових обов'язків. Я йому вдячний за те, що вчився в нього працювати з документами.

Моїми близькими друзями були Федір Текинюк та Василь Максим'юк, які працювали в різний час головами колгоспів, а останній ще й секретарем парткому, а також

Микола Михайлюк, колишній голова сільської ради, та багато інших. Наша дружба базувалася на безкорисливій основі та сумлінному виконанні своїх обов'язків.

Ще працюючи на комсомольській роботі, вирішив 1976 року вступити до Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича на історичний факультет. На жаль, не пройшов туди за конкурсним відбором. Через те в січні 1977-го розпочав навчання у Львівському зооветеринарному інституті, який закінчив 1982 р., здобувши спеціальність зооінженера. Та все ж пізніше – 1991 року таки поступив на юридичний факультет Чернівецького університету, й закінчив його 1995-го.

7. Робота у Верхньоаясенівській сільській раді

8 квітня 1978 року мене обрали головою Верхньоаясенівської сільської ради. За порядком, який тоді існував, проходив співбесіду та погодження в Івано-Франківському облвиконкомі. Зокрема у секретаря облвиконкому Миколи Шестацького. На цій посаді, яку зайняв у 27-річному віці, був тоді одним з наймолодших голів сільських рад області. Сільрада об'єднувала такі села, як Верхній Ясенів, Рівня, Буковець та Черетів. Тож на її території проживало майже три тисячі жителів.

За період мого головування було побудовано новий медпункт на присілку Печіще. Щороку ми виконували плани заготівлі від населення молока, яке здавали як масло сирець, м'яса, вовни. Верхньоаясенівська сільська рада щороку заготовляла для державних закупівель по 400 - 450 центнерів м'яса та 25 - 30 молока. Для забезпечення таких показників щокварталу виділяли людям по шість тонн кукурудзяного борошна. Це вимагало напру-

женої роботи, адже щомісяця в райвиконкомі та райкомі партії проводили підсумки роботи з виконання планових завдань, невиконання яких загрожувало звільненням із займаної посади.

В міру можливостей вирішували проблеми працевлаштування людей. Окремих відправляли на роботу за оргнабором до різних регіонів Радянського Союзу. В цей період розпочалось активне індивідуальне житлове будівництво. Зокрема було розроблено проекти будівництва шкіл у селах Буковці та Верхньому Ясеніві.

Стосовно проекту будівництва Буковецької школи довелося відстоювати свою позицію перед автором проекту Миколою Капаком, котрий пізніше, у 2004 – 2010 роках, працював заступником головного архітектора Івано-Франківської області. Я домагався перенесення місця будівництва школи з найвищої ділянки на перевалі Буковець туди, де її будівля була б більш захищена від вітрів та снігових заметілей, туди де вона й розташована нині. Пригадую, як з цього приводу на мене чинив тиск районний архітектор Михайло Радиш. Однак спільно з директором школи Калиною Лесюк нам вдалося переконати тодішнього голову райвиконкому Івана Гнатіва в доцільності саме нашого вибору місця під навчальний заклад, і він підтримав саме нас. На жаль, розпочате 1986 р. будівництво школи у Верхньому Ясеніві з певних причин не було завершено.

Також вели роботи з упорядкування території села. Зокрема частково облаштували тротуарну доріжку в центрі, виділили ділянку під сільський стадіон та розпочали огорожу кладовища. Тими роками розпочався й розвиток допоміжних промислів у колгоспі. Багато жителів стали регулярно одержувати заробітну плату, а це сприяло підвищенню рівня їхнього матеріального добробуту й життя

загалом. В селі появилoся багато новозбудованих житлових будинків, господарських споруд, а також приватних автомашин. А в самому колгоспі збудували нову контору, автогаражі, два житлові будинки для спеціалістів та їдальню з готельним приміщенням на присілку Печіще.

В період роботи на посаді голови сільської ради я одержав кілька важливих життєвих уроків від тодішнього голови райвиконкому Івана Гнатіва. Урок перший. Під час проходження співбесіди на посаду голови Верхньоясенівської сільської ради Іван Михайлович поставив мені декілька питань. Зокрема про те, як я ставлюсь до алкоголю. Я відповів, що спиртного намагаюсь уникати. Та Гнатів зазначив, що треба підтримувати товариство, інакше можна загубитись. А чи буваю я на різних сільських забавах, зокрема весіллях, – запитав він знову. В міру можливості, відповідаю. Проте Іван Михайлович настановляв, що треба відвідувати такі заходи і бувати між людьми. Чи буду я чесним і правдивим? Моя відповідь: все робитиму тільки по закону. Порада Гнатіва: необхідно дотримуватися закону, але діяти при цьому мудро, а інколи й хитро.

Урок другий я отримав через рік роботи головою Верхньоясенівської сільської ради в квітні 1979 року, коли проводили комуністичний суботник. Мені поставили завдання щодо будівництва нової придорожньої огорожі від присілка Варятини до центру села Буковця. Для цього я визначив відповідних людей, заготовив матеріали, організував працівників сільських установ і розпочав роботу і в самому Буковці, й у Верхньому Ясеніві.

Тоді якраз проїздив з перевіркою через Буковець І. Гнатів. Він зупинився поряд, і навіть не виходячи з авто, підкликав мене до себе. Я, звичайно, ввічливо привітався з ним та простяг, як зазвичай, йому свою правицю. Проте голова руки мені не подав. Грізно подивився і пробурмо-

тів: «У тебе смердить комуністичним суботником».

Перебуваючи в піднесеному настрої від задоволення ходом розпочатих робіт, я розгубився, почувши таку оцінку. Я просив, щоб він вийшов з машини і подивився, де і як працюють люди, Але дверцята службової «Волги» зачинились, і я залишився сам, обсипаний пилюкою з-під її коліс. Після певних роздумів над тим, щоби терміново написати заяву й залишити роботу, я вирішив піти до людей, які працювали на суботнику, щоб завершити розпочату роботу.

Через тиждень у райвиконкомі проводили підсумки злочасного для мене суботника. Мені голова райвиконкому оголосив подяку та вручив грамоту за зайняте перше місце. Однак та образа, яку мені тоді довелося пережити, залишилась на все життя добрим уроком ніколи не ображати підлеглих, якщо ти не переконався в їхній провині чи безвідповідальності. Про це 2001 р., тобто через 22 роки, я будучи вже головою районної ради розповів без образи, а з подякою за життєву науку Іванові Гнатіву, людині, причетній до мого становлення як керівника місцевого самоврядування.

За роки моєї депутатської діяльності, пов'язаної з Верхньоясенівським виборчим округом, тут створилася міцна команда однодумців з числа керівників сільських установ, підприємців та небайдужих людей, з якими я постійно працював над вирішенням питань соціально-економічного розвитку села. Цю команду в різні роки представляли: Михайло Боднарук, тодішній сільський голова, Ярослав Прокопишин, директор школи, Михайло Нечай, заступник голови райдержадміністрації, Михайло Максим'юк, лісничий Верхньоясенівського лісництва, Дмитро Мартищук, теперішній сільський голова, Володимир Новаковський, заступник директора Верхньоя-

сенівської школи, Василь Максим'юк, Юрій Ватуйчак, Дмитро Кривнюк, Іван Максим'юк, Іван Рибчук, Микола Максим'юк, Василь Палійчук, Микола Михайлюк, Василина Цвілинюк, Катерина Чупрінчук. Депутати і працівники сільської ради Іван Соколовський, Василина Стефлюк, Іван Ватуйчак, Василина Петрук, Микола Данилюк, Іван Максим'юк, Ніна Мітчук, Ганна Прокоп'юк, Марія Луцюк, Ганна Палійчук та багато інших, яким я щиро вдячний за їхню багаторічну підтримку та допомогу.

Ці люди брали активну участь у вирішенні різних питань, які ми спільно обговорювали і шукали шляхи їх виконання. Про це свідчить навіть такий кумедний випадок. Працівник сільської ради Марія Луцюк, повертаючись із присілка Борисівки, побачила під великим Буковецьким мостом невідомого чоловіка, який фотографував його основні конструкції. Про це вона повідомила мене й поділилася зі мною своїми підозрами щодо ймовірної диверсії. Разом з дільничним інспектором Миколою Шатруком ми терміново прибули на місце події і з'ясували особу фотографа. Це був добре знаний нині український фотожурналіст Василь Пилип'юк, який за дорученням обкому партії проводив зйомки особливих об'єктів для фотоальбому про Івано-Франківщину.

Цей приклад показує рівень відповідальності людей за громадські справи в той непростий для нашої історії період. За роки спільної праці вдалося реконструювати ряд приміщень місцевої школи, перебудувати сільський клуб. Встановили протягом 1994 – 1998 років два телере-транслятори та відновили радіомовлення, що було вкрай необхідне для більшості жителів села. 1999 р. Верхньо-сенівській школі надано статус середньої. Було також перебудовано сільський стадіон, налагоджено освітлення центральної частин села. Періодично проводили ремонти

окремих сільських вулиць та під'їзних доріг до таких віддалених присілків, як Погар, Ліщевата, Запогар та Вівсик.

Наша наполегливість сприяла вирішенню питання будівництва берегозахисної дамби у присілку Печіще. Розпочали й будівництво дитячого садка на 45 місць та ремонт приміщення для музею історії села Верхнього Ясенова. Запровадили щорічне відзначення Дня села, під час якого виконавча влада та працівники культурно-освітніх установ звітували про виробничі та соціально-культурні здобутки. На це свято й дотепер відзначають громадян, які своєю працею та громадсько-політичною діяльністю вносять значний вклад в економічний та соціальний розвиток села, – керівників сільських установ, майстрів народної творчості та прикладного мистецтва, будівельників, господарів та переможців спортивних змагань. Між іншим, 2013 року футбольна команда села Верхнього Ясенова виграла районний кубок та суперкубок з футболу.

В період моєї роботи головою Верхньоясенівської сільської ради склались дружні відносини з сільськими священниками Дмитром Потораком, який, до речі, був учасником Великої Вітчизняної війни та Романом Олексюком, котрий пізніше протягом певного часу працював керуючим справами Київського патріархату УПЦ КП та Михайлом Гергелюком, що тривалий час служить на парафії в с. Верхній Ясенів. Той час можна б охарактеризувати як період, позначений великим організаційно-ідеологічним навантаженням на суспільство з боку тодішньої радянсько-компартійної системи. Про це свідчить такий приклад. У сільському клубі постійно проводили урочисті збори, присвячені державним святам. Перед їх початком обирали почесну президію у складі Політбюро ЦК КПРС. Сьогодні це виглядає, як жарт. Але тоді, на жаль, було страшно не зробити цього.

Підсумовуючи спогади про свою сільську команду, з великою радістю згадую цей, можливо, найкращий період у моєму житті, пов'язаний з селом Верхнім Ясеновом у радянські часи та в період розбудови Української держави.

8. На партійній роботі

В лютому 1985 року мене перевели на роботу до Верховинського райкому компартії України, де я працював інструктором організаційного відділу до третього липня 1987-го. Першим секретарем райкому тоді працював Василь Лютич, уродженець Васильківського району Київської області. Тут я зустрів багато добрих друзів, зокрема Михайла Федорчака, Віктора Білоцького, Василя Соломійчука, Юрія Пилатюка, Юрія Абрам'юка, Василя Гуцуляка, Богдана Гаврилюка, Дмитра Лесюка, Наталію Котик, Зіновія Савчука, Ярослава Симотюка, Людмилу Шекеряк, Анаполія Войцехівського та інших.

Це були освічені і відповідальні працівники з певним досвідом організаційної й фахової роботи у трудових колективах, профспілкових та комсомольських організаціях, які мали авторитет серед людей. За такими критеріями проводили підбір кадрів на роботу в партійні та радянські органи того часу. Надалі життя підтвердило, що більшість із них сумлінно та професійно працювали на різних керівних посадах в незалежній Україні.

З приходом до райкому партії нового першого секретаря Петра Семківа у мене виникли певні проблеми, що стосувались моєї роботи в цій установі на перспективу. Мені давали доручення, які інколи було непросто вчасно виконати. Однак я старався виходити зі складного ста-

новища. На апаратних нарадах доповідав по суті поставлених завдань, давав компетентні відповіді на запитання. Поступово критика припинилась, цьому сприяли мої дружні відносини з другим секретарем райкому Василем Якуб'яком. Незабаром виникли порозуміння з Петром Васильовичем. Інколи у вільний від роботи час ми разом з дружинами спільно відвідували лазню в селі Рівні, якою завідував поважний, щирий господар Іван Рокіщук (Михайлишин).

З паном Іваном я зберіг приятельські стосунки ще з часу моєї роботи головою сільради Верхнього Ясенова, до якої належало й с. Рівня.

Мої службові обов'язки передбачали контроль за організаційною роботою партійних організацій, сільсько-господарських підприємств та органів місцевого самоврядування. Це вимагало повсякденного збору різної інформації, підготовки довідок та проектів постанов. Нерідко доводилося виїжджати в колгоспи та сільські ради для проведення різних перевірок.

Я також часто брав участь у зборах парторганізацій та виступав в обговоренні різних питань. Запамяталися зокрема такі, як боротьба з пияцтвом та нетрудовими доходами (теперішня корупція), розвиток критики й самокритики, боротьба з кумівством та чванством. Пригадую, як на партзборах у райсільгоспхімії секретар парторганізації Іван Сумарук покритикував голову підприємства Дмитра Вірстюка за те, що той чванливо ставиться до підлеглих працівників. Це розгнівало названого керівника, і тоді в залі між ним та партсекретарем вибухнула суперечка, яка закінчилася нецензурними словами на адресу І. Сумарука та рукоприкладством щодо нього з боку Д. Вірстюка.

Під час проголошення перебудови в СРСР 1986 року розпочалась активна робота з розвитку критики в пар-

тійних організаціях. Пригадую випадок, коли молодий секретар парткому колгоспу «Радянська Верховина» Василина Прокоп'юк критично, але якимось лагідно висловились про те, що перший секретар райкому Петро Семків не часто буває в їхній парторганізації. Це викликало обурення з його боку. Він не стримався й тут же заявив на адресу Василини, що, мовляв, вона ще така молода й зелена, а вже дозволяє собі надто багато. На жаль, і в наш час більшість владних мужів саме так сприймають критику.

По-особливому тоді сприйняли й таку новизну, як вибори керівників промислових підприємств, директорів шкіл та інших установ і організацій у трудових колективах. Це було щось подібне до теперішньої громадської люстрації. Почалася втрата контролю за кадровим забезпеченням з боку райкому партії, що надалі вплинуло на розвал тогочасної державно-партійної системи.

В цей період проводили й антиалкогольну кампанію, організовували весілля без спиртного й інші такі заходи. Однак це не помагало. Винахідливі люди розливали алкогільні напої у пляшки з-під мінеральної води і вживали збільшені дози спиртного, від яких було багато п'яних на оголошених «тверезих» весіллях. З цим боролися партійні комітети. Зокрема за організацію та участь у таких весіллях виключили з партії та звільнили з роботи Івана Іванюка, лісничого Устеріківського лісництва, поважну й авторитетну людину, Івана Івасюка, голову Білоберізької сільської ради, а Василя Сав'юка, заступника начальника облхарчопрому, понизили в посаді й перевели на роботу до Верховини директором заводу мінеральної води «Буркут». Різні покарання одержали багато інших порушників антиалкогольної кампанії.

Аналогічну роботу вели в боротьбі з нетрудовими доходами, яку десь нагадує нинішня боротьба з корупцією.

Був випадок, коли до адміністративної відповідальності притягли громадянку Янюк, яка підгортала картоплю односельчанину Сорюку за те, що він відремонтував огорожу біля її хати. Смішно і страшно, але, на жаль, так було. І мабуть, ще десь зберігається протокол, який склав на те «порушення» дільничий інспектор міліції Віталій Проскурняк. В теперішній час за корупційні діяння теж притягають переважно дрібних чиновників, тоді як акули таких зловживань і далі собі вільно плавають.

Наприкінці 1987 року з'явилися перші симптоми торговельної кризи, що викликало незадоволення в людей. У підсумку це стало початком розвалу Радянського Союзу. Такі зловоденні питання, на жаль, значною мірою актуальні і в нинішній складний і драматичний період української історії. Однак в умовах демократичного суспільства їх хоч обговорюють на сесіях рад, засіданнях різних комісій, а надто ж на майданах. І справа навіть доходить до революцій – чи то Помаранчевої 2004-го, чи Гідності 2013–2014 рр.

Попри певні труднощі наприкінці 80-х років минулого століття тодішнє районне керівництво посприяло у реконструкції центральної вулиці селища Верховини, торговельних приміщень райспоживспілки, у проведенні капітального ремонту зали районного Будинку культури та в облаштуванні вуличного освітлення. Також тоді звели нове приміщення агробанку, в якому нині розташоване відділення Державного казначейства, та спорудили каналізаційну мережу й очисні споруди. Було реконструйовано і приміщення Ради агропромислових об'єднань – тепер тут розташоване управління соціального захисту.

Напередодні першотравневих свят 1989 року у Верховині відкрили районну Дошку пошани. На ній було представлено чотири трудові колективи та 60 найкращих

представників виробництва, установ освіти, культури та охорони здоров'я. За своєю конструкцією ця споруда була досить великою – простягалася від приміщення нинішньої райдержадміністрації до будівлі селищної ради.

Внаслідок проведених робіт з відбудови та впорядкування селище Верховина значно змінилося й набуло містечкових обрисів.

9. Робота у райвиконкомі

У травні 1987 року голова Верховинського райвиконкому Петро Пониполяк запропонував мені посісти посаду секретаря райвиконкому замість Миколи Шинкара, котрий з певних причин написав заяву про звільнення. Правда, ця посада була виборною – секретарем райвиконкому міг стати лише хтось із депутатів районної ради. Тому виникло питання про те, щоб обрати мене депутатом районної ради. Тоді якраз був вільний округ під назвою «Жаб'євський потік», і це дало можливість провести до вибори до районної ради замість депутата, який вибув. Отже, в червні 1987-го мене вперше обрали депутатом Верховинської районної ради.

Відтоді верховинці вже постійно протягом семи скликань, тобто до 2010 року, довіряли мені бути депутатом районної ради. З них шість разів – на демократичній альтернативній основі. Зокрема в 1990–1994 рр. – по Черетівському виборчому округу, з 1994-го по 2010-й – чотири скликання по Верхньоаясенівському виборчому округу, а 2010 року – по загальнорайонному виборчому округу від Української народної партії.

З липня 1987 року на сесії Верховинської районної ради мене обрали секретарем райвиконкому. Спочатку

довелося пережити незначні труднощі щодо співпраці з окремими працівниками, з якими до цього були дружні приятельські стосунки. Вони часто ігнорували виконання питань, які перебували в моїй компетенції. При цьому більшість колективу мене сприйняла з повагою. Надалі ж стосунки налагодилися, несприйняття почали зникати. Із заступником голови райвиконкому Марією Кучер ми налагодили взаєморозуміння у виконанні службових обов'язків, а Михайло Гаврищук перейшов працювати учителем Кривопільської восьмирічної школи.

Звичайно, цьому сприяла підтримка мене головою райвиконкому Петром Пониполяком, а також працівниками апарату Василем Зеленком, Василем Рибчуком, Іваном Ткачуком, Марією Цвілинюк, Іриною Кречуняк (Спаська), Мирославом Пилип'юком, Марією Стеф'юк, Марією Клапчук (Коржук), Валентиною Дідківською, Діною Полоз, Віктором Білоцьким, Марією Ляцькою, Ганною Дутчак, Ольгою Триндохір, Ганною Дутчак та іншими. Я їм щиро вдячний за те, що у той складний, перехідний період, особливо з проведення надзвичайно відповідальних виборчих компаній ми серед повсякденної клопіткої роботи були єдиною командою односторонців та виконавців.

Одним із перших моїх непрямих завдань із приходом до райвиконкому була робота, пов'язана з реконструкцією приміщення райвиконкому – колишньої старої контори Верховинського лісомбінату на теперішній вулиці Івана Франка, де нині розміщена Верховинська селищна рада. Отож у першому півріччі 1988 р. було здійснено капітальний ремонт фасаду цієї будівлі та внутрішній ремонт у ній зі встановленням централізованого водяного опалення. На той час це виглядало добре впорядкованою адміністративною будівлею.

1989 року ми організаційно забезпечували проведення виборів до Верховної Ради СРСР. 1990 р. організовували перші демократичні вибори до Верховної Ради України та місцевих рад, проведення Всесоюзного і Всеукраїнського референдумів, а 1991-го – й виборів першого Президента України. Наша команда працювала злагоджено, інколи й цілими ночами, щоб забезпечити в установлені терміни відповідно до чинного законодавства здійснення цих важливих державних заходів. Нам надавали практичну допомогу відділи райвиконкому. Зокрема Галина Чичун, завідувачка фінансового відділу, Петро Гнилиця, завідувач відділу освіти, Вячеслав Полоз, голова райплану, Лук'ян Василюк, головний лікар райлікарні, Юрій Нікітін, начальник райвідділу міліції, Іван Синітович, завідувач райсоцзабезу, Василь Шмега, начальник відділу статистики.

Причому ту складну роботу виконували без належного технічного забезпечення. Всю друковану продукцію виготовляли на двох ручних друкарських машинках та ротаторі-розмножувачі. Сьогодні це виглядає як щось неправдоподібне. На жаль, так було всього 25 років тому. Та попри всі труднощі ми знаходили час для святкування державних та особистих свят, організовували культурно-масову роботу та проводили спортивні змагання. А також систематично аналізували організаційну роботу кожної сільської ради та щомісяця проводили практичні семінари, на яких розглядали стан дотримання законодавства при прийнятті рішень сесій та виконкомів сільських рад. Тепер це все відбувається по-іншому – сільради стали незалежними й відповідають лише перед судом.

Навесні 1991 року на базі терапевтичного відділення районної лікарні в селі Красноїллі було відкрито районний центр реабілітації одиноких громадян похилого віку

на двадцять місць. В перші роки в ньому перебувала мало людей. Багатьох доводилося переконувати, щоб перебиралися сюди з віддалених присілків та сіл. За цю роботу відповідали секретар райвиконкому Дмитро Стефлюк та завідувач соцзабезу Іван Синітович. На початку 1989-го голова райвиконкому Петро Пониполяк попередив нас, що коли ми не укомплектуємо відділення пацієнтами, то його закриють. Тим-то ми спільно головами окремих сільських рад переконали декількох людей похилого віку та самотніх громадян таки поселитись у відділенні.

Пізніше приміщення реконструювали, створили в ньому кращі побутові умови. Тож останніми роками тут приймають пацієнтів згідно з визначеною чергою. Для багатьох цей будинок став останнім у їхньому житті. Серед них – Федір Флійчук, колишній заступник головного лікаря райлікарні, та Микита Іванюк, колишній голова Білоберізьської сільської ради.

10. Участь у громадсько-політичних подіях напередодні розпаду СРСР

1989 року відбулися вибори до Верховної Ради СРСР. Вони були останніми на території України в період радянської держави. Вибори проходили за старою партійною системою. Висунутий був лише один кандидат в депутати – Іван Посторонко, перший секретар Івано-Франківського обкому партії. Верховинський район разом з Косівським та Снятинським входив до складу Снятинського виборчого округу. В цей період в Україні вже розпочалися відомі демократичні процеси. Зокрема діяли такі громадські організації, як Народний рух за перебудову й Товариство української мови ім. Т. Шевченка, почалося відродження

Української греко-католицької церкви. Це створило обстановку для появи опонентів, котрі могли використовувати критику влади під гаслами, які проголосила КПРС під час кампанії за гласність і перебудову.

В зв'язку з цим вибори 1989 року були вже неспокійні для влади. На апарат райвиконкому було покладено обов'язки організувати передвиборчі зустрічі. Райком партії займався передвиборчою агітацією. Тоді не було ніяких агітаційних плакатів чи інших форм агітації, крім офіційних передвиборних автобіографій кандидатів, виданих в обмеженій кількості. Плакатів бракувало. Згадав про це суто для того, щоби наші сучасники могли порівняти інформаційні простори – той, в якому ми жили в недалекому минулому, й теперішній.

Інколи траплялися й кумедні випадки. В селі, куди мав приїхати на зустріч зі своїми виборцями кандидат у депутати, на видному місці виставляли буклет, плакат чи іншу наочну агітацію про нього. Та коли він уже бесідував з людьми, ту друковану продукцію забирали звідти й перевозили до іншого населеного пункту, де гість мав наступну зустріч з трудящими. І так далі. Робили це не стільки для ширшої поінформованості виборців, скільки для самого кандидата, – щоби він бачив, як його представляють.

Зокрема так ми вчинили в селах Замагорі та Красноїллі. До речі, у Красноїллі тоді стався дещо прикрий випадок. Спочатку все йшло за планом. Біля Будинку культури, прикрашеного зеленими смерічками до зустрічі Івана Посторонка, грали гуцульські музики й трембіти. В переповненому залі йшла мова про позитивні досягнення економічного розвитку села. Про успішні справи місцевого колгоспу ім. І. Франка доповідала його голова Ольга Божак. Все тривало згідно зі сценарієм. Вже запевняли в однакості підтримці єдиного кандидата. Але тут неспо-

дівано в залі підняв руку Михайло Якіб'юк, який працював головою ревізійної комісії цього колгоспу та ще був чоловіком голови місцевої сільської ради Галини Якіб'юк. Дещо хмільним голосом він запитав кандидата в депутати, коли буде списано великий борг колгоспові, який за-непадає і не виплачує зарплату працівникам.

Це викликало у президії зборів неприємне враження. Особливо важко було це пережити Петрові Семківу, першому секретареві райкому партії, та Івану Дреботяку, молодому секретареві парткому колгоспу. Збори закрили. Однак для відповідальних за проведення зустрічі – Василя Якуб'яка, секретаря райкому партії, і мене, секретаря райвиконкому, наступний день перетворився в суцільну критику та погрози за таке неподобство. Зганьбили честь і все тодішнє партійно-радянське бачення критики знизу. Проте ми як ті, хто найбільше спілкувався з людьми на місцях, розуміли, що джина з пляшки вже випустили.

Процес формування органів місцевої влади молодій Українській державі, як і всі інші суспільні процеси, був непростим, інколи суперечливим. Фактичне відродження місцевого самоврядування в Україні почалося після обрання депутатів Верховної Ради Української РСР та місцевих рад народних депутатів у березні 1990 року. Це були перші демократичні вибори. Звичайно, після них місцеві ради по всій Україні ще залишалися за своїм складом комуністичними (більшість депутатського корпусу становили члени КПУ), за винятком Львівської, Івано-Франківської і Тернопільської областей, де місцеві ради мали у своєму складі численні демократичні депутатські групи.

Вибори вперше відбувалися на альтернативних засадах, тобто можна було висувати необмежену кількість кандидатів по виборчих округах. Це було подією неординарною, доводилося проводити спеціальні зустрічі в тру-

дових колективах та роз'яснювати людям, що таке альтернативні вибори. Це викликало багато запитань, на які не завжди була готова відповідь. Спеціально на великих плакатах друкували зразки бюлетенів з позначками, як правильно голосувати. Згадую про це, щоби привернути увагу, якими ми були в той період в розумінні демократичних виборчих стандартів.

27 лютого 1990 року на сторінках газети «Верховинські вісті» за підписом секретаря райвиконкому Дмитра Стефлюка було опубліковано роз'яснення – як правильно голосувати. У зв'язку з вимогою забезпечити на кожному окрузі не менше двох кандидатів, доводилось умовляти багатьох людей давати згоду на їх висунення від трудових колективів. Під час виборів, що відбулися 4 березня 1990 р., до Верховинської районної ради було обрано 45 депутатів з 50-ти. Більшість здобули представники місцевої влади та господарські керівники. 16 березня цього року відбулася перша сесія новообраної ради, на якій головами районної ради та райвиконкому обрали відповідно Петра Семківа, першого секретаря райкому партії, та Петра Пониполяка, голову райвиконкому, а заступником голови районної ради – Дмитра Стефлюка, секретаря райвиконкому.

Створення двох апаратів управління внесло суперечність у діяльність місцевої ради, оскільки голова виконавчої гілки влади мав більший вплив на депутатський корпус. У листопаді того ж року обидві посади об'єднали в одну – головою ради і виконкому став Петро Пониполяк. З цього часу команда однодумців, патріотів Верховинщини, вперше зайняла найвищі керівні посади на районному рівні після австрійської, польської та радянської окупації. Починаючи з 1990-го й до 2004 р. ми перемагали на всіх виборах до районної, селищної та сільських рад. В цей пе-

ріод до обласної ради також обирали представників саме цієї команди. Беззаперечним лідером був Петро Пониполяк.

Перші сесії селищної та сільських рад після виборів 1990 року відбулися відповідно до вимог нового закону, згідно з яким введено посади голів рад. На сесіях першого демократичного скликання з числа депутатів таємним голосуванням обрали голів рад на громадських засадах, заступників голів, секретарів сільських рад та голів виконкомів, які працювали на постійній основі. Істотна відмінність полягала в тому, що членів виконкому обирали не з числа депутатів.

Сільради та їхні виконкоми очолили такі люди: у Білоберезці – Стефанія Стасик, голова ради, Василь Ватаманюк, голова виконкому; Верхньому Ясеніві – Дмитро Лесюк, голова ради, Іван Могорук, голова виконкому; Головах – Михайло Савчук, голова ради, Дмитро Маротчак, голова виконкому; Гриняві – Ярослав Данищенко, голова ради, Микола Несторук, голова виконкому; Довгопіллі – Марія Бодоряк, голова ради, Дмитро Джуряк, голова виконкому; Стебневі – Іван Гавришук, голова ради, Василь Зітинюк, голова виконкому; Замагорі – Олексій Сапріянчук, голова ради, Юрій Плитчук, голова виконкому; Зеленому – Іван Мицканюк, голова ради, Петро Якібчук, голова виконкому; Красноїллі – Євген Романчук, голова ради, Галина Якіб'юк, голова виконкому; Криворівні – Марія Ватуйчак, голова ради, Катерина Ленів, голова виконкому; Перехресному – Юрій Шкіряк, голова ради, Василь Рильчук, голова виконкому; Пробійнівці – Параска Коржук, голова ради, Марія Юрнюк, голова виконкому; Устеріках – Василь Савчук, голова ради, Петро Івасишин, голова виконкому; Яблуниці – Юрій Сіренчук, голова ради, Ніна Демидюк, голова виконкому; Бистреці – Василь Мо-

сорук – голова ради, Марія Романюк, голова виконкому; Верховині – Іван Кермошук, голова ради, Іван Сумарук, голова виконкому.

Такий склад місцевого самоврядування діяв до виборів 1994 року. Ці керівники характеризувалися національно-патріотичною позицією і високою довірою виборців, що сприяло вирішенню складних соціальних та громадських проблем повсякденного життя людей.

6 квітня 1990 р. почала свою роботу перша демократична сесія Івано-Франківської обласної ради. Головою обласної ради було обрано Миколу Яковину, заступником – Богдана Мелінишина, головою облвиконкому – Дмитра Захарука.

Оглядаючись на непростий шлях розвитку демократичних засад місцевого самоврядування та необхідності посилення громадського контролю за органами виконавчої влади, вважаю, що якби реформу 1990-го не було скасовано і її й далі впроваджували-розвивали, то довіра до влади була б вищою і результати її роботи значно кращими.

У квітні 1990 року біля турбази «Верховина» відбувся один з перших багатолюдних мітингів національно-демократичних сил. Його організували Рух та Товариство української мови ім. Т. Шевченка. На підмогу до Верховини приїхало багато активістів з Івано-Франківська і Косова. Тоді вперше на Верховинщині замайоріло багато синьо-жовтих прапорів. Мітингувальники закликали підтримати проголошення незалежності України шляхом її виходу зі складу СРСР, проклинали комуністів та закликали прогнати їх «Геть від влади». Однак особливої агресивності не проявляли.

Це, звичайно, подобалося тодішній районній опозиції, яка програла вибори на всіх округах до районної та сіль-

ських рад. Маючи підтримку обласної влади, опозиційні лідери Михайло Ославський, Юрій Рибенчук, Володимир Колодяжний, Микола Потяк та інші ініціювали перевірку нашої роботи за допомогою новоствореного комітету народного контролю обласної ради, який очолював Юрій Мартинюк. Перед приїздом до Верховини цей комітет проводив перевірку в Косівському районі. За її результатами було звільнено з посади голову Косівського райвиконкому Марту Тимчук.

Основним завданням перевірки у Верховинському райвиконкомі було звільнення з посад Петра Понеполька та членів його команди. Однак коли розпочалася перевірка, ситуація змінилася. Члени комітету народного контролю побачили злагожену роботу всіх служб, за винятком райплану й відділу культури. На зустрічах у трудових колективах та з жителями населених пунктів вони переконались у підтримці людьми районної влади. З огляду на це висновки комісії були більш-менш об'єктивними щодо керівництва райвиконкому. За результатами виявлених недоліків Вячеслава Полоза було переведено з посади голови райплану – він став начальником земельного відділу. А завідувача відділом культури Володимира Бабія звільнили з посади за зловживання службовим становищем під час поїздки до Франції з групою учасників художньої самодіяльності району.

Кумедний випадок стався, коли представники цього контролю перевіряли документи в моєму кабінеті. Юрій Мартинюк почав оглядати приміщення, і побачив на одній із шаф перевернутий лицевим боком донизу портрет Володимира Леніна, який нещодавно я зняв з видного місця в кабінеті. Перевірятьник одразу перейшов на підвищений тон розмови та крики. Наказав негайно скласти протокол про те, що я зберігаю комуністичні символи. Ледве

я заспокоїв його і сказав, що протокол підпишу лише з умовою, що там буде занотовано: потрет було обернуто обличчям до шафи.

Це не влаштовувало Юрія Мартинюка, і він почав шукати нових компроматів. Як на зло, відкрив двері шафи і побачив бюст В. Леніна. Це знову викликало істерику, й мені пригрозили звільненням з роботи. Склали відповідний акт, однак я погодився його підписати лише тоді, коли в ньому вкажуть, що бюст перебував у шафі за зачиненими дверцятами. Комісія довго радилась і прийняла рішення зняти з мене всі провини з огляду на те, що я зберігав ленінські символи у своєму кабінеті не на видному місці, а ізольовано від людей.

З тим бюстом Леніна пов'язана ціла історія. Його у мене замовив Василь Мицканюк, який тоді працював секретарем партійного комітету колгоспу ім. Коцюбинського, для залу засідань, де проводили ремонт. Ішов тоді 1989 рік, в Україні розпочалися процеси національного відродження, тим-то В. Мицканюк відмовився забрати від мене погруддя. Отак я через нього мало не позбувся посади. Наводжу тут цей випадок тому, щоб ті, хто читатиме ці спогади, уявляли собі складний час, в якому нам доводилося працювати, те ідеологічне навантаження, яке мали витримувати, і те, як мусили балансувати між реальним життям у сім'ї, побуті та на робочому місці. Не просто було бути патріотом свого краю, вірити в Бога, оберігати духовну культуру, слідувати заповітам Тараса Шевченка в любові до України й одночасно служити компартії.

13 червня 1990 р. відбулася друга сесія районної ради – вже в повному складі, адже на виборах 4 березня з 50 округів не було обрано депутатів у п'ятьох. Сесія розглянула питання «Про стан охорони навколишнього середовища» та прийняла комплексну програму району

на 1990-1995 рр., яку попередньо як проект оприлюднили в засобах масової інформації та обговорювали в трудових колективах. Програма передбачала завершення будівництва очисних споруд в селищі Верховині потужністю 600 кубометрів очистки води на добу, установки уловлювачів і знешкодження шкідливих речовин в цехах лісозаводу. Для координації цієї роботи 1990 року створили районний комітет охорони природи, який очолив досвідчений фахівець Михайло Федорчак.

У липні 1990-го було освячено місце під будівництво православної церкви Київського патріархату в селищі Верховині та першу символічну могилу Січових Стрільців у с. Ільцях.

16 липня Верховна Рада України прийняла постанову про визнання дня прийняття декларації про Державний суверенітет 16 липня Днем незалежності України. Цей день було визнано державним святом. 11 серпня газета районної організації Товариства української мови ім. Т. Шевченка «Гомін Карпат», яку видавав Василь Нагірняк, опублікувала статтю «Синьо-жовті рідні кольори українського народу».

20 вересня районна рада розглянула питання «Про завдання радянських та господарських органів району по дальшому поліпшенню забезпечення населення продуктами харчування». З цього питання за погодженням з райвиконкомом 7 жовтня в селищі Верховині відбулося віче, організоване Народним Рухом. Тоді в Україні якраз запровадили купони на придбання товарів першої необхідності. А 3 листопада газета «Верховинські вісті» опублікувала під рубрикою «Купони – це паралельні гроші» роз'яснення про введення купонів та про те, як ними користуватись.

11. Вибори до Верховної та обласної рад 1990 р.

Підготовка та проведення виборів до Верховної Ради України та Івано-Франківської обласної ради відбувалися в умовах, коли розпочали свою опозиційну діяльність нові партії та громадські організації. Основна передвиборча боротьба тривала між провладним кандидатом в депутати до Верховної Ради заступником голови облвиконкому Зіновієм Манівим та Володимиром Шлемком від Народного руху. Перші зустрічі з виборцями показали, що на спілкування З. Манівим приходила мала кількість виборців, тоді як до В. Шлемка збиралися повні зали сільських клубів. Це вказувало на те, що перемога буде на боці опозиції.

Особливу роль на Верховинщині тоді відіграли перші мітинги, на яких виступали Володимир Шлемко та ветеран освіти з міста Косова Ігор Пилипейко. Тут виголошували промови, спрямовані на вирішення питань соціально-економічного розвитку, пробудження національної свідомості та повалення комуністичної влади. Це було за рік до проголошення незалежності України. Ще існували Радянська держава, КПРС та КГБ, тому не було прямих антидержавних виступів, однак жовто-блакитні прапори супроводжували всі передвиборчі зустрічі. Кандидати в депутати не скупилися на обіцянки. Все, про що просили їх на майданах, у сільських клубах, трудових колективах, вони обіцяли вирішити у стислі терміни.

Наприклад, громадський активіст Верховинського Руху Микола Боднарук просив В. Шлемка про налагодження повітряного сполучення між Верховиною, Івано-Франківськом та Києвом. Той запевнив, що й це питання буде вирішено, лише, мовляв, потрібно проголосувати за нього на виборах. На виборах до Верховної Ради переміг

Володимир Шлемко, однак повітряне сполучення з Верховиною так і не налагодили.

Депутати обласної ради, котрі представляли виборчі округи Верховинського району, активно порушували й вирішували питання, пов'язані з його соціально-економічним розвитком, надавали посильну допомогу у відстоюванні інтересів району в управліннях та відділах обласної влади. Це такі депутати, як Іван Петраш, генеральний директор «Прикарпаттрансгазу», Іван Калуцький, генеральний директор тресту «Прикарпатліс», Степан Притулінський, начальник облавтодору, Ярослав Шинкарук, заступник начальника обласного управління внутрішніх справ, Петро Пониполяк, голова райвиконкому, котрий, правда, був депутатом облради до червня 1992 року (достроково склав повноваження у зв'язку з його призначенням на посаду представника Президента у Верховинському районі), Дмитро Ватаманюк, редактор газети «Верховинські вісті», голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина».

Тоді депутатів обирали не за партійними списками, а безпосередньо виборці. Тому вони мали від них накази, які намагалися виконувати спільно з керівництвом та депутатами районної ради. Їм виборці довіряли по декілька скликань представляти їхні інтереси в обласній раді. В цей непростий період, коли зупинилося виробництво, настала криза у фінансовій сфері держави, з їх допомогою ми вирішували питання будівництва нової школи в селі Буковці та завершення добудови школи в селі Криворівні. Зокрема за сприяння Степана Притулінського побудовано залізобетонні мости через річку Черемош у присілках Слупійці та Столярці в селищі Верховині. Останній, правда, зруйнувала липнева повінь 2008 року. Спорудили мости і в селах Криворівні (у присілку Заріччі) та Хороцевому

(тутешній міст з'єднав Верховинський район із селищем Усть-Путилою Путильського району Чернівецької області), а також у Красноїллі, Замагорі, Пробійнівці.

1998 року облаштували асфальтовим покриттям дороги в центрах сіл Стебневі, Довгопіллі, Яблуниці й Білоберізці. В цей період вирішилося питання про передачу дороги «Ільці – Явірник», яка була у віданні Верховинського лісокомбінату і в зв'язку з його реорганізацією залишилась без господаря, на баланс облавтодору. Це дало змогу провести капітальний ремонт цієї дороги за рахунок державних коштів. На жаль, не вдалося вирішити питання будівництва об'їзної дороги в самій Верховині, яку згідно з проектом мали будувати від села Ільців, де збудований новий міст через річку Черемош, з присілка Підобіч, з виходом через присілок Кушнірівка на початок вулиці Жаб'євський потік.

У 1990-му з допомогою депутата Івана Петраша активно тривали роботи з будівництва газогону до Верховинського району. Було прорубано лісову просіку під закладання трубопроводу та побудовано газорозподільчу станцію в селі Бережниці. Однак з розпадом Радянського Союзу це будівництво зупинилось. І то далеко не остаточний перелік здійснених тоді справ. Розповідаю про це лише тому, щоби підкреслити: це робилося в час, коли розпочався перший етап політичної та економічної кризи, що тривав протягом 1990 – 1992 рр.

Петро Пониполяк та його команда постійно організовували підтримку на виборах згадуваним депутатам, і в цьому нас підтримувала більшість виборців. На жаль, з переходом на пропорційну систему виборів, ми почали втрачати зв'язок з депутатами, а їхня роль у соціально-економічному розвитку району стала менш помітною. Після виборів 1990 року змінилася практика проведення

сесій Івано-Франківської обласної ради та нарад в облвиконкомі з різних питань.

Що стосується сесій, то вони, як правило, тривали тричотири дні підряд. Для участі в тих засіданнях запрошували голів районних рад. У зв'язку з тим, що в цей період районну раду очолював Петро Семків, який одночасно був першим секретарем райкому партії, мені як заступнику голови доручали бути присутнім на цих засіданнях. Звичайно, там тоді не доводилось відпочивати. Новий депутатський корпус та керівництво ради не мали досвіду організаційної та нормотворчої роботи. Тому порушували безліч питань, обговорювали й ухвалювали рішення, які часто не відповідали чинному законодавству. Однак, як показав час, більшість із прийнятих тоді рішень надалі знайшли своє підтвердження в законах незалежної України.

Серед них було й рішення «Про державний прапор України», який 1990 р. вивісили на будівлях обласної ради й облвиконкому. Я був присутній при встановленні прапорів. Цей захід проводили урочисто за участю депутатів обласної ради за велелюдної святкової підтримки з виконанням тоді ще не дозволеного гімну України.

З інших рішень варто згадати про такі, як «Про передачу сільськогосподарських земель на території області у власність селищних та сільських рад», «Про комунальне майно Івано-Франківської області». Саме цими рішеннями ми керувалися при проведенні земельної реформи та визначенні комунального майна району. Одним з рішень політичного характеру було визначення статусу вояків УПА та незаконно репресованих громадян. Ці рішення, попри їхню невідповідність чинному тоді законодавству, з погляду сьогодення, прискорили розвиток новітньої української історії. Нашим сучасникам важко уявити важ-

ливість і відповідальність того історичного періоду, коли приймали такі рішення. Адже тоді ще існував великий Радянський Союз, діяли закони, які передбачали сувору відповідальність за такі справи. Однак той національно-патріотичний порив уже не можна було зупинити. Він практично і спричинив розвал Радянської імперії та заборону КПРС.

Брак досвіду організаційної роботи управлінь та відділів облвиконкому часто дезорганізовували нашу роботу на місцях. Часті наради та засідання, забирали багато часу у голови райвиконкому Петра Пониполяка та його заступників. Інколи їх проводили тричі в день. Бувало, що лише повернувшись до Верховини з чергової наради, ознайомлювався з новою телеграмою, яка веліла вже наступного дня знову їхати до Івано-Франківська. Це спонукало нас виробляти нову тактику дій. Скажімо, відбувши вранці на нараду у якомусь відділі чи управлінні, ми про всяк випадок залишалися в обласному центрі. А наприкінці робочого дня телефонували до районної приймальної, щоби з'ясувати, чи немає виклику на наступний день. Якщо ж він був, то залишалися ночувати в місті.

Таке часто траплялось. Однак з часом до нас почала прислуховуватись обласна влада, і ситуація змінилася на краще. Організаційний відділ облвиконкому очолив досвідчений державний службовець Роман Струтинський, який налагодив взаємозв'язок між облвиконкомом та органами влади на місцях. На жаль, та ситуація повторилася після чергових виборів та формування нових владних команд на обласному рівні у 1994 – 1998 роках.

12. Поглиблення кризових явищ та боротьба за гірський статус

Особливості життя гірського населення – це передусім віддаленість, важкодоступність місць праці та проживання, малопродуктивні землі сільськогосподарського призначення, відсутність орної землі та суворі кліматичні умови. У 1988 – 1991 рр. у тодішній Радянській державі розпочалася глибока торгово-економічна криза. Припинилася державна дотація так званих гужових надбавок торговим підприємствам. В системі торгівлі зникла більшість груп продовольчих та промислових товарів. Стало неможливо вільно купити мило, сірники, цукор, крупи та багато інших товарів. Пишу про це, бо, гадаю, чимало наших сучасників і не відає, що таке теж було в нашій історії. Тоді з продовольчих товарів можна було легко купити хіба що морську капусту, консервовані помідори та деякі види рибних консервів. 18 грудня 1990 року газета «Верховинські вісті» опублікувала статтю «Чи легко бути начальником в торгівлі або торгівельні будні очима покупців і тих, хто реалізує товар».

З цього приводу 9 листопада 1990 р. у Верховині знову відбувся мітинг, організований Народним Рухом України. Невдоволені люди висловлювали критичні зауваження як на цьому зібранні, так і на зустрічах з депутатами в населених пунктах і трудових колективах. Про ситуацію, яка виникла, і про те, як виходити з цього становища, давали пояснення Дмитро Стефлюк, заступник голови районної ради, Василь Привика, голова райспоживспілки, Василь Рибенчук, голова Верховинського споживчого товариства. Було звернуто увагу на необхідність посилення контролю за роботою торговельних підприємств шляхом створення комісій для контролю з боку влади та громад-

ськості за розподілом товарів першої необхідності.

Райвиконком вирішив, щоби з першого січня 1991 року всі товари розподіляли в розрізі сільських рад із врахуванням кількості населення, а виділені фонди доводили до контрольних комісій. Та загалом ситуація залишалась складною, бо необхідних товарів і продуктів бракувало на базах постачальників. Потребу в їх постачанні для пільгового обслуговування забезпечували менше, ніж на 20 відсотків, Наприклад, за потреби у 1 924 пляшках рафінованої олії поставляли тільки 375, а замість 3 847 банок майонезу надходило лише 120.

Це призвело до введення в Україні карток споживача та продажу окремих продуктів харчування тільки по купонах. Картки споживча видавали громадянам за місцем роботи або проживання. По такій картці можна було придбати індивідуально певний вид товару лише раз. А такі продукти, як цукор, горілка, продавали за списками, які видавали за місцем проживання громадян. У цей період на території району почалася хлібна криза. Її причиною стало те, що ціна на хліб залишалася низькою – 16-20 копійок. За один карбованець можна було купити п'ять-шість хлібин, а ціни на корми для худоби значно зросли. Тому нерідко люди, які проживали близько до закладів торгівлі, скуповували хліб для годівлі домашніх тварин. А решта споживачів зоставалася без хліба.

У зв'язку з цим голова райвиконкому Петро Пониполяк видав розпорядження про встановлення норм разового відпуску продовольчих товарів: хліба та хлібобулочних виробів – 2 кг; молока й молочних продуктів – 3 л. (крім сметани, сиру, сирної маси); картоплі – 10 кг; овочів – 5 кг; безалкогольних напоїв, мінеральної води – 10 пляшок; маргарину – 0,5 кг; сирів плавлених – 0,2 кг; печива фасованого – дві пачки. А зокрема соки на розлив та морозиво

продавати можна було без обмеження.

При цьому було дозволено торговим організаціям райспоживспілки та відділу робітничого постачання лісокомбінату продавати промислові й продовольчі товари для проведення поховань на загальну суму 500 карбованців. Як виняток, в єдиному магазині «Кулінарія» дозволяли продавати населенню кулінарні напівфабрикати і вироби з м'яса, м'ясопродуктів та птиці без купонів.

Для забезпечення контролю за дотриманням соціальної справедливості при розподілі товарів народного споживання райвиконком затвердив комісію в такому складі: Михайло Ославський, заступник голови райвиконкому, Ярослав Скоревич, вчитель Ільцівської середньої школи, Василь Нагірняк, заступник редактора газети «Верховинські вісті», Ганна Продун, інспектор по кадрах райвно, Михайло Стеф'юк, лікар-невропатолог центральної районної лікарні, Юрій Стенчук, начальник служби з профілактики правопорушень райвідділу внутрішніх справ, Дмитро Михавків, священник- декан села Ільців, та багато інших представників трудових колективів і громадських організацій. Цим розпорядженням зобов'язано селищного та сільських голів створити аналогічні комісії при сільвиконкомах.

Наведене свідчить про надзвичайно складне становище, в якому доводилося працювати під час торговельної кризи. На початку 1992 р. різко зросли ціни на продукти харчування. Зокрема на хліб, цукор, горілку та інші продовольчі товари, а також і на промислові вироби. Це негативно вплинуло на купівельну спроможність населення, яке не могло купувати потрібну кількість товарів першої необхідності, і частково посприяло зниженню дефіциту різних товарів на ринку. Внаслідок таких обставин створилася хибна уява про стабілізацію товарного забезпе-

чення.

Пригадую, як мені, за дорученням з облвиконкому, довелося терміново виступити на районному радіо з попередженням про те, що ціна на хліб протягом однієї доби зросте в стократ. Коли я пізно ввечорі повертався з радіовузла, то ховався, щоб мене ніхто не побачив. Побоювався, що зустріч з агресивно налаштованими після мого радіовиступу верховинцями могла закінчитись для мене неприємно. Та люди з розумінням сприйняли тоді таку складну державну проблему, й соціального вибуху, на щастя, не сталося. Сьогодні це викликає здивування. Однак маємо те пам'ятати, щоб не допустити повторення таких реалій з нашої недалекої минувшини.

З огляду на таке складне становище районна влада разом з окремими громадськими організаціями підготувала відповідні пропозиції та звернення Верховинської районної ради і товариства «Гуцульщина» до Верховної Ради та Кабінету Міністрів про необхідність ухвалення відповідного Закону України про соціальну підтримку горян. У цьому процесі брали активну участь Петро Пониполяк, Дмитро Стефлюк, Дмитро Ватаманюк, Михайло Ославський, Василь Привика та Петро Шкрібляк. У результаті клопіткої чотирирічної праці за особливо важливої підтримки депутатів Верховної Ради – міністра економіки Романа Шпека, відомого письменника та громадського діяча Степана Пушика, який розпочинав свою трудову діяльність в селі Довгопіллі на Верховинщині, та Ореста Климпуша з Рахівщини на Закарпатті в лютому 1995 року Верховна Рада ухвалила Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», який діє й досі.

Починаючи з 1990 року робота районної ради та райвиконкому стала відкритою. В районних газеті та радіо публікували й обговорювали проекти програм та рішень

з питань переходу промислових і сільськогосподарських підприємств до роботи в нових ринкових умовах. У населених пунктах і трудових колективах відбувалися зустрічі керівників районної ради та райвиконкому, на яких вони звітували про проведену роботу й давали пояснення стосовно тогочасних економічних і суспільно-політичних подій.

13. Про знесення пам'ятника Володимирові Леніну

Звернення районної організації Народного Руху України щодо знесення пам'ятника В. Ленінові (Ульянову) і перейменування вулиці його імені у Верховині попередньо обговорювали на сесії селищної ради, яка вирішила провести з того приводу опитування жителів райцентру. На той момент у більшості райцентрів та міст області пам'ятники Леніну вже знесли. За дорученням Петра Пониполяка я був присутній на сесії селищної ради і висловив свою думку, що пам'ятник необхідно знести. Однак мою пропозицію не підтримали. Після цього обласна газета «Прикарпатська правда», яка мала статус видання обкому партії, опублікувала статтю верховинського журналіста Володимира Пригорницького з критикою за мою позицію щодо пам'ятника партійного вождя.

Взагалі, тоді біля пам'ятника Ленінові у Верховині коїлося щось дивне. Нічийні собаки з селища збиралися коло нього й цілими днями скавчали та гавкали, дивлячись на постамент. Незабаром цю загадку розгадали. Місцевий собаколов (гицель) Микола Боднарук приводив до пам'ятника сучок, які залишали тут специфічний запах. На це й реагували бездомні пси, які несамовито гавкали і пробували стрибати на постамент.

Це дуже нервувало тих, хто співчував Леніну. А працівники райкому партії два тижні ганяли собак від пам'ятника. Але настав час, коли сесія районної ради, майже всі депутати якої були ще тоді комуністами, вирішила внести в порядок денний питання про знесення пам'ятника. Це неоднозначно сприйняло керівництво райкому партії. В день проведення сесії, за годину до початку її роботи, Петра Пониполяка, котрий тоді був головою ради і райвиконкому, терміново викликали до облвиконкому. Тож мені як заступникові голови ради, довелося самому проводити це засідання, вельми відповідальне в політичному значенні як для того часу.

Сесія була відкрита, в її роботі взяли участь 42 депутати з 50-ти та більше трьохсот представників громадськості. Депутати мали чітку вказівку від керівництва райкому партії не голосувати за знесення пам'ятника. Я про це знав. Однак відав і те, що більшість із них і хотіла би проголосувати за демонтаж символу тоталітарного режиму, але зробити це відкритим голосуванням не може. Враховуючи це, я вирішив діяти не ординарно і вдався до хитрості. Коли розглядали проект рішення про знесення пам'ятника і справа дійшла до голосування, то, запитавши «Хто за?», я опустив голову і не спостерігав за тим, як саме голосували депутати. Так само вчинив і тоді, коли згідно з регламентом запитав «Хто проти?». Про те ж, хто утримався, питав, уже підвівши голову. Тож сам переконався, що таких не було. Тоді оголосив, що рішення ухвалено. Ніхто тому не перечив.

Після цього громадські активісти Михайло Ославський, тодішній заступник голови райвиконкому, Микола Боднарук, Юрій Рибенчук, Микола Зузяк та інші за допомогою техніки, яку організував перший заступник голови райвиконкому Мирослав Іваницький, знесли пам'ятник і

на самоскиді відвезли на виробничу базу райкомунгоспу.

Мене ж викликали до райкому партії та пригрозили великою відповідальністю за ухвалене радою рішення. Однак Петро Семків добре розумів ситуацію й, очевидно, був радий, що нарешті це дразливе питання розв'язано. Про те можна судити з того, що вже незабаром він разом з нами співав пісню «Червона калина», яку тоді вважали забороненою, оскільки її асоціювали з гімном України. Заслуги Петра Семківа були належно оцінені. Під час виборів голови Верховинської районної ради в 2004 році на зборах районної організації УПА, за пропозицією тодішнього голови її станичної управи Миколи Небесійчука, Семківа висунули кандидатом на ту посаду. Однак через декілька днів Петро Васильович відмовився від такої пропозиції.

Дещо пізніше Верховинська селищна рада перейменувала вулицю Леніна на Івана Франка.

14. Хроніка подій 1991 р.

17-18 січня відбулася сесія районної ради, яка ухвалила програму переходу економіки району до роботи в ринкових умовах. А з 20 по 24 січня у складі делегації від України я вперше побував у Москві на конференції Радянського фонду миру. Саме тоді у столиці Латвійської республіки відбулося збройне протистояння зі штурмом Вільнюського телецентру, що призвело до людських жертв. А також тими днями міністр фінансів СРСР Валентин Павлов проголосив грошову реформу, під час якої зокрема гроші номіналом 50 рублів обмінювали на нові банкноти.

Це все, звичайно, негативно вплинуло на хід конференції. Делегації Литви, Естонії та Латвії на форум уза-

галі не прибули, а представники Грузії заявили про вихід із Всесоюзного фонду миру. Головою правління фонду тоді був відомий письменник і громадський діяч Геннадій Боровик. Попри те, що в роботі конференції брав участь віце-президент СРСР Геннадій Янаєв, делегати дружно покинули її й поспішно роз'їхалися по своїх регіонах. Стало зрозуміло, що центр втрачає вплив над республіканськими громадськими формуваннями.

25 січня відомий український письменник і дисидент Олесь Бердник мав зустріч у Верховині з головою райвиконкому Петром Пониполяком та господарським активом, на якій обговорив питання про можливість будівництва в селі Верхньому Ясеніві культурно-просвітницького центру «Українська Духовна Республіка» (УДР). Ця громадська організація вбачала своєю чільною метою виховання нової української національно-патріотичної та високодуховної молодіжної еліти. При цьому вона висувала перед собою й завдання забезпечувати економічний розвиток молодій Українській державі з урахуванням можливостей національного товаровиробника. Тоді в селі Довгопіллі, на базі колишніх тваринницьких приміщень колгоспу Україна, компанія «Рось», заснована УДР, створила приватне підприємство з виробництва лісосировинної продукції. Компанію представляв український письменник та бізнесмен Олександр Чумак.

17 березня відбувся референдум за збереження СРСР під час якого виборці Верховинського району висловилися так: за збереження СРСР – 44,4 відсотка, проти – 50,3, за Україну як суверенну державу у складі СРСР – 73,6, проти – 21,9 відсотка.

Того дня провели й місцевий референдум з питань надання громадянам земельних ділянок під будівництво житлових будинків у межах генеральних планів забудови

селища та сіл району. Виборці не підтримали пропозицію про надання земельних ділянок під забудову в сільській місцевості в розмірі до 0,07 га. Загалом у селах висловилися так: за те, щоб виділяти під будівництво по 0,07, – 36 відсотків, проти – 53,9. У самій Верховині «за» проголосувало 54,6 відсотка.

Необхідність проведення такого референдуму виникла на основі проведеного аналізу наявних земельних угідь у межах генеральної забудови населених пунктів району. Адже він засвідчив, що найближчими роками індивідуальне житлове будівництво може бути припинено через те, що будувати житло буде ніде, якщо виділяти кожному сільському двору на те півгектарну площу. До районної ради зверталось чимало жителів віддалених присілків зі скаргами на те, що їм відмовляють у виділенні земельних ділянок під будівництво в центральній частині сіл, тобто в межах ділянок генеральних планів забудови населених пунктів.

Зрозуміло, що присілчани завжди перебували в гірших соціальних умовах, оскільки були позбавлені можливості одержати ділянку під будівництво у зручному для проживання місці. Очевидно, що внаслідок такої несправедливості вони змушені були миритись із браком багатьох побутових вигод. Це передусім – відсутність добрих доріг, телефонного зв'язку тощо. З огляду на інтенсивність індивідуального житлового будівництва, особливості природних умов у горах, виглядало, що не далеко той час, коли земельні ресурси під забудову вичерпаються і ми будемо зобов'язані братися за вирішення цієї важливої проблеми з участю жителів району.

Позитивні результати референдуму передбачали, що виділятимуть тільки до семи сотих гектара кожному охочому. Решту присадибної ділянки кожен забудів-

ник мав одержувати поза межею генерального плану забудови села, отже, мав би можливість вести підсобне господарство на рівні з усіма односельчанами. Однак, на жаль, це не було підтримано і все залишилося не на користь людей, які проживали у віддалених селах та присілках.

28 червня сесія районної ради розглянула питання «Про стан використання і відтворення лісових ресурсів на території району». Це питання мало життєво важливе значення для місцевого населення, адже ліс – наше основне природне багатство. Від його використання залежав соціально-економічний розвиток усіх населених пунктів та добробут людей. В цей період Верховна Рада Української РСР у щойно ухваленому законі про охорону природних ресурсів, оголосила ліси власністю республіки, а згодом Івано-Франківська обласна рада своїм рішенням про зміну статусу лісів підпорядкувала зелені багатства під своє відання.

Така позиція для населення і органів влади району не могла бути прийнятною. У зв'язку з тим, що на підставі статті 5 Закону УРСР «Про місцеві ради депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» радам базового рівня (селищна, сільська) було надано право розпоряджатися всіма природними ресурсами на своїй території. Верховинська селищна і сільські ради вирішили передати повноваження з питань використання лісових ресурсів районній раді.

Отож перед районною радою постало питання про прийняття комплексної програми з використання лісу. Про ці завдання доповів на сесії голова районної ради Петро Пониполяк, який звернув увагу на те, що основними платниками місцевих податків є Верховинський ліскокомбінат, райсільгоспхімія, райсільгосптехніка, районний

лісгосп та бюджетні організації. При цьому найбільшу питому вагу займав лісокомбінат. Основну ж частину надходжень до районного бюджету становила попенна плата. Водночас значна частина лісових угідь по Білому Черемошу – від Білоберізки до Голошини та Пробійнівки перебувала у віданні Кутського лісокомбінату Косівського району. Такий стан використання природних ресурсів на території району викликав незадоволення у районній владі та людей. Тож П. Пониполяк порушив питання про передачу цих ресурсів в управління дирекції Верховинського лісокомбінату. Районна рада призначила мене головою комісії, що займалась виробленням рекомендацій з вирішення цього питання. Проте наші наміри викликали великий спротив в обласному об'єднанні «Прикарпатліс». Почалися переговори, чинився певний тиск з боку обласної влади – нас намагалися переконати в недоцільності таких дій. Довелося в непростих дискусіях переконувати тодішніх керівників «Прикарпатлісу» Івана Калуцького, Юрія Заціху та інших чиновників саме в доцільності позитивного вирішення того питання – на користь Верховинського району.

На другому пленарному засіданні районної ради, яке відбулося 11 липня, я інформував депутатів про хід переговорів та ознайомив з результатами роботи комісії. Було також заслухано повідомлення головних користувачів лісів: Івана Калуцького, генерального директора об'єднання «Прикарпатліс», Михайла Данилюка, директора Верховинського лісокомбінату, Миколи Данищука, директора Верховинського міжколгоспного лісгоспу, Михайла Негрича, директора Кутського лісокомбінату. Проведений аналіз засвідчив, що лісокористувачі вивозили з району в середньому майже 76 тисяч кубометрів лісу-кругляка за рік. У тому числі Верховинський лісокомбінат

– шість тисяч, Кутський – 57, державний (національний) Карпатський парк (за 1991 рік) – 3,5, міжколгоспний лісгосп – шість та колгоспи Косівського району – чотири тисячі кубометрів.

Вирубка і вивезення за межі району значної кількості деревини загалом не сприяли поповненню районного бюджету, а це призводило до зриву виконання завдань економічного і соціального розвитку населених пунктів, будівництва житла, вирішення програм соціального захисту окремих категорій населення, зокрема інвалідів, пенсіонерів, багатодітних сімей і інших. Зокрема за останні десять років Кутський лісокомбінат вивіз 707 тисяч кубометрів деревини, однак до бюджету району не надійшло від того жодного карбованця. Тоді як, скажімо, Верховинський лісокомбінат за цей же час переказав до бюджету 1,2 мільйона.

Лісокомбінати незадовільно вирішували питання соціального розвитку населених пунктів. Наприклад, Верховинський лісокомбінат за останні десять років на цю мету використав 2,1 млн. крб., тоді як Кутський – лише 1,2 мільйона і то переважно на виробничо-побутові потреби. І це при тому, що підприємство займає третину лісової площі району і 350 його працівників є місцевими жителями. Таке ставлення з боку керівництва лісокомбінатів та інших лісокористувачів до проблем соціального розвитку територіальних громад призвело до занепаду сіл Буркута, Явірника, Зеленого, Пробійнівки, Грамотного, Голошини та Білої Річки.

У результаті проведеної роботи було вирішено передати лісові угіддя на території району, якими користувався Кутський лісокомбінат, в управління Верховинського лісокомбінату. Михайло Данилюк, директор лісокомбінату, на сесії районної ради підтримав керівництво райо-

ну заявою про те, що він упорається з управлінням значно потужнішим об'єднаним підприємством. Власне, про це його запитав безпосередній обласний керівник Юрій Заціха, який розраховував на негативне сприйняття Данилюком такої новації, як про це з ним раніше було домовлено під певним тиском. Але ствердна відповідь М. Данилюка прискорила ухвалу рішення про приєднання до Верховинського лісокомбінату важливої промислової території.

Районна рада також вирішила переорієнтувати й використання лісосировинних ресурсів, спрямувавши діяльність лісокористувачів на пов'язання природоохоронних властивостей лісів, зокрема лікувально-рекреаційних, кліматотворних, водорегулюючих із розв'язанням завдань соціально-економічного розвитку населених пунктів району. З цією метою на підставі статті 5 Закону УРСР «Про місцеві ради народних депутатів Української РСР та місцеве самоврядування» депутати вирішили:

1. Визнати єдиним господарем лісів на території району районну раду народних депутатів.

2. Створити при райвиконкомі відділ лісового господарства, який координуватиме роботу з комплексного ведення лісового господарства та контролю за використанням лісосировинних ресурсів.

3. З метою покращення стану ведення лісового господарства і природоохоронної роботи, здійснення належного контролю, передати ліси, якими користуються колгоспи Косівського району, в підпорядкування Верховинського міжколгоспного лісгоспу.

4. Вважати, що всі лісокористувачі виділяють в розпорядження районної ради народних депутатів до 50 процентів деревини, яку вони заготовляють від рубок проміжного користування.

5. Доручити виконкому районної ради народних депутатів в місячний термін вирішити питання з лісозаготівельним об'єднанням «Прикарпатліс» про передачу в підпорядкування Верховинського лісокомбінату лісів та виробничої бази Кутського лісокомбінату, розташованої на території району, що дасть можливість краще вирішувати питання економічного і соціального розвитку, більш ефективно використовувати трудові ресурси на території окремих населених пунктів.

6. Райвиконкому спільно з лісозаготівельним об'єднанням «Прикарпатліс» та міжколгоспним лісгоспом розробити програму глибокої переробки деревини з урахуванням потреб населення району і представити її на затвердження чергової сесії районної ради народних депутатів.

На виконання цього рішення територія та всі об'єкти виробничої й соціальної інфраструктури Кутського лісокомбінату було передано Верховинському лісокомбінатові. Раніше ж відбулася й передача колишньої контори Гринявського лісокомбінату під приміщення Черемошнської школи. Це дало можливість збільшити обсяги промислового виробництва та надходження податків до районного та сільських бюджетів. А 6 липня було введено ліцензії на вивіз лісу за межі району.

1991 року вперше на Верховинщині концерн «Верховина» започаткував приватну туристичну діяльність. Його керівник Василь Якуб'як пішов назустріч мандрівникам, уклавши договір з Івано-Франківським авіазагоном, згідно з яким у вихідні з Верховини на гору Піп-Іван літав вертоліт. За 30 карбованців можна було піднятися на гору, побути там декілька годин, помилуватися унікальними гірськими ландшафтами, а потім повернутися назад – за лічені хвилини приземлитися в райцентрі. Цей вид відпо-

чинку вже тоді знайшов багатьох прихильників у нашому гірському регіоні і має перспективу розвитку й нині.

На сесії районної ради 11 липня було створено комісію, яка вивчала роботу керівників торгівлі, районної дорожньої ділянки, комбінатів комунального та побутового обслуговування та райвузла зв'язку. До її складу ввійшли заступник голови районної ради Дмитро Стефлюк, голова координаційної ради демократичних організацій Верховинщини Юрій Рибенчук, депутати районної ради Іван Захарук, Петро Плитчук, заступник голови Товариства «Гуцульщина» Іван Басистюк, голова релігійного Братства Андрія Первозванного Микола Зузяк, член НРУ Микола Боднарук та кореспондент «Верховинських вістей» Дмитро Кіращук.

Комісія звернулася до жителів району з проханням усі скарги та зауваження на роботу керівників названих служб надавати її членам, а письмові звернення адресувати до райвиконкому співголовам комісії Дмитрові Стефлюку та Юрію Рибенчуку. У підсумку це дало можливість стабілізувати суспільно політичну ситуацію на території району. При цьому представники громадських організацій предметно ознайомилися з роботою згадуваних установ та їх трудовими колективами. За результатами проведених перевірок усі їхні керівники залишилися на своїх посадах.

15. Відлуння державного перевороту в Москві

Нову хвилю політичного і громадського збудження та тривоги викликала спроба державного перевороту в Москві 19 серпня 1991 року та наміри введення військового стану, в тому числі і в Україні. Московські події активізу-

вали роботу Верховинського райкому партії та окремих районних структур, зокрема райвідділів міліції та КГБ, які одержали вказівки готуватися до подій, пов'язаних із введенням військового стану та можливої розправи над опозиційними силами.

Того дня я ще вранці вдома побачив по телевізору засідання в Москві, яке проводив віце-президент СРСР Геннадій Янаєв. Із зробленої ним заяви зрозумів, що відбувається спроба державного перевороту та введення на території СРСР військового стану. В зв'язку з цим набагато швидше, ніж зазвичай, приїхав на роботу і зателефонував до Петра Пониполяка та коротко поінформував його про ту подію. Він розпорядився терміново повідомити членів райвиконкому і вже о 10 годині ми почали обговорювати ситуацію, хоча й не мали жодної інформації від облвиконкому, з керівництвом якого у нас були складні стосунки, оскільки вони вважали нас представниками старої радянської системи.

Було доручено заступникові голови райвиконкому Михайлові Ославському терміново виїхати в Івано-Франківськ до свого Рухівського керівництва і вирішити, як діяти в цих обставинах. За результатами зустрічі в обласній раді Михайло Ославський повідомив нам телефоном, що його прийняли там на дуже короткий час і порадили діяти на свій розсуд, мовляв, на Верховинщині влада комуністична, тож хай викручується сама.

Після обіду 19 серпня ми знову зібралися на засідання райвиконкому. На той момент мали вже більше інформації з Києва – зокрема до українського народу звернувся голова Верховної Ради Леонід Кравчук. З огляду на те ми обговорили проект свого звернення до жителів району. Воно було дещо суперечливим. Петро Семків, перший секретар райкому партії, наполягав на тому, щоби не висловлюва-

тися надто різко з приводу московських подій. Та з цим не погоджувався Петро Пониполяк. І більшість із певною бязню підтримала саме П. Пониполяка. Тож після тривалих дискусій було прийнято узгоджений текст. Однак за досі нез'ясованих обставин у районній газеті наше звернення опублікували в частково зміненій редакції:

Звернення

керівництва районної ради народних депутатів, її виконкому та окремих політичних і громадських організацій до населення району в зв'язку з заявами керівництва СРСР від 18 серпня 1991 року.

18 серпня 1991 року керівництво СРСР прийняло ряд заяв з приводу політичної, економічної та соціальної ситуації в країні.

Створено Державний комітет по надзвичайному стану, який взяв на себе всю повноту влади, введено на території окремих регіонів країни надзвичайний стан, запропоновано перенести термін підписання нового Союзного договору.

У зв'язку з цим керівництво районної Ради народних депутатів, її виконкому та політичних і громадських організацій звертаються до населення району у цей відповідальний момент зберігати спокій, витримку і високу громадянську свідомість. Необхідно зробити все можливе для того, щоб забезпечити дотримання трудової дисципліни, виконання народно-господарських завдань, збору врожаю та забезпечення населення району продуктами харчування на наступний осінньо-зимовий період.

Ми, керівництво районної ради народних депутатів, її виконкому, політичних і громадських організацій, будемо робити все залежне від нас для того, щоб забезпечити нормальне життя, дотримання законності і правопорядку, створення умов для ритмічної роботи всіх галузей народного господарства району.

Звернення підписали: Петро Пониполяк голова районної ради – голова райвиконкому, Дмитро Ватаманюк- голова районного товариства «Гуцульщина», Іван Гречук-голова районної організації Демократичної молоді, Василь Нагірняк-голова районного об'єднання ім. Т. Шевченка, Михайло Ославський-голова районної ради Народного Руху України, Петро Семків-перший секретар райкому Компартії України.

Це звернення викликало критику з боку Народного руху та інших національно-патріотичних організацій. Уже другого дня в Івано-Франківській міській газеті Західний кур'єр надрукували критичну статтю про те, що до Верховини відкрита дорога для танків. То був неприємний ляпас. На жаль, ми змушені були вкотре вислухати критику Верховинської опозиційної громади із модним на той час гаслом «комуняку на гіляку» і багато інших неприємних висловів та прокльонів. Але, на щастя, події розвивались не за московським сценарієм. 24 серпня Верховна Рада ухвалила рішення про державний суверенітет України.

26 серпня у Верховині відбувся багатолюдний мітинг у зв'язку зі спробою державного перевороту в СРСР і можливістю приходу до влади в Кремлі прихильників збереження Радянської імперії, що загрожувало подальшому створенню Української незалежної держави. Перша частина мітингу проходила на площі Незалежності біля пошти, а пізніше на заклик голови районної організації Народного руху Михайла Ославського колона мітингувальників попрямувала до будинку райкому партії, розташованого на вулиці Леніна, 20.

Біля цього будинку було закопано великий хрест, який виготовив житель Верховини Микола Костюк. Хрест символізував початок відновлення історичної правди,

пов'язаної з тим, що саме на цьому місці розташовувалася Верховинська церква, яку спалили 1944-го окупанти. А також слугував як символом протесту тодішній компартійній системі, так і заодно свідченням того, що їй скоро настане кінець. Незабаром так і сталося.

Колону очолювали Михайло Ославський, Юрій Рибенчук, Володимир Колодяжний, Іван Петрук, Микола Потяк, Василь Ткачівський та багато інших громадських активістів. Правда, частина з них у період з 19 по 26 серпня при зустрічах в коридорах райвиконкому говорила, що вони непричетні до опозиційних рухів. Тоді й працівники КДБ значно активізувалися, відчувши, що настає їхня пора. Згадую про це тому, що був очевидцем тих подій. Тоді це завершилося мирно, без крові і фізичних страждань людей. А сказати про наболіле була нагода на різних політичних акціях.

Отож на цьому мітингу виступили Петро Пониполяк, а також я, Михайло Ославський, Василь Нагірняк, Василь Ткачівський, Володимир Колодяжний, Юрій Рибенчук, Микола Зузяк та деякі інші активісти. Ми з Петром Пониполяком привселюдно заявили про вихід із КПРС. Таких мітингів та великих громадських подій тими роками було надзвичайно багато. І в них повсякчас брали участь керівники району. Постійні відкриті зустрічі з людьми, обмін думками щодо вирішення порушених ними питань та проблем забезпечували безпосередній зв'язок та спілкування з активною частиною Верховинської районної громади, політичними та громадськими організаціями. Це звичайно вимагало багато організаційної роботи, інколи, як кажуть, грали на випередження, не втрачали ініціативу та запобігали небажаним подіям та провокаціям з боку опонентів.

На загальному тлі подій, що відбулися протягом 1990 – 1991 рр. на Верховинщині, появилася надія на стабіліза-

цію громадсько-політичних протистоянь. Між владними структурами та Народним рухом було досягнуто певних домовленостей про входження до влади представників від опозиції. Зокрема заступниками голови обрали Михайла Ославського, який, повторимо, очолював районну організацію Народного руху, та Юрія Рибенчука, члена координаційної ради громадських організацій. Однак Ю. Рибенчук незабаром демонстративно, на відкритій сесії районної ради, у присутності понад 300 людей, зробив заяву про те, що не бажає працювати з тодішнім керівництвом райвиконкому. На жаль, надалі Юрій Рибенчук так і не зміг себе реалізувати як громадсько-політичний лідер.

27 серпня 1991 року відбулася дев'ята (позачергова) сесія районної ради народних депутатів двадцять першого скликання, на якій розглядали такі питання: «Про політичний момент», «Про довір'я керівництву районної ради», «Про саморозпуск районної ради», «Звернення ради районної організації Народного Руху України «Про розпуск Верховинської районної організації КІРС-КПУ і націоналізацію її майна», «Про встановлення вихідних днів з нагоди престольних свят», «Про газету районної ради народних депутатів».

З першого питання виступив заступник голови районної ради Дмитро Стефлюк, який проінформував депутатів та запрошених на сесію голів сільських рад, керівників підприємств, колгоспів, кооперативів, організацій і установ та окремих жителів району про спробу перевороту у Радянському Союзі та обстановку в цей період у районі, про рішення позачергової сесії Верховної Ради УРСР, яка 24 серпня прийняла документ історичної ваги – Акт незалежності України, а також про народне віче у Верховині, яке відбулося 26 серпня у зв'язку з цими подіями. В обговоренні питання взяли участь Мирослав Іваницький, де-

путат, перший заступник голови райвиконкому, Вячеслав Полоз, заступник голови райвиконкому, голова районної планової комісії, Дмитро Ватаманюк, депутат, редактор газети «Верховинські вісті», Михайло Ославський, заступник голови райвиконкому, Юрій Рибенчук, референт народного депутата України, Володимир Колодяжний, інструктор райвиконкому.

У прийнятому з цього питання рішенні депутати засудили спробу державного перевороту в Радянському Союзі та схвалили рішення Верховної Ради УРСР про проголошення незалежності України. Депутати одноголосно виявили довір'я голові районної ради Петрові Пониполяку та його заступнику Дмитрові Стефлюку. Рада прийняла також рішення про зміну статусу газети «Верховинські вісті». Її засновником стала районна рада народних депутатів і колектив редакції. «Верховинським вістям» надали статус народної газети і затвердили її статут. Згідно з цими змінами райком партії було виключено зі співзасновників газети.

Питання про розпуск районної ради народних депутатів розглядали у зв'язку зі зверненнями районної ради Народного Руху України та учасників народного віче, що відбулося 26 серпня у Верховині. Переважна більшість присутніх на сесії депутатів – 27 чоловік – не підтримала пропозиції про саморозпуск районної ради народних депутатів.

Рада вирішила оголосити 28 серпня вихідним у Верховині у зв'язку з тим, що цього дня Верховинська церква Успіння Пресвятої Богородиці відзначала престольне свято. Було визначено також вихідні в селах району з нагоди храмових урочистих свят. При цьому відпрацьовувати ті дні мали за рішенням трудових колективів.

У вересні 1991-го Івано-Франківська обласна комісія з розслідування наслідків ДКНС (спроби серпневого дер-

жавного перевороту в Москві 19 серпня) призначила мене головою районної комісії з тих самих питань, а також головою комісії з ліквідації Верховинського райкому партії. До складу комісії входили представники політичних партій та громадських організацій. Зокрема від НРУ – Володимир Колодяжний та Юрій Рибенчук, «Меморіалу» – Микола Потяк, Товариства української мови ім. Т. Шевченка – Василь Нагірняк та деякі інші. Комісія у визначеному порядку прийняла на збереження майно райкому партії, а також провела звільнення його працівників. Будинок райкому комісія передала на баланс райвиконкому. В ньому розмістили районні відділи соціального забезпечення та записів актів громадянського стану, які раніше розташовувались у пристосованих приміщеннях.

Під час розслідування наслідків ДКНС було взято письмові пояснення у військового комісара Олександра Квіцева та начальника міліції Юрія Нікітіна, які заперечили свою причетність до тих подій. Документальних підтверджень з цих питань також не було виявлено. За непідтвердженою інформацією, їх знищили, коли стало зрозуміло, що серпневий путч у Москві провалився.

Проголошення незалежності України вимагало вияву справедливості стосовно людей, засуджених та виселених за участь в Українській Повстанській Армії та співпрацю з нею. На території району на початку 90-х років минулого століття проживало понад 700 таких осіб, які відповідно до Закону України про реабілітацію жертв політичних репресій підлягали реабілітації. У зв'язку з цим було створено районну комісію з реабілітації жертв політичних репресій в Україні, яку я очолював. До її складу входили представники міліції, Служби безпеки, фінуправління, управління соціального захисту та районної управи вояків УПА.

Робота комісії була дуже клопітною. Необхідно було опрацювати значну кількість архівних матеріалів, які стосувались вироків судів, пошуку конфіскованого майна та встановлення різних фактів стосовно тих чи інших осіб. На мою думку, комісія працювала об'єктивно. Своїми рішеннями не тільки юридично, а й морально відстоювала інтереси репресованих людей. У цей період багатьом реабілітованим було повернуто споруди, які збереглися і перебували у власності держави як у самій Верховині, так і в селах. Їм виплачували відповідні грошові компенсації. Звісно, вони були невеликими і не забезпечували відшкодування моральної та матеріальної шкоди. Але для більшості репресованих на першому місці стояло питання не компенсації, а морального визнання їх невиліковних страждань, перенесених у тюрмах та спецпоселеннях у Воркуті, Магадані, Караганді.

Це, до речі, далеко не повний перелік територій, де відбували різні терміни покарання репресовані, а деякі з них назавжди залишилися спочивати в могилах на чужині. На членів комісії і на мене особисто важкі спогади людей, їхні пояснення та розповіді про знущання й безправ'я, яких вони зазнали, справили чимале враження. Власне, воно залишилось на все життя усвідомленням великої відповідальності за долю нашої України, переконанням у необхідності розбудови демократичної правової держави, в якій найвищою цінністю є право людей на політичні та релігійні свободи, правовий захист та гідний рівень життя.

На початку 90-х років минулого століття у Верховині створили товариство «Меморіал», яке очолював Микола Потяк, дитячий лікар, житель села Криворівні. Того періоду на вулиці Парковій розкопали місця колишніх поховань убитих і закатованих борців за незалежність Украї-

ни. На цьому місці у 1995 році за допомогою керівництва Верховинського районного лісгоспу, який тоді очолював директор Федір Уршеджук, та громадськості було збудовано й урочисто відкрито на свято Покрови пам'ятну меморіальну каплицю з переліком імен полеглих та закатованих у 1944 – 1956 роках.

16. Створення новітніх громадських організацій

Однією з перших таких громадських структур було створено районну організацію Народного руху України. Її першим головою обрано уродженця села Верхнього Ясенова Михайла Ославського, професійного юриста, активного громадського діяча, націонал-патріота, який в числі перших на Верховинщині наприкінці 80-х років минулого століття заявив про свою опозиційну діяльність до чинної компартійної влади. Пізніше на базі цієї організації була створена політична партія Народний рух України. На початку 90-х років минулого століття Народний Рух був провідною політичною партією національно-патріотичних сил.

13 лютого 1990 року у Верховині на установчій конференції товариства «Гуцульщина», по суті, заклали основи новітньої національно-патріотичної організації із січовими традиціями. Верховинців підтримали на Косівщині, Буковині, Закарпатті, де того самого року почали зароджуватися його осередки. Нині товариство «Гуцульщина» діє в усіх районах і містах нашого регіону, а також у Львові, Івано-Франківську, Києві та Глибоцькому районі Чернівецької області, де вихідці з Гуцульщини об'єдналися в громадські формування, аби не втратити своєї гуцульської самобутності.

Щоби привернути увагу до проблем Гуцульщини, окреслити коло найважливіших заходів, щороку проводили Міжнародні гуцульські фестивалі та науково-практичні конференції, на яких приймали рекомендації з різних питань економічного та соціально-культурного розвитку.

Понад двадцять років всеукраїнське товариство «Гуцульщина» очолював уродженець с. Пробійна, відомий журналіст і громадський діяч Дмитро Ватаманюк. Регіональні осередки у м. Львові – Василь Коржук, Івано-Франківську Петро Арсенич, Рахові – Іван Беркела, Вижниці – Василь Марчук, Верховині – Михайло Нечай, Надвірній – Роман Гурмак, Косові – Василь Шкурган та Юрій Стефурак, Коломиї – Вікторія Плахта, Путилі Іван Терен та Михайло Григоряк, Яремчі Ігор Яківчук.

Товариство української мови ім. Т. Шевченка постало на Верховинщині в лютому 1990 р. з ініціативи творчої, освітянської інтелігенції селища Верховини, сіл Білоберізки, Красноілля, Буковця та Верхнього Ясенова. Довірили очолити першу незалежну демократичну організацію на Верховинщині Василеві Нагірняку, журналістові, який тоді працював заступником редактора газети «Верховинські вісті».

Основною метою діяльності Товариства було утвердження української національної ідеї, державної української мови, розвиток культури, відродження історичної пам'яті громадян, формування національної свідомості та піднесення духовності. Члени Товариства спільно з громадськістю краю повертали із небуття славні сторінки історії українського народу. Тоді вперше за п'ятдесятилітній період у гори повернулися рідні синьо-жовті прапори, які увітчали в золотому маєві герба-тризуба велелюдне районне літературно-мистецьке свято «А ми тую стрілець-

кую славу збережемо», зорганізоване Товариством української мови в липні 1991 року в селі Ільцях. Біля церкви Пресвятої Трійці активісти Ільцівського первинного осередку насипали високу Стрілецьку могилу і встановили на ній пам'ятний хрест із національним гербом – тризубом.

Вшановано пам'ять загиблих стрільців та віддано глибоку шану живим на той час стрільцям-довгожителю – гуцулам Петрові Кривнюку та Федорові Палійчуку з Верхнього Ясенова, Василеві Шлімкевичу з Білоберізки. Наступне стрілецьке свято відбулось у Верхньому Ясенові, де на церковному подвір'ї гуцульська громада насипала високу стрілецьку могилу. Після Богослужіння священник сільської церкви Пресвятої Трійці Роман Олексюк спільно з Василем Качуром, священником із Криворівні, провели урочисте освячення символічної могили Січових стрільців. Відкриваючи народне віче, сільський голова Михайло Боднарук наголосив, що його земляки хочуть бути гідними продовжувачами праведної боротьби своїх предків за волю і незалежність України. «Віримо, – підкреслив виступаючий, – що більше ніколи не будуть розриті й понівечені свавільною рукою завойовників ці могили, як і не згине у віках пам'ять народна».

Районна влада щороку по-особливому відзначала День Перемоги 9 травня, та День створення УПА 14 жовтня. З огляду на велике національно-патріотичне значення цих свят, а також певні несприйняття подій, що відбувалися цього складного періоду української історії, ми проводили роботу спрямовану на порозуміння сторін, що опинилися на різних боках військових конфліктів. На щастя, це вдалося. Починаючи з 1996 року разом святкували ці історичні події учасники Великої Вітчизняної війни та воїни УПА. Наше ставлення до цих людей було шанобливе.

Надання пільг та різних допомог на районному рівні були однаковими для представників обох сторін. В цьому нам сприяли голови ради ветеранів війни Борис Файт та вояків УПА Микола Небесійчук, Олексій Синітович, Михайло Боцвінок, Василь Бельмега та Дмитро Сливчук.

Просвітянській справі добре прислужилися засновані районним Товариством засоби масової інформації: перша демократична газета на Гуцульщині «Гомін Карпат», радіомовлення «Голос Черногори» та Всеукраїнський культурно-мистецький етнографічний журнал «Писанка». «Просвіта» була й залишається організацією свідомих, непохитних, об'єднаних українською національною ідеєю патріотів-українців, патріотів-державників, які будують нині саме українську Україну – вільну й незалежну державу.

17. Будівництво пам'ятника Шевченкові

1990 року громадськість Верховинщини підтримала ідею будівництва пам'ятника Тарасові Шевченку. Петро Пониполяк домовився з групою скульптурів, до якої входили автори проекту пам'ятника Петро Посікіра, Любомир Яремчук, заслужений архітектор України Михайло Ходан та інженер-конструктор Зіновій Давидюк, котрі вистроїли пам'ятник за 120 тисяч карбованців. Першими наприкінці 1990 р. зробили добровільні внески у фонд його будівництва кооперативи «Ветеран» (1 500 крб.), «Союз» (1 300), міжколгоспний лісгосп (1 000), Верхньо-ясенівська, Криворівнянська, Довгопільська, Стебнівська, Білоберізька, Яблуницька, Гринявська, Пробійнівська, Замагорівська, Красноілівська, Зеленська сільські ради (по тисячі карбованців).

Певну частину коштів внесли жителі району, а також брати Антон та Андрій Ясельські з Англії. Однак більшу частину – понад 80 тисяч карбованців було виділено з районного бюджету. Мені було доручено організувати роботу по завершенню будівництва в короткий період. З допомогою колективу райвиконкому та районної архітектури будівництво пам'ятника було завершено у встановлений термін і урочисто відкрито з нагоди першої річниці Незалежності України 24 серпня 1992 року.

18. Відродження національної та культурної спадщини

У цей непростий час ми налагоджували співпрацю з нашими сусідами з питань національного та культурного відродження. Зокрема 1991 року провели виїзду сесію Верховинської районної ради в селі Яворові Косівського району. Тут депутатам показали, як сільська рада с. Яворова та колектив середньої школи, яку очолював заслужений учитель, член-коресподент Академії педагогічних наук України Петро Лосюк, проводять роботу з культурного, духовного та національно-патріотичного відродження, зі збереження й розвитку гуцульських традицій і побуту.

На цій сесії районна рада ухвалила програму національного та духовного відродження Верховинського району, згідно з якою в більшості сіл району відкрито краєзнавчі музеї, започатковано святкування Дня села. Надавали підтримку й виданням краєзнавчої літератури. З участю наукового співробітника філії «Гуцульщина» НДІ українознавства Івана Зеленчука було видано збірник «Верховинщина», в якому вперше представлено описи сіл району, розпочато випуск «Гуцульського календа-

ря» та журналу «Писанка». Було започатковано й видання інформаційно-туристичних вісників і карт з історичними та культурними місцями Верховинщини.

У ті складні фінансово-економічні часи ми щороку проводили краєзнавчі та культурно-етнографічні свята, зокрема «День ремесел», огляди-конкурси народної творчості, виставки майстрів прикладного мистецтва та районні святкові ярмарки за участю всіх сільських громад. Особливо цікавими в 1992 та 1993 рр. були виставки сільськогосподарських тварин.

19. Перший Гуцульський фестиваль

1991-го у Верховині започаткували перший Гуцульський фестиваль. А було це так. Володимир Бабій, який тоді очолював районний відділ культури, приїхав з Польщі, де наш танцювальний ансамбль із села Віпчого брав участь у фестивалі «Гуральська Ватра». В моїй присутності він доповів Петрові Пониполяку, як проходив цей мистецький форум. Фестиваль нам сподобався. П. Пониполяк доручив Володимирові Бабію спільно з Дмитром Ватаманюком, головою районного товариства «Гуцульщина», організувати і в нас таке святкове дійство. Так тоді й започаткували проведення Гуцульського фестивалю, який пізніше дістав статус Міжнародного.

27-28 вересня 1991 року, гуцули, окрилені радісною, віками вистражданою і вимріяною Незалежністю України, проголошеною місяць тому, зібралися на величне свято – перший Міжнародний Гуцульський фестиваль. Він відбувся в селі Верхньому Ясеніві на невеликій полонині Запідок. Вона здавна була місцем урочистих зібрань верховинських гуцулів, оскільки мала притягальну духовну

силу, бо над нею на 1 221-метровій висоті стоїть загадковий Писаний Камінь – язичницьке святилище наших предків. Фестиваль розпочався зі встановлення і освячення хреста. В гуцулів така традиція: кожна справу розпочати з молитвою і Господнім благословенням.

Уже перший фестиваль підтвердив свій міжнародний статус, бо брали в ньому участь і гуцули Румунії, делегації й гості з Польщі, Німеччини, Великобританії, США та інших країн. Як при виході на полонину, так і на цьому святі найбільш шановні люди запалили фестивальну ватру, бо вірять горяни в її надзвичайну магічну силу, яка зігріває своїм теплом, оберігає гуцульський нарід від усяких бід.

Форум провели за підтримки органів місцевої влади, зокрема Верховинського, Вижницького та Рахівського районів. Програма підготовки культурно-мистецького заходу була непростюю. Це був час невизначеності у політичному аспекті замість всенародного патріотичного піднесення. Але все одно перше таке дійство стало рушієм розвитку фестивального руху як важливого засобу національно-культурного відродження та збереження традицій і звичаїв жителів регіону Гуцульщини.

20. Формування нової гілки виконавчої влади

На початку 1992 року згідно з Законом «Про місцеве самоврядування в Україні» було утворено окремо посади голови ради і голови райвиконкому.

Указом Президента Леоніда Кравчука на посаду представника Президента, на якого також було покладено обов'язки голови райвиконкому, було призначено Петра Пониполяка. Першим заступником глави державної адміністрації став Дмитро Стефлюк, заступниками – Мирос-

лав Іваницький та Михайло Ославський. П. Пониполяк склав повноваження голови районної ради, а Д. Стефлюк – заступника голови у зв'язку з тим, що за чинним тоді законодавством працівникам виконавчих органів влади забороняли бути депутатами рад. На посаду голови районної ради у травні 1992-го обрали Дмитра Ватаманюка, редактора газети «Верховинські вісті», а заступником голови – Михайла Ілійчука, начальника міжгосподарської дорожньо-будівельної дільниці № 13, що розташовувалася в селі Рівні Верхньоаясенівської сільської ради.

21. Співпраця із закордонною діаспорою

Після проголошення незалежності України налагоджувались зв'язки з представникам української діаспори, які з різних обставин проживали за кордоном. Районна влада та товариство «Гуцульщина» поступово встановлювали безпосередні контакти з ними задля налагодження певних культурологічних та в перспективі й економічних зв'язків з іншими країнами. В числі перших до Верховини з Великобританії, з міста Нотінгама, приїхали, Антін Ясельський, голова «Гуцульського товариства» у цій країні, та його брат Андрій. Пізніше – брати Леон та Іван Ясельські з Верховини, Василь Потяк та Василь Чупрінчук (Федунюків), родом з Криворівні. Останній ділився спогадами про те, що він на відміну від інших своїх земляків не прийняв підданство Великої Британії, мотивуючи це бажанням і після смерті залишатись українцем.

Завдяки зустрічі з цими людьми ми пізнавали той невідомий для нас демократичний західний світ. Інколи це давалось не просто. Важко було переборювати наші стереотипи, зрозуміти, як живуть люди в умовах ринкової

економіки та демократії, за якої головним пріоритетом суспільства є людина.

З часом Антіну Ясельському було присвоєне звання Почесного жителя селища Верховини. Він брав участь у більшості культурно-громадських подій, що тут відбувалися. В серпні 1993 року в Івано-Франківську відбувся перший Світовий конгрес гуцулів. У рамках цього заходу на Верховинщині перебували учасники конгресу. В центрі біля пам'ятника Тарасові Шевченку відбувався урочистий святковий мітинг, який збігся в часі зі святкуванням другої річниці незалежності України. Верховинці хлібом і сіллю зустрічали своїх побратимів, вихідців з Гуцульщини Миколу Домашевського, Василя Барчука, Євдокію Сороханюк, Михайла Гапчука, Василя Потяка, а також представників української національної еліти – поета Івана Драча, співачку Марію Стеф'юк та поетесу Марію Влад. Гості відвідали в селі Ільці могилу відомого громадського діяча, новеліста Гуцульщини Онуфрія Манчука.

Святкові заходи продовжилися в селі Криворівні, де в колишній садиби родини Харуків відкрили музей «Хата-гражда» гуцульської господарки. Того дня повсюди грали гуцульські музичні капели Романа Кумлика з Верховини, Василя Мартищука із Замагори, дитячої музичної школи під керівництвом Володимира Боднарука та багато інших. Також лунали трембіти, гуцульські й інші українські пісні, які сповіщали про велику радість зустрічі наших побратимів, окремі з яких вперше за 50 років ступали по рідній гуцульській землі та спілкувалися зі своїми родинами.

В січні 1992 року під час святкування Різдвяних свят керівництво району запросило групу моряків Чорноморського флоту, які одні з перших військовослужбовців прийняли присягу на вірність Україні. Ми їх щиро вітали різдвяною колядою в церкві села Ільців. Ця подія для чорноморців

була дякою за їхній мужній крок в час становлення військово-морського флоту України. Доречно згадати, що в числі наших гостей-моряків були люди різних національностей, зокрема й росіяни. Делегацію очолював капітан першого рангу Дмитро Зубатов. Протягом тривалого часу підприємства району надавали шефську допомогу одній з частин військово-морського флоту в Севастополі.

22. Утворення нових органів місцевого самоврядування

На початку дев'яностих років у районі було утворено п'ять нових сільських рад. Дві з них – на території сіл Красника та Ільців (грудень 1993 року), які раніше входили до складу Верховинської селищної ради. Питання утворення Красницької сільради вирішували на сільському референдумі в зв'язку з тим, що певна частина населення, особливо жителі присілка Плай, виявляла бажання залишитись у складі Верховинської селищної ради. І його підсумки засвідчили про підтримку більшістю селян ідеї створення в Краснику сільської ради. Пізніше, у червні 1994-го, виникли також Буковецька, Хороцевська та Голошинська сільські ради. Головами ж Красницької, Ільцівської, Буковецької, Хороцевської та Голошинської сільрад обрали відповідно Федора Мартищука, Василя Скибу, Івана Могорука, Василя Ватаманюка й Олексія Федорчака.

Звісно, поява в цих селах місцевих органів самоврядування посприяла покращенню соціально-економічного розвитку їхніх територій та наблизила державні послуги до людей. Та разом з тим через потребу фінансування діяльності їхніх апаратів значно зросли бюджетні витрати в районі.

23. Перебування посла Австрії у Верховині

У червні 1993 р. в районі перебував посол Австрійської Республіки Георг Вайс. Цій зустрічі сприяв Ярослав Лелет, який тоді очолював районний пенсійний фонд. До зустрічі посла ми готувалися, склали певний маршрут перебування. Однак виникла була проблема з виготовленням державного прапора Австрії. Та її вдалося вирішити за допомогою вивчення символіки цієї країни.

Гість та особи, які його супроводжували, відвідали господарство Михайла Сухарчука в селі Замагорі, де ми ознайомили посла зі збереженням давніх культурних та побутових традицій гуцулів. Згадали про часи коли Галичина перебувала у складі Австро-Угорської імперії. В домі Сухарчуків зберігся портрет австрійського цісаря Франса-Йосифа. Того дня, ввечері, ми відвідали лазню в селі Верхньому Ясенові, у поважного господаря Івана Рокіщука. Діда Івана часто відвідувало багато поважних гостей. Атмосфера, яку створював у своїй лазні Іван Михайлович, була якась чарівна. Там не було вишуканого дизайну, чи якихось інших речей, а панували людська теплота і благодать.

Перед від'їздом Г. Вайса в ресторані «Вечірні Карпати», де зараз розташоване підприємство «Наш край», ми дали святковий обід на його честь. У своїх невеличких промовах ми з Петром Пониполяком просили допомоги для району та України. На наші прохання Георг Вайс відповів тим, що Україна, за його словами, «велика держава, а європейські країни значно менші». Тож вона, на його думку, виглядає, як «слон, котрий впав у калюжу, а зайці намагаються його підняти». Цим він звернув нашу увагу на те, що слон має піднятися сам, але для цього йому треба напружити всі сили, й добре потрудитися. Його філософ-

ський вислів розкрив нам уяву про Україну європейського рівня. Як показав час, Г. Вайс був правий, адже відчутної допомоги Україні ніхто не надав. А працюємо поки що більше на інші країни, ніж на свою державу. На жаль, такі наразі реалії нашого буття.

24. Верховинщину відвідував Збігнєв Бжезінський

Важливою подією стало неофіційне перебування у Верховинському районі в червні 1993 року колишнього радника Президента США Збігнєва Бжезінського з родиною – дружина Барбарою, двома синами й невісткою. На прохання тодішнього голови обласної адміністрації Василя Павлика, Петро Поніполяк доручив мені забезпечити організацію зустрічі та підібрати чотири аутентичні гуцульські речі, які гості мають намір придбати.

Таке завдання я одержав під кінець робочого дня. А вже другого дня на присілку Параджині Буковецької сільської ради при в'їзді до Верховинського району близько 10-ї години ранку разом зі своїм водієм Василем Стефлюком зустрічав високоповажних гостей. Їх супроводжував Дмитро Дзвінчук, тодішній заступник голови Яремчанського міськвиконкому, а тепер декан факультету державного управління Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. Перше знайомство з паном Бжезінським було тривожне – відчував хвилювання й розгубленість. До того ж між нашими гостями відбувалась якась полеміка. Пізніше зі слів перекладача ми зрозуміли, що це була сімейна сварка з приводу повернення грошей в сімейному колі після покупки виробів прикладного мистецтва на базарі в Косові.

Під час поїздки районом першу зупинку зробили в селі Верхньому Ясенові в урочищі Західку, де проходили традиційні районні свята провів на полонину. В цьому місці мій водій на капоті машини виклав міні-експозицію аутентичних гуцульських речей. Тут були кептар єрований (вишиваний кожух без рукавів), сорочка з вишивкою, кресаня (баршівка) та червоні ногавиці (капці). Їх гості уважно оглядали, приміряли, прицінювалися, та врешті висловилися, що кептар завеликий, а решта речей не підходять. На цьому й закінчилася наша виставка-продаж у Західку. При цьому було всім зрозуміло, що гуцульський вишиваний кожух гостям сподобався.

Удруге зупинилися в літературно-меморіальному музеї Івана Франка в селі Криворівні. Тут зібралося було чимало людей, які від завідувача музею Микола Дзурака довідалися, що будуть високі гості. Сюди приїхав неофіційно Петро Пониполяк, який під час розповіді екскурсовода Миколи Дзурака сказав про те, що Іван Франко перший в Україні переклав працю «Капітал» Карла Маркса на українську мову. На це Збігнєв Бжезінський з певним гумором сказав: «Буває, що й генії теж помиляються».

Далі згідно з планом поїздки ми вирушили на обід до села Кривопілля. Та на підїзді до Верховини Збігнєв Бжезінський виявив бажання побувати на Лисій горі, яка йому запам'яталася, коли під час студентських канікул в 1937 році він побував на Гуцульщині. Враховуючи бажання американського гостя, я прийняв рішення змінити маршрут і ми через Жаб'євський потік поїхали в напрямі села Замагори через перевал Рикалівку, а там повернули на гору Магурку. В цей гарний сонячний червневий день було добре видно Говерлу, Піп Іван,

Чорногірські хребти, Скупову, Кринту та багато інших гір.

Особливе враження справляв вид на села Красноїлля, Замагору, Ільці та селище Верховину. Привертали увагу покриті алюмінієвою та оцинкованою бляхою дахи будинків, які немов літаки блискотіли на сонці. Гості запитали на польській мові, що це таке. Я пояснив, що внаслідок проведеної земельної реформи люди отримали земельні наділи і будують житлові будинки для своїх дітей та онуків. У цей час діти пана Збігнева вхопили його за руки і почали викрикувати незрозумілі нам слова, що викликало в нас певну тривогу – невже щось не так.

Зрозуміти ситуацію нам допомогла перекладач, яка пояснила, що діти пана Бжезінського голосно вигукували: «Нам би такого батька, щоб збудував для нас хату». Тут до мене підійшла пані Барбара Бжезінська та запропонувала поторгуватися за єрований кептар, який раніше оглядала. З поваги до нашої гості довелося знизити ціну на десять доларів. Я написав цей спогад для усвідомлення того, що, як виглядало на прикладі родини Бжезінських, нагромадити великий капітал можна не стільки завдяки високим доходам, скільки за рахунок розумних витрат.

За вечерею мені вдалося поспілкуватися з паном Збігневим. Звичайно, більше відповідав на його запитання. Однак я так формулював відповіді, щоб почути від нього більше про Америку та його життя в цій країні, політичну діяльність в оточенні президента США тощо. Та його відповіді були короткі, можна сказати, лаконічно-сухі, що не надихало для тривалої та щирої розмови, не давало підстав для взаємозацікавленого діалогу. Після вечері ми попрощались і наші гості з Дмитром Дзвінчуком виїхали до Івано-Франківська, а на згадку зробили декілька спільних фотографій.

25. Зв'язок з територіальними громадами

Після проголошення Незалежності України часто відбувалися громадські мітинги та віче. З огляду на це керівництво району запровадило таку форму роботи, як проведення сільських сходів, на яких голова райвиконкому, його заступники, начальники управлінь та відділів систематично в кожному селі звітували про роботу з виконання завдань соціально-економічного розвитку району та інших повсякденних питань, які безперечно стосувалися життя того чи іншого населеного пункту та всього району. На таких зустрічах також звітували депутати районної ради про виконання наказів виборців, даних їм під час виборчих компаній, голови сільських рад, керівники сільських установ та дільничі інспектори міліції – про свою діяльність. Висловлені на зборах пропозиції громадян узагальнювали в райвиконкомі чи – пізніше – в районній адміністрації. Для забезпечення їх виконання давали доручення керівникам районних установ, які в установлені терміни інформували керівництво району про проведену роботу.

Це дозволяло нам мати тісний зв'язок із сільськими громадами й одночасно усувати певні недоліки на місцях, а також інколи сприймати або спростовувати критику на адресу владних структур. Такий підхід в основному забезпечував нашій команді перемогу на виборах до сільських та районної рад. Були села, де сільські сходи протікали бурхливо, тому інколи це виглядало, як сплановані громадські протести. В такі села, як правило, їхали голова райвиконкому або його заступники, що були компетентні і могли давати вичерпні відповіді чи пояснення на більшість питань, які турбували людей. Це стосувалося сіл Білоберізки, Головів, Гриняви, Ільців, Красника та Зеленого.

Пригадую, в Білоберізці, де я не раз бував на таких зборах у різні роки, була сформована група постійних промовців, які завжди намагались зірвати діалог на зборах. Серед тих, хто часто в цьому селі на сільських сходах заводили аудиторію в потрібному для зацікавлених осіб напрямі були такі всім відомі особи, як Микола Крамар, на прізвисько «Шевченко», Дмитро Досяк, який після виборчої компанії 1990 року одержав назву «Шлемко» – на честь Володимира Шлемка, котрий переміг на виборах до Верховної Ради у 1994-му та надалі не відзначався особливою повагою у місцевих виборців, Дмитро Ватаманюк та ще декілька білоберізьських «авторитетів».

У цьому селі розказували про кумедний випадок, як одного дня тут відбувалися дві зустрічі з кандидатами в депутати від різних політичних сил. Ці так звані авторитети до обіду підтримували демократів, а опісля – олігархів. Одного разу такі збори закінчилися розглядом поведінки окремих осіб у районній прокуратурі. В певні роки об'єктами конфліктних дискусій тут були Микола Дудидра та Ярослав Бойчук, колишні голови колгоспу «Нове життя», Василь Тинкалюк, сільський голова, Анна Синітович, журналіст і підприємець, та деякі інші. Згадую про це не для того, що сприймав це як образу, а щоб підкреслити, що такі активні люди серйозно впливали на ухвалу рішень, за виконання яких відповідала влада.

Це загалом сприяло розв'язанню найбільш проблемних питань сільського побуту, торгівлі, транспортного сполучення, будівництва та ремонту об'єктів соціально – культурного призначення, забезпечення правопорядку та медичного обслуговування. Особливо важко доводилося на сільських сходах в період з 1989 по 1997 роки. Спочатку розгорілася торговельна криза, що спричинила від-

сутність у торгівлі товарів першої необхідності, зокрема і хліба, масла, цукру.

Пізніше продукти вже з'явилися, та розпочалася фінансова криза. В цей період постійно зростали ціни майже на всі групи товарів. Для районної влади трагедія була в тому, що вирішувати ці питання на районному рівні було неможливо, адже такий стан був у всій державі. Траплялися й досить неприємні випадки у зв'язку із загостренням політичної боротьби, що поступово розгоралася між певними політичними партіями та громадськими об'єднаннями. Окремі лідери перетинали межу всякої моральності. Часто поширювали неправдиві чутки, якими підбурювали населення проти керівництва району.

Наприклад, у селі Головах на сільських зборах люди запитали мене, чи то правда, що Петро Пониполяк та начальник відділу робітничого постачання лісокомбінату Володимир Зварич дорогою до Польщі потрапили в аварію у Львівській області, під час якої перекинувся багатотонний автомобіль, завантажений ковбасами, маслом, цукром та олією. Ці продовольчі товари вони нібито перевозили для продажу на польських ринках, стверджували люди. Звичайно, що це була брехня, яка розповсюджувалась між населенням перед виборами голови районної ради в 1994 році. І таких пліток точилося чимало – про дачі в Криму, розкрадання з банку грошей, призначених на виплату заробітної плати, купівлю дорогих машин і багато іншого. На жаль, в той нелегкий кризовий період люди часто в таке вірили, і було важко спростовувати вигадки й наклепи.

Наводжу ці неприємні приклади непорядної політичної боротьби тому, що, на жаль, таке саме має місце і в теперішній час. Міняються лише дійові особи, форми та методи використання цього ресурсу. Особливо зручним

для цього є Інтернет, в якому можна зручно заховатися, і гавкати зі схованки на всіх і все, якщо самому відкрито немає що сказати людям чи інколи не вистачає мовного запасу для цього.

Складною була ситуація в окремих селах у ставленні до працівників виборних органів сільських рад. Політична і виборча культура була низькою. Люди не вірили в чесні вибори. Опозиція завжди все ставила під сумнів. Писали численні скарги – нерідко це завершувалося розглядом у судових інстанціях. Пригадую, як після чергових виборів у селі Зелене я приїхав на першу організаційну сесію сільської ради і побачив повний клуб людей. Спитав голову сільської ради Петра Якібчука, в чому справа У відповідь почув, що тут присутні два сільські табори. Один з них очолювали Василь Зузяк та Юрій Зеленчук від сільського Руху, які боролися, щоб секретарем сільської ради не вибрали Івана Сорюка, котрий багато років працював на цій посаді. А інша частина людей прийшла підтримати саме його кандидатуру на посаду секретаря.

В цих умовах мені довелося застосувати весь свій досвід, щоб забезпечити спокій і дотримання законодавства при проведенні процедури виборів. Мені це вдалося – секретарем сільської ради було обрано Івана Сорюка, добропорядну людину, сільського інтелігента, краєзнавця та порядного господаря. До речі, через декілька років на цю посаду обрали його дочку – Любов Іванівну Зітенюк (Сорюк).

Іван Сорюк від пережитого не витримав інфаркту й відійшов у вічність. Ще гірша доля випала Василеві Зузяку та Юрієві Зеленчуку. Обидва наклали на себе руки. Що це було, кара Божа чи збіг обставин, не мені судити. Схожа ситуація була під час виборів 1990 року сільського голови в селі Замагорі. На цю посаду райком партії рекомендував

Юрія Плитчука, бригадира колгоспу «Прикордонник». Мені як секретареві райвиконкому доручили забезпечити проведення організаційної сесії Замагорівської сільської ради та обрання на ній сільським головою Юрія Плитчука замість Олексія Маківничука, який тривалий час працював на цій посаді.

Все нібито було спокійно, однак мені підказали, що ряд депутатів не проголосують за молодого претендента на голову, адже вже звикли до попереднього голови, який не був достатньо вимогливий до працівників сільських установ. Оцінивши ситуацію, я вирішив на свій розсуд відхилитися від встановленого порядку обрання сільського голови і спочатку запропонував обрати сільвиконком, до якого обрали і Юрія Плитчука. Тоді вже тільки члени виконкому проголосували за обрання нового голови сільської ради. Це було зроблено з порушенням регламенту. Однак опозиція стала перед фактом, що нового голову вже обрали.

Проаналізувавши ситуацію та можливі наслідки допущених порушень, керівництво району прийняло рішення про повторне проведення сесії Замагорівської сільської ради через два дні. На цій сесії відповідно до законодавства всі депутати проголосували за рішення про обрання головою Юрія Плитчука. Отже, дипломатичний маневр було узаконено. Згадую про цей лише тому, що, на мою думку, задля доброї справи можна застосовувати й неординарні підходи, які в підсумку мають відповідати духові Закону.

В ті роки керівники райкому партії та райвиконкому подавали пропозиції на посади керівників місцевого самоврядування. Саме наша районна команда рекомендувала на посади таких сільських голів: Івана Сумарука (Верховина), Дмитра Джуряка (Довгопілля), Юрія Плит-

чука (Замагора), Галину Якіб'юк (Красноїлля), Василя Ватаманюка (Білоберізка й Хороцеве), Юрія Пилатюка (Білоберізка), Михайла Боднарука (Верхній Ясенів), Івана Могорука (Буковець), Петра Якібчука та Івана Мицканюка (Зелене), Івана Максим'юка (Бистрець), Ніну Демидюк (Яблуниця), Миколу Несторука (Гринява), Марію Юрнюк (Пробійнівка), Олексія Федорчака (Голошина). А також рекомендували таких секретарів сільських рад: Пробійнівської – Параску Рубаняк, Яблунецької – Галину Федорчук, Довгопільської – Марію Поп'юк, Краснолівської – Василю Ілюк, яка пізніше стала сільським головою, Замагорівської – Івана Дячука.

Переконаний, що в підборі таких людей ми не помилились, адже протягом багатьох скликань, уже в умовах демократичних виборів вони перемагали своїх конкурентів, бо завше мали численну підтримку серед виборців. Окремі з них уже вийшли на заслужений відпочинок, інші й далі працюють. Це були і є відповідальні керівники, яких поважали люди. Вони у складних економічних та політичних умовах здійснили чимало добрих справ для забезпечення розвитку своїх територій. Зокрема допомагали в будівництві церковних споруд, проводили ремонт будинків культури та шкіл, сільських медпунктів та бібліотек, забезпечували відкриття дитячих садків, ремонтували дороги до віддалених сіл та присілків.

У цьому їм сприяв голова адміністрації Петро Поніполяк, який тривалий час використовував у своїй роботі такий принцип. Коли його просили сільські керівники дати грошей на будівництво, він казав: зробіть і покажіть мені зроблене, а я забезпечу фінансування робіт. Деякі з них вдало цим користалися, і ставили керівника району перед фактом, що побудували чи відремонтували той чи інший об'єкт. Це зокрема Ярослав Прокопишин, Михайло

Федорчак, Калина Лесюк, Василина Гондурак, Василь Кіцнак, Ірена Кермошук – директори відповідно Верхньоаясенівської, Криворівнянської, Буковецької, Красницької, Довгопільської та Замагорівської шкіл. А також Галина Шпитко-завідувачка медпункту села Устерік, Іван Губчук-головний лікар Білоберізької дільничної лікарні, Федір Ткачук, головний лікар районної лікарні, та багато інших.

Керівництву, звичайно, треба було виконувати свою обіцянку. Пригадую, як 2000 року Галина Якіб'юк, сільський голова Красноїлля та Ольга Дутчак, директор Красноїлівської середньої школи поставили нас перед фактом, що провели капітальний ремонт навчального закладу, на що не було передбачено фінансування. Мовляв, ми зробили роботу, а ви тепер оплатіть її. Довелося нам тоді нелегко, адже сума була чималою. Треба було вишукувати резерви і розраховуватися. Після цього випадку наші підходи частково змінилися. Спочатку проводили планування робіт, а також керівники сільрад чи шкіл в обумовленому порядку доводили, що фінансувати реалізацію задуманого-запланованого і справді необхідно. А вже потім, коли успішно проходили ці випробви, вони отримували дозвіл братися до справи.

Важливим завданням для районної влади на початку 90-х років минулого століття стало визначення майна, яке належало до спільної власності територіальних громад. З цього питання провели інвентаризацію всіх об'єктів промислового, сільськогосподарського та соціально-культурного призначення. Виникали певні труднощі в тому, що на більшості об'єктів не було відповідних документів на будівлі та земельні ділянки. З огляду на це районна рада 1992 року вирішила внести до переліку комунального майна району всі об'єкти незалежно від їхньої відомчої належності.

1997-го до цього переліку було внесено також залишки колишньої обсерваторії на горі Піп-Іван. Як показали подальші події, ми вчинили правильно щодо визнання права на об'єкти комунальної власності, тому що пізніше ряд обласних відомств намагалися заволодіти окремими з них. Однак все відбувалось лише за згодою районної ради за наявності відповідних підстав. Відповідно до законодавства про приватизацію державного та комунального майна нам було доведено завдання з приватизації комунальних об'єктів. Ми щокварталу звітували в облвиконкомі про їх виконання. Отож у цей період було продано будинки побутових пунктів у селах Устеріках, Довгопіллі, Красноїллі, Білоберізці, Перехресному та приміщення хімчистки у Верховині. Було перетворено на акціонерні товариства райпобуткомбінат, райсільгоспхімію, райсільгосптехніку та райпостач.

Пізніше було приватизовано готельний комплекс «Вечірні Карпати», приміщення пральні та лазні, що перебували на балансі райкомунгоспу. Компанія з приватизації цих та інших об'єктів була державною програмою і мала на меті зменшити витрати бюджетних коштів на утримання установ та одержання доходів до місцевого бюджету від продажу майна. При цьому передбачали і створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, надавши у приватну власність відповідні виробничі площі. Як показав час, не всі ці добрі задуми збулися так, як належало. Можна вважати, що тут було допущено певні помилки на державному рівні. Про це чимало згадують теперішні українські політики під час своїх виборчих змагань. Однак під час ухвалення державних рішень вони теж часто наступують на ті самі граблі у проведенні різних реформ в економічному та соціально-культурному розвитку країни.

На початку 90-х років минулого століття виникла проблема перевезення пасажирів, що викликало спра-

ведливе незадоволення населення. Це стосувалося передусім транспортного сполучення з такими віддаленими селами, як Пробійнівка, Гринява, Голошина, Явірник та Білоберізка. Довелося вирішувати цю проблему шляхом пошуку можливості створення автобусного парку у Верховині. 1994-го районна рада ухвалила за згодою Надвірнянського автоуправління рішення про створення комунального автопідприємства на базі автоколони № 5, розташованої у Верховині. За сприянням представника президента України Василя Павлика, ми домоглися передачі у районну комунальну власність п'яти автобусів, і так вдалося відновити автобусне сполучення. Начальником комунального автопарку було призначено досвідченого автомобіліста Василя Максим'юка, який очолював автоколону у Верховині.

26. Передача в соціальну сферу окремих об'єктів колективної власності колишніх колгоспів

1991 року на сходах селян в селі Довгопіллі вирішували питання про передачу будівлі недобудованого цеху допоміжних промислів колгоспу «Україна» під навчальний корпус для Довгопільської школи. Проти цього виступили ті, хто претендував на передачу цього об'єкту в їхню власність. Це були колишні працівники апарату управління колгоспу та ще декілька осіб. Після бурхливих суперечок мені вдалось переконати учасників зборів, й вони ухвалили рішення про передачу своїх паїв для громадських потреб. Сьогодні в тому приміщенні розташований один із корпусів Довгопільської сільської школи.

Отже, в різні роки у власність сільських громад було передано контори колгоспу «Карпати» в селі Краснику

та Пробійнівського лісопункту – для розміщення шкіл у цих селах. Передали їй контору колгоспу «Радянська Верховина» – Верхньоаясенівській сільській раді. І нині в тій будівлі розташована адміністрація НПП «Верховинський». Виробничий цех колгоспу ім. Хоткевича передали для розміщення Голошинської сільської ради та сільського медпункту. Контору колгоспу «Нове життя» передали Гринявському держлісгоспу, за що останній провів оплату робіт з перекриття покрівлі новозбудованої Білоберізької школи. Контора колгоспу «Прикордонник» відійшла Замагорівській сільській раді, і там тепер облаштовано адмінприміщення сільської ради та дитячий садок. В колишній бригадній конторі колгоспу с.Стебні розміщено сільську раду. В селі Яблуниці будівлю колишнього музею Володимира Леніна передали під адмінприміщення сільської ради.

Передача цих та інших об'єктів відбувалася просто. Чинили певний супротив цьому процесові передусім колишні голови колгоспів та окремі працівники господарств. Однак завдяки наполегливості Петра Пониполяка, Василя Пітиляка, Михайла Нечая, Мирослава Іваницького вдалося зберегти ці об'єкти для громадських потреб.

Під час ліквідації колгоспів проводили розпаювання їхнього майна між працівниками. Ці заходи переважно відбувались у визначеному порядку. Спершу проводили збори колгоспників, на яких вирішували, як розподілити основні засоби. Однак ухвалені більшістю рішення багатьох не задовільняли. З цього приводу було чимало усних та письмових звернень до владних структур та правоохоронних органів. Окремі справи розглядали в судових інстанціях.

Аналізуючи сьогодні ці події, можна констатувати, що відбулося багато порушень при розпаюванні. Однак слід визнати, що на те існували й певні об'єктивні причини.

Адже це робилося за відсутності відповідного законодавства. Здебільшого керувалися різними рекомендаціями й тимчасовими інструкціями. Тому в багатьох випадках і справді допустили прорахунки щодо подальшого використання капітальних приміщень господарського призначення, які можна було використати для організації підприємницької діяльності. У результаті – були зруйновані автогаражі, ремонтні майстерні та інше майно.

Боляче зокрема згадувати про те, як було знищено два великі тваринницькі комплекси з відповідною технічною структурою, призначені для інтенсивної відгодівлі щороку десяти тисяч овець у селі Криворівні, та молочно-товарний комплекс на тисячу корів в селі Ільцях. Ці об'єкти будували за державні кошти на виконання відповідної програми спеціалізації та концентрації сільськогосподарського виробництва в умовах тогочасної планової економічної системи. В час же переходу до ринкової економіки в умовах нашого регіону вони виявилось недієздатними.

Власне, районна влада вела пошуки ефективного власника для приміщень Ільцівського комплексу. На початку дев'яностих років його викупив Московський конезавод, пізніше перекупили облспоживспілка та Одеська фірма «Інрамбурс». Однак у підсумку ніхто ті приміщення не використовував за призначенням, вони опинилися в аварійному стані і, зрештою, їх доруйнували жителі Ільців та навколишніх сіл.

За це під час виборчих компаній опозиційні сили надавали районну владу необ'єктивній критиці. Більшість людей нас розуміли, адже це майно мало своїх реальних приватних власників і влада не мала повноважень управляти чи розпоряджатися ним. Водночас в окремих селах збереглися приміщення колишніх тваринницьких комплексів. Тут розмістили приватні пилорами, столярні цехи

та інші виробничі об'єкти. Так склалося зокрема в Краснику, Криворівні, присілку Березовому, Красноїллі, Замагорі, Стебні, Довгопіллі, Устеріках, Яблуниці та Буківці. Цьому сприяли конкретні рішення органів місцевого самоврядування та підприємницьких структур, які своєчасно визначили певну перспективу економічного та соціального розвитку своїх територій у нових умовах.

27. Створення податкової служби

1990 року у зв'язку з посиленням економічної та фінансової кризи виникла необхідність посилити контроль за збором податків та місцевих зборів на території району. В цей період у Верховинському районі було створено податкову службу. Її очолив досвідчений працівник фінвідділу Василь Минайлук. За короткий час було сформовано колектив молодих спеціалістів. До нього ввійшли Василь Гондурак, Оксана Ясінська, Іван Сапріянчук, Петро Романовський, Марія Плешко, Ігор Остафійчук, а пізніше – Іван Шкіндюк та Василь Ватаманюк.

Труднощі полягали в тому, що тоді в Україні лише формували державну податкову політику. Чимало законодавчих актів та декретів Кабінету Міністрів дуже часто або ухвалювали, або скасовували чи змінювали. Вводили різні види податкових платежів. Особливо болючою ця тема була для роботи приватних підприємств та фізичних осіб, що займались індивідуальною підприємницькою діяльністю. Запроваджували в систему контролю касові апарати і різні форми журнального обліку та відповідної звітності. Це викликало незадоволення серед підприємців. Верховинська районна рада прийняла звернення до Кабінету Міністрів щодо звільнення від обов'язкового ви-

користання касових апаратів в населених пунктах, яким надано статус гірських. До нас прислухались і надали дозвіл не використовувати в нашій місцевості касові апарати для податкового обліку.

В той період згідно зі своїми службовими обов'язками я відповідав за роботу податкової інспекції. Для цього практикував проведення семінарів та навчань для працівників податкової служби, бухгалтерів та керівників підприємств різних форм власності. Це було дуже актуально, адже в системі обліку та звітності все практикували по-новому, тоді як старий досвід планової економіки й фінансової системи застосувати було вже неможливо. Опіку з боку райдержадміністрації не завжди добре сприймав молодий колектив податкової служби. Проте, як показав час, саме цей колектив почав працювати злагоджено. Більшість його спеціалістів стали професіоналами податкової служби. Микола Тофан та Василь Ілійчук були направлені на роботу в податкову міліцію, а Іван Шкіндюк дістав звання полковника міліції та очолив районну податкову інспекцію.

Протягом певного періоду після переводу Василя Минайлюка на іншу роботу, податкову інспекцію району очолював Ігор Костюк, який мав підтримку з боку керівника обласної податкової інспекції Володимира Сірецького та авторитет серед платників податків.

28. Промислове та сільськогосподарське виробництво

На початку 90-х років минулого століття в районі діяло чотири промислові підприємства – Верховинський лісокомбінат, сокоекстрактний завод, реммайстерня, тур-

база « Верховина « та друкарня, на яких працювало 1 750 осіб. Діяло й тринадцять колгоспів, а саме: ім. Коцюбинського – селище Верховина та с. Віпче, «Карпати» – села Красник, Бистрець, Дземброня, Зелене, ім. Довбуша – Кривопілля, «Радянська Верховина» – Верхній Ясенів, Кривоівня, Буковець, ім. Шевченка – Устеріки, «Нове життя» – Білоберізка, Хороцеве, «Україна» – Стебнів, Довгопілля, «Ленінським Шляхом» – Яблуниця, Черемошна, ім. Хоткевича – Гринява, Голошина, Пробійнівка, Грамотне, ім. І. Франка – Красноїлля, Перехресне, «Гуцульщина» – Голови, «Прикордонник» – Замагора, Чорна Річка.

У колгоспах на постійній роботі, в тому числі й на допоміжних промислах працювало 10 090 працівників. Господарства утримували 17,2 тисячі голів великої рогатої худоби та 23 тисячі овець. У райсільгоспхімії працювало 120 осіб, було 40 тракторів та двадцять автомашин. У райсільгосптехніці працювало 140 людей та було 80 одиниць транспорту. За останні роки кількість горян, зайнятих у виробничій сфері різко скоротилася. За підсумками 2013 року в цій галузі працювало лише 950 осіб.

Що стосується бюджетної сфери, то для неї, навпаки, характерне якраз збільшення числа працівників. Наприклад, в органах державного управління на початку 1990 року працювало 127 службовців, а на початку 2014-го їхня кількість зросла майже вдвоє – становила 245.

У березні 1991 року у Верховині розпочали будівництво молокозаводу, яке не було завершено через процеси що відбувались в реформуванні економічних відносин.

Управління промисловими підприємствами та колгоспами забезпечували відповідні керівники, які мали досвід господарської роботи та фахову освіту. Більшість із них, у радянський період призначали та звільняли з посади лише за згодою райкому партії. Їх звільнення з роботи не

підлягало оскарженню в судовому порядку. Це дозволяло здійснювати постійний контроль за кадровим потенціалом і, звичайно, посилювало відповідальність керівників за доручену ділянку управлінської роботи.

Серед керівників того часу були директори: Верховинського лісокомбінату – Володимир Коваль, Андрій Кравчук, Роман Шпек, Володимир Паневник та Михайло Данилюк, заводу мінеральних вод «Буркут» – Василь Сав'юк, Микола Паращук та Марія Петрус, районного лісгоспу – Микола Данищук та Федір Урshedжук, райсільгоспхімії – Юрій Маковійчук, турбази «Верховина» – Роман Жичицький, молокозаводу – Михайло Бельмега; голови колгоспів: ім. Коцюбинського – Микола Бойканюк, Ярослав Лелет та Іван Кермошук, ім. «Довбуша» – Микола Літинський та Іван Кропивницький, «Карпати» – Дмитро Спаський, «Радянська Верховина» – Федір Текинюк, Микола Куриндаш та Василь Максим'юк, ім. І. Франка – Василь Дроняк та Ольга Максим'юк (Божак), Василь Феркаляк, «Прикордонник» – Василь Тимчук, Василь Пудик, Микола Шеке-ряк, Іван Слижук, «Гуцульщина» – Василь Синітович.

Ці люди на той час забезпечували виконання планових виробничих завдань та певною мірою розвиток соціальної інфраструктури відповідних територій. На початку 1993 року розпочався новий етап економічної кризи. Припинило свою роботу найбільше підприємство – Верховинський лісокомбінат, практично розвалилися колгоспи, зросло безробіття. Виникли проблеми своєчасної виплати заробітних плат, пенсій та соціальних допомог. Це окрема важка тема. Щодня в райвиконкомі бувало по сто й більше людей. Відбувалися локальні протести лікарів, учителів та робітників окремих підприємств.

У таких умовах було дуже важко утримувати під контролем ситуацію, що склалася в економіці району. У

квітні 1995 року Петро Пониполяк, перебуваючи в Києві, з допомогою нашого депутата Романа Шпека, тодішнього Міністра економіки України, домігся виділення коштів для оплати будівельникам Чернівецького мостобудівного управління, які будували залізобетонний міст при в'їзді до села Красника. Ці кошти надійшли на рахунок райвиконкому напередодні Великодних свят. Щоб частково виплатити заробітну плату працівникам бюджетних установ та допомоги малозабезпеченим сім'ям, я скоїв грубе порушення: половину тих грошей, – а це сто двадцять мільйонів купоно-карбованців – розпорядженням райвиконкому тимчасово відібрав у будівельників. Потім довелося виправдовуватися перед прокуратурою та протягом певного часу уникати зустрічей з розлюченими керівниками будівельної фірми. Але згодом усе стало на свої місця. Народний депутат Роман Шпек допоміг фінансуванням на оплату праці бюджетникам і тоді кошти повернули будівельникам.

У цей час у районі появилось декілька благодійних організацій, що привозили та роздавали населенню гуманітарну допомогу. До цього долучалися райсоцзабез, райлікарня та сільські ради. Це було істотною допомогою для малозабезпечених сімей. Разом з цим траплялись випадки коли таку допомогу надавали стихійно, а при цьому інколи застосовували й різні форми прямої компрометації як минулої радянської держави, так нової української влади і українських громадян. Виглядало це так. З боку Кривопільського перевалу заїжджала на територію району вантажна автомашинна з якої прямо на дорогу викидали різні вживані речі, в тому числі одяг, постільну білизну, дитячі іграшки та багато чого іншого. Багато людей в селах бігли за автомобілями та збирали розкидані речі. Ці картини місіонери фільмували на відеокамери і пізніше на іно-

земних телеканалів з'являлась інформація про злидні в Україні. На жаль, в об'єктиви таких фільмів потрапляли не завжди бідні по тих часах люди – зокрема освітяни, працівники державних органів та приватні підприємці.

Цей період згадав тому, що часто задумуюсь, як ми тоді змогли утриматися при владі. Думаю, що відповідь полягає в тому, що ми постійно контактували з верховинцями: часто зустрічалися з ними в селах та трудових колективах. Одночасно забезпечували справедливий підхід до вирішення повсякденних проблем. Залучали людей до роботи в різних комісіях, де проходив розподіл товарів народного споживання та коштів, які виділяли на заробітну плату і соціальні допомоги.

Та все ж з погляду сьогодення важко зрозуміти, як усе-таки обійшлося без соціального вибуху та масових протестів. На мою думку, річ у тім, що наші люди тоді жили надією на краще життя в своїй незалежній державі. Цінували здобуту без крові свободу і самостійність. З великим розумінням сприймали незручності та проблеми, як щось тимчасове, намагалися жити повноцінним суспільним та громадським життям. У школах без зривів відбувалося навчання дітей, керівники й активісти сфери культури проводили різні святкування та фестивалі. Часто відбувались спортивні змагання з волейболу та футболу. Наші представники брали участь у всеукраїнських і міжнародних мистецьких заходах та спортивних змаганнях. З особливим піднесенням відбувались релігійні свята. Колядували численні колядницькі партії, значно більші, ніж тепер. На Великодні свята освячували кошики, наповнені паскою та ковбасою.

Наприкінці 90-х років минулого століття активно створювалися малі приватні підприємства. Серед перших таких ПП було зареєстровано кооператив «Плай»,

який заснував Василь Поп'юк, житель селища Верховина. До цього він займався виробництвом товарів народного споживання в колгоспі «Радянська Верховина». Як секретар райвиконкому я на підставі закону «Про кооперацію в СРСР» підготував статут цього кооперативу. 1992 р. вперше на території Івано-Франківської області у селищі Верховині на базі колишнього лісозаводу Верховинського лісокомбінату було створене приватне спільне українсько-чеське підприємство «Крона», яке очолив Іван Даманський.

Низка приватних лісопереробних підприємств з'явилась у приватному секторі. В ряді населених пунктах району наприкінці 90-х років минулого століття діяло 35 пилорам. На цих підприємствах було створено понад 300 робочих місць. Для підтримки розвитку лісопереробних та інших виробничих підприємств районна рада 1991 р. ухвалила програму, що передбачала забезпечення їх сировинними ресурсами та сприяння у створенні умов для використання необхідної виробничої інфраструктури. З кожним роком дедалі важче було вирішувати питання про виділення для тієї мети лісосічного фонду. Саме завдяки становленню Української держави люди отримали можливість працювати на місцевих підприємствах і цим зміцнювати свій добробут. Сприяли цьому земельна реформа, приватизація та державний курс на ринкову економіку. В результаті відбувся приріст майже в усіх визначальних секторах економіки. З часом подолали й головне – тенденцію до збільшення державної заборгованості із заробітної плати, пенсій та соціальних виплат.

З кожним роком зростала роль малого підприємництва в економіці району. Тільки за період з 1991 по 2001 роки було зареєстровано 190 малих підприємств та фірм і 106 селянсько-фермерських господарств, які успішно ді-

яли, та 645 фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності. Прийняття на державному рівні відповідних законодавчих актів щодо ринкової економіки сприяли розвитку приватного підприємництва, яке прийшло на заміну підприємств державної і кооперативної власності у різних галузях виробництва та надання послуг. Цьому також сприяла приватна ініціатива підприємливих людей. Окремі з них набули певного досвіду працюючи в колишніх колгоспах, в галузі допоміжних промислів, де було налагоджено виробництво різних товарів народного споживання, що успішно продавалися в той період на різних торгових ярмарках. Однак такі люди, в той час, були обмежені в своїй приватній ініціативі, так як, до 1989 року заборонялось займатися приватним підприємництвом. Чимало таких громадян притягались до кримінальної та адміністративної відповідальності за зайняття приватним бізнесом. Це кваліфікувалось, як зайняття індивідуальним промислом чи спекуляцією. В умовах ринкової економіки приватне підприємництво на верховинщині забезпечило створення нових робочих місць та соціальну підтримку населення.

Вагомий внесок в соціально-економічний розвиток внесло підприємство «Оріон» (керівник Василь Маротчак) с. Пробійна, яке налагодило переробку лісу, проводило будівництво мостів та житла під час стихії 2008 року, ремонт об'єктів соціальної інфраструктури. У 2012 році це підприємство розпочало будівництво дитячого садка на 45 місць в селі Верхній Ясенів. Підприємці з с. Яблуниця Юрій та Василь Сіренчуки, Юрій Понепояк, брати Володимир та Мирослав Пилип'юки з с. Білоберізка налагодили лісопереробку, будівництво котеджів та альтанок, Микола Дудидра в цьому селі відкрив цех по розливу мінеральної води «Довбушівська».

В селі Верхній Ясенів підприємець Василь Палійчук налагодив лісопереробку та будівництво дерев'яних дачних будиночків, Василь Соколовський та Василь Кумлик відкрили відпочинковий комплекс «Згарда», лісопереробний та столярний цехи. Колишній успішний банківський працівник Галина Шинкарук відкрила деревообробний цех по виготовленню будівельних матеріалів, Юрій Бельмега відкрив лісопереробний цех та бензозаправку. В с. Криворівня відкрили: Петро Кіщук граблю для переробки овечої вовни та лісопереробний цех, Василь Пітиляк-торговельний заклад, лісопереробний цех та відпочинковий комплекс, Марія Плитка-туристично відпочинковий комплекс, Василь Плитка деревообробний цех. В с. Красник Юрій Зітинюк, Василь Юрук відкрили лісопереробні цехи. В с. Ільці Василь Скоматчук та Дмитро Рубаняк - лісопереробні цехи, Іван Ткачик родом з Волині, що тривалий час працював начальником районного відділу земельних ресурсів відпочинкову садибу з наданням лікувальних послуг з апітерапії, в с. Кривопілля Іван та Василь Стефураси- лісопереробні цехи, в с. Красноїлля Марія Шкіндюк відкрила торгову мережу, Дмитро Демидюк хлібопекарню та відпочинковий комплекс, Іван Дзюбак та Михайло Дідушко- лісопереробні цехи, в с. Устеріки Ярослав Пилатюк та Юрій Цісарук налагодили переробку лісодеревини, а підприємство «Укрбіопаливо» відкрило цех по виготовленню дерев'яних пеллетів для опалення. Брати Іван, Василь та Дмитро Юрчуки відкрили цехи по переробці лісу, а Ярослав Шкіряк- столярний цех в с. Довгопілля, в с. Явірник Василь Демидюк та Василь Герасим'юк налагодили поглиблену переробку деревини та виробництво столярних виробів, в селищі Верховина Олексій Зеленський, який раніше працював заступником директора райпостачу, відкрив деревообробний цех, Іван Білоголовий бу-

дівельний кооператив, Михайло Дмитренко налагодив будівництво дачних будиночків, Ігор Іванійчук відкрив цех по виробництву паливних брикетів, Олег Корнелюк побудував відпочинковий комплекс «Гердан». Іван Спінзак, Василь Аксюк, брати Юрій та Дмитро Шкрібляки, Дмитро Спаський, Валерій Максимов, Дмитро Шкрібляк, Василь Тимчук відкрили відпочинкові садиби, сучасний торговий комплекс «Наш Край» та готель- «Верховель», підприємець Юрій Соломченко, ресторан «Україночка» підприємець Василь Бельмега. Значне розширення відбулося в наданні побутових послуг. В селищі Верховина відкрито ряд перукарських салонів. Зокрема салон «Естет» з масажним кабінетом та відповідним обладнанням відкрила підприємець Людмила Нечай. На жаль ще мало підприємців займались виробництвом товарів народного споживання. Не вдалось організувати роботу по виробництву мінеральної води «Верховинська» та «Буркут», переробці грибів, чорниці та інших дикоростучих плодів і ягід. Таку продукцію в 90 роках виготовляв Верховинський сокоекстрактний завод. Це далеко неповний перелік верховинців, які успішно ведуть своє приватне підприємство незважаючи на складні умови, що пов'язані з частими змінами системи оподаткування та зростанням конкуренції.

29. Земельна реформа

У квітні 1990 року на Майдані незалежності, біля районної пошти, відбувся багатолюдний мітинг, на якому обговорювали питання проведення земельної реформи. Мені було доручено виступити з роз'ясненнями про порядок проведення цієї роботи на території району та дати відповіді на питання, що хвилювали людей. За по-

передньою інформацією, того дня мітингувальники були налаштовані провести акцію з вимогою змінити районну партійну владу. До виступу на мітингу я добре підготувався. Попередньо врахував більшість проблемних питань, щоб уникнути загального незадоволення і не дати підстав підбурювачам викликати неконтрольовані процеси з боку мітингувальників.

Перед початком мітингу керівництво райкому партії та райвиконкому зібралось спостерігати за проведенням мітингу з приміщення райвиконкому. Йдучи на мітинг, я зустрів колегу з селища Ворохти Василя Боднарука, з яким раніше навчався в інституті. Від нього довідався, що з Ворохти прибула делегація у складі 60 осіб, аби допомогти верховинським рухівцям повалити чинну районну владу. Причому очолював цю групу сам пан Василь як представник Української республіканської партії.

Я звернувся до нього за підтримкою дій районної влади з проведення земельної реформи. Таку підтримку їй надали ворохтянці, які голосно викрикували гасла: «Геть Масола й Кравчука і партійного попа! Підтримуємо земельну реформу Пониполяка і Стефлюка!». Вслід за ворохтянцями ці гасла підтримали, не розуміючи, що сталося, й ті верховинці, котрі раніше викрикували «Ганьба районній владі!».

Після завершення мітингу довелось організувати обід для гостей з Ворохти та пояснювати такий розвиток подій керівництву райкому партії та райвиконкому, що запідозрило мене в співпраці з опозиційними силами. Звичайно, що її не було. Просто мені завдяки суто особистому впливові вдалося змінити на краще ситуацію, яка могла мати для нас неприємні наслідки. Цим підкреслюю, що тактика, спрямована на пошук компромісу, в кожному разі приносить позитивні результати.

Надалі земельну реформу проводили відповідно до рішення обласної ради та Земельного кодексу Української РСР, що вступив у дію 15 травня 1991 року. Щоб забезпечити соціальну справедливість та розуміння людей і відповідно до ухвали районної ради, яку підготувала наша команда, було проведено районний референдум з питань надання у власність селянам земельних ділянок. Напередодні референдуму я, як голова комісії з проведення земельної реформи звернувся із роз'ясненням до жителів району.

Проведення земельної реформи було обговорено на сесіях сільських рад, які визначили розміри земельних наділів. Адже на той час законодавча база в Україні була відсутня. Принципове значення нашого підходу до реформи мало те, що вона передбачала надання земельних ділянок всім жителям району, незалежно від того, де вони працювали. Пізніше в Україні було встановлено порядок розпаювання землі, який визначив, що розпаювання проводиться лише між членами колгоспів. Ми також вирішили надати багатодітним родинам на кожного члена сім'ї додатково по 0,1 га землі.

Складним питанням того періоду було повернення землі колишнім її власникам. З цього приводу було багато усних та письмових звернень. Не обійшлося без претензій та нарікань на владу. Окремі справи розглядали в судах. Наша позиція була незмінна – у власність може бути надана лише та земля, якою не користуються на законних підставах інші користувачі. Під час земельної реформи голови колгоспів, ураховуючи позицію більшості населення району, відмовилися подавати заяви до органів місцевого самоврядування про надання їм землі для господарської діяльності. Відверто кажучи, коли проводили цю реформу, нерідко складалося враження, що легше було б колек-

тивізувати землю, ніж справедливо її розподілити. Наш досвід земельної реформи пізніше вивчали в Міністерстві сільського господарства та радник Президента Павло Гайдуцький.

Другим важливим етапом реформи стало завдання приватизації земельних ділянок та надання їх в постійне користування. Наприкінці 1992 року Кабінет Міністрів ухвалив декрет щодо приватизації земельних ділянок, який визначив порядок приватизації присадибних ділянок. На ці й інші запитання доводилося часто давати роз'яснення на зустрічах з людьми та в засобах інформації, адже земельна реформа, проведена раніше, не давала права на приватизацію присадибних ділянок. Це нове надзвичайно відповідальне завдання передбачало, що сільські та селищна ради народних депутатів мають забезпечити протягом 1993-го передачу громадянам у приватну власність земельних ділянок, наданих їм для ведення особистого підсобного господарства, будівництва, обслуговування житлового будинку і господарських будівель. Декрет встановив, що цей захід проводиться лише раз, про що обов'язково в місцевих радах народних депутатів мають ставити позначку в паспорті або документі, який його замінює.

Декрет також передбачав, що громадяни України мають право продавати або іншими способами відчужувати земельні ділянки, передані у приватну власність, без зміни їх цільового призначення, причому це посвідчується у нотаріальному порядку і реєструється у сільській, селищній радах, на території яких розташована земельна ділянка. А продаж земельних наділів повинен проводитися за ціною, встановленою за згодою сторін, але їхня вартість не могла бути меншою за нормативну. Якщо ж у господарстві проживає четверо-п'ятеро членів сім'ї, тоді продаж

земельної ділянки, яка перебуває у власності господаря, відбувається за згодою всіх членів родини, які мають на це право.

Районна державна адміністрація спільно з районною радою народних депутатів провели нараду з участю голів, землевпорядників сільських рад, спеціалістів відділу землекористування і природних ресурсів району в присутності спеціалістів управління земельних ресурсів обласної державної адміністрації, на якій ґрунтовно розглянули всі питання, пов'язані з підготовкою до приватизації земельних ділянок та проведенням їх інвентаризації. Виникло багато питань щодо того, яким шляхом буде здійснюватись інвентаризація земельних ділянок. Адже у нас складні географічні умови, одна частина тих площ розташована при центральних садибах села, інша – у віддалених присілках. Вони неодинакові за своєю родючістю, їх по-різному можна використовувати.

Люди хвилювалися, чи буде дотримано тут усіх принципів соціальної справедливості. Кабінет міністрів зобов'язав районну державну адміністрацію здійснювати контроль за виконанням вимог декрету, та забезпечити нормальну роботу при проведенні приватизації, додержання всіх норм Земельного кодексу та самого декрету. В районі під присадибні ділянки протягом 1990 – 1992 років передано 1 720 гектарів, 5 928 гектарів землі було надано в користування громадянам на умовах оренди. Колгоспи, селянські спілки, інші товаровиробники на той час використовували 361 гектар. Земельний кодекс передбачав, що землю, яка перебуває в оренді, мають ефективно використовувати. Та проведений наприкінці 1992 року аналіз показав, що чимало громадян у багатьох населених пунктах цього не дотримувались, а також не виконували своїх зобов'язань перед державою з продажу

сільськогосподарської продукції. Тому районна державна адміністрація, відділ сільського господарства поставили завдання перед виконками сільських рад народних депутатів про припинення з окремими з них договорів на оренду землі і надання її громадянам, які забезпечують цільове використання землі і реалізують державі сільгосппродукцію.

Реформа передбачала, щоб основну частину тваринницької продукції заготовляти від господарств громадян та орендарів. Однак на її початку організація заготівлі молока від населення не дала бажаних результатів. Скажімо, 1993 р. у районі заготовили його на 85 центнерів менше, ніж за минулий рік. Водночас в окремих селах підвищили рівень продажу молока від населення. Приміром, селяни Головів 1993-го збільшили його продаж на 28 центнерів. Зріс цей показник і в Білоберізці, Устеріках, колгоспах ім. Довбуша, «Гуцульщина», селянській спілці «Черемош».

Однак низка виконкомів сільських рад не забезпечувала виконання умов договорів. Наприклад, порівняно з минулим роком набагато менше продали продукції державі Кривопільська, Криворівнянська, Стебнівська, Гринявська й деякі інші сільради. Це свідчило про те, що сільвиконками, керівники малих підприємств, які займались організацією заготівлі молока, не проводили відповідну роботу з населенням із забезпечення виконання взятих перед державою договірних зобов'язань.

У зв'язку з реорганізацією колгоспів постало питання використання громадських пасовищ (полонин). У середині 90-х років минулого століття багато фермерів та інших підприємливих господарів виявили бажання взяти полонини в оренду для випасання великої рогатої худоби та овець. Це були люди з різних сіл Верховинського та Косівського районів. Зокрема: Микола Костюк, Дми-

тро Форгач, Дмитро Спаський, Іван Мойсюк, Юрій Ванджурак з Верховини, Іван Стефлюк з Верхнього Ясенова, Юрій Сіренчук з Яблуниці, Михайло Динисюк з Красноїлля, Василь Олексюк, Микола Петрашук, Микола Мартишук, Ганна Боренська, Василь Липкалюк з Косівщини та багато інших.

Виникало тоді й багато суперечок, які розглядали у районній раді та райдержадміністрації. Окремі з них вирішували і в судах. Здебільшого сторони були незадоволені ухваленими рішеннями. В цьому, звичайно, звинувачували районну та сільську владу. Однак з часом ситуація змінилася. Стало не вигідно займатися відгодівлею великої рогатої худоби та овець через низькі заготівельні ціни на них. А ще користувачам полонин необхідно було виготовляти вельми дорогі проекти для надання полонин в оренду. З цих причин частина полонин залишилися без орендарів – вони й досі пустують і заростають.

Економічно більш привабливі полонини взяли в оренду підприємці для рекреаційного використання та заготівлі чорниць, грибів та лікарської сировини. Наприкінці 80-х років минулого століття керівництво Косівського району через Івано-Франківський облвиконком порушило питання про передачу частини полонин, які використовували на території Верховинщини колгоспи Косівщини, в їхню власність. Верховинський райвиконком виступив проти такого рішення. Відбувалися складні переговори під тиском обласного управління сільського господарства, яке підтримувало косівчан.

Зокрема, для остаточного вирішення цього питання в залі засідань Верховинського райвиконкому проводили нараду за участю керівників обласного управління сільського господарства, голів Косівського і Верховинського райвиконкомів Марти Тимчук та Петра Пониполяка і

голів колгоспів цих районів. Відбувся обмін думками не на користь верховинців. Цьому послужила доповідь тодішнього начальника обласного земельного управління Володимира Радчука, який підтримав косівчан. П. Пони-поляк заявив наш протест і разом з делегацією голів колгоспів та спеціалістів району демонстративно покинув нараду.

Це справило шоковий ефект для представників області, і вони змінили свою позицію. На наступній нараді, що відбулася в селі Річці Косівського району, на якій як заступник голови районної ради я представляв район, питання передачі полонин від Верховинського до Косівського району, було вирішено на користь верховинців. Цей приклад свідчить, що проблему не завжди можна вирішити згодою на компроміс, що інколи необхідно діяти рішуче, як це було у випадку з косівчанами

Значний обсяг роботи з виконання завдань, пов'язаних з проведенням земельної реформи забезпечували начальники відділу земельних ресурсів Микола Янушевський, Вячеслав Полоз та Іван Ткачик, котрі різними роками керували цією службою.

30. Торговельне обслуговування

Наприкінці 90-х років минулого століття у споживчій кооперації діяли Верховинське та Красноілівське сільські споживчі товариства, Верховинське і Устеріківське об'єднання громадського харчування та заготконтора. Тут працювало понад 800 працівників та функціонувало 107 роздрібних торгових підприємств. З них: 27 – продовольчих, 36 – промислових, 25 – змішаних, 80 – роздрібних, чотири пекарні.

На початку 1992 р. діяли такі ціни на окремі продовольчі товари: 1 кг масла – 6 800 тисяч купонів, упаковка прального порошку – 1 800, один хліб – 2 300, ковбаса – 65 000 тис. А мінімальна заробітна плата становила 80 – 100 тисяч купонів.

У зв'язку зі змінами в системі формування вільних цін, високозатратної системи постачання товарів, не завжди добросовісної конкуренції та великих витрат, пов'язаних з утриманням штатних працівників торгівлі, споживча кооперація поступово втрачала свої позиції. В цей період понад 100 людей зареєструвались як такі, що займаються індивідуальною торгово-посередницькою діяльністю. Почалася неофіційна конкуренція приватних магазинів, кафе та ресторанів зі споживчою кооперацією, яка до 2000-го практично припинила своє існування в більшості сіл району. У 2012 році на місці колишнього кооперативного ринку у Верховині побудували сучасний приватний критий ринок, один з найкращих на території Івано-Франківської області.

Для торговельного забезпечення працівників Верховинського лісокомбінату діяла спеціальна торговельна організація – відділ робітничого постачання. В її розпорядженні були дві торгові бази, овочесховище на 50 тонн, 20 автомашин, 30 торгових точок та десять об'єктів громадського харчування. На підприємстві працювало двісті працівників. Його річний товарооборот 1990 року становив п'ять мільйонів карбованців. В період економічної кризи це підприємство оголосили банкрутом і за процедурою санації продали приватним власникам. Тепер в одному з його колишніх торгових комплексів у Верховині розміщено відділення Приватбанку.

31. Перша грошова реформа та її наслідки

1992 р. радянські карбованці в Україні замінили на українські купоно-карбованці. Почалася грошова інфляція. Майже щодня знецінювались гроші. Протягом 1993-го ми стали мільйонерами. Наприклад, коробка сірників доти коштувала десять копійок, а після введення нових грошей, десять купоно-карбованців.

Були різні випадки, коли стрімка інфляція завдавала чималих збитків людям. Скажімо, житель села Білоберізки Михайло Григорчук продав заготівельній організації півторарічного бичка. Оскільки ж платити йому не квапилися – така тоді існувала практика, – то він звернувся до суду. Та поки в суді розглядали його справу, гроші так знецінилися, що він зміг за одержану врешті плату за зданого бичка, купити лише п'ять коробок сірників. І таке доводилося переживати в ті роки нашим громадянам.

Ситуація дещо стабілізувалась із введенням 1996-го української грошової одиниці – гривні. Однак тут появилися не менш серйозні проблеми. Дефіцит Державного бюджету України призвів до несвоєчасної виплати заробітної плати працівникам бюджетної сфери: вчителям, лікарям, працівникам державних установ. Одночасно почала затримуватися виплата пенсій та соціальних допомог. В окремі періоди заборгованість з цих виплат становила чотири – п'ять місяців.

Це викликало велике незадоволення серед людей. Створювалися різні комісії, які вирішували питання про виплату зарплат позачергово у зв'язку з необхідністю лікування або втратою близьких. Було також введено оплати товарами. В рахунок зарплати, пенсії чи допомоги можна було взяти муку, крупи, цукор, горілку й інші товари. Лихо змушувало багатьох працівників саме таким шля-

хом одержувати зароблені гроші. З огляду на складні ситуації, які постійно виникали в соціальній та виробничій сферах, ми часто практикували ділові зустрічі з керівниками установ та організацій району на які запрошувались представники громадських організацій та політичних партій.

Зокрема в лютому 1993 року відбулася зустріч голови районної ради Дмитра Ватаманюка в якій взяв участь я та голова райспоживспілки Василь Привика з проводом районної організації Української республіканської партії, Станичною управою Братства вояків Української повстанської армії і спілки захисту прав споживачів. Дмитро Ватаманюк розповів про ухвалені сесією ради рішення з питань раціонального використання лісових ресурсів, забезпечення фінансування бюджетних установ. Я, і Василь Привика інформували присутніх про стан контролю з боку виконавчої влади за роботою споживчої кооперації. Звертали увагу на те, що постачання населення господарськими й окремими продовольчими товарами дещо поліпшилося – зокрема є в достатній кількості олія вартістю 150 купонів, виправлено ситуацію з хлібом та борошном, працює молокозавод. Однак при цьому введено нормований продаж окремих продуктів і промислових товарів.

Під час більш як чотиригодинної зустрічі запитань та виступів було багато. У підсумку констатували, що залишаються невирішеними чимало проблем. У своїх запитаннях Василь Шуфлетюк, Василь Павлюк, Богдан Бойчук та інші учасники ділової зустрічі висловлювали стурбованість відсутністю в районі належного контролю за використанням лісових ресурсів. В зв'язку з цим виникла потреба згуртування громадських організації, господарських керівників, органів влади і населення району для

подальшої спільної праці з вирішення цих та інших складних проблем.

На зустрічі було запропоновано районній раді народних депутатів створити спеціальну комісію з участю громадських організацій з контролю за використанням лісу, а райдержадміністрації вишукати можливості обміну певної кількості лісопродукції на зерно, яке можна змолоти і з одержавного таким способом дешевого борошна випікати хліб, а отже, знизити ціни на хлібобулочні вироби на території району.

Такі ділові зустрічі та діалоги за «круглими столами» сприяли участі представників громадсько-політичних організацій у вирішенні складних соціально-економічних проблем та співпраці із представницькими та виконавчими органами влади.

32. Що зроблено 1993 р.

В січні 1994 року за участю представника Президента України в районі Петра Пониполяка проаналізовано стан виконання програми соціально-економічного розвитку району за 1993-й. З обговорюваного питання заслухано інформації заступників глави райдержадміністрації, які доповіли про виконання прийнятих рішень та розпоряджень з питань соціального захисту населення, боротьби зі злочинністю, роботи народногосподарського комплексу, житлово-комунальної служби та соціальної сфери – установ охорони здоров'я, культури, освіти й торгівлі.

Відзначено, що протягом останнього часу в зв'язку з погіршенням економічного становища здійснювалися заходи, спрямовані на поліпшення соціального захисту окремих категорій населення. Зокрема прийнято розпо-

рядження «Про закріплення за підприємствами, організаціями та комерційними структурами малозабезпечених сімей та інвалідів, які потребують допомоги». Такою увагою було охоплено 164 сім'ї. Серед керівників підприємств, організацій та установ району не знайшлося жодного байдужого до цієї категорії людей.

Поза увагою не залишалися пенсіонери, а надто ж самотні громадяни похилого віку. У вересні – жовтні значна частина таких одиноких людей одержали одноразові грошові допомоги з районного бюджету. Цільову ж допомогу отримало 3 485 пенсіонерів на суму 287 мільйонів карбованців. Окремим надано на пільгових умовах та безкоштовно дрова і продуктові пайки. Це, звичайно були тимчасові заходи, але вони допомагали людям нормально перезимувати.

Аналіз виконання окремих розпоряджень з питань медичного обслуговування населення засвідчив певні позитивні зрушення. Адміністрація райлікарні провела відповідну роботу з залучення коштів підприємств, організацій та установ для придбання апарата ультразвукового дослідження. Закуплено також апарат для дроблення і виведення каміння з організму людини. Відремонтовано інфекційний корпус райлікарні. Введено в дію нове родильне відділення, вирішено питання перебудови господарським способом Білоберізької дільничої лікарні.

Визнано недостатньою роботу з боротьби зі злочинністю. Як засвідчив аналіз, вона не відповідала вимогам часу. Мали місце злочини і правопорушення. Не забезпечили виконання завдань з організації охорони громадського порядку голови виконкомів сільських рад та більшість керівників трудових колективів.

Звернуто увагу податкової інспекції на несвоєчасне викриття фактів торгівлі у приватних структурах горіл-

кою, тютюновими виробами без відповідних ліцензій.

Підсумовуючи обговорення завдань наради Петро Пониполяк зазначив, що попри всі труднощі наприкінці 1993-го вдалося завезти у район півтори тисячі тонн муки, забезпечити торгівлю основними продовольчими і промисловими товарами. При цьому також зауважив, що від червня до жовтня не було ніяких асигнувань на будівництво, а це негативно позначилося на виконанні завдань у цій галузі.

33. Рік 1994-й

34. Вибори органів місцевого самоврядування та їх керівників 1994 р.

26 червня 1994 року відбулися вибори за новим законодавством, згідно з яким голів місцевих рад обирали прямим голосуванням. Посади голів ради і виконкому знову було об'єднано.

Попри труднощі, що виникали в цей період на шляху становлення української держави створювалися нові партії, громадські організації та рухи. Появилися перші більш організовані ознаки політичної конкуренції та протистоянь. На районному рівні це було найбільш очевидним 1994-го, коли проводили вибори на посаду найвищої посадової особи – голови районної ради. За цю посаду тоді змагалось четверо претендентів – Петро Пониполяк, Дмитро Ватаманюк, Марія Петрус та Іван Гречук. Найбільш жорстка боротьба точилася між Петром Пониполяком, котрий представляв чинну владну команду та Дмитром Ватаманюком, якого підтримав колектив редакції «Верховинські вісті». Підсумки виборів виголосив 28 червня Іван Павлюк, голова районної виборчої ко-

місії, яка визнала повноваження двадцяти новообраних депутатів районної ради: Дмитрука Володимира Володимировича (Верховинський центральний виборчий округ № 1), Кермощука Івана Федоровича (Верховинсько-Кушнірівський в. о. № 2), Ванджурака Ігоря Миколайовича (Верховинсько-Віпчанський в. о. № 3), Данищука Миколи Дмитровича (Верховинсько-Синицький в. о. № 4), Скиби Василя Васильовича (Ільцівський в. о. № 5), Іваницького Мирослава Миколайовича (Кривопільський в. о. № 6), Кітлярука Івана Михайловича (Красницький в. о. №7), Гондурака Василя Івановича (Зеленський в. о. № 8), Зеленчука Василя Миколайовича (Криворівнянський в. о. № 9), Стефлюка Дмитра Петровича (Верхньоаясенівський в. о. №10), Шкрібляка Андрія Прокоповича (Буковецький в. о. № 11), Якіб'юк Галини Володимирівни (Красноільський в. о. № 12), Синітовича Івана Васильовича (Головівський в. о. № 13), Чичун Галини Іванівни (Замагорівський в. о. № 14), Маковійчука Юрія Васильовича (Білоберізький в. о. № 15), Привики Василя Васильовича (Устеріківсько-Стебнівський в. о. №. 16), Якуб'яка Василя Тимофійовича (Довгопільський в. о. № 17), Сіренчука Юрія Федоровича (Яблуницький в. о. № 18), Данишенка Ярослава Миколайовича (Гринявський в. о. № 19), Маротчака Василя Миколайовича (Пробійнівський в. о. № 20).

Новообрана районна рада за пропозицією чинного її голови Петра Пониполяка на першому пленарному засіданні питання про визнання результатів виборів голови райради не розглядала. Причиною цього було те, що за позовом групи підтримки кандидата на цю посаду Дмитра Ватаманюка в районному суді саме розглядали скаргу про порушення виборчого законодавства на виборчій дільниці в селі Ільцях. Районний суд не визнав порушення такими, що істотно вплинули на результати виборів. Піс-

ля цього на другому пленарному засіданні районна рада визнала повноваження новообраного голови Петра Пониполяка.

Цього дня за пропозицією новообраного голови мене обрали заступником голови ради з одночасним виконанням обов'язків першого заступника голови адміністрації.

5 липня відбулася перша сесія другого демократичного скликання Верховинської селищної ради. Її відкрив голова організаційної групи, один із новообраних депутатів селищної ради Дмитро Ватаманюк. Він поінформував про результати виборів, які відбулися 26 червня, повідомив про кількість новообраних депутатів, а також про те, що згідно з результатами виборів головою селищної ради на новий термін обрано Івана Сумарука.

За пропозицією селищного голови його заступником обрано Дмитра Ватаманюка.

Як заступник голови районної ради я привітав новообраних депутатів та голову селищної ради з високим довір'ям виборців та при цьому звернув увагу депутатів і членів новообраного виконкому на те, щоб вони ретельно проаналізували побажання виборців, висловлені під час їхніх передвиборчих зустрічей, та взяли їх за основу для діяльності ради, спрямованої на вирішення завдань із впорядкування соціального захисту жителів та благоустрою селища, запропонував спланувати роботу так, щоб селищна рада виконувала ті функції, які належать до її повноважень.

Долю районної виконавчої влади після виборів 1994 р. за тодішнім виборчим законом вирішував новообраний голова обласної ради Степан Волковецький. У політичних стосунках з ним у нас склалася не проста ситуація. Вона була пов'язана з тим, що ми на виборах до обласної ради підтримували альтернативну кандидатуру Василя Пав-

лика, який в області програв Степанові Волковецькому, а в нашому районі його переміг.

Тим-то першими днями після виборів Волковецький як голова обласної ради відмовлявся спілкуватись із Пониполяком по телефону. Натомість прислав своїх представників, щоби вплинути на районну виборчу комісію і суд щодо прийняття рішення про визнання результатів виборів голови райради. Зрештою, він змирився, взявши, очевидно, до уваги те, що його згоди на призначення обраних посадових осіб закон не передбачав. Пізніше Петра Пониполяка було призначено головою райвиконкому, а мене – його першим заступником.

Волковецький свою згоду пояснив тим, що зважив на високий професіоналізм Петра Пониполяка та його перемогу на виборах голови Верховинської районної ради. У зв'язку з цим постало питання налагодити не тільки виробниче спілкування з керівництвом області, а й суто людське. І така нагода з'явилася, можна сказати, випадково. Петро Пониполяк довідався про те, що до села Дземброні прибув на відпочинок до поважного господаря Дмитра Ілюка відомий політичний та громадський діяч голова Львівської обласної ради Микола Горень. Ми повідомили про це Степана Волковецького і запросили його на зустріч з паном Миколою. Він, звичайно, погодився, що надалі дозволило нам налагодити з ним дружні та доброзичливі стосунки.

26 лютого головою Івано-Франківської обласної державної адміністрації призначили Михайла Вишиванюка, що замінив на цій посаді Степана Волковецького. Михайло Вишиванюк працював двічі на посаді голови ОДА з 1997 по 2005 та з 2010 по 2013 р.р. Досвідчений господарник, він приципово ставив питання щодо відновлення виробництва, залучення міжнародних інвесторів до участі

в соціально-економічному розвитку районів області. Що стосується верховинщини то його увага до неї була не завжди достатньою. Однак в цілому його сприяння було позитивним у вирішенні багатьох життєво важливих проблем.

В кінці 1996 року за ініціативою Петра Пониполяка була внесена пропозиція до вищестоячих органів державної влади про необхідність вирішення питання про відкриття пункту спрощеного перетину кордону з Румунією на території району, в селі Явірник Зеленської сільської ради. Для цього були підготовлені відповідні пропозиції, що знайшли підтримку у новопризначеного голови обласної державної адміністрації Михайла Вишиванюка. Район в той час відвідало багато різних комісій, в тому числі представник адміністрації Президента України Тетяна Літошко, перший заступник голови обласної адміністрації Зіновій Шкутяк, а також делегація з Румунії на чолі із заступником голови Повітової ради міста Бая –Маре. У результаті, у 2013 році, появилася надія на вирішення цієї проблеми під час виконання програми Європейського Союзу з підтримки транскордонного співробітництва.

Велике значення має ділова активність депутатів, які зобов'язані вирішувати проблеми людей та захищати їхні інтереси. Наприклад, 2003 року сталося стихійне лихо у Верхньому Ясенові. Весняний льодохід завдав великої шкоди жителям присілка Печіще: було зруйновано дорогу, підтоплено 11 житлових будинків та ряд господарських споруд.

Постало питання про будівництво захисної дамби. З допомогою депутата Ярослава Шинкарука вдалось отримати кошти на виготовлення проекту. До вирішення долі будівництва долучився депутат районної ради Михайло Нечай, який налагодив зв'язок з головою Державного

комітету водного господарства Василем Сташуком. І вже 2004-го розпочалося будівництво водозахисної дамби, а пізніше активно продовжилось у зв'язку з ліквідацією наслідків стихійного лиха 2008 р.

По-особливому протікала виборча компанія до Верховної Ради України 1994 року, під час якої по Косівсько-Верховинському виборчому округу балотувалося семеро кандидатів у депутати. Серед них був Роман Шпек, який тривалий період працював директором Верховинського лісокомбінату. Тому владні структури та більшість виборців підтримали його кандидатуру. За дорученням керівництва району я очолював передвиборчий штаб Романа Шпека. Однак у першому турі виборів його не обрали. Найбільшу кількість голосів набрали Роман Шпек та відомий на той час на Прикарпатті економіст Василь Гречаник. Роман Шпек представляв провладну частину виборців, Василь Гречаник – опозицію. Та все ж у другому турі з мінімальною перемогою в 43 голоси переміг Роман Шпек.

Згадую про це тому, що більшість верховинців тоді підтримували Романа Шпека й саме завдяки їхньому виборі ми здобули цю перемогу. В Косівському районі, який входив до складу нашого виборчого округу, більше голосували за Василя Гречаника. Але час показав, що вибір на користь Романа Шпека, котрий працював тоді міністром економіки, приніс багато користі. Найперша його неоціненна допомога – в тому, що парламент ухвалив Закон «Про статус гірських населених пунктів в Україні». За сприяння Романа Шпека було вирішено питання включення до державного плану будівництва шкіл у селах Криворівні та Буковці, фінансування будівництва першої черги школи в селі Зеленій, завершення будівництва великого моста при в'їзді до села Красника. За його підтримки ми порушували питання про продовження будівництва га-

зопроводу до Верховини, нам виділяли кошти для різних бюджетних справ. Багатьом верховинцям в той скрутний час ми надавали матеріальну й фінансову допомогу у вирішенні їхніх соціально-побутових проблем.

Про цей період становлення демократичних процесів у рамках своїх спогадів згадую тому, що був не тільки причетний, а в більшості випадків відповідав та організовував цю не завжди вдячну, але надзвичайно відповідальну роботу, пов'язану з виборчими компаніями в перші роки незалежності України. 26 березня був проведений референдум щодо зміни назви села Верхнього Ясенова на Ясенів Горішній. Та, за його підсумками, залишили стару назву села.

35. Про забезпечення продовольчими товарами

У другому півріччі 1994 року внаслідок несприятливих кліматичних умов та причин економічного характеру в районі виникло вкрай напружене становище з забезпечення населення плодоовочевою продукцією, особливо картоплею, а також концентрованими і соковитими кормами для потреб тваринництва.

Задля виправлення такого становища, використання всіх можливостей для завезення в район плодоовочевої продукції, передусім картоплі, а також інших продовольчих товарів та продуктів, 8 вересня 1994 року було прийнято розпорядження, яким зобов'язано керівників лісогосподарських підприємств у використати всі можливості бартерного обміну лісопродукції на картоплю, зерно й інші продукти та корми для тварин.

На період з 8 вересня по 15 жовтня того самого року було обмежено вивезення за межі району лісопродукції

всіма категоріями споживачів за винятком виконання завдань з держзамовлень та чинних бартерних угод. Дозволи (ліцензії) на вивезення лісопродукції по бартерних угодах видавали лише після представлення відповідної звітності в управління економіки і інфраструктури виконкому районної ради про виконання бартерних угод.

При цьому було зобов'язано управління економіки та інфраструктури і районний відділ внутрішніх справ забезпечити контроль за вивезенням лісопродукції тільки згідно з цільовим призначенням. Проведена робота дала змогу забезпечити населення району необхідними продовольчими товарами на зимовий період 1994 – 1995 рр.

36. Боротьба з правопорушеннями

Райдержадміністрація та районна рада приділяли постійну увагу боротьбі зі злочинністю та правопорушеннями в районі. На цьому шляху важливою кадровою подією стало призначення у квітні 1994 року начальником районного відділу міліції місцевого гуцула – підполковника Ярослава Шинкарука.

16 вересня 1994 року районна рада ухвалила районну Програму підтримки боротьби зі злочинністю та правопорушеннями на 1994 – 2000 рр. Через рік на IX сесії районної ради було розглянуто інформацію про хід виконання тієї програми, в якій відзначено, що державна адміністрація, сільські ради, правоохоронні органи та керівники районних служб і організацій проводили відповідну роботу зі зміцнення законності й правопорядку на виробництві та в громадських місцях, з захисту прав і недоторканості громадян. Це питання не раз аналізували на сесіях, засіданнях виконкомів, сільських сходах. У трудових колек-

тивах відбулися збори, на яких теж обговорювали стан боротьби з правопорушеннями та злочинністю.

Для об'єднання зусиль з координації дій при районній раді утворили координаційний комітет з боротьби з корупцією й організованою злочинністю. На його засіданнях розглядали інформації та звіти керівників правоохоронних, контрольних та ревізійних служб, голів виконкомів місцевих рад, керівників підприємств і організацій з питань дотримання чинного законодавства.

Заради профілактики правопорушень та підвищення юридичної компетентності населення було затверджено програму правового навчання на період 1995 – 1996 рр., а також створено районну міжвідомчу координаційно-методичну раду з правової освіти.

Про увагу до питань спрямованих на посилення боротьби зі злочинністю і правопорушеннями свідчать ряд прийнятих районною радою і райдержадміністрацією рішень та розпоряджень. Це зокрема – «Про охорону лісів та посилення контролю за обліком деревини в районі»; «Про впорядкування організації торгівлі та громадського харчування на підприємствах недержавної форми власності»; «Про заходи щодо забезпечення належного правопорядку на автостанції селища Верховина, та автозупинках в населених пунктах району»; «Про дотримання правил торгівлі на продовольчому ринку селища Верховина»; «Про координаційну раду з питань профілактики і боротьби з наркоманією»; «Про проведення районного огляду-конкурсу на кращу організацію правової роботи в загальноосвітніх школах району»; «Про забезпечення функціонування варт охорони громадського порядку» та інші.

Проводили й відповідну роботу із селищною та сільськими радами з відновлення діяльності громадських

формувань та пунктів охорони громадського порядку. Було створено 53 варти охорони громадського порядку, які очолили голови виконкомів сільських рад, керівники підприємств, організацій і установ. Районні фінансові й контрольно-ревізійні органи провели ряд перевірок з вивчення стану фінансової діяльності і дотримання законності на підприємствах, в організаціях і установах району. Особливу увагу звертали на виявлення випадків зловживань і правопорушень в економічній і фінансових сферах, у торгівлі та інших комерційних структурах.

Співпраця з релігійними громадами, політичними і громадськими організаціями щодо спільних дій в боротьбі зі злочинністю і правопорушеннями помітно вплинула на правове виховання населення та шкільної молоді.

37. IV-й Міжнародний гуцульський фестиваль відбувся у Верховині поза чергою

У зв'язку з тим, що Косівська районна влада відмовилася від проведення чергового фестивалю в місті Косові, мотивуючи це економічною кризою, 7 – 9 жовтня 1994 року IV-й Гуцульський фестиваль відбувся у Верховині. Петро Пониполяк дав згоду на його проведення і ми всією командою у цей складний період готувалися до фестивалю. До будівництва нового стадіону у селищі залучили такі підприємства, як районний лісгосп, сільгоспхімія, РЕС, райагробуд, сільгосптехніка, райавтодор та Верховинський лісокомбінат. Їхні керівники – відповідно Микола Данищук, Юрій Маковійчук, Ярослав Левицький, Дмитро Вірстюк, Анатолій Дубінський, Володимир Німчук та Михайло Данилюк – надавали будівельні матеріали та технічні засоби.

Окрім того, працівники райвиконкому, його управ-
лінь та відділів багато працювали на суботниках, а інколи
і в робочий час. Це допомогло вчасно завершити роботи
з підготовки до фестивалю. Фестиваль розпочався від-
криттям нового стадіону, в якому взяв участь перший за-
ступник голови обласної адміністрації Василь Досюк.
Це теж була подія, бо керівництво області тими часами у
Верховині бувало не часто. Серед гостей був командувач
Івано-Франківським армійським корпусом генерал Ана-
толій Калашніков та керівники багатьох районів області.
Фестиваль протікав паралельно з обласними змаганнями
«Гуцульські ігри», що були присвячені відкриттю в селищі
новозбудованого стадіону «Черемош». Головним гаслом,
під яким проходило це спортивне дійство, були слова:

Тож виходьте, люди,
Та з кожної хати,
На гуцульські ігри,
На веселе свято.

Фестиваль засвідчив зрілий мистецький рівень са-
модіяльних колективів. Виступило багато оркестрів на-
родних інструментів, зокрема – «Гуцулія» з Коломиї, ко-
лективи викладачів Берегометської музичної школи та
Рахівського лісокомбінату. Серед танцюристів найвищу
майстерність представили ансамблі з села Віпчого, Ваш-
ківецька «Черемшина» та Великобичківська «Ялинка».
Високе визнання здобув дебютант – дитячий сімейний
ансамбль троїстих музик Сказьківих із Ворохти. Від бой-
ків на фестивалі з успіхом виступив народний ансамбль
санаторію «Перлина Прикарпаття» міста Трускавець.

У перший день фестивалю відбувся черговий з'їзд
Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина».

Проведення позачергового четвертого Гуцульського
фестивалю у Верховині забезпечило збереження традиції

щорічних фестивалів у райцентрах регіону Гуцульщини згідно з визначеним графіком.

Наступний фестиваль відбувся у Путильському районі Чернівецької області.

38. Рік 1995-й

25 січня виконком районної ради народних депутатів провів підсумки соціально-економічного розвитку району за 1994 рік. Відзначено, що протягом року проведено відповідну роботу зі зміцнення економіки, нарощування обсягів виробництва промислової та сільськогосподарської продукції, завершення будівництва об'єктів соціально-культурного призначення. Зросли обсяги надання платних послуг. Забезпечено виконання завдань з приватизації об'єктів комунальної власності та поліпшення соціального захисту населення. У другому півріччі минулого року знизилися темпи спаду виробництва. Загалом проти попереднього року у III і IV кварталах зросло виробництво промислової продукції.

В сільськогосподарському виробництві відбулися структурні зміни. Закінчено паювання основних засобів в колишніх колгоспах. Велася робота з земельної реформи та приватизації присадибних ділянок. Збільшилося поголів'я худоби в господарствах усіх категорій. Виконкоми Довгопільської, Зеленської, Яблуницької та Ільцівської сільських рад забезпечили виконання договірних зобов'язань із продажу м'яса. Порівняно з минулим роком на 1,2 відсотка зріс продаж тваринницької продукції від фермерських господарств.

Складні економічні умови негативно позначилися на роботі райагробуду, виробничого комерційного підпри-

ємства «Побутовик», організаціях торгівлі та комунального господарства.

Загальний спад виробництва промислової та сільськогосподарської продукції, надання платних послуг населенню, послаблення контролю за діяльністю приватно-підприємницьких структур з боку контрольних служб району призвело до невиконання бюджету району по доходах і видатках відповідно на 5 млрд. 194 млн. крб. та 3 млрд. 96 млн. крб.

У зв'язку з складним становищем зобов'язали голів виконкомів селищної та сільських рад, керівників підприємств, установ, організацій району розглянути на сільських сходах та в трудових колективах підсумки виконання завдань соціально-економічного розвитку за 1994 рік.

15 лютого відбулися збори селян Верхнього Ясенова, на яких розглянули питання соціально-економічного розвитку села за 1994 р. та про виконання наказів виборців.

Відзначили, що минулого року виборці села дали депутатам 14 наказів, з яких народні обранці виконали тільки чотири. Зокрема було змонтовано ретранслятор для прийому програм УТ-1 у присілку Погарі, капітально відремонтовано підвісні кладки через річку Чорний Черемош в селах Рівні, Верхньому Ясеніві, лінії радіо- та електропередач у присілках Царині, Вівсику, Печіще, в центрі села, відкрито сільську раду в селі Буковці. На жаль, не вирішується питання продовження будівництва школи, яке розпочали ще 1980 р. На зборах також відзначали, що за минулий рік жителі села не виконали план з продажу державі молока та м'яса. Порушили також питання, щоб у конторі колишнього колгоспу «Радянська Верховина» вільні приміщення надати для навчання учнів початкових класів, які через відсутність класних кімнат займаються у дві зміни.

На сході був присутній і виступив голова районної ради Петро Пониполяк, та розповів про проблеми, над якими працює виконком районної ради, дав відповіді на деякі болючі питання, що непокоїли жителів села. Зокрема вони звернулися з проханням відкрити автобусний маршрут хоча б до Устерік, щоб автобус курсував двічі в день – вранці і ввечері. Хвилювало селян питання вивезення лісосировини з території району. Петро Пониполяк відповів, що лісопродукцію транспортуватимуть тільки в готовому вигляді, цілковито розроблену. Для цього в селі Довгопіллі реконструювали лісопильний цех, де виготовлятимуть столярні вироби і дошки для тари. Такий цех планували відкрити також на території колишнього тваринницького комплексу в селі Ільцях.

На зборах в селі Яблуниці голова сільської ради Ніна Демидюк зробила аналіз роботи за 1994 рік та відзначила, що протягом минулого року виконком сільської ради спрямовував свою роботу на поліпшення добробуту населення, зміцнення матеріальної бази установ, розширення господарської діяльності, посилення дисципліни та громадського правопорядку, збереження традицій, свят та обрядів. Забезпечено паливом на зимовий період установи, розташовані на території сільської ради. Також надавали допомогу самотнім громадянам, людям похилого віку, малозабезпеченим та багатодітним сім'ям. Минулого року було завезено і продано населенню борошна – 90 тонн, комбікорму – 100, пшениці – 21, олії – 15, цукру – 10 т.

Велику допомогу у забезпеченні кормами для громадського поголів'я та іншими товарами надали селянська спілка «Черемош», якою керував Юрій Сіренчук, та окремі підприємці. При виконкомі утворено фонд милосердя і є надія що жителі, які проживають на території Яблу-

ницької сільської ради, поставляться до його діяльності з розумінням. А ті, хто хотів би зробити свій внесок у цей фонд, могли здавати одяг, взуття, продовольчі товари та грошові внески. Протягом минулого року виконком сільради провів капітальні ремонти у будинку «Просвіти» та фельдшерсько-акушерському пункті села Черемошни. Відновлено роботу лазні в селі Яблуниці. Збудовано нове приміщення базару в селі Черемошни, відремонтовано і частково обладнано приміщення для перукарні, відведено кімнату для швейної майстерні.

Недостатньо працювали громадські формування народної дружини, товариський суд та комісія з боротьби з пияцтвом. Правопорушень і злочинів у минулому і 1994 році було більше, ніж 1992 – 1993 рр. Значна частина чоловіків часто влаштовує пиятики і на ґрунті зловживання алкогольними напоями спалахують бійки й безпорядки на території села. Це переважно робітники лісопильно-деревообробного цеху, поведінку більшості з яких розглядали на засіданні районної адмінкомісії. Через надмірне вживання спиртного на території сільської ради було зареєстровано такі злочини, як насильство, шантаж, групові бійки та продаж наркосировини. Потрібно всім жителям це усвідомити і боротися проти зла всім селом.

У зв'язку з цим виконком Яблуницької сільради вирішив відновити чергування народної дружини. Для цього розроблено принципи стимулювання найкращих членів народних дружин. Тим, хто буде сумлінно і без порушень проводити чергування, надавати по 0,1 га площі для заготівлі сіна, а голові народної дружини, якщо протягом року не було правопорушень, надавати 0,5 га сінокоосу. На сході селян обрали склад товариського суду, який довірили очолити Петрові Плитчуку, голові приватного підприємства «Горяни».

Жителі присілка Бобелинці звернулися до депутата обласної ради Степана Притулінського, щоб він допоміг у будівництві дороги. Вони висловили незадоволення тим, що було скасовано автобусний рейс «Коломия – Пробійнівка», який давав змогу студентам та жителям наших сіл вчасно доїжджати як додому, так і до обласного центру. Я взяв участьсходах громадян і дав відповіді та пояснення з питань, які порушували учасники зборів, а опісля провів прийом громадян з особистих питань.

4 лютого в селі Головах відбувся схід селян, на якому було розглянуто підсумки виконання завдань економічно та соціального розвитку села в 1994 році та перспективи розвитку села 1995-го. З доповіддю виступив голова сільської ради народних депутатів Дмитро Маротчак, який відзначив, що попри складні економічні умови, завдання з розвитку села вдалося виконувати. Зокрема було налагоджено роботу соціально-культурних установ села в осінньо-зимовий період, розпочато будівництво магазину, частково вирішено питання з автотранспортним сполученням, в селі завершується земельна реформа, і вже більше половини жителів села приватизували свої земельні ділянки.

Виступаючи на зборах, жителі села Михайло Савчук, Дмитро Сверланяк, Тамара Савчук, Василь Синітович, голова селянської спілки «Гуцульщина» та інші, торкнулися ряду злободенних питань, які слід найближчим часом вирішувати. Зокрема забезпечити роботу сільської лазні, домогтися зміни графіка руху автобуса, щоб він став вигідним для селян, про раціональне використання лісу, покращення роботи сільського відділення зв'язку.

На сході селян у Криворівні тривала зацікавлена розмова про те, що зроблено за минулий рік і як вирішувати назрілі проблеми. Голова сільської ради Катерина Ленів

звернула увагу на те, що в минулому році виконком місцевої ради працював над питаннями соціально-економічного розвитку села. Зокрема завершено спорудження стадіону та розпочато будівництво кемпінгу на 20 місць. Трудився виконком і над виконанням завдань із заготівлі тваринницької продукції та своєчасної оплати за заготовлене в населення молоко.

Селяни також порушували питання про труднощі з тим, щоби вчасно діставатися на роботу до райцентру. За їхніми словами, доцільно було б відновити рейс автобуса від Верхнього Ясенова до Верховини чи Ільців. Люди висловлювали нарікання на брак кукурудзяного борошна. Було вирішено також відновити роботу крамниці на присілку Багни. На зборах селян був присутній голова районної ради Петро Пониполяк, який дав відповіді селянам на ці та інші болючі питання і запевнив, що районна рада допоможе в їх вирішенні.

Влітку 1995 р. виникла проблема із забезпеченням населення району цукром. Мені було доручено знайти цей продукт в інших регіонах України. За домовленістю з керівництвом Тернопільської області вдалося завезти зі Збаразького цукрозаводу на бартерних умовах в обмін на лісоматеріали 50 тонн цукру, який згідно з відповідними списками реалізували населенню.

Допомагали вирішувати цю проблему директор заготконтори Олексій Боцук та голова Березівського ССТ Василь Якуб'як. Отже, так частково вдалося врегулювати питання дефіциту цукру. І за цим прикладом надалі діяли наші приватні підприємці, запровадивши бартерні обміни та торгівлю зерном, борошном та іншими продовольчими товарами, а також комбікормом.

39. Підсумки роботи та важливі реформи у 1995 р.

На будівництві об'єктів соціально-культурного призначення виконано роботи на суму 85 млрд. крб. Для цього було виділено 70 млрд. крб. державних капіталовкладень.

Здано в експлуатацію нове приміщення Буковецької загальноосвітньої школи.

Побудовано залізобетонний міст в Голошино.

Реконструйовано колишнє господарське приміщення селянської спілки «Україна» під навчальний корпус для Довгопільської загальноосвітньої школи.

Відкрито фельдшерсько-акушерські пункти в селах Хороцевому та Грамотному.

Встановлено телеретранслятори для прийому передач Українського телебачення в селах Грамотному й Зеленому. Розпочато монтаж такої апаратури і в селі Бистреці.

Завершено реформування таких підприємств державної форми власності, як «Сільгоспхімія», «Верховинський лісокомбінат» та «Ремонтно транспортне підприємство», у відкриті акціонерні товариства.

Завершено будівництво мостового переходу на об'їзній дорозі у Верховині.

Завершено будівництво 12-квартирного житлового будинку в селищі Верховина.

Завершено пусконаладжувальні роботи на будівництві щебневого кар'єру в селі Пробійнівці.

Встановлено лінію з випуску сиру в переробному цеху Верховинського молокозаводу.

На початку 1995 р. в Україні провели реформу лісогосподарської галузі, згідно з якою в липні цього року було утворено Верховинський держлісгосп. Його директором призначили досвідченого лісівника Валерія Александро-

ва. Основними завданнями підприємства стало проведення заходів з охорони та відновлення лісів, підвищення їхньої продуктивності, створення насаджень швидкорослих і технічно цінних порід на площі 34 403 гектари та ведення лісозаготівельної діяльності. Протягом багатьох років за виробничими показниками це підприємство часто посідало одне з перших місць з-поміж 16 лісових господарств Івано-Франківської області.

Того року також було утворено Гринявський держлісгосп, а його директором призначено Василя Гриджука. Основні функції підприємства – відтворення лісів та створення нових масивів лісових насаджень на землях, непридатних для ведення сільського господарства на площі 22 941 га. Крім лісовідновлення, працівники лісгоспу займаються заготівлею та переробкою деревини, частина якої йде на експорт. Для заготівлі деревини використовують такі технології, що сприяють природному відновленню цінних деревних порід. Нині директор цього підприємства – Роман Стефанюк.

Верховинський районний лісгосп засновано ще 1976 р. Його директором упродовж багатьох років працював досвідчений лісівник та господарник Микола Данищук, який, на жаль, передчасно помер 21 травня 1994 року, не завершивши чимало своїх перспективних задумів щодо розвитку підприємства. Пізніше лісгосп очолив Федір Урshedжук, а тепер на цій посаді працює Юрій Маковійчук, який має багаторічний досвід роботи та володіє сучасними управлінськими підходами до виробничої діяльності в умовах ринкової економіки.

У 2001 році виникла було загроза подальшого існування райлісгоспу після того, як Івано-Франківська обласна рада ухвалила рішення про створення облагролісу й вимагала передати в його підпорядкування районний

лісгосп разом з лісовими угіддями та основними засобами. З часу створення Верховинський райлісгосп розбудував відповідну виробничу інфраструктуру, що належить до комунальної власності територіальних громад району. В його підпорядкуванні перебувала 21 тисяча гектарів лісових площ, якими користувалися колгоспи, а ще раніше, до створення колгоспів, вони належали сільським громадам та громадянам. Щоб не допустити передачі цього підприємства в обласну власність, районна рада спільно з селищною та сільськими радами протягом 2000 – 2002 рр. ухвалили низку важливих рішень, які унеможливили передачу лісів іншим власникам. Попри значний тиск та погрози керівництву району з боку обласної влади вдалося зберегти лісові площі у спільній власності територіальних громад району.

Попри те, що на початку 2000-го практично була зруйнована планова система економіки, більшість керівників державних, комунальних та навіть приватних підприємств працювали за старою системою керівництва. У цей період управління лісовими ресурсами Верховинського районного лісгоспу здійснювала районна рада, яка щороку затверджувала ліміти лісозаготівлі в інтересах Верховинської громади. За зверненням районної ради Верховинський та Гринявський лісгоспи, як державні підприємства, частково відпускали лісодеревину для приватних деревообробних підприємств. Близько 10 відсотків щорічних заготівель виділяли за пільговими цінами для індивідуального будівництва та інших соціальних потреб. Це вдавалося вирішувати завдяки злагодженій роботі органів місцевого самоврядування та виконавчої влади.

40. Окремі події 1996 – 1997 рр.

Верховинці з великою радістю та надією зустріли повідомлення про появу в Україні 28 червня 1996 року нової Конституції. З цієї нагоди на площі Незалежності біля головноштабу у селищі Верховині відбувся багатолюдний святковий мітинг. Жителів селища та гостей нашого краю привітав голова районної ради Петро Понилоп'як. Святкування завершилось масовими гуляннями та феєрверком.

8 жовтня на стадіоні «Черемош» відбувся перший річний Гуцульський ярмарок. Цього дня вже давно чекали. Про нього сповіщали по радіо і в районній газеті, згадували з різної нагоди. Люди непокоїлися лише через одне – лиш би погода посприяла, бо все-таки вже тривав другий місяць осені. І ось цей день настав. Осінь подарувала на це свято одну зі справжніх своїх перлин – на диво сонячний і погожий, справді золотий день. До селищного стадіону ще з раннього ранку сходились і з'їжджалися люди, щоб, як мовиться, на інших подивитися і себе показати.

Немов гриби серед дощу, виростили просто неба ошатні павільйончики, котрі імітували гуцульські оселі. І в кожному було щось своє, самобутнє. Зелена щедрість смерічок і гордість достиглих калинових грон, портрети Шевченка на стінах, уквітчані найкращими рушниками, а на столах – художні витвори майстрів, які своїм творчим талантом дивують і радують, приносячи нашому краєві славу й достаток. Килими й ліжники, рушники і накидки, плоди осіннього саду й городу, кулінарні вироби гуцульської кухні. Це все представляли сільські громади і селянські спілки, запрошуючи гостей, розповідаючи кожному, хто лише зацікавиться, про особливості того чи іншого ремесла, про його коріння і про тих, котрі наперекір тодішній матеріальній скруті все-таки творили справжню

красу, без якої наше життя втратило б неповторну принадність.

Ці павільйони-оселі відвідала конкурсна комісія, котра визначила найкращі з них. Почали свято його ведучі словами привітань і щирої вдячності сільським трудівникам, котрі завершують сільськогосподарський рік впевнено й успішно. Приймавши, як дорогоцінний дарунок, хліб-сіль на вишиваному рушнику, всіх присутніх тепло привітав із завершенням сільськогосподарського року голова районної ради і держадміністрації Петро Пониполяк.

У своєму виступі керівник Верховинщини відзначив, що хоча наш район і не має хлібних полів, його трудівники подбали про те, щоб мати вдосталь худоби. Чисельність її поголів'я перевищує ту, котра була в колгоспні часи. Селянські спілки, фермерські та індивідуальні господарства перебувають у непростих умовах, однак наслідки праці їхніх трудівників вагомі. Кожен гектар сінокошу дбайливо доглянутий і видав чи не найвищий за останні роки урожай, кожний клаптик городу також використано з таким розрахунком, аби його господар одержав найбільше городини. На більшості полонин, де літувала худоба з фермерських та індивідуальних господарств, працювали люди, котрі знають, як нелегко відроджувати полонинську господарку, надто за теперішніх умов, коли на допомогу держави особливо розраховувати не доводиться – в неї чимало й інших невідкладних проблем.

Петро Михайлович також зауважив, що в день Гуцульського річного ярмарку в районі відбувається багато весіль. І це радує. Бо створюються нові сім'ї, котрі стануть опорою нашої молоді держави, трудитимуться й житимуть для того, щоб примножити все цінне й непроминуще, на що багатий рід наш гуцульський.

Загалом було того дня багато теплих привітань та по-

бажань на адресу господарів свята – сільських трудівників. Привітав своїх земляків-гуцулів від імені побратимів з діаспори п. Антін Ясельський – почесний громадянин Верховини, котрий гостював на рідній землі, далекій від його другої батьківщини – Англії, та все ж завжди близькій серцю й милій Гуцульщині. Бо як би далеко не закинула доля кожного з нас, завше нам світитиме, поки живемо, тепло отчого краю і рідної хати.

Того дня на стадіон прибуло багато людей. Усі глядацькі місця були заповненими. На сцені відбулося відзначення переможців конкурсу, умови якого були попередньо оголошені у газеті «Верховинські вісті». Перше місце здобула селянська спілка «Черемош» (керівник Юрій Сиренчук), друге – «Прикордонник» (Іван Слижук), третє – ім. Довбуша (Іван Кропивницький).

Серед сільських рад переможцями визнано Довгопільську і Стебнівську – голови Дмитро Джуряк та Михайло Кочерган. Два другі місця в цьому конкурсі здобули Краснолівська і Перехресненська сільські ради – Галина Якіб'юк та Василь Плитчук.

Серед фермерських господарств два перші місця вирішили не присуджувати, а два других здобули господарства Миколи Костюка з Верховини та Миколи Боцвінка з Криворівні.

Серед індивідуальних господарів відзначено Василя Бодоряка з села Довгопілля та Ганну Цехняк з села Кривопілля, яким було вручено грошові премії та цінні призи (теля і ягня).

Підсумували тоді, пам'ятаю, ще один цікавий конкурс – виставку худоби найкращих порід та продуктивності. За його підсумками теж вручили ряд грошових премій – за активну участь у ньому. Одним з переможців цього конкурсу став фермер Дмитро Спаський з Верховини .

Доброю ознакою 1996 р. було те, що сповільнився спад виробництва. З п'яти промислових підприємств чотири збільшили виробництво. Лише ВАТ «Верховинський лісокомбінат» допустив відставання, яке становило 27 відсотків у загальному виробництві. В цьому році кількість фермерських господарств зросла до 131, що становило 20 відсотків від створених на той час в усій області. Було зареєстровано 30 приватних пилорам, на яких відкрили 115 робочих місць. Та попри деякі успіхи й надалі проблемою залишалася заборгованість з виплати заробітків і соцдопомог, яка становила 1,2 млн. гривень.

21 лютого 1997 року відбулися районні установчі збори майстрів народної творчості і прикладного мистецтва, які утворили свою асоціацію. У зборах взяли, як та голова Всеукраїнського товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк. Головою асоціації обрали заслуженого працівника культури України Романа Кумлика.

6 травня на вулиці біля районної поліклініки, встановлено меморіальну дошку Юрієві Соломійчуку (Юзенчуку), громадському діячеві, одному із засновників осердку товариства «Січ» у Жаб'ї.

10 березня жителька селища Верховина Оксана Дутчак одна з перших в районі створила районну організацію Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні.

У вересні здано в експлуатацію новий міст при в'їзді до села Красника вартістю 1,5 млн. гривень.

1997 рік був складним у частині фінансування. Районі не надали дотацію з обласного бюджету в сумі одного мільйона гривень і через брак готівкових коштів працівникам бюджетних установ виплатили зарплату продовольчими та промисловими товарами на суму 1,5 млн. гривень.

41. Позитивні тенденції економічного розвитку

1998 рік приніс певні позитивні зрушення. У промисловості району вдалося досягнути приросту обсягів виробництва порівняно з 1997 р. на 16,7 відсотка. За темпами того зростання район посів п'яте місце в області серед дев'ятнадцяти районів та міст обласного підпорядкування. Радувало те, що другий рік поспіль утрималася тенденція поступового нарощування обсягів виробництва. Серед восьми колективів, які представляли основу звітності району, краще спрацювали підприємства деревообробної галузі СП «Крона» й районний лісгосп, а також ВАТ «Сільгоспхімія». Випущено промислової продукції в діючих цінах по району за рік, що минув, на 1 536,6 тис. грн. Основними видами продукції, яку виробляли 1998 р., були пиломатеріали, хліб, мінеральна вода, безалкогольні напої та пиво.

Керівництво району поставило завдання керівникам підприємств закріпити досягнуті успіхи та забезпечити приріст виробництва через збільшення обсягів продукції, що виробляється на території району, яка мала бути конкурентноздатною та технологічною. Для цього необхідно було підтримати інноваційну діяльність, впроваджувати нові види продукції, особливо товарів народного споживання.

42. Перебування у районі прем'єр-міністра України

У час різдвяних свят 1998 року район відвідав прем'єр-міністр України Валерій Пустовойтенко. Його супроводжувало семеро міністрів. Разом з Петром Пониполяком та з верховинськими колядниками партії Михайла Ванджурака ми саме на святе Різдво зустріли гостей на Кривопіль-

ському перевалі. Дехто з міністрів та супроводжуючих осіб сприйняв колядників, як спеціально підготовлену театральну виставу. Особливу напругу викликали плеси з топірцями, що виглядало, як підготовка до нападу. Довелося тодішньому голові обласної адміністрації Михайлові Вишиванюку та Петрові Пониполяку пояснювати, що це такий традиційний обряд – аж тоді всі заспокоїлися.

Ще один приємний для жителів Кривопільського перевалу випадок. Для прийому високих гостей було приготовлено за найвищим класом святковий фуршет. Однак за браком часу вони не мали змоги почастиватися. Тоді після їхнього від'їзду я запросив людей, які було спонтанно зібралися на зустріч з високими гостями, до столу, накритого різними марципанами та доброю горілкою. Налили чарки й випили за Президента та уряд. Добре відізналися тоді люди і про районне керівництво. Зважаючи на тодішній кризовий час, усі закуски швидко спожили, тож залишалося ще чимало горілки – її довелося вернути назад до автолавки, яка нас обслуговувала. Приготував цей обід директор заготконтори Олексій Бошук, який разом зі мною ледве вирвався з обіймів захмелілих та щиро вдячних за гостину кривопільчан.

Прем'єр-міністрові Валерію Пустовойтенку того дня подарували баршівку, виготовлену майстром Василем Юсипчуком з села Бережниці. Це був своєрідний обряд визнання його приятелем Гуцульщини.

З квітня 1998 року було відновлено регулярні виплати заробітних плат, а з червня – й пенсій.

28 вересня відбулось урочисте святкування 362-ї річниці першої письмової згадки про село Верхній Ясенів

25 жовтня за велелюдної участі представників громадськості було урочисто відкрито міст через річку Черемош в селі Барвінкові. Міст з'єднав Верховинський та

Путильський райони. У цій події взяли участь Георгій Філіпчук, голова Чернівецької обласної держадміністрації, та Степан Мурга, керівник Путильської РДА, Василь Досюк, перший заступник голови Івано-Франківської ОДА, Степан Притулінський, депутат обласної ради, та керівництво Верховинського району.

43. Вибори до Верховної та місцевих рад

31 березня 1998 р. відбулися вибори до Верховної та місцевих рад України. До районної ради було обрано 66 депутатів.

У квітні цього року Петро Пониполяк склав повноваження голови районної ради у зв'язку з призначенням його головою районної державної адміністрації. Мене ж як одного з депутатів ради відповідно до законодавства на демократичних засадах обрали головою районної ради. Моїм опонентом був депутат Іван Гречук. За підсумками таємного голосування мені віддали перевагу 52 депутати з 66. Відтоді я з органів виконавчої влади перейшов працювати в орган регіонального місцевого самоврядування. Після прийняття 1997 р. Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» сільські, селищні, міські, районні й обласні ради визнали органами місцевого самоврядування. Вперше було ліквідовано підпорядкування між обласною, районною, селищною та сільськими радами. Це дало змогу самостійно працювати над вирішенням назрілих проблем розвитку території в тогочасний період і на перспективу.

Починаючи з 1998 року районна рада ухвалила ряд важливих програм, спрямованих на розвиток соціальної інфраструктури та використання рекреаційного потен-

ціалу. Зокрема – «Програму використання мінерально-сировинних ресурсів та рекреаційного потенціалу району», «Екологічну програму району на 2000 – 2005 роки», «Програму соціально-економічного розвитку «Верховинщина-2010» та низку інших, спрямованих на залучення інвестицій в економіку району.

З приводу обрання головою районної ради я відповів на запитання кореспондента газети «Верховинські вісті» Дмитра Кіращука:

– Чи було для вас обрання головою районної ради до певної міри несподіванкою?

– Я знав, що мене можуть обрати.

– Як ви вважаєте, чому вам програли опоненти?

– Можливо тому, що вони не мали досвіду роботи в органах державної влади. Тоді як я, скажімо, лише на посаді голови сільської ради відпрацював сім років.

– Чи велика різниця між вашою нинішньою діяльністю і роботою на попередній посаді – першого заступника голови райдержадміністрації?

– Звичайно, що є певні відмінності між цими посадами. Діяльність органів виконавчої влади та місцевого самоврядування чітко окреслили відповідні законодавчі акти.

– А що є спільного?

– Попри різні повноваження ми вирішуємо спільні проблеми, працюємо з людьми і для людей.

– З обранням нових осіб на керівні пости жителі району пов'язують чимало своїх надій на те, що саме завдяки їм вдасться змінити нинішнє життя на краще. Що реально в цьому плані проглядається завдяки співпраці двох гілок влади і завдяки вашому досвіду, поглядам, переконанням?

– Певна річ, що результати діяльності владних структур оцінюють за тим, щоби працювало виробництво,

зменшувалося безробіття, щоб кожна людина була захищена Законом, мала змогу краще, повнокровніше використовувати свої можливості та суспільні гарантії для утвердження в суспільному житті. Звичайно, що навколо діяльності районної ради є різні погляди, але в демократичній Європі саме на органи місцевого самоврядування покладається вирішення всіх проблем, пов'язаних з питаннями соціально-економічного і культурного розвитку підпорядкованих їм територій. Тому вважаю, що саме завдяки районній раді буде змога повніше представляти інтереси кожної сільської чи навіть присілкової громади, виробничого колективу, вирішувати їхні невідкладні теперішні потреби і передбачати розвиток на перспективу.

– Нерідко засоби масової інформації представляють керівників своїм читачам, слухачам дещо однобоко. Виходить, що вони живуть тільки тоді, коли проводять наради, приймають відвідувачів, бувають у відрядженнях. Але ж кожна людина, незалежно від її посади, залишається ще й неповторною особистістю. Де ви черпаєте сили для того, щоб бути завжди у врівноваженому настрої, без поспіху приймати потрібні рішення?

– Звичайно, для кожного з нас важливо, які стосунки складаються в колі сім'ї. Добре, коли тебе розуміють, не ускладнюють життя і його проблем, не створюють нервозності у зв'язку з тими подіями чи їх наслідками, які вже неможливо змінити. Коли буваю у відпустці – обов'язково стараюсь якомога більше спілкуватися з природою, люблю збирати гриби, рибалити і на сінокосі працювати.

– Цікаво, як ви ставитеся до критики?

– До критики ставлюсь об'єктивно. Вважаю, що її тепер значно більше, ніж підстав для неї. Найкраще реагувати на критику, звичайно, через безпосередні зустрічі з людьми, спільними пошуками виходу з ситуацій, які скла-

даються. Хотів би також зауважити, що й тепер, коли більшість людей уже усвідомила, що нині не час мітингувати, а пора працювати, починаючи з себе, з вирішення насутих проблем своєї родини, села, вулиці чи присілка, ще є частина таких, які продовжують нарікати на державу, владу, на кого завгодно, тільки не на власну недосвідченість, небажання змінюватися самому і позитивно впливати на навколишніх людей.

44. Міжнародна співпраця: Верховина–Бельфор–Бая-Маре

Перебування у Верховині делегації з Франції, яка представляла міжнародну громадську організацію «Діти Чорнобиля», стало неординарною подією. На зустрічі з керівництвом району йшлося про тривале, цілеспрямоване співробітництво, що додавало впевненості і нових сподівань. Отож, спілкуючись із гостями, переймаючись їхніми такими далекоглядними задумами щодо майбутньої співпраці, мені мимоволі думалося, що наш благодійний куточок на карті України має справді особливе призначення. Що це так, показав час. Тодішній же візит французьких та німецьких подвижників руху «Діти Чорнобиля» мав конкретну мету – доставити гуманітарну допомогу і налагодити тісні контакти з представниками місцевої влади та громадськими організаціями. Учасники делегації також побували у школах райцентру, ознайомилися з окремими колективами художньої самодіяльності.

Цей рік був по-своєму особливий. За попередньою домовленістю, делегація Верховинського району на запрошення громадської організації «Діти Чорнобиля» з французького міста Бельфора наприкінці червня 1998 року

взяла участь у Міжнародному фестивалі університетської молоді.

Двома мікроавтобусами марки «Фольксваген» (водії Петро Тинкалюк та Юрій Дроняк) ми з незначними пригодами прибули через дві доби до Бельфора. У складі делегацій були Василь Гриджук, директор Гринявського держлісгоспу, Ярослав Ткачівський, заступник редактора газети «Галичина», Оксана Федорович, начальник управління туризму обласної адміністрації, викладачі Верховинської музичної школи Ірлана Кікінчук, Володимир та Тетяна Боднаруки, Анатолій Коржук, Руслан Тупилюк та учасники дитячого ансамблю музичної школи «Гуцульські дівчата» Віка Боднарук, Ірина Ілійчук, Людмила Коржук, Наталія Марчук, Олена Кейван, Вікторія Кошелюк та Юрій Кікінчук.

Численні зупинки на перепочинок дозволили ще раз пересвідчитися в бездоганно налагодженому обслуговуванні туристів у кожній країні, яку довелося проїжджати. Тут живуть дуже схожі до нас люди. Їхні життєвий уклад, поведінка, ставлення до власності докорінно відрізняються від наших стереотипів. У цьому переконувало насамперед побутове облаштування їхнього життя. Чим далі мчав наш мікроавтобус на захід, тим були кращими дороги та досконалішим обслуговування на автозупинках. А згодом нам довелося переконатися, що в центральній Європі живуть ощадливі і передбачливі люди, які не дозволяють собі зайвого в облаштуванні своїх офісів, скромні в побуті та в прийомі гостей.

У розмовах з українцями, які з різних причин опинились у Франції і проживають там уже чимало десятиліть, можна було зрозуміти, що головне завдання влади в європейських країнах – створення перспективного добробуту для кожної людини, сім'ї, а на цій основі – й держави за-

галом. Особливо відчутна повага до законів і представників влади. Сплата податків залежно від отриманого прибутку – це найперший обов'язок кожного громадянина держави. Саме завдяки сплаті податків кожен регіон має змогу формувати свій бюджет, який забезпечує своєчасне розв'язання проблем, пов'язаних з його розвитком територіальної громади.

Звичайно, Захід є Захід. Між країнами колишньої соціалістичної співдружності й такими їхніми сусідами, як Австрія, Німеччина, Франція, існує суттєва відмінність в укладі життя, економічному та соціальному розвитку. Особливо вражав і запам'ятався цілковито інший рівень економічного мислення тамтешнього населення. Там навіть діти знають межу можливого і бажаного, і не зазіхають на те, що є недосяжним. Усі розуміють, що добробуту й достатку можна домогтися тільки наполегливою працею.

Розмірковуючи над побаченим і почутим протягом чотирьох днів перебування на французькій землі, я переконувався, що кращого шляху для нашої молоді держави, ніж демократичний, напевне, не існує. Адже саме демократія забезпечує рівність усім формам власності й дає змогу поставити на перше місце людину – творця і громадянина. А захист прав і свобод людей гарантує Конституція й увесь державний уклад.

З першого погляду важко зробити відповідні узагальнення та висновки. Але вже те, що саме там, у Франції, як і інших країнах Європейського Заходу, знайшли можливість надавати допомогу нашій країні, зокрема її найменшим громадянам, які зазнали радіоактивного опромінення, засвідчило, що саме ці країни живуть не тільки своїми власними турботами, а й, можна вважати, всепланетарними. Те, що французькі активісти організації «Діти

Чорнобиля» виявили готовність допомогти у забезпеченні наших медичних закладів району на сотні тисяч гривень, – лише один із багатьох доказів того.

Перебування нашої делегації в Бельфорі минуло під враженням добре організованого Міжнародного фестивалю університетської молоді. Було вирішено всі питання, що стосувалися розміщення делегації, перебування гостей та відведення місць для виступів колективів-учасників. Вразила та доброзичливість, яка панувала між представниками 46-ти країн світу, що взяли участь у фестивалі. При цьому треба віддати належне умінню французів спілкуватися, чому не перешкоджав навіть мовний бар'єр. Вони з великим задоволенням приходили на концерти, зустрічались і розмовляли з людьми на вулицях, у скверах, розповідали про свою країну, ділилися враженнями від фестивалю.

Особливою увагою були оточені й аматори нашого дитячого ансамблю «Гуцульські дівчата», яких вітали учасники фестивалю з Португалії, Канади, Словаччини, Іспанії, Білорусі й багатьох інших країн. Ці привітання відбувалися на вулицях, у місцях стоянок автотранспорту, під час обіду чи вечері. Виступ нашого ансамблю привернув велику увагу й оргкомітету фестивалю. На концерті побували голова оргкомітету, представники мерії, учасники фестивалю з багатьох країн світу. Вельми емоційно сприйняли глядачі зокрема танець «Гуцулка» у виконанні наших дівчат. Того вечора в Бельфорі було особливо святково, тривали масові гуляння, паради оркестрів і мелодійних шоу-концертів, адже завершувався університетський фестиваль.

Варто зауважити, що протягом усього фестивалю в місті було добре організовано торговельне обслуговування завдя

ки рясноті кав'ярень, торгових павільйонів, у яких було достатньо найрізноманітніших напоїв та ласощів. Однак із того, що купували самі господарі, а також гості із інших західних країн, можна було зробити висновок, що до спиртних напоїв тут ставляться нешанобливо. Точніше, їх майже не п'ють, надаючи перевагу склянці пива, яке потягують через трубочку, що вгамовує спрагу на тривалий час. На жаль, у нашому розумінні свято без шашлика і горілки аж ніяк не свято.

До цього слід додати, що французи одягаються досить таки просто, а гроші витрачають на найбільш життєво необхідні речі. Перебуваючи в гостях в одній із французьких сімей, довелося переконатися, що на першому місці їхнього побуту стоїть житло. Будинок, в якому мешкає родина, гарно впорядковано, його подвір'я – чисте, прикрашене різними квітами, вирощеними зі справжнім художнім смаком, тому вони радують зір різними формами й барвами. Будинки сільських жителів нагадують садиби нашого краю, бо кожне обійстя гарно доглянуте, а над вікнами кожної хати влаштовані віконниці.

В побуті французи надають перевагу не дорогим меблям та килимам. На кухні можна побачити кухонні комбайни, інші пристосування, словом дуже потрібні і, зрозуміло, цінні речі, які полегшують працю господинь. У більшості сімей є по два автомобілі. Один з них належить господарю, інший – господині, його дружині, яка їздить ним за покупками, як правило, до супермаркетів, де й товари дешевші, і ще інші необхідні вигоди пропонують. Наприклад, тут можна заправити і помити автомобіль, зателефонувати, дістати необхідну інформацію про ціни і нові товари.

Впадало в око й те, що французи їздять переважно на автомашинах, які виробляють у Франції, і цим неприхо-

вано гордяться, адже так вони підтримують власного виробника, що сприяє наповненню бюджету і виконанню соціальних програм держави.

Побачили там і таку цікаву картину: як батько з сином ловили форель у потоці, що дуже подібний на будь-який із тих, які є в нашій місцевості. Витягнувши з води зловлену на вудочку рибицу, батько заміряв її довжину лінійкою і після цього випустив у воду, бо, видно, вона ще не доросла до встановленого стандарту.

Або й такий епізод: у селі за 15 кілометрів від Бельфора, де ми зупинилися на проживання, першого дня в центрі села наші діти побачили велику кількість легкового транспорту і подумали, що там ринок. А насправді, як з'ясувалося, це батьки приїхали за своїми дітьми чадами до школи. І так у них щодня – привозять дітей до школи й забирають з неї.

Очевидно, в нашому житті, в суспільному укладі має відбутися чимало важливих і таких бажаних перемін, щоби з часом можна було констатувати, що і «в вас, і в нас» усе тепер гаразд. Бажано, щоб цим змінам сприяло співробітництво між Бельфором і Верховиною.

Отака вона, французька «глибинка», яка лише не дуже високими горами та смерековими лісами подібна до нашої Верховини. Сказати, що завдяки поїздці до неї вдалося багато побачити й осмислити – майже нічого не сказати. Адже перед нами тоді, по суті, відкрився інший світ. Барвистий і по-своєму загадковий, який доти уявлявся цілком по-іншому. Поїздка справила незабутнє враження. На той час це було актуально – ми тоді лише відкривали для себе реалії європейського життя. Свій маршрут ми організували так, щоби побачити більше європейських країн. Тому зробили круїз через Словаччину, Чехію, Німеччину, Францію, Австрію та Угорщину. Мандрівка відбула-

ся завдяки нашому знайомству з французом українського походження Романом Юніком, який організував і декілька разів привозив посильну лікарську гуманітарну допомогу для Верховинських районної лікарні та школи-інтернату. Пізніше він придбав у селищі Верховині, на присілку Слупійці, будинок, який часто відвідує.

Починаючи з 1998 року, Верховинська районна рада налагодила співпрацю з окремими примаріями (сільськими радами) в Румунії. У жовтні 1998 року в Бая-Маре відбулася конференція щодо міжнародної співпраці зі збереження природи в Марамороських та Чивчино-Гринявських горах, створення ландшафтних парків та біосферних резервантів. З українського боку Верховинщину представляли, я та Дмитро Ватаманюк, редактор газети «Верховинські вісті», голова товариства Гуцульщина, з Рахова – Микола Беркала, голова районної ради, зі Львова – відомий науковець-природоохоронець, професор Степан Стойко та багато інших предстаників наукових та громадських організацій. На конференцію нас запросила повітова рада Бая-Маре та доктор Філіп Мойсей. Відтоді я почав активно займатися створенням на території Чивчино-Гринявських гір національного природного парку.

45. Зростання громадсько-політичної активності

У зв'язку з підготовкою у 1999 році виборів Президента України значно активізувалися процеси політичної та громадської активності. Це значною мірою впливало на діяльність місцевої влади, яка через певні обставини була причетна до підтримки чинного глави держави Леоніда Кучми. Тому тривали організаційні заходи, спрямовані на вирішення злободенних питань, пов'язаних з функціону-

ванням соціальної сфери, життям і побутом людей.

10 січня розпочала роботу комісія, очолювана першим заступником голови районної держадміністрації Василем Привикою, яка детально вивчила діяльність районного колективного підприємства «Шляховик» з питань поліпшення його фінансового стану, погашення недоїмки до бюджету та виплати заробітної плати працівникам.

Під керівництвом заступника голови райдержадміністрації Василя Пітеляка аналогічна робоча група вивчала роботу Бистрецької сільської ради і її сільського голови Івана Максим'юка з питань дотримання чинного законодавства з забезпечення конституційних прав громадян. Під час проведення цієї роботи було звернуто увагу депутатів сільської ради на посилення їх впливу на соціально-економічний розвиток села.

Здійснювалися також відповідні заходи для ліквідації заборгованості з виплати державних допомог сім'ям з дітьми за 1998 рік. Тільки за першу половину січня таким сім'ям видано продуктів харчування більш як на 70 тисяч гривень. Щоб домогтися своєчасної виплати допомоги сім'ям, що перебувають у трудових відносинах з підприємствами, організаціями, які через економічні негаразди не працюють, керівництво райдержадміністрації вирішило виплачувати їм допомоги з бюджету через управління соціального захисту.

10 січня у приміщенні районного Народного дому в селищі Верховині відбулися збори представників інтелігенції, підприємств і установ району з приводу проведення Всеукраїнського референдуму за народною ініціативою. Головуючим на зборах обрали Петра Шкрібляка, директора філії «Гуцульщина» НДІ українознавства, голову районної організації Демократичної партії України. На порядок денний було винесено питання «Про доцільність

проведення Всеукраїнського референдуму з питань скасування депутатської недоторканості народних депутатів України»

Першим з роз'ясненням необхідності проведення референдуму виступив Петро Шкрібляк. В обговоренні цього питання взяли участь: Андрій Шкрібляк, депутат районної ради, голова осередку товариства «Гуцульщина» села Буківця, Іван Сорюк та Юрій Микитюк, пенсіонери з села Зеленої й селища Верховини, Василь Зеленчук, депутат районної ради, заступник директора Криворівнянської загальноосвітньої школи, Іван Петрук, голова Верховинського селищного осередку Руху, Микола Потяк, голова районної організації «Меморіал». Вони висловлювали свої думки, вносили доповнення та пропозиції. Йшлося про створення ініціативної групи для організації збору підписів громадян України щодо проведення Всеукраїнського референдуму. На зборах обрали ініціативну групу в кількості 46 чоловік, кожен із яких представляв окреме село, підприємство, організацію, установу. Члени цієї групи зібрали необхідну кількість підписів за проведення Всеукраїнського референдуму та направили їх до Центральної виборчої комісії України.

26 січня розпочала роботу п'ята сесія районної ради, яка розглянула питання про відкриття у Верховині школи-ліцею. З інформацією з цього питання виступили Петро Гнилиця, завідувач районним відділом народної освіти, та Ганна Яцків, голова постійної комісії з питань соціально-культурного розвитку, освіти, культури, молоді і спорту. Вони запропонували реорганізувати Верховинську школу-інтернат I-III ступенів у школу-інтернат I-II ступенів і на її базі відкрити гуманітарно-прикладний лицей. Сесія вирішила звернутися до обласної ради про отримання згоди на те. Депутати одногосно підтрима-

ли це рішення, що цілком зрозуміло, бо питання відкриття у Верховині ліцею чи гімназії вже не раз порушували.

Зокрема його тричі розглядала профільна комісія районної ради, що підтримала пропозиції з цього питання, які висловив на сторінках газети «Верховинські вісті» депутат обласної ради Дмитро Ватаманюк. Вважалося, що відкриття ліцею дасть можливість найкращим учням, яких відбиратимуть на конкурсній основі, здобувати в ньому поглиблені знання. А якщо ліцей ще й укладе договір з одним із ВНЗ, то це полегшить найкращим випускникам шкіл можливість здобувати вищу освіту.

Отож у результаті проведеної роботи 1 вересня 1999 року в одному з приміщень дитячого садка «Сонечко», яке не використовували за призначенням, було відкрито Верховинський ліцей. В урочистостях з цієї нагоди взяли участь, я та заступник голови товариства «Гуцульщина» Іван Басистюк і директор ліцею Ганна Палійчук.

Під час розгляду питання про перелік об'єктів спільної власності територіальних громад району, що підлягали приватизації в 1999 році, виникла дискусія. Депутат Святослав Привика пропонував комплекс готелю «Черемош» та ресторан «Карпати», не розділяти, а продати з аукціону як цілісний об'єкт. Однак у підсумку рада вирішила готель, ресторан, інші приміщення цього будинку продавати окремими частинами через аукціон.

Крім названих вище об'єктів, до переліку приватизації було включено також комплексний приймальний пункт у селі Зеленому, приміщення пральні у селищі Верховині та старого клубу в селі Білоберізці. На цьому пленарному засіданні ухвалили й рішення «Про реалізацію депутатських запитів, висловлених на попередніх сесіях районної ради», «Про угоду між обласною та районною радами», «Про угоду між районною селищною і сільськими рада-

ми», «Про пільги для сімей військовослужбовців, які загинули в Афганістані».

При обговоренні питання «Про встановлення ставок єдиного податку для фізичних осіб» депутати Андрій Шкрібляк, Дмитро Кірашук, Василь Якуб'як, Іван Максим'юк та інші запропонували врахувати місцеві особливості та економічну доцільність запровадження ставок єдиного податку на певні види діяльності. Для будівельників та столярів було встановлено мінімальні ставки – 30 і 50 гривень у місяць. Це позитивно сприйняли підприємці, котрі займалися саме такою трудовою діяльністю.

1 березня відбулося друге пленарне засідання п'ятої сесії районної ради. на якому прийняли районний бюджет на 1999 рік в сумі видатків 7987,8 млн. гривень.

3 березня президія районної ради підтримала рішення Івано-Франківської обласної ради про недовіру Верховній Раді України за ухвалену нею постанову про вступ України до Міжпарламентської асамблеї СНД.

За пропозицією голови райдержадміністрації Петра Пониполяка, проведено політичні дискусії на тему «Вибір – право народу». Їхня мета – підвищення активності жителів району в суспільно-політичних процесах, які відбуваються в Україні загалом й зокрема на місцях у її регіонах. Перша така дискусія відбулася в районному Народному домі.

Відкриваючи її, голова районної держадміністрації Петро Пониполяк наголосив, що програма розвитку України до 2010 року, розроблена і підтримана Президентом Леонідом Кучмою і Кабінетом міністрів, враховує інтереси кожного регіону, в тому числі й Прикарпаття. Вона передбачає конкретні етапи виходу з кризи. І мова в ній – про поступальну працю в інтересах народу. А політичні опо-

ненти, які йдуть на президентські вибори на чолі з своїми лідерами – комуністи з Петром Симоненком, соціалісти з Олександром Морозом, прогресивні соціалісти з Наталією Вітренко й інші кандидати, – пропонують програму дій лівих сил, спрямовану на повільне повзуче повернення нашої держави до адміністративно-командного методу однопартійного керівництва, націоналізації промисловості і землі. А це – шлях у минуле, що заведе в нікуди.

«Ми сьогодні розпочинаємо таку дискусію з тим, – зазначив П. Пониполяк, – аби привернути увагу людей до найважливіших проблем нашого життя, щоб вони задумалися, дали всьому правильну оцінку і самі зробили вибір. Зрозуміло, що під час дискусії будуть різні думки, критика, і це нормальне явище в демократичному суспільстві допоможе приймати правильні рішення для виходу з кризи».

У дискусії взяли участь голова районної організації Народного руху Станіслав Шумега, голова районної організації Демократичної партії України Петро Шкрібляк, голова районної організації республіканської партії Микола Костюк, голова районної організації товариства «Прогрес» Василь Нагірняк та інші, які сходились у єдиному, що дискусії – це потрібна справа, вони дадуть можливість визначитись у державно-політичному житті. Зійшлись на тому, що повернення до старого немає і дуже шкода, що частина людей шкодує за колишнім Радянським Союзом, забуваючи, що тодішня зрівнялівка не давала розвитку ініціативі, що люди були політично безправні, що тодішній режим придушував найменші прояви національної самосвідомості.

Водночас учасники зустрічі відверто вказували на прорахунки, недоліки керівництва держави. Скажімо, член Народного руху Іван Петрук хотів почути відповідь

на питання, чому Президент Леонід Кучма як гарант Конституції не приборкає розгул корупції в державі, чому комуністи не підтримують українську державну мову та культуру. Голова товариства «Гуцульщина», депутат обласної ради Дмитро Ватаманюк наголосив, що громадськості та політичним організаціям району слід домагатись, аби влада забезпечила цілковите виконання Закону про гірський статус. Треба, за його словами, наполегливіше просити державної підтримки у подоланні наслідків стихії, яка завдала великої шкоди насамперед селам Грамотному та Пробійнівці. Підсумовуючи таку дискусію, яка вперше відбулася в районі, голова райдержадміністрації Петро Пониполяк сказав, що РДА прислухається до висловлених пропозицій та зауважень і враховуватиме їх у практичній роботі.

Політичне життя, підігрите підготовкою до президентських виборів, набувало в нашій державі особливого пошвавлення. Одні кандидати та їхні команди наполягали на продовженні розпочатого шляху розвитку України, інші закликали до реставрації соціалізму й відновлення Радянського союзу, чи якоїсь нової слов'янської спільноти. Враховуючи складність нашого життя, економічні негаразди, пересічному громадянину нелегко було зробити правильний вибір. Тоді, 1999-го, на вітчизняному телебаченні часто транслювали таку, сказати б, ілюстрацію: зіставляли Польщу, Північну Корею й Україну й порівнювали, чого вони досягли в кожній з цих країн. А вже 10-15 років тому стартові умови життя в названих державах були майже однакові. В кожній з них панувала комуністична ідеологія, усі будували соціалізм, хоча, як тоді казали, перебували на різних стадіях розвитку.

Що ж змінилося за ці роки? Польща першою скинула кайдани соціалізму, взяла чітку орієнтацію на Захід, на

ринкові реформи і забезпечила нормальний розвиток країни. Середня заробітна плата поляків становила на той час 1 200 злотих (\$ 333), її вистачало для нормального життя. І в цьому пересвідчувались багато наших людей, які їздили до Польщі на заробітки.

А от у Північній Кореї, де при владі залишався тоталітарний режим, стався голод, внаслідок якого померли тисячі людей. Тут існувала жорстка карткова система розподілу найнеобхідніших товарів, режим морально поневолював суспільство. Стан України нам був відомий і причини затяжної економічної кризи зрозумілі, але ще не кожному.

Зрештою, тільки незрячий не міг побачити, а глухий – почути, що іншого шляху для України, ніж продовження ринкових реформ, господарювання за зразком європейських держав немає. Але, як кажуть у народі, краще раз побачити, ніж десять раз почути. З цією метою й відбула делегація з Верховинського району до Польщі, до Міховського повіту, на запрошення голови гміни Голча Тадеуша Кміта. До речі, у серпні того року делегація з гміни (сільської ради) побувала на Верховинщині заради налагодження тісних, різнобічних і взаємовигідних стосунків в економічних та культурноосвітніх напрямках між двома адміністративними центрами – нашим районом і їхньою гміною.

У складі делегації перебували заступник голови районної ради Мирослав Іваницький, депутат облради, редактор газети «Верховинські Вісті» Дмитро Ватаманюк та представники окремих районних установ і громадських організацій, які ознайомилися з суттєвими змінами, що відбулися в економічній та соціальній сфері у Польщі в умовах ринкової економіки.

47. Зустріч з Президентом України

У вересні 1999 року в місті Яремчі на турбазі «Прикарпаття» відбулася зустріч керівників органів місцевого самоврядування та виконавчої влади Івано-Франківської області з Президентом Леонідом Кучмою. В зустрічі також взяли участь я та Петро Пониполяк. Перша частина зустрічі була присвячена виступу Леоніда Кучми, в якому він виголосив основні тези своєї передвиборчої програми. Під час другої частини відбувся обмін думками з приводу вирішення основних завдань соціально-економічного розвитку районів та міст області, а також дружня вечеря з Президентом на турбазі «Прикарпаття», директором якої тоді був Петро Семків.

Ми з Петром Пониполяком сиділи за столом близько до Леоніда Кучми і мали можливість спілкуватися з ним безпосередньо. Під час вечері з короткою концертною програмою виступили народні артисти України Іво Бобул, Лідія Сандулесу та Наталія Бучинська. Не обійшлося без танців, які активно підтримали Микола Фербей, голова Снятинської райдержадміністрації, та Романія Постолянюк, заступник голови обласної ради. Наш службовий транспорт був припаркований в селі Дора, звідки ми пізно ввечері, спокійно розїхалися по містах і районах вирішувати поставлені Президентом завдання.

Напередодні виборів Президента України представники таких районних політичних партій та громадських організацій, як Аграрна партія, провід Українських Націоналістів, Демократична партія України, Товариство української мови ім. Т. Шевченка, «Меморіал», спілка «Чорнобиль» та Рада профспілок працівників освіти, закликали виборців підтримати на цю посаду кандидатуру Леоніда Кучми.

49. Зелений туризм – важливий напрям розвитку Верховинщини

За підтримки тодішнього консула України в місті Кракові Зіновія Куравського та голови райдержадміністрації Петра Пониполяка в червні 1999 року було організовано поїздку делегації Верховинської районної ради до гміни Буковіна-Татшанська (Польща). В її складі перебували я, депутати Дмитро Пилип'юк, Василь Маротчак і голова громадської спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму Оксана Дутчак. Першою діловою зупинкою нашої поїздки стало м. Краків де нас зустрів З. Куравський та ознайомив з роботою консульського представництва. Він потурбувався про нашу екскурсію історичними місцями міста та ночівлю в приватному готелі, а також провів перемовини з головою гміни про приїзд делегації з України. Наступного дня ми прибули в Букувіну-Татшанську. Місцевий голова гміни Мілан Модля ознайомив нас із розвитком сільського туризму та соціальною інфраструктурою приватних туристичних садиб. Тут ми побачили для себе великі можливості, які можна використати в наших гірських умовах. Адже територія цього регіону, де проживають представники такого субетносу поляків, як гурали, теж гірська, з певними традиціями та народним фольклором, схожим до гуцульського. І тутешні природні ландшафти та водні ресурси так само сприяють оздоровленню та відпочинку людей.

Ми звернули особливу увагу на розвиток водного туризму на річці Дунайці, яка подібна до нашого бурхливого Черемоша, лише повноводніша. Ґрунти за структурою, як і в нас, малородючі. Це зумовило те, що протягом останніх 60 років підприємці, люди, які тут проживають, приймають відпочивальників з Польщі й з-за кордону і надають

їм послуги у своїх особистих садибах, використовуючи при цьому ресурси власної господарки – продукти харчування, коні для прогулянок туристів гірськими схилами, земля, на якій встановлюють канатні підйомники, тенісні корти та інші розваги.

На зустрічах з підприємцями (газдами) ми переконалися, що заняття агротуризмом є прибутковим, забезпечує утримання ефективної господарки і світового рівня умов проживання та відпочинку туристів. Як приклад, можна навести тут розповідь про сім'ю, в якій ми побували. Вона складалась із двох дорослих та трьох дітей. Утримуючи в господарстві чотири корови, п'ятеро коней, 100 бджолосімей, ця родина мала можливість приймати на відпочинок 30 осіб і при цьому не використовувати найманої робочої сили. Це господарство зайняло друге місце у Всепольському конкурсі найкращих садиб сільського туризму. Їхня держава вже тоді сприяла розвиткові сільського туризму. Там і досі діє законодавчо утвержене правило, що кожен громадянин, який приймає у своїй родині до п'яти відпочивальників не сплачує жодних податків, а хто мав більше п'яти сплачує лише 20 відсотків від доходу.

Наша делегація зробила однозначний висновок, що попри складні економічні умови досвід Польщі для розвитку сільського туризму в гірській місцевості варто вивчати і активно запроваджувати у нас, на Гуцульщині. Початок цьому й було покладено з настанням 2000 року. В районі активно запрацювала районна організація Спілки сприяння сільському зеленому туризму в Україні. Було видано певні рекламні матеріали, окремі горяни у своїх садибах приймали відпочивальників з різних куточків України. До спілки надходили замовлення на відпочинок у Карпатах.

Але, як показав досвід тих же поляків, до прийому туристів потрібно було серйозно підготуватися. Найбільшою ж нашою проблемою було те, що в більшості садиб тоді були ще відсутні санвузли з гарячою і холодною водою, внутрішніми туалетами, душовими кабінками. Що стосується меблів, інвентаря, то в Польщі, наприклад, користуються популярністю прості старовинні ліжка, шафи, стільці. Окрім цього, треба серйозно подумати про організацію харчування відпочивальників з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог, про надання окремих видів послуг – екскурсій згідно з відповідними маршрутами, в тому числі кінних прогулянок горами, організацій спортивних та культурно-мистецьких забав.

Це все в Польщі слугувало додатковими послугами, які й приносили основний прибуток господарям. А паралельно з належним поступом сільського туризму, як показує досвід наших сусідів, розвивається й сфера торгівлі: відкриваються корчми, бари, ресторани, де готують страви за старовинними рецептами, а інтер'єри цих закладів, як і влаштування вулиць, скверів тісно пов'язані з старовиною. Тим-то там така гміна утримує за рахунок свого бюджету в доброму стані всі сільські дороги і вулиці та очисні споруди, а також виділяє певні кошти на рекламу туристичних послуг на своїй території. Про решту ж дбають самі підприємці.

А, скажімо, селищу Буковіні-Татшанській ще й надано статус населеного пункту, на території якого проводяться всепольські карнавали. Проведення таких свят притягує туристів і приносить дохід місцевим підприємцям і самій державі.

Після приїзду з Польщі спільно з райдержадміністрацією провели декілька семінарів на основі польського досвіду для підприємців, які займалися туристичною ді-

яльністю. З цього приводу також провели зустріч керівництва районної ради з жителями району, які виявили бажання займатися сільським зеленим туризмом. Я виступив з доповіддю «Про перспективи розвитку сільського зеленого туризму» та поділився з присутніми відомостями про те, як розвивається сільський зелений туризм в Польщі і що доцільно запозичити з тамтешньої практики. При цьому наголосив, що втручатись у розвиток приватного сільського зеленого туризму керівництво району не має права. Воно має лише домогтися виділення додаткових коштів з бюджету району для створення рекламно-інформаційного простору про господарів, які бажають і можуть приймати у себе туристів та сприяти розвитку відповідної рекреаційно-туристичної інфраструктури.

Оксана Дутчак, голова районної організації Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму в Україні, навела ряд прикладів, що засвідчили про перспективність розвитку туризму в нашому краї. За її словами, всі, хто зіткнувся з таким видом підприємництва, як прийняття туристів на відпочинок, зрозуміли вигідність цієї справи. Проте, на жаль, часто-густо відпочивальники розчаровуються в сервісі проживання та обслуговування, який, звичайно, потрібно вдосконалювати. Отже, на цій нараді вирішили проводити такі зустрічі частіше й надавати на них інформацію, роз'яснення та консультації з досвіду розвитку та ведення сільського зеленого туризму.

Районна рада ухвалила рішення про підтримку рекламно-інформаційної діяльності сільського туризму. Було опубліковано декілька статей в районних та обласних засобах інформації про переваги сільського туризму та його позитивний вплив на розвиток територій і поліпшення рівня життя людей за рахунок доходів від такої діяльності. Районна рада прийняла також звернення

до Верховної Ради про необхідність ухвалення відповідних законодавчих актів з розвитку сільського туризму та сприяння в наданні кредитів підприємцям, які працюють у цій сфері.

Ці й інші заходи сприяли розвитку туристичної інфраструктури. Протягом короткого періоду було побудовано декілька приватних туристичних комплексів, відкрилося більше сотні приватних туристичних садиб. Верховина поступово почала перетворюватися на центр туризму. Особливо це стало відчутно в Новоріччі та Різдвяні свята. Верховинці з кожним роком удосконалюють досвід у цій сфері. При цьому гуцульська гостинність стала особливо привабливою для гостей. Хто хоч раз побував на Гуцульщині, то, напевне, збереже свої враження й емоції від побаченого на все життя. Недаремно ще на початку ХХ століття Михайло Коцюбинський, перебуваючи в селі Криворівні, писав, що зачарований прекрасними людьми і природою, ходить з відкритим ротом, насолоджуючись красою. І було б великим гріхом не використати чудові природні умови для зміцнення економіки краю. Тим більше, що такі самі гірські регіони в Швейцарії, Австрії, Польщі завдяки розвитку туризму успішно розвиваються.

Особливо широкої популярності там набув екотуризм, чи, як у нас його називають, – зелений. Тому районна влада приділяла серйозну увагу його розвитку. На початку 1999 року районна рада ухвалила розроблену райдержадміністрацією Програму забезпечення використання мінерально-сировинних, лісових ресурсів та рекреаційного потенціалу району. У районному бюджеті на 2000 рік передбачили п'ять тисяч гривень на підтримку зеленого туризму. За ці кошти, зрозуміло, неможливо було побудувати сучасну інфраструктуру. Тому їх використали на поширення інформації в Києві, Львові та інших регіонах про

те, що Верховинщина може прийняти людей на відпочинок у лікувально-оздоровчому комплексі «Верховина» та у приватних туристично-відпочинкових садибах.

Наші ініціативи знайшли схвалення в Україні та за кордоном. В районі перебувала група міжнародних експертів, які вивчали перспективи розвитку туристичної інфраструктури гірського регіону. Нам вдалося переконати їх, що інвестиції слід використовувати для будівництва кемпінгів в місцевому стилі. За формою це мали бути гуцульські садиби, близькі до європейських стандартів. При цьому господарі мають утримувати коні, вівці та корови. Необхідно створювати комфортні побутові умови, щоб була чиста кімната, порядок біля хати, а господарі вмiли смачно приготувати їжу, були гостинними, могли розказати про наш край. Ми поставили завдання, щоб селищна та сільські ради, їхні депутати не стояли осторонь од цієї важливої справи, зокрема у підборі господарів, які б могли для приїжджих на відпочинок людей створити затишок, забезпечити культурне обслуговування, сприяти в задоволенні потреб відпочивальників. Адже значна частина людей під час відпочинку в Карпатах хоче прогулятися на лижах, покупатися в бистроплинному Черемоші, походити гірськими стежками, заготовляти дикоростучі плоди, ягоди та гриби.

Тут також важливе значення має забезпечення зразкового громадського порядку в населених пунктах, проведення відпочинкових заходів в закладах культури, зразкове обслуговування в торгівлі і закладах, що надають побутові послуги. Особливу увагу слід звернути на культуру спілкування місцевого населення з приїжджими людьми. На це ми й спрямовували увагу й зусилля місцевих органів влади та громадськості. Ми працювали над тим, щоби в наших освітніх закладах були створені фа-

культативи з вивчення основ екології. Для цього тоді формували відповідну базу в нашій області. Зокрема на одному з факультетів інституту менеджменту та економіки в Івано-Франківську розпочалася підготовка спеціалістів (менеджерів) з організації природоохоронної діяльності. У 2000 році 13 випускників шкіл району були зараховані на навчання до цього вузу. Ми також подали пропозиції, щоби в майбутньому у цьому вузі готували спеціалістів з питань туристичної діяльності.

В цей період за підтримки райдержадміністрації було видано інформаційний бюлетень «Верховинський край». Також розроблено пропозиції з залучення українських та міжнародних інвесторів на будівництво підйомників, прокладання гірських кінних маршрутів. У рамках використання інвестицій передбачали створити дві-три ферми з вирощування гуцульських коней та використання їх у сільському туризмі.

Важливим питанням виступала й необхідність вироблення податкового механізму, який сприяв би залученню до зеленого туризму сільських жителів. Ми звернулися з пропозиціями до вищих органів влади, щоб сільський туризм кваліфікувати як діяльність родини і не оподатковувати як підприємництво. Розвиток туризму – справа не одного року, але це майбутнє Верховинщини, і перші кроки, зроблені в цьому напрямі, знайшли підтримку з боку жителів району, що вселяло надію на успіх.

Значну роботу проводила районна організація Спільки сприяння розвитку сільського зеленого туризму, який очолювала ентузіаст Оксана Дутчак. Завдяки її старанням надано значну допомогу у виданні туристичного довідника «Сільські садиби Гуцульщини», проведено інформаційно-роз'яснювальну роботу, внаслідок якої під час Новорічних та Різдвяних свят 2000 року у приватно-

му секторі відпочивало понад 300 туристів. Значну роботу по підтримці розвитку приватного туризму на верховинщині проводив справжній фахівець гірської рятувальної служби, краєзнавець Василь Кобилюк, який вперше відкрив у Верховині приватний інформаційно - туристичний центр.

50. Громи над Грамотним

Червень у Карпатах відзначається дощами та сильними грозами. У цей період найважче переносити негоду літувальникам на полонинах та лісорубам. 17-18 червня 1999 року проливні дощі, що пройшли над Буркутом і Явірником, завдали значної шкоди вісьмом селянським господарствам, зруйнували дороги. А наступного дня потерпіло від стихії й село Грамотне. Вода забрала п'ять мостів, пошкодила сім кілометрів дороги, в тому числі й до села Пробійнівки, а кілометровий дуже складний відрізок дороги в урочищі Гук було геть знищено. Де пролягала автомобільна дорога, по-між скелями залишилась вузька стежка, поряд з якою клекотали водоспади бурхливого потоку Громітного. Практично село було відрізане від світу, бо з усіх боків його затискають високі гори.

На місці стихії побував начальник облавтодору, депутат обласної ради Степан Притулінський, кореспондент телеканалу УТН Ярослав Гретчук, перший заступник голови райдержадміністрації Василь Привика. Вони стали свідками, як бездоріжжям доставляли до села Грамотного тіло жінки, яка втопилася. Всього під час цієї стихії у гірських річках утонуло семеро людей.

У зв'язку із стихією, яка пронеслася горами і завдала горянам значних збитків, район відвідав голова обласної ради Зіновій Митник. Він зустрівся з керівництвом райо-

ну, оглянув окремі об'єкти, пошкодженні стихією, побував у багатьох селах Верховинщини, відвідавши зокрема новозведений міст через річку Чорний Черемош, на присілку Слупійці та новобудову Греко-католицької церкви у селищі Верховині.

Місцевими силами наслідки стихії подолати було неможливо, адже збитків завдано більш, як на два мільйони гривень. Районна рада звернулася до Президента Леоніда Кучми, Кабінету міністрів та Міністерства з надзвичайних ситуацій, щоб надати району екстренну державну допомогу. Незабаром я одержав невтішну відповідь з Міністерства надзвичайних ситуацій такого змісту:

«Шановний Дмитре Петровичу! Містерство з питань надзвичайних ситуацій та у справах захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи разом з Міністерствами, Мінагропрому, Держкомкордону, Мінекономіки, Мінфіну та Івано-Франківською облдержадміністрацією уважно розглянуло вашу телеграму від 06. 07 1999 р. про надзвичайну ситуацію у Верховинському районі Івано-Франківської області, що склалася внаслідок надмірних опадів і повідомляє:

В Івано-Франківській області з 17 по 19 червня 1999 року пройшли короткочасні грозові дощі та зливи, внаслідок яких у Верховинському районі були підтоплені 101 приватне господарство у населених пунктах Явірник, Буркут та Грамотне, замулені 58,5 га сінокосів, частково розмито 34 км автодоріг та 700 м підпірних стінок, пошкоджено 6 км ліній зв'язку, що згідно з класифікатором надзвичайних ситуацій в Україні підпадає під надзвичайну ситуацію місцевого рівня. Щодо інформації стосовно загиблих, то випадки загибелі людей, про які ведеться у телеграмі, зафіксовані не в період дощів, а з 12 по 19 червня і всі вони трапились внаслідок особистої необережності. Разом з

тим, за даними Гідромету, у зазначений період кількість опадів у Верховинському районі Івано-Франківської області становила 0,3-12,7 мм за годину, що згідно з Класифікатором надзвичайних ситуацій в Україні не підпадає під класифікацію надзвичайної ситуації.

За доповіддю Мінтрансу станом на 20. 07. 99 р., у районі ведуться роботи щодо відновлення пошкоджених автодоріг, автобусне сполучення між населеними пунктами відновлено.

Незважаючи на наведене, Міністерство готове сприяти позитивному вирішенню порушеного питання, але за умови подання обгрунтованого запиту до Кабінету міністрів України за порядком встановленим постановою Кабінету Міністрів України, від 04.02.99 р. № 140 «Про порядок фінансування робіт із запобігання і ліквідації надзвичайних ситуацій і їх наслідків».

З повагою:

Міністр Василь Дурдинець».

Наведена відповідь Міністерства надзвичайних ситуацій свідчить про те, що ліквідацією наслідків стихійного лиха займалася переважно місцева влада. Це вимагало багато організаційних зусиль, фінансових та матеріальних ресурсів.

51. Науково-практична конференція з нагоди підготовки до святкування 2000-ліття Різдва Христового

Перед початком конференції у церкві Успіння Пресвятої Богородиці владика Коломийсько-Косівської єпархії Іоанн з участю священників Верховинського деканату відправив заупокійну панахиду по таких священниках: Софро-

нові Витвицькому (служив і похований в Ільцях у 1879 році), його синові Володимирові та священникові Павлу Витвицькому, який служив у Жаб'ї і був розстріляний німецькими окупантами.

Після панахиди в актовому залі Верховинської школи-інтернату на конференцію зібралися священники й актив церков сіл району, працівники районної ради, райдержадміністрації і її відділів, сільські голови, директори, заступники директорів та учителі з основ християнської моралі загальноосвітніх шкіл району, представники політичних і громадських організацій.

Конференція розпочалася з молитви і благословіння. Зі привітанням від керівництва району виступив заступник голови райдержадміністрації Василь Зеленко. Він зачитав привітання її учасникам від голів райдержадміністрації і районної ради Петра Пониполяка та Дмитра Стефлюка.

З доповідями виступили єпископ Коломийсько-Косівської єпархії Іоанн, отець-декан УПЦ КП у районі Дмитро Михавків, настоятель церкви Різдва Богородиці села Криворівні Іван Рибарук.

У доповідях йшлося про життя Церкви протягом двох тисячоліть. Водночас священники вели мову про стан християнської віри напередодні великого ювілею, з тривогою говорили, що люди найчастіше сприймають зовнішні її атрибути, не вникаючи глибоко у вчення Христа. Порушували питання про необхідність об'єднання церков та потребу протистояти численним сектам, які особливо полюють за молодими людьми.

52. Окремі події та зустрічі 1999 р.

10 вересня 1999 року відбулася зустріч жителів села Зелене з головою районної держадміністрації Петром Пониполяком, на якій байдужих не було. Усім хотілось почути від першої особи районної виконавчої влади слова впевненості і підтримки, адже навіть від них інколи може багато що змінитися. Коли Петро Пониполяк запропонував разом думати і шукати вихід із непростої ситуації, усі учасники цієї відвертої розмови ще раз переконалися, що сподіватися на особливі дива не доводиться, й для того, щоб життя змінювалось на краще, потрібно всім докладати відчутних зусиль.

У селі тоді якраз вели будівництво школи, яку вкрай необхідно було накрити, щоб будівля не руйнувалася. Лісокомбінат, котрий розпочав будівництво, через складне фінансове становище, вже не міг його фінансувати. Звичайно, потрібні були кошти з Державного бюджету. Особливою проблемою для населених пунктів Зеленської сільської ради був незадовільний стан доріг. Тому районна влада передала їх з балансу лісокомбінату в управління обласного шляховоду. Шляховики з початку року відремонтували 32 кілометри нелегкого гірського шляху в напрямі до села Зеленого.

Йшлося на цій зустрічі також про відкриття стаціонару на 10 ліжок у колишній дільничій лікарні, яка внаслідок скорочення витрат на медичне обслуговування була реорганізована в амбулаторію. Головний лікар районної лікарні Федір Ткачук, що був присутній на зустрічі, запевнив, що за рахунок скорочення медпунктів на присілках Мокрині, Бангофі та Буркуті, цю проблему буде вирішено. І вже наступного року тут було відкрито денний стаціонар на 20 ліжок.

Порушували також питання виплати боргів з пенсій та зарплат, безробіття, відсутності належного ринку збуту тваринницької продукції. Висловлювалися пропозиції щодо пошуку інвестора, для участі у спорудженні сучасної водолікарні в Буркуті, цьому мальовничому куточку Карпат, котрий свого часу відвідувала та в якому лікувалася відома поетеса Леся Українка. На базі джерела пропонували збудувати базу відпочинку, що дало б місцевим жителям збувати вироблену продукцію тваринництва. Питання використання мінерального джерела «Буркут» актуальне й досі. Важливим завданням того часу було продовження будівництва районної лікарні. Для завершення опоряджувальних робіт та здачі в експлуатацію її першої черги відбулася нарада з участю голів районної держадміністрації Петра Пониполяка та районної ради Дмитра Стефлюка. У зв'язку з відсутністю бюджетного фінансування вирішили зібрати добровільні внески в сумі 400 тисяч гривень з підприємств та громадян, однак з об'єктивних причин цього не вдалося зробити. Нам вдалось переконати голову ОДА М. Вишиванюка і з обласного бюджету були виділенні відповідні кошти яких вистачило на проведення сантехнічних та опоряджувальних робіт. Те, що можна зробити громадським способом, доручили виконати підприємствам та організаціям. Лісгоспи та деревообробні підприємства району виділили необхідну кількість пиломатеріалів, виготовили столярні вироби та обладнали сходи. Працівники районних організацій та установ під час суботників засипали 350 кубометрів гравію та виконали чимало інших допоміжних робіт. Працівники районної шляхової дільниці за сприяння депутата обласної ради Степена Притулінського до Дня медичного працівника відремонтували під'їзд до районної лікарні. Виїзні оперативні наради з участю керівників, підпри-

ємств та спеціалістів відбувалися на цьому об'єкті двічі на місяць. Це дозволило у 2000 році здати в експлуатацію блок «Б», в якому розмістили актовий зал, методкабінет і два рентгенкабінети зі структурними приміщеннями для їх обслуговування.

З ініціативи заступника голови райдержадміністрації Михайла Нечая та за підтримки президента фірми «Франко-крок» Мирослава Табахарнюка, який тоді очолював спілку підприємців області, в райцентрі відновив свою роботу забійний пункт великої рогатої худоби. Згодом цю справу налагодили належним чином і господарі району одержали можливість продавати свою худобу, до філіалу названої вище фірми, розташованого у Верховині – тут, до речі, було працевлаштовано 10 працівників, а в селах створено заготівельну мережу. Для сільських господарів, які вирощували худобу появилася можливість вибору, куди її вигідніше продавати – підприємству з її заготівлі, чи новоствореній філії. Адже тут приймали і маловаговий молодняк, а головне – оплату проводили своєчасно.

Голова районної адміністрації Петро Пониполяк та я, привітали жителів села Красноїлля з пам'ятною датою – 350-річчям першої письмової згадки про село. Самобутні звичаї, традиції та побут красноїльців, що склалися протягом століть і формувалися під впливом історичних процесів і подій, визначили місце і роль цього села серед інших населених пунктів Гуцульщини.

Ми гордимось тим, що ваші предки відзначалися волелюбністю, прагненням до незалежності, брали активну участь у національно-визвольній боротьбі краю, творили майбутнє для своїх нащадків. Здавна Красноїлля славилось народними умільцями, людьми, які вмiли газдувати і пісню заспівати. Історія села тісно пов'язана з творчістю українського письменника Гната Хоткевича, перебуван-

ням тут Івана Франка, Михайла Коцюбинського, інших громадсько-політичних і культурно-просвітницьких діячів.

Сьогодні села – це продовження його славної історії, відродження давніх звичаїв і традицій, народної творчості. Завдяки самовідданій праці, активній громадянській позиції воно відродилося, стало в перший ряд серед інших сіл району в економічному і соціально-культурному розвитку, вносить свою вагому частку в розбудову України.

29 квітня 1999 року районна рада затвердила герб Верховинського району. Ухваленню цього рішення передувала відповідна робота. В результаті проведеного у третьому його етапі переміг проект герба, виготовлений майстром Володимиром Сав'юком з села Верхнього Ясенова. Сам герб на думку спеціалістів не відповідає вимогам геральдики. Однак при його виборі було враховано думки майстра-розробника та депутатів, які тричі повертали герб на доопрацювання. Переможець одержав відповідну грошову винагороду.

20 вересня культурно-мистецькі колективи району – ансамбль дрімбарів «Струни Черемоша» з села Верхнього Ясенова і народний танцювальний ансамбль «Віпчанська тропотянка» – взяли участь у Всеукраїнському огляді майстрів мистецтв України.

У жовтні відзначили річниці першої писемної згадки про села Криворівню (345) та Перехресне (240). Відбулося також святкування 220-річчя з часу відкриття Довгопільської та 100 річчя – Устеріківської шкіл.

У селі Пробійнівці у реконструйованому адмінприміщенні колишнього Пробійнівського лісопункту 1 вересня на базі початкової школи було відкрито загальноосвітню школу I-II ст.

53. Новорічні вітання

Напередодні Нового 2 000-го року та Різдва Христового жителів Верховинщини привітали керівники районної адміністрації та районної ради, Народний депутат України Слава Стецько, владики українських церков.

Шановні верховинці!

Вдивляючись у день завтрашній, віримо і надіємось, що Новий 2000-й рік буде для українського роду щасливішим і щедришим на добро і злагоду, на радість і успіхи, на взаєморозуміння, ніж рік, що відійшов у минуле. Ми прожили і пережили його. Чимало було зроблено, але багато ще треба звершити. Отож, візьмім уроки з року минулого, будьмо активними і єдиними в наших діях і помислах, впевненими в своїх силах і можливостях.

Дорогі мої виборці! Дорогі верховинці!

Ще один рік пережили ми у спільній праці, надіях і сподіваннях, і в передноворічні дні мимоволі кожному хочеться зупинитись і озирнутись: яким він був – восьмий рік нашої незалежності? Не будемо гнівити Бога: попри всі наші біди і прорахунки ми все ж таки не стояли на місці. Продовжував утверджуватися авторитет України в світі, тіснишали контакти з провідними країнами Європи та інших континентів. Вибори Президента засвідчили, що українці вже не є безпорадною масою, а є нацією, що вміє мислити по-державному, бачить себе в товаристві цивілізованих народів, не хоче повернення в минуле. Післявиборчий розклад сил у команді Президента, позитивні тенденції у підходах до формування уряду вселяють надію, що попереду нас чекають відчутні переміни. Не впадаючи в надмірний оптимізм, не варто й надто похмуро задивлятися в завтрашній день: ми ж не на скелях живемо, як японці, і не на бідних ґрунтах, як поляки, розуму й працьовитості теж не

бракує, – тож коли перші розбудували одну з найпотужніших країн світу, а другі дивують світ темпами розвитку, чи пристойно українцям традиційно скаржитись на долю замість того, щоб її енергійно й собі розбудувати?

Все ж для того маємо! Минулий рік був успішним і щодо моїх контактів з виборцями. Ми намагалися бачитись якнайчастіше. А за цим стоять сотні й сотні запитів, частину з яких вдалося вирішити позитивно. Це й ряд успішних клопотань перед Президентом і урядом, надання грошової і матеріальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, закладам освіти, медицини. Розширює свої контакти із закордоном благодійний фонд «Соборність», що діє при провіді Конгресу українських націоналістів у Києві.

Разом з тим ласкаво просимо наших шановних виборців не мати за кривду, якщо не все, з чим вони звернулися, вирішилося на їхню користь. На те є багато причин. Ряд наших звернень наштовхується на бюрократичну безвідповідальність працівників тих чи інших установ, куди ми входимо з клопотаннями, бо вони продовжують працювати по-радянськи; деякі неможливо вирішити з причини відсутності потрібних коштів. Але наш невеличкий штат помічників-консультантів не опускає рук, не зневірюється, ми буваємо винахідливими і наполегливими, домагаємося успіху через неможливе. Слід, однак, врахувати, що задоволення ряду запитів, вирішення яких потребує значного фінансування, може взяти на себе тільки держава та місцевий уряд. Отже, в міру покращення економічної ситуації буде зростати і наш добробут.

Як голова проводу Конгресу Українських Націоналістів докладаю сьогодні багато зусиль щодо консолідації патріотичних сил у парламенті, бо від того залежить успіх роботи законодавчої гілки влади, а отже, й невідкладних реформ, які б привели нас до кращих часів.

Дорогі верховинці! Хай у Новому 2000-му році празниковоє Світло Народження нашого Спасителя осяває ваші дороги, вселяє віру в кожного, що ми покликані Господом для добрих справ і з його поміччю здатні їх творити, долати зневіру, усвідомлювати її тимчасовість. І хай буде нам по вірі наших!

Щиро ваша:

Народний депутат України Слава Стецько.

З Різдом Христовим жителів району також привітали Патріарх Всієї Русі-України Філарет, владика Коломийської єпархії УПЦ КП Іоан, єпископ Коломийсько-Чернівецький УГКЦ кир Павло Василик.

55. Про підтримку новообраного керівництва Верховної Ради

На початку 2 000 року в українському парламенті почалася політична криза. Вона була розв'язана шляхом усунення з посади голови парламенту Олександра Ткаченка та його першого заступника Адама Мартинюка. У зв'язку з ситуацією, що склалась у Верховній Раді, Верховинські районні організації Соціал-демократичної (об'єднаної) партії, партії «Демократичний союз», Демократичної партії прийняли заяву, в якій позитивно сприйняли те, що в найвищому законодавчому органі держави врешті-решт склалася більшість, про яку мріяли протягом усього часу незалежності України її здорові суспільні сили. Нас радувало те, що до створеної більшості парламенту ввійшли депутати, як нам здавалося, патріоти Української незалежної держави.

Вже перші кроки діяльності парламентської більшості засвідчували про позитивні зміни, тож була надія на

корінне поліпшення організації роботи Верховної Ради в майбутньому. Ми схвалювали те, що в роботі новоствореної більшості парламенту запанувала взаємна узгодженість і виваженість щодо прийняття найбільш важливих рішень. Тішило, що в Україні знайшлися політичні сили, які взяли на себе велику відповідальність перед державою й українським народом і готові до конструктивної праці в ім'я розбудови Української державності.

Водночас ми осуджували політику меншості парламенту, очолювану Олександром Ткаченком та Адамом Мартинюком. Адже протягом усього періоду керування ними Верховною Радою вони постійно допускали грубі порушення регламенту її роботи, блокували ухвалення найважливіших законодавчих документів. І це все робилося з антиукраїнською метою, яка зводилась до того, щоб заблокувати процеси розбудови Української держави, зміцнення незалежності, не допускати проведення реформ, чинити перешкоди в боротьбі проти злочинності й корупції. При цьому вони надавали постійну підтримку антидержавним силам.

Ми щиро вітали новообраний склад керівництва Верховної Ради на чолі з Іваном Плющем і бажали плідної й наполегливої праці в ім'я розбудови і утвердження Української держави. На великий жаль, не всі наші побажання збулись. Однак загалом це був позитивний крок у розвиткові демократичних суспільно-політичних процесів в Україні.

56. Проблеми енергетики

На початку 2000 року склалася критична ситуація в енергетиці України. Щоб не допустити розвалу енергосистеми, що могло би призвести до катастрофічних наслід-

ків, Верховинський район електричних мереж на початку року тимчасово запровадив дискретну подачу електроенергії населеним пунктам району.

Електроенергію подавали загальною тривалістю 16 годин на добу. Вимкати електропостачання на дві години розпочинали о 6 год. 30 хв. для споживачів першої групи та о 8.30 – для другої. Через дві години електрику вмикали на двогодинний період, а потім знову вимикали на стільки ж. І так впродовж усього дня. Виходило, що електрику вимикали чотири рази і щоразу на дві години. Вимкнення припиняли для споживачів першої групи о 20.30, другої – о 22.30.

До першої групи споживачів належала Верховина. До другої – села району. Такий режим енергопостачання тривав протягом першого півріччя 2000 року. Надалі ж подавали електроенергію безперебійно.

58. Відкриття стадіону в селі Рівні

з цієї нагоди я та сільський голова Михайло Боднарук, які вручили грамоти та грошові премії тим, хто найбільше потрудився на будівництві. У святі взяли участь депутат обласної ради Михайло Ілійчук та депутат сільської ради Калина Чупрінчук. Парох церкви Пресвятої Трійці села Верхнього Ясенова о. Михайло посвятив стадіон і благословив молодь села на майбутні добрі громадські справи. Після урочистої частини відбувся концерт за участю народного самодіяльного фольклорного ансамблю дрімбарів, оркестру народних інструментів Верхньоєсенівської загальноосвітньої школи I-III ступенів, а також гумористичні сценки у виконанні Миколи Максим'юка, Любові Прокоп'юк та Любові Сокол.

Того дня відбулася товариська зустріч з футболу між командами села Верхній Ясенів та господарями-рівнянцями. Перемогу святкували господарі з рахунком 5:4. Свято продовжили й інші спортивні заходи та масові гуляння. На території Верхньоясенівської сільської ради це був уже другий новозбудований стадіон. Його будівництво велося методом народної будови. Працювала місцева молодь, зокрема Микола Чупрінчук – основний організатор будівництва, Назарій Максим'юк, Василь Кірик, Іван Гаврилюк, Роман Поляк, Олександр Михайлюк, машиніст навантажувача Михайло Боцвінок та багато інших. Технічні засоби для будівельних робіт надав начальник районної шляхової дільниці Михайло Павлюк, який тривалий час працював у цьому селі керівником дорожньобудівельної організації.

59. Боротьба за збереження громадських лісів у комунальній власності

У зв'язку з намаганням Кабінету міністрів передати комунальні ліси, що були у користуванні районного лісгоспу в державну власність, 24 липня була скликана позачергова сесія районної ради, яка прийняла звернення до Президента України Леоніда Кучми, Голови Верховної Ради Івана Плюща, голів Івано-Франківських обласних – держадміністрації Михайла Вишиванюка та ради Зіновія Митника такого змісту:

«Ми, депутати Верховинської районної ради, стурбовані подальшим використанням громадських лісів. Верховинський район – найбільш високогірний, має малу кількість землі, придатної для сільськогосподарського виробництва (по три сотих гектара ріллі на жителя). Головним джерелом виживання горян може бути тільки ліс. Однак, хоча

ліси займають майже 70 відсотків території району і на кожного жителя припадає по 2,5 гектара лісу, сільські громади не мають від цього належної користі. У 50-х роках минулого століття значну частину селянських лісів було відібрано у держлісфонд, а понад 20 тисяч гектарів лісу передано колгоспам. Після їх розпаду у 90-х роках ці ліси залишилися у віданні районного лісгоспу. В даний час державні органи намагаються їх передати у держлісфонд нібито для кращого збереження лісу. При цьому умови виживання горян до уваги не беруться.

Тому ми звертаємося до Президента та Верховної Ради України про необхідність внесення змін до Земельного і Лісового кодексів України, які б дали можливість визначити статус сільських лісів у гірській місцевості, в тому числі лісів у межах населених пунктів. Вивчити можливість передачі частини лісів у приватну власність жителям району, як передано в паї орні землі в низинних регіонах України. Просимо також в річній розрахунковій лісосіці передбачувати відпуск 20 відсотків заготовленої деревини для потреб жителів району. Вважаємо за доцільне переглянути схему розподілу між бюджетами доходів за використання лісових ресурсів (попенної плати), де б відрахування до місцевих бюджетів, з цього виду податку складали не менше 60 відсотків. Поки законодавчо не буде врегульоване дане питання, просимо Президента України Леоніда Кучму припинити намагання передачі сільських лісів до держлісфонду та видати Указ про їх паювання, зокрема населенню Верховинського району».

За підсумками розгляду нашого звернення вдалося залишити колишні сільськогосподарські ліси в комунальній власності, а також одержано в той період право використовувати 20 відсотків заготовленої деревини з рубок догляду для потреб жителів району.

60. Святкування 500-річчя села Довгопілля

Урочисте святкування розпочав сільський голова Дмитро Джуряк, який привітав усіх присутніх зі святом. Настоятель місцевої церкви святого Архистратига Михаїла отець Назарій благословив учасників цього дійства. Святкові привітання перепліталися з виступами учасників художньої самодіяльності. Сільський хор виконав вперше пісню «Моя ясна доля», написану до ювілею села педагогами Марією Пантелюк та Михайлом Орищуком. Я привітав довгопільців із визначним ювілеєм, а також вручив грамоти та грошові премії активістам села та його старожилам.

Про історичне минуле і сьогодення села присутнім розповіла вчитель історії Марія Пантелюк. Вона зауважила, що перша письмова згадка про Довгопілля з'явилася 500 років тому, однак відомо, що поселення тут існувало й набагато раніше. В селі не раз бував опришківський ватажок Олекса Довбуш, про що засвідчують історично-документальні матеріали, які зберігаються в Коломийському музеї народного мистецтва Гуцульщини та Покуття імені отця Йосафата Кобринського. Працював тут учителем і Володимир Кобринський, засновник цього музею «Гуцульщина».

Свого часу в місцевого священика Івана Попеля побував письменник Іван Франко. Місцева старожилка Гафія Пататюк, яка народилася у багатодітній сім'ї, де було 12 хлопців і одна дівчина, згадувала, що її батько був дяком і розповідав, що коли Іван Франко приїхав до священика Попеля, то не захотів спати в хаті, а попросився переночувати на ганку. Вони разом із татом спали на ганку і майже всю ніч розмовляли. Іван Франко цікавився життям довгопільців, їхніми звичаями, обрядами та побутом. На

основі цих розповідей письменником була написана повість «Гуцульський король». Під Довгопільською церковною стіною відомий художник Іван Труш намалював портрет Івана Франка.

Про історію села Довгопілля також розповів директор філії «Гуцульщина» НДІ українознавства Міністерства науки і освіти Петро Шкрібляк. В цей день учасники художньої самодіяльності присвятили свої виступи трудівникам села: освітянам, медикам, лісорубам та працівникам інших сфер. Присутні вшанували хвилиною мовчання пам'ять про односельчан, що відійшли у вічність, тих, хто брав активну участь у житті села, був учасником художньої самодіяльності, радував своїми виступами односельчан. А це були Петро Могорук, Ганна Освіцінська, Ганна Марфієвич та багато інших. Сільський голова, а також представники оргкомітету з проведення святкування висловили вдячність спонсорам Юрію Юрієву, Юрієві Освіцінському, депутатам районної ради Василю Дом'юку, Івану Пататюку, Святославу Привиці та багатьом іншим, хто допоміг у проведенні святкових заходів. Веселе і захопливе свято закінчилося виконанням пісні «Моє рідне Довгопілля», спортивними змаганнями і масовими гуляннями в сільському Народному домі.

61. Професійні конкурси освітян

Освітяни визначали найкращих учителів року, що дозволило їм представити широкому загалові найкращі свої здібності, а також запропонувати для впровадження у навчально-виховний процес нові ідеї та форми роботи. З цією метою з 16 по 27 грудня в районі тривав II етап конкурсу «Вчитель року-2000». Конкурси серед учителів

проводили з п'яти спеціальностей: «початкові класи», «українська мова і література», «математика», «біологія» та «історія». Учасники районного туру конкурсу «Кращий вчитель-2000» продемонстрували високу педагогічну майстерність, професіоналізм, володіння новітніми технологіями, уміння розкрити власний досвід та зацікавити учнів темою.

На основі представлених матеріалів та висновків журі переможцями районного туру серед вчителів початкових класів стали Галина Абрам'юк (Верховинська ЗОШ I-III ступенів) та Ірина Шкрібляк (Верховинська школа-інтернат), серед учителів біології – Наталія Шлімкевич (Білоберізька ЗОШ I-III ст.) та Ганна Недоляк (Кривопільська ЗОШ I-II ст.), української мови й літератури – Ольга Халматова (Верховинська ЗОШ I-III ст.), математики – Людмила Прокопишин (Верхньоаясенівська ЗОШ I-III ст.), історії – Ганна Готич (Криворівнянська ЗОШ I-III ст.).

За підсумками конкурсу журі визначило двох найкращих учителів року. Ними стали Ірина Шкрібляк та Наталія Шлімкевич. Вони взяли участь в обласному турі конкурсу «Вчитель року-2000».

62. Окремі події 2000 р.

У селі Білоберізці відбувся семінар голів сільських рад, на якому обговорили питання ролі приватних підприємців в соціально-економічному розвитку сільських населених пунктів. Учасники семінару ознайомилися з роботою деревообробних підприємств, пекарні та закладів торгівлі, що належали підприємцям Ігореві Синітовичу, Володимирові та Мирославу Пилип'юкам, Миколі Дудиді. В роботі семінару взяли участь, я і Петро Пониполяк.

Підсумки семінару показали, що сільський голова Юрій Пилатюк налагодив співпрацю з підприємцями села Білоберізки. Тому було рекомендовано розповсюдити його досвід у територіальних громадах інших сіл.

У Довгопіллі завдяки багаторічній сподвижницькій праці учительки місцевої школи Марії Пантелюк відкрито музей історії села, а місцевій школі надано статус I-III ступенів.

27 серпня відбулося свято, приурочене до 575-ї річниці першої письмової згадки про Верховину.

У Криворівні 20 – 21 вересня відбулося літературно-мистецьке свято «Криворівня-2000». В ньому взяли участь єпископ Української греко-католицької церкви Софрон Мудрий, письменники Дмитро Павличко, Іван Драч, Володимир Яворівський, Роман Лубківський, актор Іван Гаврилюк, тодішній ректор Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Віталій Кононенко, а також голови обласних держадміністрації й ради Михайло Вишиванюк та Зіновій Митник.

28 жовтня Петро Пониполяк, депутат обласної ради Степан Притулінський і я, відкрили новозбудований міст через річку Чорний Черемош до присілка Заріччя в селі Криворівні. Сільський голова Іван Зеленчук від імені криворівнянців висловив щиру вдячність за виконання цього важливого наказу виборців.

Голова правління обласного відділення Ощадного Банку України Василь Кричук відкрив у Верховині реконструйоване приміщення районного відділення установи. За виконану роботу він висловив вдячність завідувачці відділення Ганні Чабанюк та керівництву району.

У селі Головах відбулося святкування 100-річчя створення сільської школи. В урочистих заходах з нагоди ювілею взяв участь голова райдержадміністрації Петро Пониполяк.

9 липня святкував свій 60-літній ювілей Мирослав Іваницький, який усе своє трудове життя – а це 42 роки – пов'язав з Верховинщиною, працюючи в колишньому колгоспі ім. М. Коцюбинського, в управлінні сільського господарства, керуючи райсільгосптехнікою. У 1990 році його обрали заступником голови райвиконкому, а в 1998-му – заступником голови районної ради. Він з властивими йому ентузіазмом і наполегливістю впроваджував технічний прогрес у гірському сільськогосподарському виробництві, збудував виробничу базу райсільгосптехніки, надавав допомогу в спорудженні багатьох культурно-освітніх закладів, спортивної бази «Черемош» та інших об'єктів.

Мирослав Миколайович за здобутки у праці удостоєний державної нагороди – медалі «За трудову доблесть». З нагоди ювілею Мирослава Іваницького привітали, а та Петро Пониполяк і побажали йому родинного добробуту, міцного здоров'я, довгих та щасливих літ.

Сесія Верховинської селищної ради присвоїла вулицям такі нові імена: Вячеслава Чорновола – об'їзній від моста до з'єднання з вулицею Гуцульського повстання; Богдана Хмельницького – вулиці, що пролягла догори від автозаправної станції колишнього колгоспу ім. М. Коцюбинського; Івана Скульського (Артема) – вулиці, що тягнеться від моста у присілку Столярці й пересікає об'їзну; Михайла Пониполяка – вулиці навпроти колишнього автопідприємства лісокомбінату; кінорежисера Сергія Парджанова – вулиці від колишньої контори колгоспу ім. М. Коцюбинського до вулиці Гуцульського повстання. Вулицю біля ставків назвали Ставковою, а ту, що пролягла від млина до ветлікарні, – Карпатською.

Указом Президента України присвоєно високе звання заслужений лікар України Іванові Басистюку, а бригадира

комплексної лісозаготівельної бригади лісорубів Верховинського держлісгоспу Василя Рибчука нагороджено орденом «За заслуги III ступеня».

У червні 2000 року вперше у Верховині провели конкурс «Міс Верховина-2000». Переможцями в різних номінаціях стали Наталія Черкалюк, Людмила Стецик, Людмила Федорчак і Катерина Кермощук з Верховини та Марія Ватаманюк з Білоберізки.

63. 2001 рік – початок третього тисячоліття

Верховинська районна державна адміністрація і районна рада привітали верховинців та гостей нашого краю з Новим 2001 роком і Різдовом Христовим, з початком третього тисячоліття. Після неодмінних поздоровлень ішлося у привітанні про таке:

«XX століття було наповнене подіями – бурхливими й тихими, глобальними і локальними, сумними та радісними, а часом аж надто жорстокими. Однак якби нас запитали, який рік зі ста ми поставили б на перше місце, в пам'яті неодмінно зринули б цифри «1991». Це саме той рік, коли 24 серпня було проголошено Акт про незалежність України, а 1 грудня його переконливо було закріплено на Всеукраїнському референдумі. Це саме той рік, коли український народ здобув історичний шанс на власну Державність. Дев'ять прожитих років у вільній і незалежній Українській державі яскраво засвідчили, що наш народ зробив правильний і остаточний вибір, підтвердивши вірність курсу на розбудову суверенної, міцної, незалежної демократичної України, утвердження її у вільному колі світової співдружності народів.

Вступивши у третє тисячоліття, ми віримо і маємо надію, що Новий 2001-й і всі наступні роки будуть щасливішими і щедрими на добро і злагоду, на працю і віддачу, на консолідацію і взаєморозуміння, на мир і спокій для всього українського народу.

Щиро дякуємо усім вам, шановні верховинці, за сумлінну працю, за одвічну мудрість, за підтримку, за розважливість, за волелюбний дух.

Україна зустрічає Новий рік і початок третього тисячоліття самостійною і демократичною. Перед нами усіма найскладніше завдання — утвердити державу через економіку, її стабілізацію, оздоровлення і піднесення. Пам'ятаймо, щоб краще жилося завтра, треба напружено працювати сьогодні, добросовісно здійснювати державницький курс реформ.

Усі ми різні, але Україна в нас одна. І нікому, крім нас, не створити її майбутнє – щасливе і заможне. Створити своїм прагненням, власним розумом і руками. Головне – не збитися на манівці, а збудувати державу, в якій «своя правда, і сила, і воля».

Нехай же швидше розвидниться на обрїях нашої долі, сіється і родиться на нашій землі, а дух оновлення запанує у ваших серцях з першого ж дня нового III-го тисячоліття. Хай Новоріччя і Різдво Христове подарують міцне здоров'я і щастя, добробут і любов, піднесений настрій і високі помисли. Щасливого Нового року, дорогі горяни! Христос рождається!

*Голова райдержадміністрації Петро Пониполяк.
Голова районної ради Дмитро Стефлюк».*

64. Щоб економіка району працювала ефективно

Розвиток економіки району значною мірою залежав від роботи підприємств лісозаготівельної та деревообробної галузей. Це питання перебувало на постійному контролі районної влади. На початку 2001 року об'єднання підприємців «Верховинщина» звернулося до депутатів Івано-Франківської обласної та Верховинської районної рад з приводу необ'єктивного підходу до розподілу лісосічного фонду. В ньому підприємці акцентували на тому, що згідно з розпорядженням облдержадміністрації від 29 грудня 2000 р. більшість приватних підприємств району, які займалися лісозаготівлею та переробкою деревини, не отримали лісосічного фонду. Для підприємств району виділили тільки 32,4 тис. куб. м. Решту ж розподілили між підприємствами Косівського і Коломийського районів та міста Івано-Франківська. В результаті такого підходу підприємці району залишилися без роботи. А це 55 пилорам, де працювало понад дві сотні людей. Протягом багатьох років люди вкладали кошти у придбання пилорам, деревообробних верстатів, іншого обладнання й автотехніки. У зв'язку ж із рішенням облдержадміністрації це все стало непотрібним, а підприємства опинилися на грані банкрутства.

З огляду на звернення підприємців було скликано позачергову сесію районної ради, на якій розглянули питання «Про проблеми виділення лісосічного фонду для підприємств та населення району на 2001 рік». В ухваленому ж рішенні зазначили, що в зв'язку з відсутністю лімітів лісосічного фонду на 2001 рік у районі склалася надзвичайна ситуація в роботі підприємств, що займалися переробкою деревини. Лісозаготівельні та деревообробні потужності простоюють, зростає безробіття, зриваються поставки продукції згідно з договорами, зменшуються

надходження коштів до бюджету та Пенсійного фонду.

Депутати звернулися до обласної державної адміністрації про виділення підприємствам району, що мають лісозаготівельну техніку та відповідне обладнання з переробки лісодревини, лімітів лісосічного фонду на 2001 рік та доручили районній державній адміністрації вирішити це питання з відповідними обласними службами. Доводилося в наполегливо відстоювати інтереси місцевих підприємців на рівні керівництва області, яке перебрало на себе згідно з відповідним законодавством функції розподілу лісосік. Однак наша боротьба за це розгнівала голову обласної державної адміністрації Михайла Вишиванюка. У квітні 2001 року голову Верховинської адміністрації Петра Пониполяка та мене викликали до губернатора. Попри різкий тон розмови з нами ми таки захистили наші інтереси й на той час вдалося змінити ставлення до місцевих підприємців, що займалися лісопереробкою.

Одночасно ми порушили питання перед обласним управлінням лісового господарства про те, щоби щороку виділяти 10 відсотків лісової деревини від загального ліміту рубок головного користування для відпуску населенню на будівництво і ремонт житла та господарських приміщень за цінами собівартості. Це викликало опір керівництва управління, однак наша наполегливість переконала їх і такі фонди було виділено. Це певною мірою задовольнило запити населення у лісосировині для особистих потреб. Але тут виникли інші проблеми. Появились перекупники лісу, а це різко збільшило потреби людей. Однак у цьому був і позитив: завдяки якому чимало людей за тодішньої доби час безгрошів'я мали додаткові фінансові доходи та матеріальні ресурси.

Я звернувся до прем'єр-міністра України Віктора Ющенка з листом такого змісту:

«Шановний Вікторе Андрійовичу!

Верховинський район знаходиться в лісовій гірській зоні Східних Карпат. Народногосподарський комплекс його сформувався у відповідності з природними ресурсами та умовами. Його економічну основу складають лісове господарство та деревообробна промисловість. 10 098 дворів та всі бюджетні установи опалюються виключно дровами. Щорічно для опалення об'єктів соціальної інфраструктури та індивідуальних господарств району потрібно 50 тис. м. куб. паливних дров. У зв'язку зі значним зменшенням лісосічного фонду, лісгоспи можуть відпустити лише 20 тисяч м. куб. дров. На промислових лісопереробних підприємствах склалася критична ситуація з виконанням договорів на поставку продукції та надходження коштів до місцевого бюджету. Зривається будівництво об'єктів соціально-культурного призначення, а саме: районної лікарні, шкіл в селищі Верховина, селах Зелене, Білоберізка, Яблуниця. Залишається високий рівень безробіття серед населення району. Виходячи з вищенаведеного, просимо Вас доручити відповідним міністерствам та відомствам вирішити питання про збільшення розрахункової лісосіки в лісфонді району з 45 тис. м.куб. до 90 тис. м. куб. Таксаційні показники дозволяють це зробити без шкоди для навколишнього середовища. При цьому буде забезпечено збереження науково обґрунтованого ведення лісового господарства».

На жаль, у столичних інстанціях позитивного рішення не прийняли. Пропозиції районної ради та райдержадміністрації до уваги не брали. Зокрема так поступила облдержадміністрація, прийнявши 31 грудня 2004 року розпорядження «Про розподіл лісосічного фонду на 2005 рік». Управління економіки райдержадміністрації, рада підприємців, постійна комісія районної ради з викорис-

тання природних ресурсів, проаналізували це розпорядження і дійшли висновку, що воно поставило під загрозу виконання програми економічного і соціального розвитку району, що вело до згортання виробництва і банкрутства підприємств.

При розподілі лісосічного фонду на 2005 рік не була врахована пропозиція про те, щоб розподіляли лісосічний фонд тільки між підприємствами Верховинського району, пропорційно їх вкладу в економіку. Скажімо, підприємству «Крона» було виділено у п'ятеро менше, а підприємству «Верховинська лісова компанія», навпаки, – на 3,8 тис. кубометрів більше, хоча останнє не використовувало раніше виділені фонди. Залишилися без перспективи розвитку інші підприємства та селянсько-фермерські господарства. У зв'язку з тим, що розподіл лісосічного фонду останніми роками проводили наприкінці грудня, підприємці були позбавлені можливості перспективного планування, проведення якісної підготовки лісовозних доріг, волоків, побутових умов лісорубів. Внаслідок такого підходу не виконували й завдання своєчасного очищення місць рубок та лісопосадки.

Врахувавши ці та інші проблеми, районна рада направила облдержадміністрації звернення, в якому запропонувала внести зміни до розпорядження облдержадміністрації «Про розподіл лісосічного фонду на 2005 рік» та запропонувала врахувати пропозицію райдержадміністрації про заборону обласному управлінню лісового господарства, директорам лісгоспів розприділяти лісосічний фонд, пов'язаний з веденням лісового господарства, без погодження з Верховинською районною радою. А враховуючи те, що заготівля деревини була основним джерелом робочих місць для населення, ми просили не виділяти лісосіки підприємствам, зареєстрованим за межами райо-

ну. Задля ж об'єктивного підходу до формування річних виробничих програм та укладання угод пропонували розподіл лісосічного фонду проводити щороку до 1 жовтня.

Наші пропозиції були частково враховані в урядових рішеннях про проведення аукціонів, що запровадили продаж лісосировинних ресурсів на аукціонах та лотах. Це унеможливило розподіл лісосічного фонду в ручному режимі одноособовими розпорядженнями.

65. Березнева стихія 2001 р.

З 4 по 6 березня 2001 року на території Верховинському району сталася стихія, яка завдала збитків на півтора мільйона гривень.

Близьке сусідство із Закарпаттям – частим епіцентром проливних дощів, найбільше вплинуло на басейн Чорного Черемоша, де вода в річці піднялася на 165 сантиметрів. Було розмито значну частину доріг у Бистреці й Дземброні. В цих селах було також підмулено й повалено опори електроліній, внаслідок чого припинилось електропостачання їх. Вода змила мости у селах Воловій, Буркуті та Топільчому, пошкодила також міст між селами Пробійнівкою та Грамотним. До речі, в останньому селі й на той час усе ще не було подолано наслідки стихії 1999 року, а тепер знову було завдано нових руйнувань. Потерпіли й окремі селянські господарства. Зруйновано дахи на 12 будинках, пошкоджено також лінії радіо і телефонного зв'язку.

Цю стихію була визнано надзвичайною подією місцевого значення. Ліквідація її наслідків вимагала значних фінансових і матеріальних ресурсів за рахунок коштів резервного фонду районного бюджету. Тож керівництво району спільно з виконкомом сільських рад забезпечили

до початку осінньо-зимового періоду ремонт житлових приміщень громадян та відновлення об'єктів соціальної інфраструктури.

66. За досвідом – до Верховини

Верховинщина стала відомою тим, що вперше в Україні, ще до здобуття нею незалежності, розпочала земельну реформу. Після саморозпуску колгоспів більшість землі на території району було виділено під присадибні земельні ділянки й передано в оренду фермерам та індивідуальним господарям. Результат реформи не забарився – зросло поголів'я худоби, виробництво і продаж державі м'яса та молока. Однак більшість господарів зіткнулися з проблемами відсутності засобів малої механізації, необхідних для роботи в гірських умовах. У вирішенні цих питань особливу ініціативу проявив Михайло Нечай, котрий працював тоді заступником голови райдержадміністрації з питань сільського господарства. Було налагоджено торгівлю та переробку молока на місцевій молочарні, декілька підприємств заготовляли м'ясо. В район було завезено племінних бичків. Появилася перспектива розведення гуцульських коней.

Саме тому на базі Верховинського району було проведено міжобласний семінар з питань застосування засобів малої механізації в сільському господарстві Карпатського регіону. Заступник голови обласної адміністрації Богдан Костюк та голова райдержадміністрації Петро Пониполяк розповіли присутнім про хід аграрної реформи в області й районі, про заходи, які вживають органи влади на місцях щодо підтримки фермерів та індивідуальних господарів, забезпечення їх необхідними технічними засобами й ре-

сурсами. Перед присутніми також виступив заступник начальника обласного управління сільського господарства і продовольства Іван Андрієшин.

Учасники міжобласного семінару ознайомилися з технікою малої механізації, яку представила у селі Ільцях фірма «Віда» з Києва. Тут можна було придбати мотоблоки, сінокосилки, різні агрегати та пристосування до них, які використовують у гірській місцевості Австрії, Швейцарії та Італії. Цікаво було ознайомитися з роботою підприємства із заготівлі та переробки грибів і дикоростучих плодів на заводі мінеральних вод «Буркут». Учасники семінару також побували в літературно-меморіальному музеї ім. І. Франка в селі Криворівні. Цей семінар наочно показав: якщо серйозно підійти до земельної реформи, дати цілковиту свободу дій і певну підтримку сільськогосподарським виробникам, то можна досягти непоганих результатів.

За збігом обставин 22 червня 2001 року в день моєго 50-річчя, у Верховині відбулося чергове засідання координаційної ради голів районних рад Івано-Франківської області при голові обласної ради, на якому обговорювали шляхи вдосконалення законодавства з питань розвитку місцевого самоврядування в Україні відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування, проблеми вирубування карпатських лісів, створення заповідників та ряд інших важливих справ.

У липні 2004 року відбулась нарада-семінар голів районних та міських рад області, під час якої вивчали досвід співпраці органів місцевого самоврядування та виконавчої влади Верховинського району з вирішення завдань економічного і соціального розвитку території. Учасники наради ознайомилися з роботою Верховинської лісової компанії, спільного українсько-чеського підприємства

«Крона» та побували в новозбудованому приміщенні музею Михайла Грушевського в селі Криворівні. В таких семінарах та нарадах в різні роки брали участь голови обласної ради Зіновій Митник і Василь Брус та заступники голови Ярослав Арабчук та Романія Постолянюк.

67. Навчання сільських голів у Красноїллі

За моєю пропозицією Красноїлівській сільській раді відбулася районна нарада сільських голів на якій обговорили питання: «Про роль сільської ради у комплексному розвитку сільської територіальної громади села Красноїлля». Про роботу з соціально-економічного розвитку території доповіла сільський голова Красноїлля Галина Якіб'юк. Вона ознайомила учасників наради з роботою виконкому та сільських соціально-культурних установ. На території села діють школа I-III ступенів, дитячий садок, медична лікарська амбулаторія, Народний дім та ряд інших закладів. Про створення та творчий шлях Гуцульського театру Гната Хоткевича розповіла його режисер Марія Дідушко.

Начальник податкової міліції Іван Шкіндюк, депутат районної ради по Красноїльському виборчому округу, та інспектор податкової інспекції Дмитро Кермошук дали вичерпну інформацію з окремих питань податкового законодавства, а також про те, хто і які податки має сплачувати, беручи участь у заготівлі дикоростучих плодів, ягід та грибів на території району. Василь Кіцнак, депутат районної ради від Красноїлля, звернув увагу на виконання наказів виборців, даних депутатам районної ради III демократичного скликання, зокрема щодо ремонту доріг.

Обмінялися досвідом за «круглим столом» сільські голови Василь Мартищук з Красника, Юрій Пилатюк з Білоберізки, Марія Юрнюк з Пробійнівки, Ніна Демидюк з Яблуниці та інші. Учасники семінару побували у школі, де директор Ольга Дутчак розповіла про роль школи, сім'ї та громадськості у вихованні підростаючого покоління. Учасники семінару побували у музеї Гната Хоткевича та переглянули концертну програму, яку представили учасники художньої самодіяльності села Красноїлля.

68. Підготовка та проведення у Верховині 2001 р. ХІ-го Міжнародного гуцульського фестивалю

Районна, селищна та сільська влада організували роботу з упорядкування й ремонту об'єктів культури, фасадів державних установ та приватних будівель. Більшість робіт виконували громадським способом працівники управлінь та відділів районної адміністрації, закладів освіти, культури та інших установ. Посильну допомогу надавали Верховинський та Гринявський державні і Верховинський районний лісгоспи, Верховинська лісова компанія, ВАТ «Сільгоспхімія», якими на той час керували Валерій Александров, Василь Гриджук, Федір Уршеджук, Василь Чуднов та Юрій Маковійчук. Було проведено капітальний ремонт районного Будинку культури, який згорів під час пожежі у 2009 році, та збудовано криту сцену на співочому полі. Таку саму сцену також збудували в селі Криворівні у зв'язку з проведенням загальноукраїнської зустрічі творчої інтелігенції «Криворівня-2000». Цей захід провели за порадою відомого українського письменника та громадського діяча Івана Драча, за підтримки голови обласної держадміністрації Михайла Вишиванюка,

котрий виділив кошти на будівництво музею Михайла Грушевського в цьому селі.

У той період було оновлено фасад та перекрито дах старого приміщення Верховинської середньої школи. За сприяння начальника обласного підприємства «Укрпошта» Миколи Сташка провели реконструкцію будівлі районного відділу зв'язку. Більшість огорожі при в'їзді до Верховини, за пропозицією Петра Пониполяка, було облаштовано-задекоровано традиційним гуцульським плотом. Підготовку проводили саме такими, сказати б, підручними засобами, тому що обласна влада із затверджених сесією обласної ради коштів, передбачених на підготовку та проведення фестивалю в сумі 110 тисяч гривень, на жаль, виділила лише 25. А сталось це через те, що ми з Петром Пониполяком не відмовилися від прийняття естафети проведення Гуцульського фестивалю у Верховині у 2001 році.

Річ у тім, що напередодні тодішні керівники області укотре натякнули нам, що фестиваль має відбутися в Яремчі. Проте ми з тим не погодилися. Пам'ятали, як 1999 року Коломийська міська рада за підтримки тодішніх керівників обласної ради та адміністрації, що були вихідцями з Коломийщини і вирішили відбудувати Коломию під прикриттям підготовки до фестивалю, забрали у нас право на його проведення у 2000 році згідно з чергою, визначеною з'їздом товариства «Гуцульщина». Тому цього разу Петро Пониполяк проявив принципи і поставив вимогу про недопустимість знову так чинити стосовно верховинців. Його підтримали, я та голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк. Тим-то фестиваль відбувся 7 – 9 вересня 2001 року у Верховині.

Цей фестиваль виглядав скромніше порівняно з помпезністю двох попередніх дійств, на яких гостював Прези-

дент Леонід Кучма. Зате він був значно демократичнішим і розкутішим з правдивим відтінком щасливої родинної урочистості. Верховина не надто переймалася зведенням бетонних споруд та асфальтуванням різних пішохідних доріжок. Карпатські плаї не потребують замітника. Вони природно і невимушено приводили гостей з усього світу до Верховини – етногеографічного центру Гуцульщини, де черпали силу наші велетні, такі як Іван Франко та Михайло Грушевський. Почесними гостями фестивалю були голови Івано-Франківської обласної адміністрації та обласної ради Михайло Вишиванюк і Зіновій Митник.

У рамках XI-го Гуцульського фестивалю 7 вересня в районному Народному домі відбулася міжнародна науково-практична конференція на тему: «Проблеми відродження і розвитку матеріальної і духовної культури гуцулів». Учасників конференції привітали: Дмитро Стефлюк, голова Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини, голова Верховинської районної ради, Богдан Томенчук, заступник голови Івано-Франківської облдержадміністрації, голова оргкомітету XI-го Гуцульського фестивалю, Дмитро Ватаманюк, голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина», Катерина Сусак, ректор Косівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва, Михайло Ходан, начальник управління містобудування і архітектури Івано-Франківської облдержадміністрації, член-кореспондент Академії архітектури, Петро Лосюк, голова Гуцульської освітньої ради, член кореспондент АПН України, Кшиштоф Савіцькі, консул Республіки Польща у Львові. Від імені голови Гуцульського дослідного інституту в Чикаго (США) Миколи Домашевського вітання передав Нестор Библюк, завідувач кафедри Львівського державного лісотехнічного університету.

На пленарному засіданні конференції виступили з доповідями на теми: «Матеріальна і духовна культура гуцулів у загальноукраїнському контексті» – Петро Шкрібляк, директор філії «Гуцульщина» НДІ українознавства; «Основні аспекти розвитку освіти в умовах Гуцульщини» – Михайло Бауер, начальник управління освіти і науки Чернівецької облдержадміністрації; «Мистецтво Гуцульщини у контексті сучасних соціальних процесів» – Марія Гринюк, проректор з наукової роботи Косівського державного інституту прикладного і декоративного мистецтва, кандидат мистецтвознавства; «Гуцульщина в праісторії і санскриті України та її вплив на всеукраїнську культуру» — Василь Кобилюк, науковець зі Львова; «Проблеми збереження природних та історико-культурних ресурсів Гуцульщини», – Нестор Библюк, професор зі Львова.

7 вересня в Криворівні відбулося літературно-мистецьке свято «Криворівня-2001» та науково-практична конференція «Гуцульщина в суспільно-політичному, культурно-національному житті України». У гуцульській хаті Сорюків у присілку Жаб'євський потік селища Верховини було цього дня відкрито громадський музей кінофільму «Тіні забутих предків» та відтворено обстановку, в якій перебував визначний кінорежисер Сергій Параджанов, знімаючи цей фільм, що здобув міжнародне визнання і показав гуцулів усьому світові.

На Міжнародний гуцульський фестиваль завітало було й молоде подружжя Ярослава Кривнюка та Марічки Гардежук, котрі вступили тоді у шлюб, разом зі своїми численними гостями. Їх привітав та щедро обдарував заступник голови облдержадміністрації Микола Шкрібляк. Після завершення фестивалю керівники району від імені оргкомітету висловили щиру вдячність верховинцям, а

також нашим гостям за високу оцінку підготовки та проведення фестивалю.

За підсумками обласного конкурсу із впорядкування території та соціальної інфраструктури у 2001 році селище Верховина стало одним із переможців – посіло третє місце й отримало грошову премію у сумі 25 тис. гривень.

69. До проблем верховинців – з розумінням

На початку 2000 року районна рада звернулася до Міністерства транспорту України та облдержадміністрації з клопотанням про необхідність виділення коштів на відновлення у районі доріг, зруйнованих стихією.

На мою адресу надійшла відповідь на це звернення, в яких облдержадміністрація і корпорація «Укравтодор» поставилися з розумінням до проблем верховинців, підтвердивши, що повені, які мали місце на території області у 1998 і 2001 роках, завдали дорожньому господарству області збитків на загальну суму понад 26,5 млн. грн., в тому числі Верховинському району – на 4 млн. 54 тис.

На відбудову пошкоджених стихією об'єктів дорожнього господарства району з передбаченої у Державному бюджеті України субвенції та за рахунок інших джерел фінансування, було виділено у 2000 році 1,5 млн. грн. та 1,8 млн. грн. у 2001-му, що дозволило частково відновити пошкоджені об'єкти та дорожній рух. В цей період було надано статус державної дорозі «Кремінці – Верховина – Чернівці». До речі, 2006 р. такий статус надали й дорозі «Верхній Ясенів – Кути». На жаль, відтоді вона набуває чимраз гіршого стану.

27 грудня 2001 року відбулося відкриття Новорічної ялинки на майдані Незалежності. Верховинців і гостей

району привітали голова райдержадміністрації Петро Пониполяк, а та селищний голова Іван Сумарук. Аматори районного Будинку культури розпочали передноворічне дійство щедрівками та побажаннями від Діда Мороза і Снігуроньки.

Під час Різдвяних свят до Верховини надійшов черговий гуманітарний вантаж із Франції від громадської організації «Діти Чорнобиля» для районної лікарні, відділу соцзахисту та Верховинської школи-інтернату. Одночасно представник гуманітарної місії Роман Юнік передав райлікарні 5 000 євро на придбання автомобіля швидкої допомоги.

72. Фонд розвитку Гуцульщини

В останній день січня у Верховині відбулися спільні збори активу товариства «Гуцульщина», Гуцульської освітнянської ради, спілки підприємців та промисловців «Гуцульщина», Ради розвитку туризму Карпатського регіону та Асоціації органів місцевого самоврядування Гуцульщини з метою створення «Фонду розвитку Гуцульщини». На цьому засіданні обговорили перспективи економічного і соціально-культурного розвитку гуцульського регіону.

Учасники зборів взяли участь у відкритті пересувної фотовиставки заслуженого журналіста України Романа Фабрики, присвяченої традиціям, звичаям, обрядам та побуту гуцулів. З привітанням до присутніх звернувся Петро Пониполяк, голова Верховинської райдержадміністрації, член ради товариства «Гуцульщина», який висловився за підтримку створення такого фонду, що започаткує новий етап розвитку Гуцульського регіону. Ми і раніше працювали в таких напрямках як розвиток і підтримка народних

традицій, проводили Гуцульські фестивалі, набуваючи з кожним роком чимраз більшого досвіду. Тепер наспіла пора трансформувати його у площину економічної співпраці з використанням природосировинних і рекреаційних ресурсів нашого регіону.

Ухвалені на форумі рішення стали новим етапом сприяння розвитку Гуцульського регіону. На їх виконання розроблено проект Закону України «Про створення рекреаційно-туристичної відпочинкової території Яремче – Верховина – Косів», підготовлено пропозиції до певних інвестиційних програм, започатковано випуск регіональної газети «Голос Гуцульщини». На жаль, у зв'язку з трагічною загибеллю Миколи Шкрібляка робота фонду не мала логічного продовження.

В лютому за підтримки депутата районної ради Михайла Нечая в селі Криворівні, на присілку Осік, встановлено телеретранслятор, що дало можливість жителям сіл Криворівні та Верхнього Ясенова переглядати три програми Українського телебачення.

73. Верховину відвідали прем'єр-міністр та экс-президент

Під час передвиборчої компанії у березні 2002 року в районі перебував прем'єр-міністр України Анатолій Кінах. Він виступив перед жителями селища на співочому полі, ознайомився зі збитками від стихійного буревію, внаслідок якого було повалено велику кількість лісових деревостанів. З районною владою було обговорено проблеми соціально-економічного розвитку, зокрема про виділення коштів на завершення будівництва Верховинської школи та продовження будівництва райлікарні.

Цього ж року у Верховині побував перший президент України Леонід Кравчук, який зустрівся з верховинцями та пропонував підтримати на виборах до Верховної Ради України кандидата в депутати від Соціал-демократичної партії (об'єднаної) Миколу Шкрібляка. На зустрічі Леонід Кравчук вручив посвідчення майстра спорту України стрибунів з трампліна, жителів села Криворівні, Володимирові Бощуку.

74. Вибори до районної ради 31 березня 2002 р.

На виборах до районної ради перемогла провладна команда. Обрано 66 депутатів, з яких лише 17 – від опозиції. Новообраний депутатський корпус – це вияв високого довіря до тих людей, які впродовж чотирьох років представляють інтереси своїх виборців у районній раді. Про це свідчить і те, що 39- із них обирали депутатами попереднього скликання. Словом, до Верховинської районної ради були обрані такі депутати:

Верховинська селищна рада: Кікінчук Ярослав Миколайович, Кошелюк Василь Дмитрович, Руденко Антоніна Станіславівна. Білоберізька сільська рада: Губчук Іван Антонович, Маковічук Юрій Васильович, Пилип'юк Дмитро Михайлович.

Бистрецька сільська рада: Кошелюк Іван Дмитрович, Палійчук Михайло Михайлович, Сліпенчук Іван Іванович. Буковецька сільська рада: Костюк Ігор Васильович, Коцим'юк Галина Михайлівна, Лесюк Дмитро Миколайович. Верхньоаясенівська сільська рада: Максим'юк Іван Юрійович, Максим'юк Василь Васильович, Стефлюк Дмитро Петрович. Головівська сільська рада: Басистюк Василь Іванович, Зеленський Олексій Олексійович, Ткачук Федір Йосипович. Голошинська сільська рада: Дроняк

Микола Миколайович, Кавінський Володимир Іванович, Пітеляк Василь Васильович. Гринявська сільська рада: Дроняк Микола Миколайович, Рубаняк Ганна Танасіївна, Федорчак Василь Власович.

Довгопільська сільська рада: Дом'юк Василь Юрійович, Зеленко Василь Дмитрович, Привика Святослав Васильович. Замагорівська сільська рада: Кермощук Ірена Зіновіївна, Тимчук Василь Васильович, Чичун Галина Іванівна. Зеленська сільська рада: Гондурак Василь Іванович, Харук Олексій Юрійович, Яцків Ганна Василівна. Ільцівська сільська рада: Гречук Іван Іванович, Розенчук Василь Іванович, Ткачик Іван Степанович. Краснолівська сільська рада: Дідушко Іван Васильович, Кіцнак Василь Юрійович, Синітович Володимир Дмитрович. Криворівнянська сільська рада: Зеленчук Василь Іванович, Кіращук Дмитро Дмитрович, Нечай Михайло Михайлович. Кривопільська сільська рада: Доманський Іван Михайлович, Літинський Микола Миколайович, Недоляк Михайло Васильович. Красницька сільська рада: Гондурак Василина Дмитрівна, Соколовський Іван Михайлович, Туплюк Василь Іванович. Перехресненська сільська рада: Ватаманюк Всеволод Дмитрович, Шкіряк Юрій Михайлович, Якуб'як Василь Тимофійович. Пробійнівська сільська рада: Дзвінчук Ганна Миколаївна, Маротчак Василь Миколайович, Павлюк Михайло Михайлович. Стебнівська сільська рада: Привика Василь Васильович, Скидан Василь Іванович, Федюк Василь Танасійович. Хороцевська сільська рада: Зеленська Марія Іванівна, Левицький Ярослав Михайлович, Стефлюк Олена Юріївна.

Устеріківська сільська рада: Цісарук Юрій Миколайович, Синітович Іван Васильович, Шварговський Дмитро Юрійович. Яблуницька сільська рада: Пониполяк Юрій Михайлович, Сіренчук Василь Федорович, Сіренчук Юрій Федорович.

75. Найважливіше – виконати напрацьовані програми

На першій сесії мене вдруге обрали головою районної ради. За цю посаду зі мною змагався Дмитро Кіращук, який тоді працював заступником редактора газети «Верховинські вісті». За мене проголосувало 48 депутатів, а за Дмитра Кіращука – 17. Потиснувши один одному руки, обидва Дмитри звернулись до депутатів районної ради зі словами про необхідність плідно працювати над вирішенням проблем району.

З цього приводу я відповів на запитання кореспондента газети «Верховинські вісті», виклавши основні бачення своєї діяльності на посаді голови райради:

– Вас удруге обрано на посаду голови районної Ради. Сьогодні, напевне, ви вже іншими очима дивитесь на проблеми району, ніж чотири роки тому?

– Будучи обраним вдруге на цю посаду, я дещо по-іншому бачу ті проблемні питання, які належить вирішувати районній раді IV-го демократичного скликання.

Найперше, потрібно спрямувати роботу на виконання вже напрацьованих програмних рішень, що були прийняті радою минулого скликання. Це, зокрема, програма використання мінерально-сировинних, лісових ресурсів та рекреаційного потенціалу району, екологічна програма на 2000 – 2005 роки, програма соціально-економічного розвитку «Верховинщина-2010», програма поводження з відходами на території району до 2005 року.

Для вирішення цих питань необхідно мати кошти. На жаль, цьогорічний бюджет їх не передбачив. Тому перед керівництвом району стоїть головне завдання – якими шляхами залучити інвестиції підприємливих людей до участі у вирішенні наших соціально-економічних і культурних проблем.

В цьому за останні роки вдалося досягнути певних позитивних змін. Вже два роки на виробничій базі колишнього Верховинського лісокомбінату діє підприємство «Верховинська лісова компанія», вирішено питання про часткове відновлення виробництва на базі заводу мінеральних вод «Буркут». Найближчим часом корпорація «Галичина-ліс» планує залучити у Верховині інвестиції для запуску виробництва зрошуваних плит. Вартість такого проекту за попередніми підрахунками становитиме близько мільйона доларів США. Цей перелік може продовжити ряд малих підприємств, які перспективно працюють у виробничій сфері. Це зокрема приватні підприємства «Карпати», «Надія», ТЗОВ «ЛАСМА-Верховина», ПВКП «Квадро» та інші.

Бачу серйозну проблему у захисті бюджету району, який формується на нових умовах Бюджетного кодексу України, який не враховує повною мірою наші особливості. Тому в цьому напрямі мусимо працювати наполегливо, щоб домогтись певних позитивних змін стосовно нашого гірського району. Для цього необхідно шукати більш тісну співпрацю з обласними радою та державною адміністрацією. Вже більше року ми намагаємось привернути увагу обласного керівництва до тих проблем району, які в нинішніх складних умовах самотужки вирішити неможливо. І тут ми сподіваємось на наших депутатів обласної ради, які повинні відстоювати накази виборців з найбільш важливих проблем соціально-економічного розвитку. А саме: будівництва райлікарні, шкіл в селищі Верховині та с. Яблуниці, будівництва дороги в селах Голошині, Грамотному та ряд інших важливих завдань.

- Хто б що не казав, але реальна влада сьогодні в руках виконавчої гілки влади. Яке місце відводите ви органам місцевого самоврядування на рівні району щодо вирішення соціально-економічних проблем?

– Що стосується питання, в чиїх руках реальна влада, то однозначно на це відповісти неможливо, тому що Закон «Про місцеве самоврядування в Україні» чітко визначає, які питання належать до виконавчої влади. На цій підставі районною державною адміністрацією здійснюються повноваження виконавчої влади, і вона несе перед радою відповідальність за виконання бюджету та соціально-економічного розвитку. Інформації адміністрації про проведену роботу з цих та інших питань щокварталу розглядає на сесія ради. Отже, рада згідно з законодавством здійснює свою владу з контролю за ухваленими рішеннями, які виконує адміністрація. В цьому і забезпечується контроль місцевого самоврядування за роботою органів виконавчої влади.

– Співпраця між різними гілками влади – важлива річ, але й рада повинна конкретніше питати за виконання найважливіших програм, до речі, які готуються виконавчою владою.

– Практика показує, що там де є співпраця між гілками влади, краще працювати на позитивний результат. Особливо в період, коли маємо слабку фінансову базу, ми зобов'язані спільно вести пошук різних напрямів діяльності, щоб сприяти вирішенню назрілих проблем в райцентрі та віддалених населених пунктах. З цією метою районна рада уклала угоди на співпрацю з селищною та сільськими радами з питань управління спільною власністю територіальних громад, вирішення проблем соціально-економічного розвитку, надання практичної допомоги в організаційній діяльності. Це дасть можливість комплексно працювати над вирішенням спільних проблем територіальної громади району. Що стосується рішень, які приймає рада, то за їх виконанням необхідно посилити контроль, періодично заслуховувати звіти відповідних

управлінь та відділів. Оцінка повинна бути адекватна досягнутому результату.

В цьому скликанні запроваджуємо таку форму роботи, як депутатські слухання. Вже в IV кварталі цього року на них розглядатимуть питання про стан збереження лісосировинних ресурсів. За підсумками слухань ухвалюватимуться відповідні рішення, спрямовані на поліпшення роботи, здійснення певних кадрових змін. З цього приводу спільно з райдержадміністрацією інформуватимемо з тих чи інших питань відповідні обласні та міністерські служби.

– Найбільша проблема – специфічні умови проживання і праці в гірських умовах. На жаль, їх не враховано в різних законодавчих документах України. Чи не тому час від часу виникають значні фінансові проблеми у районі?

– Що стосується наших специфічних умов, то вони дійсно є. Тому вважаю, що ми повинні домагатись на державному рівні таких пріоритетів: враховувати високі рівні умов життя при визначенні дотації районного бюджету, надання певних пільг для розвитку підприємництва, сприяння розвитку сільського туризму, вирішення проблем в наданні соціальних допомог сім'ям з дітьми.

У час зустрічі з радника Президента США Р.Рейгана Збігнева Бзежинського та його родинію. Перший ряд сидять, зліва-направо: Дмитро Дзвінчук, заступник голови Яремчанської міської ради, Барбара та Збігнев Бзежинські, стоять – крайній справа Дмитро Стефлюк – перший заступник голови Верховинської райдержадміністрації – 1993 р.

Група депутатів Верховної Ради України під час перебування у Верховині з приводу розгляду у Верховній Раді «Закону про статус гірських населених пунктів в Україні». В першому ряду зліва-направо: 2-й Дмитро Ватаманюк – голова Верховинської райради. 4-й Орест Климпуш – депутат, 5-й Петро Понилоляк – представник президента у Верховинського району, 6-й Роман Шпек – депутат ВР 7-й Ігор Лупаков-депутат. Лютий – 1994 р.

Відкриття IV Міжнародного Гуцульського фестивалю та новозбудованого стадіону у Верховині. Перший ряд, зліва-направо: Роман Слободян – заступник голови облвиконкому, Дмитро Ватаманюк – голова товариства «Гуцульщина», Василь Досюк- перший заступник голови облвиконкому, Роман Іваницький – голова обласного товариства «Колос», Петро Понилоляк- голова Верховинської райради, Анатолій Калашніков – командир армійського корпусу, Ігор Зварич – директор фірми «Тифекарлюкс»-1994 р.

В день освячення новозбудованої церкви, Успіння пресвятої Богородиці. Зліва-направо: Ярослав Шинкарук, Василь Привика, Петро Понеполяк, Дмитро Стефлюк. Верховина- 28 серпня 1994 р.

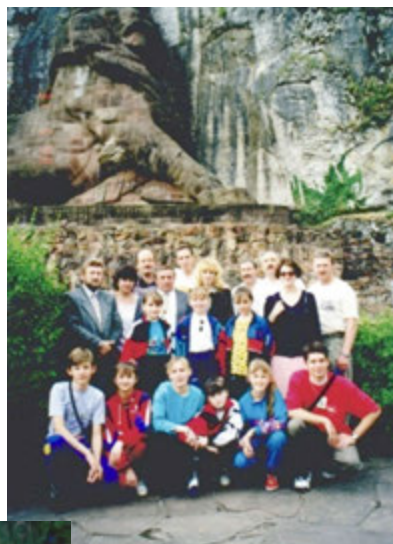
*Відкриття нового корпусу школи в с. Зелене.
Зліва – направо: Іван Мицканюк, Галина Яцків, Дмитро Стефлюк, Іван Сорюк,
Любов Зітинюк, Михайло Павлюк – 1994 р.*

*Відкриття пам'ятника –
каплиці війнам УПА.
Зліва-направо: Дмитро Стефлюк,
Теодозія Плитка, Петро Пониоляк.
1995 р.*

Перебування у Верховині Патріарха Філарета УПЦ (КП). Вітає Дмитро Стефлюк. Червень – 1998 р.

Делегація верховинців у м. Бельфор (Франція) 1998 р.

Відкриття новозбудованого моста через річку «Черемош» на присілку Слупійка. Зліва -направо: Василь Привика, Дмитро Стефлюк, Оксана Коломийчук, Петро Понепольяк-1999р .

В день відкриття школи I-II ступенів в селі Пробійна. Зліва-направо: Петро Гнилиця – завідуючий райвно, Марія Юрнюк – сільський голова, Ярослав Прокопишин – директор Верхньоясенівської школи, Дмитро Стефлюк, Володимир Дмитрук-директор музичної школи, Дмитро Ватаманюк- депутат обласної ради, Василь Маротчак- підприємець, Марія Замореняк – директор школи, Петро Бельмега – голова райкому профспілки освіти, Олена Дутчак – вчитель-1999р.

Урочисте відкриття школи-ліцею в селищі Верховина. Зліва – направо: Василь Привика – перший заступник голови РДА, Ганна Палійчук – директор ліцею, Дмитро Стефлюк - 1999р

Під час семінару сільських голів в селі Білоберізка. Перший ряд, зліва-направо: Мирослав Іваницький – заступник голови райради, Петро Пониполяк – голова РДА, Дмитро Стефлюк, Василь Пітиляк – заступник голови РДА, Володимир Пилип'юк – підприємець, Іван Сінітович – керівник виконавчого апарату райради – 2000 р.

*Відкриття нового спортзалу у
Верхньоясенівській школі. Зліва-направо:
Михайло Боднарук, Дмитро Стефлюк,
Дмитро Лесюк, Ярослав Прокопишин-2000р.*

*Привітання з нагоди присвоєння звання «Заслужений лікар України» Івану
Басистюку. Зліва – направо: Петро Понилоляк, Іван Басистюк, Дмитро
Стефлюк, Дмитро Ватаманюк – 2000р.*

*У підніжжі гори Попіван з нагоди
10-ї річниці Незалежності України.
Прапороносці, зліва – направо: Зіновій
Шкутяк – Івано-Франківський міський
голова, Дмитро Стефлюк – голова
Верховинської райради-2001 р*

*Відкриття конференції
«Криворівня - 2000», зліва-направо:
Петро Пониоляк, Віталій
Кононенко, Іван Драч, Роман Іваничук*

Зустріч делегації гміни Голча з Польщі. Зліва – направо: 2-й - Петро Понилоляк, 3-й - Тадеуш Кміта – зажснд гміни, 4-й - Дмитро Стефлюк, 5-й – Василь Привика, 6-а - Марія Гаврилюк-2000 р.

Відкриття пам'ятника Івану Франку у Верховині Зліва-направо: Антон Ясельський, Петро Понилоляк, Микола Шкрібляк, Василь Привика, Михайло Ославський, Дмитро Стефлюк, Михайло Нечай, Іван Сумарук, Дмитро Ватаманюк. Верховина -2001 р.

Нагородження переможців футбольного матчу на приз с.Верхній Ясенів. Зліва направо: Олег Максим'юк, Михайло Боднарук, Дмитро Стефлюк-2001 р. Косівської РДА, Роман Андріяшко –голова обасного радіокомітету, Михайло Вишиванюк – голова обласної адміністрації, Дмитро Стефлюк-2001р.

Відкриття XI Міжнародного Гуцульського фестивалю у Верховині. Зліва – направо: Іван Сумарук, Петро Понилоляк, Зіновій Митник, Микола Шкрібляк, Дмитро Ватаманюк, Дмитро Стефлюк – 2001 р.

Зустріч з нагоди останнього дзвоника в школі с.Верхній Ясенів.Зліва-направо: Ярослав Прокопишин- директор школи, Михайло Боднарук – сільський голова, Дмитро Стефлюк, отець Михайло Гергелюк, Володимир Новаківський – заступник директора школи -2001р.

*Розмова про проблеми
Гуцульщини
З ліва на право: Кріштоф
Савіцькі –
консул Польщі у Львові та
Микола Словак
– поважний гуцул з
с.Бережниці. 2001р*

*Обмін думками під час
святкування
10 річниці Незалежності
України. З ліва на право:
М.Нечай ,Д.Стефлюк
П.Понепояк, В.Зеленко
2001 р.*

*Святкування Дня Незалежності України у Верховині. Зліва – направо:
7-й Дмитро Стефлюк, 8 -й - Микола Небесійчук – голова братства УПА,
9 - й - Василь Привика- 2001 р.*

*Зустріч з ветеранами в День Перемоги. В першому ряду зліва – направо:
Богдан Іваницький, Дмитро Стефлюк, Василь Привика, Василь Зеленко,
Іван Сумарук- 2001 р.*

Зустріч з депутатами та сільськими активом с.Голови.В передньому ряду, зліва – направо: 5- П. Пониполяк, 6-й Д. Маротчак, 7-й Дмитро Стефлюк - 2001 р.

Прем'єр- міністр України Анатолій Кінах у Верховині. Зліва – направо: Дмитро Стефлюк, Анатолій Кінах, Михайло Вишиванюк -2002 р.

Перший президент України Леонід Кравчук під час перебування у Верховині вручає звання майстра спорту Володимирі Бошуку- 2002 р.

Василь Дурдинець міністр України із надзвичайних ситуацій та Петро Понепояк обговорюють шляхи ліквідації наслідків стихійного лиха в с. Красноїлля- 2002р.

Зустріч сільських голів Верховинського та Путильського районів під час обговорення спільних проблем розвитку гірських районів. Селище Селятин, Путильський район. У першому ряду зліва – направо: Іван Безиль – голова Путильської райради, Іван Сумарук, Іван Могорук, Василь Пітиляк, Марія Яків'юк, Ірина Кречуняк, Володимир Маренич – голова Путильської РДА, Дмитро Стефлюк, Іван Скидан, Дмитро Мартишук- 2002 р.

Голови обласної та районних рад під час обміну досвідом роботи у Верховині- 2003 р.

*Кам'янець – Подільський район
с. Довжок. Покладення квітів від
сільських голів Верховинського
району. З вінком Едуард Кульчицький
та Дмитро Стефлюк - голови
Кам'янець-Подільської і Верховинської
райрад. Липень 2003р.*

*Учасники засідання асоціації органі
місцевого самоврядування регіону
Гуцульщини. Зліва – направо: Дмитро
Ватаманюк, Михайло Городенко,
Василь Марчук, Юрій Никифоряк, Іван
Сінітович, Петро Понепояк, Іван Скидан,
Дмитро Стефлюк, Іван Грималюк,
Петро Шкрібляк, Василь Жибак, Василь
Угринчук, Богдан Юрашук- 2003 р.*

*Верховина, трамплін. Спостерігають
за стрибками літаючих лижників
Петро Понепояк та Дмитро
Стефлюк-2003 р.*

*Вивчення розвитку сільського
туризму в Польщі.
Зліва – направо: Микола
Приходько – начальник облуправління
охорони природи, Василь Привика*

*Обговорення проблем гірських
районів. Іван Скидан голова
Путильської райради, Петро
Пониполяк, Дмитро
Стефлюк, Дмитро Ватаманюк.*

*Стихийне лихо (льодохід)
Верховина 2003р. в с. Верхній Ясенів -
2003 р.*

*Вшанування пам'яті поетеси
Ольги Кобилянської з нагоди
140- річчя від Дня народження.
м.Гума-Гомурлуй
(Румунія). Зліва – направо:
Святослав Привика, Дмитро
Стефлюк, Іван Мицканюк -2003*

*Святкування Дня місцевого
самоврядування в районному будинку
культури. В першому ряду зліва – направо:
Петро Пониполяк, Дмитро Стефлюк,
Василь Якуб'як -2003 р.*

*Обговорення підсумків Гуцульського
сільськогосподарської ярмарку у
Верховині. Зліва – направо: Ярослав
Гретчук-журналіст телеканалу
«Рада», Михайло Нечай, Василь
Привика, Дмитро Стефлюк- 2003 р*

*Вручення музейних експонатів
в день відкриття регіонального
музею Гуцульщини у Верховині.
Зліва – направо:
Петро Понеполяк, Дмитро
Стефлюк. Грудень -2004 р.*

Зустріч представників місцевого самоврядування Канівського району у Верховині. Перший ряд. Зліва – направо: Святослав Привика, Лариса Кулинич, керівник секретаріату Канівської райради, Володимир Пилипенко - перший заступник Канівської РДА, Володимир Плисюк – голова Канівської райради, Дмитро Стефлюк, 5-й - Михайло Бала, заступник голови Канівської райради, Іван Синітович -2003р.

Зустріч учасників науково-практичної конференції: З-й - справа Петро Каноненко - директор інституту Українознавства, 4-й - Дмитро Стефлюк - голова Верховинської райради, голова

Відкриття нового будинку культури в с. Верхній Ясенів. Зліва – направо: Мирослав Іваницький – заступник голови ОДА, Петро Понилопаяк, Дмитро Стефлюк, Марія Гаврилук -2004 рік

Святкування Дня Незалежності України. Зліва – направо: Василь Привика, Василь Гондурак, Михайло Нечай, Іван Стефурак, Дмитро Стефлюк, Іван Синітович, Дмитро Ватаманюк- 2004 р.

Мітинг присвячений відкриттю нового корпусу Верховинської ЗОШ І-ІІІ ступенів. В першому ряду, зліва - направо: Володимир Пахолик – керівник будівельної фірми, Дмитро Стефлюк, Петро Понепояк, Любов Марфіна - представник Президента України, Любов Никифоряк- директор школи, Олег Пилип'юк - заступник голови ОДА. Вересень -2004р.

Працівники Верховинської райдержадміністрації. В першому ряду, зліва – направо: Параска Минайлюк, Наталія Філіпчук, Віталіна Шарабуряк, Ірина Кречуняк, Василь Пітиляк, Петро Понепояк, Василь Привика, Валентина Дідківська, Мирослава Корнелюк, Марія Коржук -2005 р.

З ліва на право сидять голови райрад Тлумацької Ігор Денькович, Надвірнянської Василь Хайбайлюк, Рожнятівської Володимир Семко. Стоять- Долинської Василь Тетчук, Галицької Богдан Попович, Верховинської Дмитро Стефлюк, Богородчанської Дмитро Курилюк, Тисменецької Микола Нагорний, Рожнятівської РДА, Володимир Сенькович, Коломийської Василь Жибак. Під час інаугурації Президента України. М.Київ -2005

– Сьогодні без коштів не можливо виконати жодну програму, прийняту районною радою. Як, на вашу думку, можна збільшити надходження до місцевого бюджету?

– В роботі зі збільшення надходжень до райбюджету, на мою думку, слід поряд із сприянням розвитку підприємництва посилити відповідальність наших контрольних служб за сплатою податкових платежів. Аналізи свідчать, що значна частина підприємств – збиткові. Вони працюють без прибутків і не видають зарплату. Але це насправді не завжди відповідає дійсності. Ми багато говоримо про непосильні податки, а мало робимо, щоб їх сплачувати. Це значною мірою стосується підприємців, які займаються переробкою та продажем лісу.

– Позаду передвиборні баталії, настав час для праці. Щоб ви хотіли змінити в районі?

– Дійсно, минули передвиборні змагання і настав час для праці. А тому нам необхідно усвідомити, що незалежно від того, хто кого підтримував, і кожен депутат, і рада загалом мають служити виборцям. Районна рада з 1988-го по 2006-й роки, тобто за період, коли я її очолював, після проведення перших організаційних сесій, працювала конструктивно. Поділ на фракційність та опозиційність був лише формальним. У практичній роботі спільно з районною державною адміністрацією ми ухвалювали консолідовані рішення, спрямовані на пошук шляхів ефективного розвитку, розбудови туристичної інфраструктури, залучення українських та міжнародних інвестицій в економіку району.

Враховуючи те, що на території району компактно проживають представники субетнічної групи українців-гуцулів, і тут збереглося найбільше їх національно-культурних цінностей, керівники районної ради та райдер-

жадміністрації завжди відстоювали чітку позицію щодо збереження Верховинського району як територіальної одиниці. Від імені районної ради я не раз брав участь у роботі різних науково-практичних конференцій та семінарів – зокрема в регіональній нараді Міністерства фінансів України у Львові та в роботі Всеукраїнських зборів представників місцевого самоврядування в Києві, де обговорювали питання адміністративно- територіальної реформи.

76. Накази виборців

На другій сесії районної ради 24 липня 2002 року було ухвалено рішення про затвердження 63 наказів виборців, даних депутатам районної ради IV демократичного скликання.

Більшість із них стосувалися ремонту доріг, спорудження берегоукріплень, мостів, будівництва і ремонту шкіл та фельдшерсько-акушерських пунктів. Серед них – і накази відкрити магазин «Книги» та провести впорядкування території біля джерела мінеральної води «Верховинська» у райцентрі, збудувати медпункт на присілку Шкірівський Грунь, відкрити лікарську амбулаторію в с. Головах, провести капітальний ремонт доріг «Яблуниця – Пробійнівка», «Гринява – Голошина» та до сіл Бережниця, Перехресного, Грамотного, виділити кошти на відкриття стаціонару у дільничій лікарні в с. Зеленому, відкрити півсотні додаткових телефонних номерів для жителів Хорцевого та Барвінкова.

Ряд наказів стосувалися ремонту електромереж та встановлення ретрансляторів національного телебачення. До переліку наказів виборців за пропозиціями біль-

шості депутатів було включено всі проблемні питання, що їх порушували наші краяни під час виборчої компанії і які належали до компетенції районної ради. Такий підхід дозволив районній раді взяти під контроль вирішення першочергових завдань райцентру та інших населених пунктів району.

Сесія затвердила план заходів щодо їх реалізації, якими доручила керівникам управлінь і відділів райдержадміністрації, районних установ і організацій, селищному і сільським головам забезпечити виконання наказів виборців у встановлені терміни і про хід їх виконання інформувати районну раду щороку до 20 січня протягом терміну повноважень ради.

За період каденції районної ради IV-го демократичного скликання відбулись істотні зрушення в будівництві незавершених об'єктів соціально-культурного призначення, поліпшенні стану доріг, вирішенні проблем зайнятості населення, в упорядкуванні селища та сіл району. В минуле відійшли проблеми несвоєчасної виплати заробітної плати та соціальних допомог. Однак загалом ряд проблем ще залишались невирішеними.

77. Вибори депутатів Верховної Ради України у 2002 році

По Надвірнянському виборчому округу, куди входив Верховинський район, вибори були непростими. Особливо загострилася боротьба між кандидатами в депутати Романом Зваричем, якого підтримували такі політичні партії, як «Наша Україна», Рух, «Батьківщина», Українська народна партія, Республіканська партія й Конгрес

українських націоналістів, та Миколою Шкрібляком, якого підтримували влада, Соціал-демократична партія (об'єднана) та партія «Демократичний Союз». З огляду на те, що Микола Шкрібляк народився в селі Явірнику Верховинського району і як корінний гуцул багато зробив для підтримки соціально-економічного розвитку регіону, його також активно підтримувало товариство «Гуцульщина».

В минулому – успішний підприємець, а на той час – заступник голови Івано-Франківської обласної держадміністрації Микола Шкрібляк у своїй передвиборчій програмі передбачав ухвалення законів України щодо розбудови туристичної інфраструктури на Гуцульщині, створення пільгових умов для діяльності підприємств, які функціонують на території гірських сіл, та декларував ряд інших важливих проектів. Однак, на жаль, ця виборча компанія для Миколи Шкрібляка стала останньою. Наймані вбивці розстріляли його у під'їзді будинку, в якому він мешкав в Івано-Франківську, за день до виборів, 29 березня 2002 року. За підсумками виборів, що мали продовження в судах, переміг Роман Зварич, який протягом свого депутатства у Верховній Раді займався, як він і попереджав під час передвиборчих зустрічей, суто законотворчою діяльністю, й практично втратив зв'язок з виборцями, котрі його активно підтримували.

78. Реформування районних служб та організацій

Реформи, що відбувалися в системі державних органів та районних служб після 2000 року, не обійшли й наш високогірний малонаселений район. Першим до цього списку було внесено районний вузол поштового зв'язку, в

якого вилучили службу електрозв'язку і передали до Надвірнянського профільного підприємства. Пізніше було ліквідовано і районний вузол поштового зв'язку.

Наступним стало рішення про ліквідацію районного відділення Служби безпеки України, райвійськкомату та райсанепідемстанції. Але проти цього виступили районна рада та райдержадміністрація. Адже при тому велика кількість їхніх працівників зоставалася без роботи, а жителі району були не задоволені проблемами, що виникали при одержанні необхідних послуг.

Тим-то районна рада та райдержадміністрація прийняли ряд рішень з цих питань. Були звернення до прем'єр-міністра та керівників інших органів центральної влади. До району приїжджали різні комісії міністерств та відомств, ми провадили з ними складні переговори, які, на жаль увінчались тільки частковим успіхом. Вдалось домовитися зокрема про те, що на місцях залишилися представництва цих служб, які зобов'язані вирішувати питання, пов'язані з наданням відповідних послуг та контролюючих функцій, передбачених законодавством.

Згадую про це тому, що часто в політичних протистояннях опоненти використовують критику на адресу районної влади за те, що вона нібито не боролася за збереження в районі відповідних установ. Як, до речі, критиковали нас і за розвал таких підприємств, як Верховинський лісокомбінат та завод мінеральної води «Буркут». На жаль, нам довелося працювати в період, коли держава здійснювала не тільки приватизацію, а й інші не завжди продумані реформи. А Верховинський район був і є маленькою частиною України, тому його не обійшли ці та інші проблеми.

79. Наш чорний біль

Трагедія, що сталася 26 квітня 1986 року, спричинила мертву апокаліптичну зону на українській землі, в центрі Європи. Не вірилося, що ядерний попіл накрив майже половину України, ковток води став небезпечним, а хліб – отруйним. Часто під час зустрічей з колишніми зовні спокійними ліквідаторами їхні спогади про події тієї злочасної ночі переривалися глибоким зітханням чи й болісною паузою.

Ця велика трагедія народів, що зачепила долі мільйонів людей, не оминула і наш край. Багато верховинців відчували міць цього ворога на собі і потребували відповідної допомоги. Протягом травня – червня 1986 року у тридцятикілометровій зоні з високим рівнем радіоактивного випромінювання працювало 12 верховинців: лікарі, пожежники та водії. А загалом протягом 1986 – 1990 рр. з нашого району на ліквідаційні роботи було направлено 82 особи. Працюючи в зоні високої радіації, вони поплатилися своїм здоров'ям.

Останніми роками в районі зростає захворюваність щитовидної залози, на рак молочної залози, частішають випадки невиношуваності вагітності, збільшується кількість анемій та вроджених вад. Імовірно, що це є наслідком згубного впливу радіації на людський організм. Найбільший рівень захворюваності спостерігається в сім'ях ліквідаторів. Зросло серед них і число інвалідів. Вони часто хворіють і через важкий матеріальний стан потребують матеріальної допомоги. Українська держава переживала в цей період не найкращі свої часи, а тому недостатньо приділяла увагу ліквідаторам, які віддали задля неї найдорожче – здоров'я. На рівні районної влади ми часто аналізували виконання соціальних гарантій з підтримки лік-

відаторів чорнобильського лиха? Хто і як їм допомагає?

Верховинська районна рада з ініціативи голови адміністрації Петра Пониполяка ухвалила в 2002 році рішення про тимчасову виплату з районного бюджету грошової компенсації ліквідаторам аварії на Чорнобильській АЕС, що частково поліпшило в тих складних умовах їхній соціальний захист.

80. Транскордонне співробітництво та міжнародна співпраця

Верховинська райдержадміністрація спільно з Західноукраїнським агентством сприяння іноземним інвестиціям підготували декілька проектів до Програми прикордонного співробітництва ТАСІС, яка діяла в рамках Європейського Союзу. За основу для них було взято оцінку мінерально-сировинного і рекреаційно-туристичного потенціалу Верховинського району та перспективу будівництва автодороги «Верховина – кордон з Румунією». А також те, що минулими роками геологічні експедиції на гірському хребті «Прелучний» виявили родовище родоніту мармурового вапняка з перспективними запасами 1,5 – 2 мільйони кубометрів та дослідили дев'ять джерел мінералізованої води у підніжжі Чивчино-Гринявських гір.

Режим використання цих ресурсів залежав від природоохоронних цінностей природних комплексів, характеру ландшафтів, стану об'єктів тваринного і рослинного світу. Він був і є значущим для розвитку туризму та оздоровлення людей. Мінерально-сировинні та лісові ресурси, а також рекреаційно-туристичний потенціал на той час у районі використовували малоефективно. Тому потріб-

но було шукати шляхи залучення до цього міжнародних інвестицій. А попередньо зроблена оцінка мінерально-сировинного потенціалу дала можливість визначити економічну вигоду їх розробки та поліпшення соціально-економічного розвитку району.

Отож у 1998 р. з ініціативи державного управління екології та природних ресурсів в Івано-Франківській області, за підтримки повіту Марамуреш (Румунія), Верховинських районних ради й держадміністрації, Міністерства екології і природних ресурсів України було запропоновано проект «Вдосконалення транскордонної системи збереження природи у Верховині». У березні 2000 року експерти ТАСІС проаналізували цей проект, перевірили умови і можливість його реалізації. На рівні відповідних служб Європейського Співтовариства 2001-го було проведено тендер, який визначив контрактера (виконавця) проекту – ним став фінський консорціум Jaakko Poyry Development Oy. Керівником проекту було призначено Гартмута Мюллера, доктора біології з Німеччини.

Головним завданням проекту була розробка стратегії та плану дій для забезпечення розвитку промислового, лісового, аграрного виробництва й туризму з одночасним невиснажливим використанням природних ресурсів, збереженням природи, біологічного і ландшафтного різноманіття на території Верховинського району і тієї частини Яремчанської міськради, яку займає Карпатський національний природний парк. Реалізація цього проекту розпочалась 31 січня 2002 року і тривала до 30 січня 2004-го. У лютому 2002 р. у Верховині відбулася презентація проекту і протягом року науковці працювали над реалізацією першого етапу його програми.

У 2001 – 2003 рр. Верховинська районна рада теж взяла участь у реалізації цього проекту як бенефіціар

(одержувач). В рамках його виконання, європейські та українські науковці розробили наукове обґрунтування доцільності створення на території Чивчино-Гринявських гір національного природного парку. В цей період у Верховині відбулося декілька наукових конференцій, під час яких науковці та екологи обґрунтували відповідні рекомендації щодо необхідності розширення заповідних територій в українських Карпатах та налагодження тісної співпраці з сусідніми країнами. Особливе значення відводилося Румунії. Адже на її території в межах наших Чивчино-Гринявських гір створено заповідний парк «Гори Марамороські».

Під час виконання цього проекту, я, Петро Пониполяк-голова райдержадміністрації, Валерій Александров-директор Верховинського державного лісгоспу, Михайло Нечай- заступник голови райдержадміністрації, Василь Максим'юк депутат районної ради, Іван Синітович-заступник голови районної ради, Василь Привика- перший заступник голови райдержадміністрації, відвідали Фінляндію, Румунію Словаччину та Польщу.

Основним завданням цих поїздок було вивчення досвіду організації природоохоронної діяльності, створення заповідних територій та досвіду розвитку туристичного бізнесу. Вдалося дізнатися багато цікавого, адже в цих країнах накопичено чималий досвід, який був на часі для запровадження і в нас. При цьому ми наочно пере-свідчитися, що й за незначних матеріальних затрат і відповідного юридичного забезпечення можна раціонально використовувати природно-географічний потенціал та місцеві мінерально-сировинні ресурси для соціально-економічного розвитку краю, поліпшення життя людей з активним залученням їх до роботи.

У Словаччині та Польщі, приміром, напрями природо-

охоронної діяльності дуже вміло і чітко продумано. Нас приємно вразило те, що там усю територію, вкриту лісом, взято під ретельну охорону держави через систему створених національних парків. Наприклад, національний парк «Полонина» в Словаччині здійснює контроль за господарською діяльністю в лісах, де ведуть роботи лісозаготівельні компанії. Як для наших умов це виглядало дуже актуально, адже у нас практично вся лісозаготівельна діяльність – під контролем лише самих охоронців лісу. З цього ми зробили висновки про необхідність ухвалити рішення районної ради про створення на території району національного парку і цим зробити крок на шляху до поліпшення природоохоронної справи та наведення належного порядку в лісокористуванні.

Природоохоронна діяльність у Словаччині та Польщі тісно пов'язана з розвитком туристичної галузі. Власне, одним із основних завдань поряд зі збереженням природи є активне її використання для рекреаційно-туристичної діяльності. Національні природні парки відіграють головну роль у наданні комплексної системи відповідних послуг для туристів, що полягає у створенні відповідної інфраструктури, а це – туристичні маршрути, інформаційні системи, будівництво кемпінгів, облаштування природничих музеїв, кінний та водний туризм. Кваліфіковані інструктори з туризму за незначну оплату надають послуги. Частина з цих коштів відтак використовують на природоохоронну діяльність, а частину – на утримання працівників.

Справила приємне враження на нашу делегацію і впорядкованість туристичних маршрутів та прилеглих територій. Отож через декілька років досвід сусідів поступово почали запроваджувати і в нас. У цей період Верховинщину відвідали делегації природоохоронних установ Руму-

нії, а також міжнародні експерти з Італії, Фінляндії, Німеччини.

Навесні 2002 року виникли певні проблеми у виконанні програми TACIS. Європейська комісія прийняла рішення про зупинення її фінансування. Від імені районної ради я звернувся до представництва України в Брюсселі, яке тоді очолював Роман Шпек, і завдяки його впливові вдалося частково відновити подальше фінансування проекту. Однак тоді Міністерство екології та природних ресурсів України намагалось виключити з програми співпрацю з Верховинською районною радою. Заручившись підтримкою Йосипа Побережника, директора Карпатського національного природного парку, я взяв участь у засіданні колегії Міністерства екології та природних ресурсів України, під час якого вдалося переконати його представників у доцільності завершення проекту згідно з раніше затвердженим планом.

З лютого 2003 року у Верховині відбулась підсумкова нарада по виконанню першого етапу програми, в якій взяли участь керівник проекту Гартмут Мюллер, заступник голови обласної держадміністрації Богдан Костюк, заступник держсекретаря Міністерства екології та природних ресурсів України Анатолій Гриценко, начальник обласного держуправління екології та природних ресурсів Микола Приходько, директор Карпатського національного природного парку Йосип Побережник, заступник керівника виконавчого апарату облради Василь Лосюк, начальник обласного управління лісового господарства депутат обласної ради Олексій Голубчак, начальник відділу розвитку туризму Яремчанського міськвиконкому Ігор Яківчук, голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк.

Гартмут Мюллер доповів про результати наукових досліджень першого етапу проекту та поставив завдання, згідно з якими в його наступному періоді було проведено інвентаризацію природних ресурсів, біологічного та ландшафтного різноманіття на відповідній території. За підсумками наукових досліджень було підготовлене наукове обґрунтування, яке стало підставою для ухвалення у 2004 році Верховинською районною радою рішення про створення на території Чивчино-Гринявських гір Національного природного парку.

Правда, протягом кількох років роботу з його створення блокували керівники лісогосподарських підприємств та обласна державна адміністрація. Однак наша наполегливість за підтримки обласного управління охорони навколишнього середовища, яке тоді очолювали Микола Приходько та Василь Головчак, увінчалась успіхом. 22 січня 2010 року Президент України Віктор Ющенко підписав Указ «Про створення Національного природного парку «Верховинський» в Чивчино-Гринявських горах як природоохоронної, науково-дослідної установи.

Результати проведеної з того приводу роботи було узагальнено на підсумковій науково-практичній конференції. У своєму резюме форум рекомендував районній владі продовжувати співпрацю з українськими та міжнародними організаціями щодо ефективного використання мінерально-сировинного потенціалу Верховинщини. В організації виконання проекту на території району брали активну участь Петро Пониполяк, голова райдержадміністрації, його заступник Василь Гондурак та Микола Шкрібляк, заступник голови обласної державної адміністрації.

81. Вода принесла шкоду і горе в гори

Уночі з 17 на 18 липня 2002 року внаслідок проливних дощів різко підвищився рівень рік та потоків у горах. На окремих ділянках у Дідушковій річці в селі Красноїллі вода піднялася на чотири – п'ять метрів, що призвело до значних руйнувань будівель та присадибних ділянок на прилеглих територіях.

Найбільше постраждало населення сіл Замагори, Красноїлля та Головів. Завдано значних збитків організаціям, установам, підприємствам та населенню. Повінь зруйнувала шість залізобетонних мостів, одинадцять пішохідних переходів через річку. Пошкоджено 25 кілометрів автодороги, зруйновано берегові укріплення, знищено 35 гектарів присадибних ділянок та велику кількість господарських будівель. В окремих місцях було підтоплено житлові будинки – рівень води в них сягав вище метра.

Повінь знесла також три гаражі з легковими автомобілями та один вантажний автомобіль. Зі складу лісопильного цеху в с. Красноїллі вода змила понад 150 метрів кубічних ділового лісу та пиломатеріалів. Пошкоджено лінії електропередач та зв'язку. Розбурхана стихія забрала й людське життя – під час грози загинув житель Красноїлля Василь Терлецький. Було зруйноване дорожнє сполучення з селами Замагорою та Чорною Річкою. Загальна сума збитків становила 3 млн. 130 тис. грн.

Голова РДА Петро Пониполяк і його перший заступник Василь Привика оперативно організували допомогу потерпілим. Уже на другий день після проливних дощів, в селах де стихія завдала найбільше шкоди, побували голова облдержадміністрації Михайло Вишиванюк, а також представники обласних управлінь з надзвичайних ситуацій та дорожнього господарства.

В зв'язку з цими подіями в район прибув міністр з надзвичайних ситуацій України Василь Дурдинець, який на місці ознайомився з наслідками стихії. Приємні враження залишились від спілкування з ним, який, до речі, родом із Закарпаття. Ця поважна людина протягом тривалого часу працювала в різних правоохоронних органах. У період президентства Леоніда Кучми, особливо під час протестних акцій 1999 року, відомих як «Україна без Кучми», організаторами якої були Юлія Тимошенко, Олександр Мороз та Юрій Луценко, Василь Дурдинець з екранів телебачення заспокоював людей, розповідаючи своїм гіпнотизуючим голосом про те, як необхідні Україні спокій та взаєморозуміння між політиками.

Певною мірою йому вдалося тоді заспокоїти частину населення. Ми часто жартували у вузькому колі, що Василь Дурдинець своїми монологами присипляє опозиційних політиків на місцях. В час перебування на Верховинщині Василь Дурдинець відвідав лазню в селі Рівні у Івана Рокіщука. Вона йому дуже сподобалася. Наш гість пив лише вибране сухе вино, якого, на жаль, у торговельних закладах Верховини не було. Довелося терміново привести пляшку такого вина з Ворохти. Це організував Олексій Бошук, котрий відповідав за обід для гостей.

Розуміючи, що район власними силами не в змозі провести роботу з ліквідації наслідків стихійного лиха та відбудови знищеного майна, ми переконали Василя Дурдинця направити в район військовослужбовців цивільної оборони Міністерства надзвичайних ситуацій. За його розпорядженням у район прибули два підрозділи з Дрогобицької та Хмельницької бригад на ліквідацію наслідків стихійного лиха. З їхньою допомогою до початку зими вдалося відновити сполучення з населеними пунктами та забезпечити функціонування соціальних установ на території, яка потерпіла від стихії.

82. Вирішували проблеми села Голошини

На сесії районної ради депутатська фракція «Нашої України» і депутати від с. Голошини запропонували провести виїзне засідання президії районної ради в цьому віддаленому селі, щоб розглянути наболілі проблеми і допомогти у їх вирішенні. Отож 26 вересня 2002 року в Голошині й провели таке спільне засідання президії районної ради і колегії райдержадміністрації, на якому розглянули проблеми соціально-економічного розвитку цього села. Члени президії та колегії наочно ознайомилися з тими незручностями, з якими повсякденно зустрічаються дорослі голошинці та їхні діти.

Засідання тривало демократично, коректно, у присутності жителів села. Кожний з присутніх міг подати запитання, що його цікавить, і одержати відповідь. Вів спільне засідання Петро Пониполяк, який зазначив, що його мета – глибше вникнути у проблеми Голошини і допомогти їх вирішити, адже через різні причини вони нагромаджувалися роками. Олексій Федорчак, сільський голова, якому вже вчетверте довірили голошинці цю посаду, у своєму виступі розповів про соціально-економічний розвиток села, де живе близько 500 жителів, та його проблеми. Основна з них – через погану дорогу вже тривалий час у село не їздить автобус. Як доповнення до цього прозвучала репліка із залу: «Щоб вирішити якусь свою проблему у Верховині, треба затратити три дні».

Власні доходи сільської ради дуже малі, зазначив далі сільський голова. З районного бюджету на утримання бюджетних установ передбачена дотація 26 400 гривень. Цих коштів стає лише на заробітну плату для працівників сільських установ. Хоч є розуміння наших бід з боку керівництва адміністрації і районної ради, зазначив Олексій

Миколайович, однак на капітальне будівництво коштів немає і в районному бюджеті. Своїми силами доробляємо клуб, терміново треба обладнати приміщення під фельдшерський пункт. Але без фінансової підтримки це важко вирішити.

Запитань із залу було багато: «Коли поїде шкільний автобус?», «Коли буде відновлено маршрутний автобусний рейс?», «Чи встигнуть до зими відремонтувати дорогу?», «Чи буде відновлено в одній з частин села роботу районного радіомовлення?», «Чи буде відремонтовано електролінію?». На всі запитання Петро Михайлович відповідав аргументовано, доводив конкретними цифрами і фактами, що стихійні природні явища завдали багато шкоди району, що й сьогодні деякі села відрізані від райцентру. Але дорожня служба вже ремонтує дорогу, й одразу, як її буде добре виправлено, відновиться автобусний рух. Для цього буде закуплено автобус. До того ж, за його словами, вже виділено кошти і відремонтовано автобус Гринявської школи, який перевозитиме школярів з Голошини. Необхідно також прорахувати затрати на паливно-мастильні матеріали для нього, й тоді адміністрація виділить кошти.

На засіданні було дано відповідне доручення директорам Гринявського та районного лісгоспів, щоб вони допомогли із деревиною на опори для ремонту електроліній. Також вирішено питання про виплату голошинцям по 50 гривень компенсації за знецінення вкладів колишнього Ощадбанку СРСР згідно з графіком до 1 листопада того року. Виділено також в повному обсязі кошти на облаштування двох кімнат для сільського медпункту. Виступаючи перед присутніми, я звернув увагу на те, що це засідання має позитивний результат. Обидві гілки влади спільно підклали плечі і допомогли голошинцям вирішити значну

частину їхніх проблем. На жаль, такі самі ситуації і в інших віддалених селах. Їх необхідно вирішувати спільними зусиллями виконавчої влади та депутатів усіх рівнів.

Перший заступник голови Путильської райдержадміністрації Чернівецької області Іван Безель, який був присутній на засіданні, запевнив, що голошинцям буде надано допомогу в ремонті автодороги, якою спільно з ними користуються й жителі Путильщини. Сюди буде направлено кілька вантажних автомобілів-самоскидів для перевезення необхідних матеріалів. Відчувалося, що голошинці теж не сидітимуть склавши руки. Накреслені заходи, затверджені на спільному засіданні, вселили надію, що проблеми Голошини будуть вирішуватись і жителям села стане жити краще. Ініціативний, підприємливий сільський голова і його односельці надалі і справді взяли активну участь у вирішенні соціально-економічних проблем села.

83. Регіональна співпраця

На запрошення Путильської районної державної адміністрації Чернівецької області 10 жовтня 2002 року, заступник голови райдержадміністрації Василь Пітеляк, працівники відділів і управлінь, селищний та сільські голови взяли участь у міжрайонному семінарі, що відбувся на Буковині на базі Селятинської селищної ради.

На семінарі розглянули питання роботи органів державної виконавчої влади і місцевого самоврядування з реалізації завдань соціально- економічного розвитку, роботи сільських підприємств, організацій та установ. Основний акцент зробили на питаннях організації контролю за виконанням Законів України, указів Президента, роз-

поряджень органів місцевої влади та забезпечення виконання делегованих повноважень. У рамках семінару провели показове засідання виконкому селищної ради, на якому розглянули питання роботи закладів освіти з військово-патріотичного виховання школярів та підготовки молоді до служби у Збройних Силах України.

Учасники семінару також ознайомилися з роботою Путильських державного і районного лісгоспів, прикордонної комендатури та дитячого садка. З особливим зацікавленням учасники семінару відвідали сільську школу, приміщення якої здали в експлуатацію тільки напередодні. Саме тут і відбулася теоретична частина семінару. Його учасники обмінялися досвідом практичної роботи та висловили свої пропозиції щодо поліпшення діяльності органів місцевої влади.

84. Самоврядування у віддалених селах

У селі Пробійнівці 28 листопада 2002 року в присутності великої кількості представників сільської громади, відбулося виїзне засідання колегії райдержадміністрації і президії районної ради. Сільський голова Марія Юрнюк поінформувала, що на території сіл Пробійнівки, Грамотного і Стовпнів проживає 823 особи, з яких 214 – працездатного віку, 374 – пенсіонери і 235 дітей. Є також 15 багатодітних сімей. У Пробійнівській школі навчається 68 учнів, у Грамотнянській – 53. Є дві сільські бібліотеки, Народний дім, клуб, три фельдшерсько-акушерські пункти, відділення зв'язку, шість торговельних закладів, приватна пекарня, яка забезпечує потреби селян у хлібі. До Пробійнівки щодня двічі курсує рейсовий автобус із Верховини, а окремими днями приїжджає й автобус з Косова.

Є також місцева автоматична телефонна станція.

Тобто у цих найвіддаленіших селах району (понад 50 км від райцентру) є нібито все найбільш необхідне для задоволення потреб селян. Та водночас не бракує в їхньому житті й невирішених проблем. Найболючіша з них – поганий стан доріг. Липнева стихія пошкодила міст у сусідній Гриняві і три місяці поспіль не було транспортного сполучення, поки не спорудили тимчасовий переїзд. Дорогу до Пробійнівки перетинає ще шість дерев'яних мостів, які часто псуються під важкими лісовозами. У Грамотному влітку частково відремонтували дорогу, але стихія пошкодила дерев'яний міст у центрі села, біля школи. А в урочищі Гук вода знову наробила шкоди, що ще раз підтвердило необхідність будівництва нового відтинку дороги.

На це будівництво давно вже було виготовлено проектну документацію кошторисною вартістю 800 тисяч гривень. Але облавтодору не виділили кошти з фонду надзвичайних ситуацій, щоб ліквідувати у Грамотному наслідки стихії ще 1999 року, коли п'ятикілометровий відтинок дороги до високогірного села Стівпнів було цілковито зруйновано.

Голова адміністрації Петро Пониполяк запевнив пробійнівців, що у військових уже придбано залізні конструкції і наступного року в Пробійнівці дерев'яні мости буде замінено на металеві. Отож є надія, що цим назавжди буде розв'язано найболючішу проблему цього села – з мостами. Було вирішено також передати дорогу до села Стівпнів на баланс дорожньої служби, а міст біля Грамотнянської неповної середньої школи доручили відремонтувати Гринявському держлісгоспу. Вирішили звернутися до «Прикарпатобленерго» з приводу невідкладності капітального ремонту електроліній у цих селах.

Присутній на зустрічі начальник Верховинського цеху електрозв'язку Василь Костей запевнив, що найближчим часом буде усунуто проблеми, пов'язані з роботою електрозв'язку. Значно складніше буде покращити телебачення і радіомовлення, оскільки коштів і технічних можливостей на той час для цього немає. Пробійнівська сільська рада того року забезпечила майже 12 тисяч гривень надходжень до місцевого бюджету, але цього було замало, щоб підтримувати соціальну сферу. Наприклад, потребувало зовнішнього ремонту приміщення Пробійнівського народного дому, а в Грамотному клуб і бібліотека – в аварійному стані. Без допомоги району їх відремонтувати сільраді просто не під силу.

Депутати сільської ради зверталися до лісокористувачів щоб надали певну допомогу, зокрема деревиною, для підтримки соціальної сфери, але ті не пішли назустріч. А безпосереднього впливу на них сільрада не має. Складалася дивна ситуація: на території сільради досить багато лісових угідь, лісокористувачі своїми діями завдають їй чималої шкоди – зокрема нищать дороги та мости, а на відшкодування завданих збитків сільрада в них ніяк не допроситься. Цю прогалину в місцевому самоврядуванні важко вирішувати, бо згідно з чинним законодавством підприємства платять податки не за місцем своєї виробничої діяльності, а за місцем реєстрації. Розподіл лісосічного фонду здійснюють в області, де інтереси конкретної сільської громади теж не враховують.

Петро Пониполяк підтвердив, що районна влада поставила завдання про закріплення за конкретними лісокористувачами відповідних територій. Згідно з цим, скажімо, пробійнівські лісозаготівельні площі – «підшефні» «Верховинської лісової компанії», яка мала надавати допомогу у соціальному розвитку села. Було

дано запевнення, що район допоможе викупити господарські приміщення колишнього Пробійнівського лісопункту і переобладнати їх під шкільний спортзал, а також спорудити тут лазню, якою буде користувалося сільське населення.

Керівник РДА також звернув увагу й на те, що в кожному селі мають знайтися такі люди, які б робили бізнес на сільськогосподарських заготівлях, торговельному та побутовому обслуговуванні населення. Наприклад, райсільгоспуправління і сільрада прагнули відкрити у Грамотному молокопереробний пункт, готові були надати і певну матеріальну допомогу, але охочих зайнятися цією справою не знайшлося. А з Верховини чи іншого населеного пункту ніхто не піде до Грамотного чи Пробійнівки заготовляти і переробляти молочну продукцію.

Гостро стояло питання і про низькі ціни за продану худобу. З цього приводу рекомендували селянам не продавати тварин різним заготівельникам з-за меж області, бо цим вони лише сприяли зниженню цін на них. А потрібно було укладати завчасно договори на поставки м'ясопродукції з місцевими заготівельними підприємствами, які гарантують товаровиробникам виплату державних надбавок за продану худобу. Крім того, ці підприємства вносять відповідні платежі і до районного бюджету, а сторонні заготівельники увесь прибуток привласнюють.

Присутні того дня у Пробійнівці керівники ряду районних організацій, а також підприємницьких структур теж запевнили у своїй підтримці віддалених сіл. Від імені колегії і президії райради, я зробив висновок, що сільрада та її голова Марія Юрнюк володіють обстановкою у підпорядкованих селах і по можливості вирішують питання соціальної сфери, надають допомогу малозабезпеченим, які найдужче того потребують, і знедоленим.

Добре враження справили і приміщення та внутрішня обстановка сільської ради, Народного дому, Пробійнівської ЗОШ I-II ст. Це підтверджує що рівень місцевого самоврядування значною мірою залежить від людей, які тут працюють. Більшість порушених на цьому засіданні питань протягом наступних років спільними зусиллями було вирішено.

85. «Різдво у Карпатах» на початку 2003 р.

14 січня, на празник Св. Василя, роги і трембіти сповістили про приїзд до Верховини учасників Міжнародного телефестивалю «Різдво у Карпатах». Цим прекрасним дійством гуцули дивували світ ще на початку минулого століття. Неповторністю Різдвяної коляди та її самобутністю і в наш час верховинці зачаровували учасників телефестивалю. Було зроблено спробу показати величність коляди, різнобарвність гуцульського одягу, мелодійність трембіт і рогів.

Того дня біля церкви Успіння пресвятої Богородиці зібралося було понад 300 колядників з найкращих колядницьких партій селища Верховини, сіл Криворівні, Віпчого, Верхнього Ясенова, Замагори, Буковця, Ільців та Бистреця. Над краєм линули веселі голоси трембіт і рогів, передзвін колядницьких дзвіночків, вигравали колядницькі мелодії скрипалі. Для тих, хто не знав традицій гуцульської коляди, те все виглядало, як добре зрежисоване театральне дійство. Але якраз в цьому самобутність гуцульської коляди, яка має давню традицію і передається з покоління в покоління.

Кожна партія колядників, виконуючи плеси, простувала від церкви Успіння пресвятої Богородиці до співочого

поля. До мікрофона підійшов один з найстаріших за віком колядницький «береза» Василь Ванджурак з Віпчого. Над горами, напевно, вперше у виконанні кількасот колядників звучало багатоголосе «Дай Боже!». Таке дійство не можна передати словами. Його треба побачити і відчути душею та серцем. Це була надзвичайна і велична коляда! Слава Богу, що було і є у нас стільки колядників, які свято бережуть і примножують традиції предків. Колядників та багатьох присутніх жителів району вітали з Новим 2003 роком та Різдом Христовим я та голова райдержадміністрації Петро Пониполяк.

Цього дня на спортивній базі «Черемош» відбувся учнівський конкурс колядницьких гуртів і вертепів серед шкіл району, а також показові стрибки з трампліна. Попри те, чи організуються такі телефестивали на рівні області, чи ні, у Верховинському районі щороку проводять такі масштабні колядницькі свята.

На жаль, тоді не обійшлося без організаційних огріхів і недоречностей. Свято розпочалося майже на дві години пізніше. А його початку чекали на вітряній морозній погоді понад 300 колядників і ще більше глядачів. Тому сипалися нарікання на районну владу, хоч керівникам району й без того було незручно. Бо ж не з їхньої вини склалася непередбачувана ситуація – теле-, радіожурналісти, котрі прибули на «Різдво в Карпатах», і ті, що їх супроводжували, запізнилися.

Організуючи такі дійства і залучаючи до участі в них сотні людей, варто спланувувати їх так, щоб не було незадоволених. Зрозуміло, що телефестиваль проводили, щоб показати й чудову природу Карпат, і неповторність та самобутність традицій горян, аби весь світ дізнався, що є такий прекрасний край і прагнув побувати серед його жителів у майбутньому. Ті, що в обласних кабінетах пла-

нували поїздку журналістів, мали б не тільки дорожити своїм часом, а й з повагою ставитися до горян. Хоч Верховина, за їхніми мірками, – провінція, їм варто було зрозуміти й те, що таке колядницьке дійство можна побачити тільки на Верховинщині.

86. Кошти на мости і дороги

За наполяганням райдержадміністрації і районної ради постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року районі було виділено 579 тисяч гривень. Зокрема на відшкодування збитків, завданих жителям села Буковця внаслідок зсуву ґрунту, що пошкодив їхні будівлі, – 200 тис.; на відбудову мостового переходу і автодороги «Зелене – Дземброня» – 90; на відбудову мостів і доріг: «Буковець – Кривопілля», «Верхній Ясенів – Голови», «Устеріки – Пробійнівка», «Криворівня – Бережниця», «Гринява – Голошина та «Верховина – Віпче» – 59; на відбудову моста і автодороги «Ільці – Буркут» – 50; на відбудову мостів у селі Пробійнівці – 100, на відбудову моста в селі Гриняві – 70, на відбудову мостів, лісових доріг і підпірних стінок у Гринявському держлісгоспі – 10 тисяч гривень.

Це становило лише 10 відсотків від того, що потрібно, аби ліквідувати збитки, завдані району стихією попередніми роками. Однак завдяки належному контролю, дорожники ефективно використали державну субвенцію і стан доріг в районі в той період дещо покращився.

87. Проблеми стебнівчан вирішували всією громадою

Керівники райдержадміністрації та районної ради щорічно звітували в селах про підсумки соціально-економічного та культурного розвитку району. Така чергова зустріч відбулась і в с. Стебневі, на якій побували перший заступник голови райдержадміністрації Василь Привика та начальник центру зайнятості Василь Федюк, які тоді були депутатами районної ради від цього села.

Після звіту Василя Привики було висловлено ряд істотних, наболілих проблем, що хвилювали селян. А це – й необхідність ремонту Народного дому, дитячого садка, сільської лазні та будівництва церкви. Збір пожертвувань на будівництво церкви розпочали ще півтора року тому, і була конкретна людина, готова займатися організацією будівельних робіт. Отож представники районної влади та сільські депутати запевнили своїх виборців що нададуть посильну фінансову допомогу на покриття церкви.

Батьків, діти яких проживають на віддалених присілках, хвилювало питання відкриття пришкільного інтернату, адже дітям щодня доводиться дорогою на навчання долати пішки сім і більше кілометрів. Сільський голова Михайло Кочерган запевнив, що пришкільний інтернат після незначного ремонту запрацює.

Сільського депутата, ветерана сільського господарства Миколу Савчука та його односельців хвилювало питання, куди можуть звернутися за оформленням відповідного права на пільги матері, які народили п'ятеро і більше дітей, та ті, кому передбачена доплата за особливі заслуги. Йшлося й про те, що ще рік тому в селі вийшла з ладу трансформаторна підстанція. І хоча з цього приводу зверталися до відповідних служб, направляли відношення до РЕМ, наразі селянам доводилося обходитися одним

трансформатором, на який припадає велике навантаження.

За підсумками зустрічі більшість порушених під час розмови питань були взято на контроль і з часом вирішено.

88. Обмін досвідом роботи

Відповідно до угоди між районною, селищною і сільськими радами та виконавчим апаратом РДА 3 червня 2003 року проведено нараду-семінар з селищним і сільськими головами та їх секретарями на базі Криворівнянської, Верхньоаясенівської та Буковецької сільських рад. Учасники відвідали музеї Івана Франка та Михайла Грушевського, побували у Криворівнянській ЗОШ I-III ступенів, ознайомилися з роботою Криворівнянської сільської ради. Директор Верхньоаясенівській школи Ярослав Прокопишин розповів про роботу колективу, показав будівництво спортивного залу та майстерні, яку споруджували громадським способом. У залі засідань Верхньоаясенівської сільської ради я провів нараду на якій, Василь Привика, перший заступник голови районної державної адміністрації, загострив увагу присутніх на питаннях, над якими повинні працювати виконавчі комітети селищної та сільських рад. Галина Чичун, начальник фінансового управління, та Марія Синітович, начальник відділу фізичних осіб державної податкової інспекції у районі виступили з питання «Про завдання селищної, сільських рад щодо розширення бази оподаткування та збільшення власних надходжень до селищного і сільських бюджетів». «Про стан виконавської дисципліни з виконання розпоряджень і доручень райдержадміністрації» інформував Юрій Потяк, головний спеціаліст оргвідділу.

Іван Зеленчук, сільський голова с. Криворівні, поділився досвідом роботи Криворівнянської сільської ради з розвитку краєзнавчої і музейної справи, національного та духовного відродження. Про практику роботи Верхньо-ясенівської сільської ради у вирішенні завдань соціально-економічного і культурного розвитку території розповів сільський голова Михайло Боднарук, а секретар цієї ради Галина Рубаняк ознайомила учасників наради-семінару з веденням діловодства. Присутні мали можливість переглянути стан роботи з документами ради і виконкомом.

Після переїзду до с. Буковця його сільський голова Іван Могорук та директор місцевої загальноосвітньої школи Калина Лесюк ознайомили учасників семінару з роботою Буковецької сільської ради та навчального закладу. Перед учасниками семінару з вітальною концертною програмою виступив колектив художньої самодіяльності Буковецького сільського клубу.

89. Майстри пера і слова відвідали Верховинщину

Група журналістів з Івано-Франківська та районів області взяла участь у презентації Верховинщини у засобах масової інформації. Зокрема приїхали до нас завідувач відділу газети «Галичина» Роман Гладиш, кореспонденти обласного радіо – Ганна Гелеван, обласного телебачення «Галичина» – Анастасія Боднарчук, СТБ – Лілія Боднарчук, газети «Анонс-Контракт» – Галина Плугатор, фотокореспонденти Юрій Рильчук та Микола Мацюк, головний редактор газети «Рідна земля» Василь Артим, редактори більшості районних і міських газет. До цього журналісти вже відвідували Снятинщину, Тисмениччину, Долинщину, Болехів і Яремче.

Презентація розпочалась із прес-конференції у приміщенні РДА, під час якої голова райдержадміністрації Петро Понилоп'як і я, розповіли про стан економіки та соціально-культурний розвиток району. Мова йшла і про негаразди, адже порівняно з іншими районами Верховинщині значно менше виділялося держінвестицій, а через це виникла низка проблем. Скажімо, довгобудами стали райлікарня, Верховинська середня і ще п'ять сільських шкіл, край незадовільний стан доріг, особливо шляхи транспортного сполучення з віддаленими селами. Цю проблему можна б вирішити, якби область хоч один рік присвятила Верховинщині і вклала в неї певні матеріальні й фінансові ресурси.

Журналістів цікавила лісова галузь. Їм розповіли зокрема, що малі переробні підприємства частково вирішують проблему працевлаштування горян. Як позитив називалося й те, що вдалося не втратити виробничу базу колишнього лісокомбінату. Після прес-конференції журналісти побували на спільному українсько-чеському підприємстві «Крона», де працювало понад 130 робітників. Вони займалися не лише лісозаготівлею та розпилюванням деревини, а й на імпортному обладнанні налагодили сушіння деревини, виробництво чорнових столярних заготовок, дошки на підлогу, вагонки, обрізних матеріалів та заготовки для європіддонів.

Гості ознайомилися з тим, як на базі колишньої котельні підприємства «Звіробій» змонтували імпортне обладнання і вже розпочали виробництво паливних брикетів із відходів деревообробки. Журналісти побували й на приватному підприємстві «Аліса». Його власник Олексій Харук ознайомив присутніх з технологією виробництва пива з чистої джерельної води і найкращих сортів солоду та хмелю, які експортують з Німеччини.

Представники ЗМІ позитивно відреагували на те, що попри віддаленість району, складні гірські умови, тут зростають обсяги прямих іноземних інвестицій. Зокрема на 1 липня 2003 року вони становили 1636,3 тисячі доларів США. У розрахунку на одного жителя району обсяг прямих інвестицій сягав 54 дол. США. За цим показником ми були на одному з перших місць серед районів області.

Певного розвитку набував туризм. Поряд з лікувально-оздоровчим комплексом «Верховина» динамічно розвивався сільський, так званий «зелений туризм». У районі діяло на той період більше 70 агроосель, де одночасно проживало до 500 відпочивальників. Журналісти побували зокрема в оселях Дмитра і Юрія Шкрібляків, де ознайомилися з умовами приватного туризму. У селі Криворівні на виставці виробів народного мистецтва вони побачили роботи народних майстринь: ліжникарки Ганни Готич та писанкарки Марії Зеленчук, а на валилі в Петра Кіщука ознайомилися з прадавнім способом миття ліжників, а також відвідали хату-гражду, музей Івана Франка і будівництво музею-садиби Михайла Грушевського.

Звичайно, що того дня представники мас-медіа області побували і в гостях своїх колег у редакції районної газети «Верховинські вісті», де ознайомились з умовами праці, процесом набору газети та виготовленням фотоформ на комп'ютерному видавничому комплексі. Для них було підготовлено інформаційно-довідкові матеріали та буклети, які допомогли краще пізнати наш край.

90. Швейцарський будзагін у Верховині

Протягом трьох тижнів улітку 2003 року в одному з приміщень терапевтичного відділення райлікарні сту-

денти зі Швейцарії капітально ремонтували лікувальний корпус. Цю їхню роботу організував житель швейцарського міста Цюріха Раймонд Гугетхайм. Він – доктор економічних наук, багато часу працював за фахом, але останніми роками змінив професію і став організовувати туристичні поїздки шляхами єврейської культури. За вісім років Раймонд побував у багатьох країнах, але найчастіше організовував поїздки до України, Румунії, Польщі та прибалтійських держав, де є коріння його предків.

Два роки тому він завітав до Верховини, яка приваблює швейцарських і німецьких туристів своїми ще уцілілими ялицево-смерековими приполонинськими пралісами, високогірними альпійськими луками та, звичайно, самотньою гуцульською культурою. Пан Раймонд Гугетхайм з групою туристів значну частину часу провів у Верховині. Його приваблювало те, що тут у минулому проживали його предки. Отож йому цікаво було відвідати окремі місця та старі могили й ознайомитися з Україною. Тоді він побував з екскурсією на горі Писаний Камінь. Важливим було й те, що під час своїх частих відвідин України пан Раймонд щоразу привозив гуманітарну допомогу для райлікарні та шкіл району.

91. Пам'ятник Української державності у Верховині

14 жовтня 2003-го 61-ої річниці створення Української Повстанської Армії відбувся урочистий мітинг з нагоди відкриття пам'ятника Пресвятої Богородиці як символу Української державності. Відкриваючи урочистості, я наголосив, що у цей світлий день, коли Пречиста Богородиця простягає над українським хрещеним людом свій благословенний Покров, ми в особливий спосіб піддаємо-

ся її любові, опіці та охороні. Саме цього дня 61 рік тому виникла Українська повстанська армія. Народившись на Волині 1942 року, вона постала як організована сила бездержавного українського народу для боротьби проти іноземних окупантів усіх мастей. УПА вписала нову сторінку в історію національно-визвольної боротьби українського народу за свободу і незалежність, за самостійну Українську державу.

Учасників зібрання привітав голова райдержадміністрації Петро Пониполяк, голова районної Управи братства вояків Української повстанської армії Микола Небесійчук, голова районної організації ветеранів війни Борис Файт та учні Верховинської школи інтернату, які виступили з тематичною концертною програмою.

92. За досвідом – до Яблуниці

Зважаючи на важливість посилення ролі органів місцевого самоврядування у вирішенні життєво важливих питань територіальних громад сіл та селищ, поширення передового досвіду їх діяльності, на базі Яблуницької сільради відбувся семінар з участю голів сільських та селищних рад Верховинського і Путильського районів. Учасники семінару ознайомилися з роботою підприємств «Черемшина», «Надія», закладів громадського харчування та місцевого ринку в селі Черемошні.

Учасники зустрічі також відвідали школу-садок «Арніка», побували у сільському музеї «Гуцульщина». Вони залишилися приємно вражені від роботи місцевої кіностудії «Полонина», якою, як і музеєм, завідував Іван Дроняк. Основна частина семінару тривала у виконкомі Яблуницької сільської ради. Ніна Василівна Демидюк, сільський

голова, ознайомила гостей з роботою сільради. Я, та заступник голови Путильської райради Василь Нестор вели мову про роль органів місцевого самоврядування у забезпеченні виконання соціально-економічного розвитку територій Верховинського та Путильського районів.

На семінарі також виступили Василь Лосюк, заступник керівника виконавчого апарату Івано-Франківської обласної ради, Петро Пониполяк, голова Верховинської райдержадміністрації та Марія Яків'юк, заступник голови Путильської РДА. Наприкінці зустрічі учасники форуму ухвалили спільне звернення голів сільських та селищних рад двох районів до Кабінету Міністрів України з приводу вдосконалення бюджетного фінансування місцевого самоврядування, сприяння розбудові соціальної інфраструктури, спрямованої на розвиток туристичної галузі гірських регіонів українських Карпат та вжиття заходів на рівні держави для довершення законодавства України щодо бережливого використання лісових ресурсів.

Присутніх вітали учасники художньої самодіяльності села Яблуниці.

93. Як дбали про забезпечення людей хлібом

В середині 2003 року виникла проблема забезпечення населення району хлібопродуктами. Про роботу з вирішення цього питання районна рада заслухала інформацію заступника голови райдержадміністрації Михайла Нечая, який доповів про те, що відповідні організації проводять заготівлю продовольчого та фуражного зерна на 2003 – 2004-й маркетинговий рік. Балансова потреба продовольчого зерна для району становить 4 050 тонн, що становить 136 кг на одну людину. А заготовлено більше

1,4 тис. тонн, тобто лише 34,5 відсотка до потреби.

15 липня колегія райдержадміністрації своїм рішенням визначила оператором із забезпечення зерном жителів району Олексія Бошука, голову районного споживчого товариства, який уклав з підприємствами «Юмас» та «Рамзай» договори на заготівлю 1 325 тонн борошна в асортименті. Для організації закупівлі борошна оператору надали кредит на суму 220 тис. грн. А з хлібопекарськими підприємствами уклали договори на поставку 500 тонн борошна. Цього вистачило для випікання хлібопродуктів до нового урожаю 2004 року. В цей період систематично проводили моніторинг цін на основні продукти харчування та здійснювали облік тих зерна, круп, борошна, які реалізовували на ринках району.

94. Відзначення Дня місцевого самоврядування

З нагоди прийняття 7 грудня 1990 року Верховною Радою Закону «Про місцеве самоврядування в Україні» було встановлено щорічне професійне свято працівників органів місцевого самоврядування. А відзначення цього дня, по суті, стало оцінкою ролі самоврядних органів у розбудові демократичного суспільства і вкладу в цю справу їхніх працівників. З того приводу щороку 7 грудня проводили урочисті районні збори депутатів та працівників цих органів. На них аналізували стан розвитку місцевого самоврядування, відзначили грамотами, подяками та іменними годинниками депутатів, співробітників та ветеранів праці профільних служб.

7 грудня 2003 року свято розпочалося з виконання Державного гімну України, який виконали всі присутні. ЗЯ виступив з доповіддю про роль органів місцевого са-

моврядкування, їх вплив на соціально-економічний розвиток Верховинщини та зачитав привітання з нагоди свята від лідера блоку «Наша Україна» у Верховній Раді Віктора Юценка, районних рад Кам'янець-Подільського Хмельницької та Канівського районів Черкаської областей, з якими верховинців єднали узи співробітництва. Зі святом народовладдя учасників зборів привітали голова райдержадміністрації Петро Пониполяк, депутат обласної ради, голова товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк, селищний голова Верховини Іван Сумарук.

Велику групу депутатів, працівників виконкомів селищної і сільських рад було нагороджено подяками районної ради, грамотами райради і райдержадміністрації, райкому профспілки працівників державних установ та грошовими преміями. У 2008 році рішенням районної ради встановлено медаль «За заслуги» перед територіальною громадою району. Тож відтоді на День місцевого самоврядкування нагороджували й цією медаллю.

Урочистості завершилися святковим концертом заслуженого артиста України Михайла Кривеня. Власне, щороку на святкові концерти з такого приводу запрошували, крім Михайла Кривеня, й інших відомих артистів, у тому числі Богдана Кучера й Богдана Сташківа. З нагоди свята також проводили змагання між сільськими радами по волейболу. Практикували й проведення спартакіад із такими видами спортивних змагань, як стрільба, теніс, перетягування канату, спаринг та гра в шашки. Це створювало атмосферу святковості, дружності та взаємної поваги. А закінчувалися святкування фуршетом...

Згадую про це тому, що ті чи інші елементи відзначення Дня працівників місцевого самоврядкування, після якого, звісно, наставали звичні будні з клопотами й душевною напругою, сприяли згуртуванню-збережен-

ню районної команди, яка дружньо працювала над виконанням своїх завдань, підтримуючи всі добрі наміри та починання часто в непростих громадсько-політичних умовах.

95. Добросусідська співпраця

Верховинська районна рада та Всеукраїнське об'єднане товариство «Гуцульщина» налагодили співпрацю з українцями-гуцулами, які проживають у Румунії. У 2003 році я та голова Всеукраїнського товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк двічі побували з діловими візитами з налагодження співпраці в культурно-освітній та краєзнавчій сферах з румунськими колегами.

В результаті таких домовленостей колядницький гурт з Верховини взяв участь у фестивалі українських колядок у місті Сигіті повіту Марамурош. У відповідь представники українських культурно-просвітницьких організацій з Марамороського та Сучавського повітів брали участь у традиційних гуцульських святах та фестивалях, які відбувалися на Верховинщині. Цьому сприяли Штефан Бучута, теперішній голова Союзу українців Румунії (СУР), Ярослава Колотило, радник міністра культури Румунії, Василь Бумбар, Сонготт Бела та Степан Онча Примари, сільські голови с. Русь Поляни, та багато інших українських активістів.

Спілкування з ними були завжди по-братерськи щирими. Відчувалося, що попри розділеність кордоном ми – люди одного українського кореня та субетнічної групи гуцулів. Пригадую, як в 1993 році на турбазі «Верховина» ми приймали групу українських дітей з Румунії в День святкування другої річниці Незалежності України. Під час

святкового обіду вони разом зі своїм учителем паном Петрецьким та нашими гостями зі сльозами радості співали наш Державний гімн «Ще не вмерла Україна». Це підтверджувало їхню синівську любов до своєї материнської батьківщини – України.

Влітку 2005 року ми разом із Дмитром Ватаманюком, головою Всеукраїнського об'єднання товариства «Гуцульщина», Світланою Шатрук, заступником начальника відділу культури, та учасниками народних самодіяльних фольклорних колективів сіл Яблуниці й Віпчого взяли участь у етнічному фестивалі в українському селі Палтіні Сучавського повіту (Румунія). Спілкувалися з місцевими гуцулами, які дякували нам за братерську підтримку. Окремі з них згадували про своє походження з галицької Гуцульщини. Це підтверджували їхні прізвища – наприклад, Кочерган, Дроняк, Михайлюк.

На жаль, довелося споглядати й таке неприємне явище, коли дитячий фольклорний ансамбль «Гуцулята» з села Чемірного, учасники якого були гарно одягнуті в гуцульський національний одяг, всі пісні виконував лише на румунській мові. Таке спостерігалось в більшості етнічних колективів гуцульських громад з Румунії, які брали участь у фестивалі. Взагалі, окремі представники гуцульських громад звертали нашу увагу на те, щоб ми більше представлялись, як українці, а не як гуцули. І пояснювали це тим, що, мовляв, для них назва «українці» – це щось значуще, тоді як гуцули в Румунії, за їхніми словами, то лише група людей, яка зникає і не має особливого впливу в громадському житті.

Боляче було сприймати ці одкровення, але такі реалії. Тому маємо допомагати гуцульським товариствам у Румунії опиратися процесам асиміляції, адже ще 30 років тому й ми були у такому самому становищі в радянській Укра-

їні. Лише завдяки приходу до керівництва на районному рівні місцевих кадрів – в органи й установи освіти, культури, охорони здоров'я, завдяки появі місцевої інтелегенції, створенню товариства «Гуцульщина» нам вдалося змінити ситуацію на краще. А визнання нашої самобутності та нескореного духу стало прикладом для покутян, бойків та опіллян.

На запрошення Союзу українців Румунії у жовтні 2005 року делегація районної ради у складі Дмитра Стефлюка, її голови, Святослава Привики, депутата районної ради, начальника пенсійного фонду, та Івана Мицканюка, сільського голови с. Зеленого, перебувала на святкуванні 650-річчя заснування села Русь Поляни (Поміле де Суб Мунте), в якому проживає понад десять тисяч українців. Під час святкування я виголосив привітання від Верховинської громади та вручив подарунок (образ святого Миколая-Чудотворця) і бібліотеку українських книжок сільській школі.

Дорогою на Мараморощину ми побували на урочистому святкуванні 140-річчя з дня народження української письменниці та громадської діячки Ольги Кобилянської, яке відбувалося в місті Гума-Гомурулуй Сучавського повіту. Тут ми мали зустріч з тодішнім головою Союзу українців Румунії паном Степаном Ткачуком, радником міністра культури Румунії Ярославом Колотило та іншими активістами СУР. Під час перебування у Русь Поляні нас прийняв тодішній примар (сільський голова) Сонготт Бела, тодішній голова СУР Марамороського повіту Штефан Бучута, колишній сільський голова Василь Бумбар та інші представники українських товариств. Задля поглиблення нашого партнерства було укладено угоду про співпрацю між сільськими громадами та органами місцевого самоврядування сіл Русь Поляни та Зеленого.

Децо раніше, у 2004 році, таку угоду з нашої ініціативи була укладено у Верховині між Верховинською селищною радою та владою міста Вішео-Десус (Румунія). Наступними роками наша співпраця з румунськими друзями сприяла реалізації спільних проектів в економічній та природоохоронній діяльності. До речі, найбільш перспективним у цих рамках постає на сьогодні питання будівництва дороги до румунського кордону та митного переходу, яке нині вирішують на міждержавному рівні.

Проте спогади про початки наших контактів з румунами, які тепер виливаються у взаємовигідні домовленості між офіційними Києвом та Бухарестом, викликають, окрім радості, й біль у серці. Інакше й бути не може, якщо зіставити факт зміцнення нашого партнерства з румунами з тим, що коїться на сході України, де, по суті, триває братовбивча війна, яка свідчить про брак єдності між слов'янськими народами.

PROTOCOL

Privind acordarea statutului de comune mfrătite.

Primarii comunelor Poienile de Sub Munte din Romania și Zelene din Ucraina, au hotărât in numele oficialită(ilor și a locuitorilor comunelor respective:

INFRĂTIREA COMUNELOR LOR

Noi credem că prin caracteristicile ce ne leagă vom putea lărgii relațiile culturale, turistioe, economice, sociale, conservarea mediului și biodiversității, contribuind astfel la consolidarea păcii și a prieteniei, atât dintre comunele noastre cât și dintre farilc noastre.

У Г О Д А

про співпрацю

складена 29.06.2003 р. в с. Зелене між с. Русь Поляна, Марамороського повіту (Румунія) та с. Зелене, Верховинського району, Івано-Франківської обл. (Україна).

Мер села Русь Поляна Сонголт Бела та сільський голова с. Зелене Мицканюк Іван Іванович вирішили:

скласти угоду про співпрацю від імені наших громад.

Ми, через спільні братерські відносини сусідніх регіонів, розширюємо співпрацю в таких сферах: культура, економіка, природоохорона, туризм.

Така співпраця сприятиме розвитку наших сіл.

*Zelene / Зелене 29 iunie 2003 /
29 червня 2003 року*

Şeful admnrâtratiei locale:

Сільський голова с. Зелене:

Іван Мицканюк Iva/METCANIUK

Poinile de Sub Munte / Русь Поляна

29 iunie 2003 / 29 червня 2003 року Prir.

96. Звернення громадян до районної ради

Для забезпечення всебічного і об'єктивного розгляду заяв, звернень та пропозицій громадян у районній, селищній та сільських радах регулярно аналізували такі документи. Окрім цього, було визначено, що кожний третій четвер місяця – єдиний день депутата для зустрічі з виборцями. Керівники ж районної ради проводили згідно з визначеним графіком виїзні прийоми за місцем проживання громадян. Найбільше звернень надходило з питань виплати заробітної плати та соціальних допомог, діяльності освітніх установ, використання землі, паювання колгоспного майна та придбання будівельного лісу. Значна їхня кількість стосувалась утримання і ремонту доріг, що перебували у аварійному стані. Стан дорожнього господарства ми не раз розглядали на сесіях районної ради та

приймали з того приводу відповідні рішення і звернення до керівництва облавтододору, що сприяло частковому покращенню стану доріг.

До районної ради зверталися не лише пенсіонери та багатодітні сім'ї, а й громадяни працездатного віку – з питань працевлаштування, виховання і навчання дітей. Наприклад, протягом 2003 року голова ради прийняв 370 жителів Верховинського та інших районів. Їм надали конкретні відповіді та роз'яснення з порушених ними питань. Того року скоротилося число скарг на дії керівників органів місцевого самоврядування. До районної ради надійшло 254 звернення, що наполовину менше, ніж у 2002-му, також значно поменшало повторних та колективних звернень. Цьому сприяли проведення семінарів і нарад з сільськими головами та секретарями, на яких здійснювали детальний аналіз причин, що спонукають людей, звертатися до різних органів державної влади.

97. 2004 рік розпочався звітом голови райдержадміністрації

19 лютого районна рада розглянула звіт голови районної державної адміністрації Петра Пониполяка про виконання програми соціально-економічного та культурного розвитку району за 2003 рік. Керівник РДА відзначив зокрема, що промислові підприємства виробили продукції на суму 5,6 млн. грн., що 0,6 млн. грн. більше, ніж за попередній рік. Темпи росту промислового виробництва сягнули 106,8 відсотка. Обсяг виробництва товарів народного споживання становив 130,6 тис. грн., що в 2,5 рази більше, ніж попереднього року. Верховинський та Гринявський державні лісгоспи виготовили за звітний

рік 5,3 тис. куб. метрів пиломатеріалів, що на 1,2 тис. куб. більше, ніж за попередній рік. Обсяг закупівлі м'яса за 2003 рік становив 11 335 цнт., що на 321 цнт. більше, ніж за минулий рік. Молока заготовили 1 864 цнт., що на 5,7 відсотка перевищує торішній рівень.

У звітному році реконструювали тепломережу райлікарні, завершили реконструкцію котельні школи-інтернату. Виконали значний обсяг робіт з реконструкції центру соціальних служб для молоді. Збудували музей-садибу Михайла Грушевського в с. Криворівні. Прийняли в експлуатацію 21 індивідуальний житловий будинок. Від приватизації комунального майна до районного бюджету надійшло 241,96 тис.грн. Рівень безробіття на 01.01.2004 року становив 6,55 відсотка, що на 3,23 менше, ніж було на початку 2003-го.

У цей період через недосконалість законодавства при формуванні дотацій місцевим бюджетам виникли певні фінансові проблеми. Однією з основних причин такого стану було те, що формульний метод обрахунку обсягу місцевого бюджету не враховував ряду демографічних, адміністративно-територіальних обставин та специфіки високогірного району. Міністерство фінансів України виділило для Верховинщини на 2004 рік явно недостатнє фінансування. Скажімо, за потреби на охорону здоров'я 6 302,5 тис. грн. виділено тільки 3 140,2 тис., на культуру замість 954 тис. грн. – 507,9 тис., на освіту замість 12 164,9 тис. грн. – 9 814,9 тис., на соціальний захист населення (без субвенцій держбюджету) недофінансовано 345 тис. грн.

Такий рівень бюджетного забезпечення та вжиті заходи з економії видатків не забезпечили утримання необхідної мережі соціальних установ та їх працівників. По всіх галузях не вистачало коштів у сумі 5 239 тис. грн. З

приводу недостатнього фінансування бюджетних галузей депутати прийняли звернення до Кабінету Міністрів, Бюджетного комітету, Верховної Ради України, народного депутата Романа Зварича та обласної держадміністрації про виділення дотації бюджету району на 2004 рік у сумі 5 200 тис. грн.

Цього дня районна рада затвердила програму соціально-економічного та культурного розвитку району на 2004 рік, програму впорядкування селища і сільських населених пунктів та розвитку інфраструктури Верховинського району і програму зайнятості населення. З депутатськими запитами щодо ремонту доріг, електроліній та інших проблем до відповідних служб звернулися депутати Василь Кіцнак, Іван Дідушко від Красноілля, Галина Яцків від Зеленої, Ярослав Кікінчук від Верховини, Іван Максим'юк від Верхнього Ясенова та Михайло Нечай від Криворівні.

98. Верховинщина привабила іноземців

Зростання економіки окремого регіону чи держави загалом залежить переважно від вкладених коштів у підприємницьку діяльність. Для цього залучають не тільки внутрішні інвестиції, а й іноземні. Завдяки цьому створюються нові робочі місця, бюджет отримує додаткові надходження, а це істотно сприяє динамічному соціально-економічному розвитку. За останні п'ять років значно збільшилося надходження прямих іноземних інвестицій в економіку району. Скажімо, 1999 р. надійшло 1 148,2 тисячі доларів США, 2000-го – 1 232,2, 2001-го – 1 307,1, 2002 р. – 1 570,6 тис. дол. США. У 2003 р. залучено на 151,072 тисячі доларів США більше, ніж у 2002-му. На 1 січня 2004

року іноземний капітал нерезидентів України становив 1 722,29 тисячі доларів США, що на 9,7 відсотка більше, ніж відповідного періоду 2002 року.

В розрахунку на одного жителя району станом на 1 січня 2004 року прямих іноземних інвестицій припадало майже 58 доларів США. Найбільші обсяги коштів залучили інвестори Чеської Республіки – 1 081,55 (62,8 відсотка), Віргінських Островів (Великобританія) – 519,44 (30,2), Італії – 100,58 (5,8), Словаччини – 19,7 (1,1%) та Литви – 0,94 (0,1%) тис. доларів США. Іноземні інвестори вкладали свої кошти здебільшого в економіку підприємств деревообробної галузі – понад 1 597 тис. доларів США, що становило 93,7 відсотка, та торгово посередницьку діяльність – 125 тис.

Керівництво району наступними роками проводило значну роботу з залучення інвестицій у розвиток туристичної інфраструктури. Навіть запропонувало з цією метою інвестиційні проекти відпочинкових комплексів «Гаджина» й «Чорногора» в селах Бистреці, Кринті та Краснику. З певних причин і досі не знайшлися потенційні інвестори з освоєння запропонованих об'єктів.

99. На захисті прав споживачів

Для забезпечення належного контролю за дотриманням законодавства з питань захисту прав споживачів в січні 2003 року при районній раді було створено відповідну комсію. До її складу ввійшли перший заступник голови ради Іван Синітович, провідний спеціаліст з питань захисту прав споживачів Мар'яна Кермошук, головний санітарний лікар Галина Юрнюк, начальник управління ветеринарної медицини Петро Ватаманюк, спеціаліст

управління економіки райдержадміністрації Стефанія Сухарчук, головний державний податковий ревізор-інспектор Василь Ватаманюк.

Комісія систематично проводила рейди перевірки суб'єктів підприємницької діяльності на предмет дотримання цінової політики, наявності відповідних сертифікатів про походження товару та його якість, дотримання правил надання побутових та комунальних послуг, торгівлі алкогольними та тютюновими виробами. Щотижня проводили моніторинг цін на сільськогосподарську продукцію, якою торгували на Верховинському селищному ринку. З допомогою комісії чимало покупців змогли повернути неякісний товар, багатьом споживачам вдалося відшкодувати збитки від порушень енергопостачання та надання неякісних послуг.

В той період ми налагодили співпрацю з обласним управлінням захисту прав споживачів, що сприяло своєчасному реагуванню на звернення та скарги громадян, притягненню до відповідальності осіб, які допустили правопорушення у сфері торгівлі та обслуговування. З огляду на теперішні проблеми щодо якості товарів та надання послуг в різних сферах діяльності існує гостра необхідність посилити контроль з боку органів державної влади та місцевого самоврядування за захистом прав споживачів.

100. Завершення будівництва першої черги Верховинської школи

У 2004 році в районі тривала масштабна робота з завершення будівництва нового навчального закладу сучасного типу – Верховинської загальноосвітньої школи,

яке розпочали ще 1998 року під керівництвом Дмитра Пилатюка, начальника Верховинської будівельної дільниці Надвірнянського будівельного управління. Керівництво району поставило завдання здати школу до початку нового навчального року.

До задачі готували 16 кімнат-кабінетів для учнів 1 – 6 класів та вісім приміщень для адміністративних служб. На новобудові від початку 2004 року було освоєно півмільйона гривень. Зроблено заміну дерев'яних вікон на склопакети, що дозволило в майбутньому зекономити значні кошти на енергозбереженні, підведено систему водопостачання і каналізацію. Фірма «Бері» виконувала роботи з монтування обладнання санвузлів та системи опалення.

Щоб виконати своєчасно роботи та забезпечити задачу навчального закладу в експлуатацію до нового навчального року, доведені конкретні завдання до керівників районних установ та організацій, згідно з якими за кожним класом було закріплено відповідальних за надання шефської допомоги. При цьому враховували також те, в якому класі навчатимуться діти самих потенційних шефів. Зокрема Верховинський районний лісгосп (директор Федір Уршеджук), Верховинський та Гринявський державні лісгоспи (директори Валерій Александров та Роман Стефанюк) забезпечували новобудову пиломатеріалами для влаштування підлоги в класах та коридорах. Сушіння й обробку дощок забезпечило СП «Крона» (директор Іван Доманський), а встановлення дверей на другому і третьому поверхах – «Райагробуд» (директор Микола Гайдич).

Районна рада підготувала до введення в дію приміщення 5-А класу. В окремі дні на будівництві працювало до 80 робітників головного підрядника приватного підприємства «Віадук» (директор Віктор Пахолік), які виконували найбільший обсяг роботи. Керівництво рай-

держадміністрації щодня перевіряло хід та якість робіт і здійснювало контроль за вчасною доставкою будматеріалів. Координувати роботу на об'єкті доручили Василеві Привиці, першому заступникові голови РДА.

Така організація будівельних робіт забезпечила урочисту здачу першої черги Верховинської школи II-III ступенів 19 вересня 2004 року. В день відкриття на шкільному подвір'ї відбулось урочисте свято, на якому були присутні заступник голови Івано-Франківської державної адміністрації Олег Пилип'юк, представник адміністрації Президента України Любов Марфіна, голови райдержадміністрації та районної ради Петро Пониполяк та Дмитро Стефлюк, представники шефських організацій, учителі та учні. Приміщення школи освятив отець Верховинської церкви Успіння Пресвятої Богородиці Юрій Стефлюк, а директор школи Любов Никифорак запросила радісних дітей та вчителів зайти в омріяну роками нову школу.

101. Всеукраїнська нарада голів районних рад

Протягом 6 – 9 вересня 2004 року у місті Белгороді-Дністровському Одеської області тривала всеукраїнська нарада голів районних рад на якій обговорювали питання «Про шляхи та засоби підвищення ефективності функціонування районних рад в Україні». Йшлося зокрема про розвиток місцевого самоврядування в період політичних реформ в Україні, діяльність районних рад із забезпечення виконання спільних інтересів територіальних громад у сфері фінансів та бюджету, реалізацію повноважень районних рад щодо вирішення питань регулювання земельних відносин.

Я виступив на нараді з доповіддю «Досвід роботи

районних рад в рамках Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини з вирішення питань регіонального та місцевого розвитку». В підсумку учасники наради ухвалили ряд звернень. Зокрема, за мою пропозицією прийнято звернення до Верховної ради України про внесення змін до порядку формульного розрахунку розподілу міжбюджетних трансфертів у відносинах державного бюджету з місцевими. А саме – щоб під час його розрахунків брали до уваги не лише щільність населення, а й забезпечення фінансування необхідної кількості об'єктів соціальної інфраструктури в сільській місцевості. Це мало особливе значення для гірського регіону українських Карпат та Полісся, де більшість районів і населених пунктів малонаселені. Надалі Верховна Рада України прийняла відповідні зміни до Бюджетного кодексу, які частково врегулювали ці проблеми.

102. Головна нагорода Верховинської районної ради

10 травня 2002 року запроваджено «Подяку Верховинської районної ради». Згідно з затвердженим положенням нею мали відзначати за сумлінну працю, активну громадську діяльність та участь у соціально-економічному і духовному відродженні краю.

Отож цією відзнакою із врученням грошової винагороди було нагороджено в різні роки Василя Тупилюка, підприємця, депутата районної ради, Катерину Орищук, ветерана органів місцевого самоврядування, Дмитра Пилип'юка, головного лісничого Гринявського державного лісгоспу, депутата районної ради, Івана Доманського, директора підприємства «Крона», депутата районної ради, Івана Синітовича, першого заступника голови ра-

йонної ради, Івана Ткачика, начальника районного відділу управління земельних ресурсів, депутата районної ради, Михайла Кочергана, сільського голову с. Стебнів, Ганну Гелеван, кореспондента обласної державної телерадіокомпанії, Ганну Копчук, заступника начальника управління сільського господарства і продовольства, Василя Пітиляка, приватного підприємця села Криворівні, Дмитра Ватаманюка, редактора газети «Верховинські вісті», депутата обласної ради, Валерія Александрова, директора Верховинського державного лісгоспу, Ніну Димидюк, сільського голову с. Яблуниці, Івана Сумарука, Верховинського селищного голову, Олексія Дроняка, депутата селищної ради, Марію Грималюк, секретаря Буковецької сільської ради, Василю Цвілинюк, завідувача бібліотеки в с. Верхньому Ясеніві, Юрія Стенчука, головного спеціаліста сектора оборонної та мобілізаційної роботи райдержадміністрації, Антоніну Руденко, вчителя Верховинської ЗОШ I-III ст., депутата районної ради, Галину Рубаняк секретаря виконкому Верхньоясенівської сільської ради, Івана Могорука, Буковецького сільського голову, Івана Губчука, депутата районної ради, головного лікаря Білоберізької дільничої лікарні, Василя Басистюка, депутата районної ради по Головівському виборчому округу, завідувача акушерсько-гінекологічним відділом Верховинської центральної районної лікарні, Федора Ткачука, депутата районної ради, головного лікаря Центральної районної лікарні, Людмилу Зузяк, кореспондента редакції газети «Верховинські вісті», Галину Чичун, завідувача фінансового відділу, депутата районної ради, Василя Гондурака, заступника голови районної державної адміністрації, начальника управління економіки, депутата районної ради, Ганну Мігашук, директора Красницького народного дому, Галину Абрам'юк, учителя Верховинської ЗОШ I-III ст., Іва-

на Басистюка, заслуженого лікаря України, лікаря-хірурга Верховинської ЦРЛ, Василя Рибчука, головного інженера Верховинського держлісгоспу.

Більшість нагороджень проводили в урочистій обстановці під час святкування Дня місцевого самоврядування.

103. Добрі справи 2004 р.

З ініціативи філії «Гуцульщина» НДІ українознавства та Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщина у Верховині провели науково-практичну конференцію «Специфічні проблеми організації роботи місцевих органів влади, соціально-культурних установ і організацій в гірських умовах Карпат».

Податкова адміністрація області визнала Верховинський державний лісгосп (директор Валерій Александров) одним із найкращих платників податку у 2004 році.

Заслуженому журналістові України Калині Ватаманюк присуджено премію ім. Марка Черемшини.

Протягом червня-серпня на території району у храмах Української православної церкви Київського патріархату перебував Чудотворний образ Пресвятої Богородиці «Зглянься на покору».

У селищі Путилі Чернівецької області 6 – 8 серпня відбувся XIV-й Міжнародний гуцульський фестиваль.

У с. Стебні заклали фундамент під будівництво церкви релігійної громади Української православної церкви Київського патріархату. У Верхньому Ясенові відкрили новий Будинок культури.

104. У гори завітали науковці

19 травня 2005 року у Верховині відбувся третій етап Міжнародної науково-практичної конференції на тему «Екологічні аспекти охорони родючості ґрунтів і навколишнього природного середовища». Попередні два проходили у містах Тернополі та Бережанах. Організаторами конференції виступали Тернопільська обласна державна адміністрація, Тернопільський центр «Облродючість» та Бережанський агротехнічний інститут Національного аграрного університету.

Я взяв участь у конференції і виступив з доповіддю «Про вплив заповідних територій на підвищення екологічної безпеки, здійснення заходів з недопущення ерозій гірського ландшафту та поверхневе поліпшення високогірних полонин». Було звернуто увагу на специфічні проблеми організації праці і життя людей у гірських умовах Карпат, їх взаємозв'язок з соціально-економічними, етнокультурними та державотворчими процесами у регіоні. Доповідач також зробив особливий наголос на лісовідновлюванні, адже лісова галузь дає найбільшу частину надходжень до бюджету. Мною було звернуто увагу на необхідності підтримки створення на території Верховинщини національного природного парку на площі понад 20 тисяч гектарів, що дало би змогу зберегти унікальну природу Карпат, з одночасним створенням відпочинкової зони та відповідної інфраструктури для організованого туризму, а також наукового підходу до використання водного ресурсу рік Чорного та Білого Черемошів для розвитку водного туризму, розведення та охорони струмкової форелі.

Старший науковий співробітник філії «Гуцульщина» НДІ українознавства кандидат фізико-математичних наук

Іван Зеленчук запропонував проект створення «Карпатської гірської аграрної школи». Він відзначав, що ведення господарства у гірських умовах сьогодні є одним із найбільш актуальних у перспективі розвитку Карпатського регіону. Інколи ведення її за сучасними технологіями є неефективним і шкідливим для природи.

Також з доповідями виступали проректор з наукової роботи Бережанського агротехнічного інституту Григорій Колодійчук, студентка 3-го курсу Мирослава Потяк, завідувач навчально-консультативним пунктом Бережанського агротехнічного інституту, директор Криворівнянської школи Михайло Федорчак, священник з села Криворівні Іван Рибарук, директор Тернопільського центру «Облдержродючість» Ігор Брощак та інші. Після завершення конференції науковці ознайомилися з природними, історичними та архітектурними пам'ятками району.

105. Вивчали досвід роботи місцевого самоврядування

Будь-якої пори року гірські села Стебні та Довгопілля радують око прекрасними краєвидами, охайними вулицями. Це свідчить про те, що люди, які тут живуть, люблять красу, породичалися з цією землею, хочуть жити краще і заможніше. Виконавчий апарат районної ради підготував семінар-навчання селищного і сільських голів на базі Стебнівської та Довгопільської сільських рад.

Захід розпочався біля адміністрації Гринявського державного лісгоспу, де його директор Роман Стефанюк провів коротку екскурсію територією лісгоспу і розповів про перспективи його розвитку. Пізніше учасники семінару ознайомилися з роботою сільського клубу, фельдшер-

сько- акушерського пункту та побували у сільській школі. На підсумковій нараді у Стебнях, я та заступник голови райдержадміністрації Дмитро Кірашук вручили нагороди громадським активістам Миколі Савчуку, Михайлові Морозу та Володимирові Харуку. Було відзначено позитивну роботу працівників сільського клубу, де працюють гуртки – вокальний, танцювальний та художнього читання.

Сільський голова Михайло Кочерган запевнив, що й у складних умовах нинішнього часу об'єднаними зусиллями депутатів ради, членів виконкому, керівників підприємств, установ і організацій, вдається досягнути бажаних результатів, налагоджувати чітку роботу та забезпечувати належний розвиток села. В цьому переконалися учасники заходу, оглядаючи соціально-культурні заклади.

Того ж дня учасників районного семінару-навчання зустрів у себе сільський голова села Довгопілля Дмитро Джуряк. Найперше, що впадало в око під час зустрічей з жителями, депутатами сільської ради та керівниками сільських установ, – це відверта, щира повага до сільського голови. З усього було видно, відчувалося не лише у слові, а й у поведінці, що він має повагу серед людей. Сільські голови змогли почерпнути для повсякденної роботи чимало цінного досвіду, про що й було зазначено у підсумках навчання, де, як і в Стебнях, активістам с. Довгопілля Ярославові Шкіряку, Іванові Зеленчуку та Надії Ілійчук було вручено нагороди районної ради та райдержадміністрації. Завершилася робоча нарада-семінар концертом колективів художньої самодіяльності сіл Довгопілля і Стебнів.

106. Перебування у Верховині депутатів Городенківської райради

Відповідно до угоди між обласною, районними та міськими радами про спрямування зусиль органів місцевого самоврядування на вирішення питань соціально-економічного розвитку територій, 27-28 травня 2005 року у Верховині відбувся семінар-практикум для представників органів місцевого самоврядування Городенківського та Верховинського районів. Гостей із Городенківщини зустрічали в селі Буковці я та оркестр трієстих музик під керівництвом Романа Кумлика. Хліб-сіль їм вручили працівники культури та учні Буковецької школи.

Дорогою до Верховини гості ознайомилися з роботою Криворівнянської сільської ради щодо збереження та примноження культурно-духовної спадщини, а також відвідали музеї Івана Франка та Михайла Грушевського. Про практику роботи Верховинської районної ради та райдержадміністрації щодо вирішення питань соціально-економічного та культурного розвитку району розповідали я та Ігор Шумєга. Відповідно про Городенківщину розповіли голови райради Роман Осадчук та райдержадміністрації Богдан Кобилянський. Наступного дня делегація з Городенківщини відвідала храм Успіння Пресвятої Богородиці у Верховині, а також ознайомила з рекреаційно-туристичними об'єктами району. Семінар завершився зустріччю за «круглим столом», на якому городенківці високо оцінили побачене у Верховині та запросили нас відвідати Городенківський район.

107. Пошук співпраці з різними регіонами України

Окремою сторінкою моєї роботи у Верховинській районній раді було налагодження економічних та культурних зв'язків з різними регіонами України. В рамках такої співпраці у липні 2003 року делегація Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини у складі працівників органів місцевого самоврядування Верховинського та Путильського районів побувала з робочою поїздкою в Києві. Тут відбулося спільне засідання Асоціації місцевих і регіональних влад України та Асоціації «Гуцульщина», на якому були розглянуті питання пов'язані з формуванням місцевих бюджетів, проведення адміністративно-територіальної реформи, створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу.

З 3 по 7 червня 2003 року делегація перебувала на Черкащині та Поділлі, де вивчала досвід роботи органів місцевого самоврядування Канівського й Кам'янець-Подільського районів Черкаської та Хмельницької областей. На зустрічі в Канівській районній раді її голова Володимир Плисюк та голова місцевої райдержадміністрації Володимир Хиля розповіли про Канівський край та його проблеми. До складу району в той період входило 60 сіл, об'єднаних у 29 сільських рад. На цій території проживали 25,6 тисячі жителів, а у місті обласного підпорядкування Каневі – 20 тис.

Проблеми Канівщини були такими самими, як і Верховинщини, – через недостатнє фінансування бюджетної сфери. Власні надходження становили тільки вісім відсотків. Більшість промислових підприємств розташовані в місті і всі податкові платежі сплачували до міського бюджету. Канівський район, як і Верховинський, покритий лісом та ярами. Його територія належить до зони Полісся,

де малородючі землі й у зв'язку з цим для району виділяли відповідну додаткову бюджетну дотацію. Лише 6,5 відсотка району було газифіковано, а відстань до найближчої залізничної станції сягала 45 км. Ліси, які належали колгоспам, тут передали у державну власність. Основний напрям розвитку району забезпечував агропромисловий комплекс. Але сам факт, що це Шевченківський край, а також його чудова природа, широкий Дніпро сприяють розвиткові тут і туристичної галузі.

Я розповів про мету семінару-практикуму та коротко ознайомив присутніх з Верховинським краєм та Гуцульщиною загалом. Цікавою видалася поїздка на Канівську гідроелектростанцію. Її директор Іван Синенко провів екскурсію станцією, під час якої ми опускалися на 20 метрів нижче русла Дніпра. Найсвятішим місцем Канева є Чернеча гора, де покоїться прах великого українця Тараса Шевченка. З берега Дніпра до святого місця ведуть сходи і, що символічно, тут 365 сходинок – стільки, скільки днів у році. Щоб наблизитися до пізнання Тараса Шевченка, жити за його заповітами, треба затратити не один рік, а щоб наблизитися до його могили, потрібно подолати лише 365 східців.

Наша делегація піднялася сходами до могили Кобзаря, поклала до неї вінок квітів, посипала могилу гірською землею та вшанувала хвилиною мовчання і молитвою за Україну світового генія. Увечері керівництво Канівського району організувало на березі Дніпра дружню зустріч та вечерю. Колективи художньої самодіяльності дали привітальний святковий концерт. Другого дня ми прибули до міста Умані, де зустрілися з міським головою. Цього дня ми також відвідали перлину історичної та культурної спадщини України – Софіївський парк, який справив незабутнє враження.

На Кам'яначчину ми приїхали пізнього вечора з рясними дощами, пізніше на кілька годин, ніж було передбачено. Проте це не завадило голові Кам'янець-Подільської районної ради Едуардові Кульчицькому, його першому заступникові Вікторові Крілю, голові місцевого сільськогосподарського підприємства Олексієві Черепакіну та учасникам художньої самодіяльності зустріти нас, учасників семінару-практикуму, в селі Нігині як найкращих друзів – хлібом-сіллю.

Ми ознайомилися з роботою Нігинської сільської ради та місцевого сільськогосподарського підприємства. Другого дня відбулася робоча зустріч у Кам'янець-Подільській районній раді, на якій обмінялися досвідом роботи, щодо співпраці з формування бюджетів місцевих територіальних громад. Опісля відвідали село Довжок, де ознайомилися з роботою місцевої школи та поклали квіти до пам'ятника полеглим воїнам. На цьому завершилася наша поїздка, але продовжилася співпраця на рівні районної та сільських рад. Зокрема сесії Верховинської, Кам'янець-Подільської та Канівської районних рад затвердили угоди про співпрацю у вирішенні соціально-економічних та культурних зв'язків представницьких органів влади відповідних районів.

У серпні 2005 року делегація керівників органів місцевого самоврядування Верховинського району вивчала досвід роботи районної, селищних та сільських рад Комінтернівського району Одеської області з питань управління територією, формування місцевих бюджетів та розвитку рекреаційного потенціалу. Голова місцевої райради Василь Самулик ознайомив гостей з містом Іллічівськом, припортовим терміналом та з роботою Чорноморської селищної Ради. До речі, сільський голова Чорноморки Олександр Ружин запропонував виділити Буковецькій

сільській раді земельну ділянку під будівництво відпочинкової бази в обмін на ділянку землі в селі Буковці. На жаль, цій пропозиції не судилося втілитися в життя.

Гості з Гуцульщини також ознайомилися з досягненнями одеських трудівників полів та садівників. Особливо запам'яталися верховинцям відвідини приватного підприємства в селі Кірові, директор якого Микола Гром'як провів цікаву екскурсію в господарстві, де вирощували квіти для впорядкування Києва та багатьох обласних центрів України. З роботою служби ветеринарної медицини Комінтернівського району учасників семінару ознайомив головний лікар Михайло Орос, з яким я наприкінці 90-х років минулого століття під час навчання в академії Президента України налагодив товариські стосунки.

Результати свого перебування в різних регіонах України ми глибоко аналізували, щоб надалі використовувати набутий таким способом досвід у практичній роботі.

108. У Верховині перебували гості з Шевченкового краю

24-25 червня 2004 року у Верховині відбулася зустріч з делегацією Канівської районної ради Черкащини, під час якої було обговорено пропозиції змін до Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів». Делегацію з Канева очолювали голова районної ради Володимир Плисюк та його заступник Михайло Бала. В її складі були представники Канівської райдержадміністрації, голови та секретарі сільських рад, а також представники засобів масової інформації. Верховинці, як і годиться господарям, зустріли гостей хлібом-сіллю.

Пізніше в Народному домі відбулася зустріч з керівництвом райдержадміністрації, районної ради, селищним та сільськими головами, головами постійних комісій. Я привітав гостей з прибуттям до гуцульського регіону. Про Верховинщину, її розвиток та перспективи гостям із Шевченкового краю розповів голова райдержадміністрації Петро Пониполяк. З подякою за запрошення відвідати мальовничий куточок України – Прикарпаття виступив Володимир Плисюк.

Після зустрічі її учасники поклали квіти до пам'ятника Тарасові Шевченку та помолилися у храмі Успіння Пресвятої Богородиці. Наступного дня канівчани ознайомилися з роботою Красницької сільської ради, зустрілися з робітниками промислових підприємств – «Верховинської лісової компанії», спільного українсько-чеського підприємства «Крона», побували у Верховинській пивоварні, після відвідин якої залишилися задоволеними, посмакувавши її продукт – живе верховинське пиво. Гості також відвідали музеї у селі Криворівні – Івана Франка та «Хату-гражду» гуцульської господарки, зустрілися з учасниками художньої самодіяльності села Буковця, де з великим захопленням подивилися фрагмент гуцульського весілля, ознайомилися з рекреаційними місцями лісництва Верховинського держлісгоспу у селі Волові. На завершення зустрічі було підписано угоду про співпрацю між Канівською та Верховинською районними радами.

109. Дружба поєднала подолян і гуцулів

У жовтні 2004 року делегація районної та сільських рад Кам'янець-Подільського району Хмельниччини відвідала Верховинщину. Гості ознайомилися з підприємства-

ми «СП Крона», «Лісова компанія Верховина», відвідали села Буковець, Криворівню, Красноїлля, переглянули виставу «Довбуш» Гуцульського театру Гната Хоткевича. В с. Красноїллі подоляни непередбачувано стали очевидцями гуцульського весілля. Учасники обряду тоді якраз вийшли з місцевої церкви, в якій брали шлюб молодята. Причому самі повінчані у гуцульських одностроях уже їхали попереду верхи на конях...

Довелося довго переконували наших гостей, що це не вистава, а справді шлюбна церемонія, яка відбувалася згідно зі збереженими досі самобутніми традиціями Гуцульщині. Під час зустрічі подоляни вручили нам пам'ятний подарунок – картину із зображенням Кам'янець-Подільського замку. Ми передали її на збереження до Верхньоясенівської школи.

На запрошення ж керівництва Кам'янець-Подільської районної ради 15 квітня 2005 року делегація нашого району, в складі якої були депутати районної ради Василь Басистюк та Галина Коцим'юк, побувала на святкуванні з нагоди 60-річчя визволення Кам'янець-Подільського району від німецько-фашистських загарбників.

Представники від Верховинщини поклали вінки та квіти до меморіалу слави в селі Довжку. Тут я виступив з привітальним словом на урочистому зібранні та вручив вітальну листівку і гуцульські кресані (баршівки) головам Кам'янецьподільських районних ради й райдержадміністрації. У районному Будинку культури і мистецтв відбулися урочистості та велика концертна програма, в якій виступив оркестр трійстих музик «Черемош» за участю заслуженого працівника культури України, музиканта-віртуоза Романа Кумлика, баяніста Степана Паньківа, цимбаліста Василя Тимчука та скрипаля Миколи Ілюка.

Нашим митцям господарі аплодували стоячи. Виступ

Романа Кумлика, який грав на різних гуцульських інструментах протягом семи хвилин, викликав бурхливі овації. Особливо вразила його віртуозна гра на скрипці. На прийомі з цієї нагоди голова районної ради Едуард Кульчицький сказав, що в залі де виступали наші музиканти, такі бурхливі оплески траплялися лише в часи сталінізму, коли учасників таких заходів примусово зобов'язували аплодувати.

Після урочистостей для верховинців була організована екскурсія історичними місцями міста Каменець-Подільська. Наша делегація також мала зустрічі в районній раді.

110. Місцеве самоврядування чекало реформ

1 жовтня 2004 року Комітет Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування провів комітетські слухання на тему: «Реформування місцевого самоврядування в Україні». Вони відбулися за результатами громадських слухань з питань місцевого самоврядування, які проводились в багатьох регіонах України за участю голови Комітету Олександра Омельченка.

Я взяв участь у слуханнях та подав ряд пропозицій щодо реформи місцевого самоврядування. Вони стосувалися передачі повноважень виконавчих органів під контроль місцевих рад, а також нових підходів до формування місцевих бюджетів. Зокрема для посилення державного контролю за виконанням законодавчих актів запропонував проводити призначення на посаду секретарів рад від імені держави, а не шляхом виборів депутатами відповідної ради.

У жовтні 2005 р. у складі делегації працівників Української асоціації місцевих і регіональних влад, до якої входили народний депутат Юрій Ключковський, секретар Української асоціації місцевих і регіональних влад Вячеслав Негода, заступник голови Асоціації міст України Мирослав Пітцик, голова Бердянської міської ради Валерій Баранов, голова Голопристанської міської ради Анатолій Негра, голова Тернопільської районної ради Мирослав Дідух та інші, побував у Кракові. Протягом п'яти днів ми вивчали польський досвід реформування та діяльності органів місцевого самоврядування.

В цей час у польській державі завершували адміністративно-територіальну реформу, країну прийняли до Європейського Союзу. Місто Краків та його околиці, а також всі автодороги виглядали, як будівельні майданчики – повсюди працювала техніка та робітники. Звичайно, це справляло велике враження, адже в Україні на той час таке було доволі рідкісним.

Ми відвідали багато історичних місць Кракова. Особливо запам'ятався старовинний королівський замок Вавель. Учасники семінару взяли участь в засіданні повітової ради Малопольського воєводства, зустрічалися з працівниками різних рівнів місцевої та регіональної влади. Участь в семінарі дала можливість глибше зрозуміти необхідність проведення таких реформ в Україні. Загалом у Польщі я побував тричі. А вперше – ще в 1992 році, коли з дружиною Оленою та сином Дмитром, як і більшість українців тоді, їздили на торги до Жешова. Від тієї поїздки теж зосталося чимало вражень, про які можна написати окремі спогади.

111. Асоціація – головна рада регіону Гуцульщини

Асоціацію органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини було створено 16 червня 2000 року. Це об'єднання органів місцевого самоврядування в нашому регіоні, відіграло важливу роль у державному, суспільно-громадському та соціально-культурному розвитку гірського регіону українських Карпат.

Створити ж таку Асоціацію вирішили у 1999 р. на засіданні секції голів районних і міських рад під час науково-практичної конференції, що відбулася в рамках Гуцульського фестивалю в місті Надвірні. На цьому засіданні Верховинській районній раді і філії «Гуцульщина» НДІ українознавства доручили підготувати проекти статуту й інших документів такої організації. Документи було підготовлено і 16 червня 2000-го, я та голови районних рад – Косівської Володимир Мамчук, Коломийської Василь Жибак, Надвірнянської Василь Хабайлюк та Коломийської й Яремчанської міських рад Богдан Юращук і Михайло Чорнодолюк, а також Путильської та Вижницької Чернівецької області Іван Безиль і Василь Біденний, Рахівської Закарпатської області Микола Беркела підписали у Верховині угоду про створення Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщина.

У г о д а

МІЖ РАЙОННИМИ І МІСЬКИМИ РАДАМИ та
РАЙОННИМИ ДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЯМИ РЕГІОНУ
ГУЦУЛЬЩИНИ ПРО СТВОРЕННЯ АСОЦІАЦІЇ
МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ ГУЦУЛЬСЬКОГО РЕГІОНУ
16 ЧЕРВНЯ 2000 РОКУ

*Ми, голови районних рад і райдержадміністр УГОДрацій
Верховинського, Косівського, Надвірнянського, Коломийського*

районів Івано-Франківської, Вижницького і Путильського районів Чернівецької, Рахівського району Закарпатської областей, міські голови міст Коломиї і Яремча, 16 червня 2000 року в місті Коломиї, керуючись ст.15 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» уклали цю Угоду про створення Асоціації голів районних рад, міських голів та голів районних державних адміністрацій Гуцульського регіону.

За основу діяльності Асоціації беремо Закони України “Про місцеве самоврядування в Україні”, “Про місцеві державні адміністрації” та схвалений ними Статут Асоціації місцевих органів влади регіону Гуцульщини, в якому визначаються права і обов’язки, правові засадничі позиції суб’єктів Асоціації, їх основні напрями, форми і методи діяльності в соціально-економічній, духовно-культурницькій, державотворчій та інших сферах Гуцульського регіону, співробітництва із зарубіжними державами і громадськими організаціями, товариствами українців діаспори .

Наша Асоціація, як це передбачається її Статутом, тісно співпрацюватиме з науковими і навчально-виховними установами і закладами, Всеукраїнським об’єднанням товариством “Гуцульщина”, Гуцульською освітянською радою, іншими громадськими організаціями, що функціонують в Гуцульському регіоні, в питаннях сприяння їм в науково-дослідницькій, соціально культурологічній, навчально-виховній та інших видах діяльності, практичної реалізації наукових досліджень організацій проведення наукових заходів тощо, і запрошує їх до участі в роботі Асоціації на засадах асоційованих членів.

Асоціація розраховує на співпрацю з іншими державними, господарськими і громадськими структурами, які функціонують в регіоні Гуцульщини і за його межами, в питаннях державного, соціально-економічного і духовно-культурного відродження Гуцульського краю.

Угоду підписали :

Голова Верховинської районної ради	Д. Стефлюк
Голова Верховинської райдержадміністрації	П. Поніполяк
Голова Вижницької районної ради	В. Біденний
Голова Вижницької райдержадміністрації	Ю. Никифоряк
Голова Коломийської районної ради	В. Жибак
Голова Коломийської райдержадміністрації	М. Наконечний
Голова Косівської районної ради	В. Мамчук
Голова Косівської райдержадміністрації	Д. Гладуняк
Голова Надвірнянської районної ради	В. Хобалюк
Голова Надвірнянської райдержадміністрації	Р. Гончарук
Голова Путильської районної ради	І. Безиль
Голова Путильської райдержадміністрації	М. Шевчук
Голова Рахівської районної ради	М. Беркела
Голова Рахівської райдержадміністрації	М. Доскалюк
Міський голова м. Коломиї	В. Корчинський
Міський голова м. Яремча	М. Чорнодолюк

Пізніше до Асоціації вступили такі сільські ради, як Княздвірська (голова Дмитро Чорний) Коломийського району, Микитинецька (Василь Вандич), Рибницька (Іван Пилип'юк) Косівського, Лоївська (Микола Пліщук) Надвірнянського, Міліївська Вижницького та 22 сільські ради Верховинського районів. В роботі першого засідання Асоціації взяв участь заступник голови Івано-Франківської обласної державної адміністрації Богдан Томенчук.

Відтоді Асоціація постійно займала важливе місце в координації дій органів місцевого самоврядування в Гуцульському регіоні. Відповідно до свого статуту спільно із заінтересованими відомствами та організаціями, проведено 26 засідань, на яких розглядались питання різних аспектів: соціально-економічного, державно-політичного, культурно-духовного розвитку регіону, вдосконалення управлінської діяльності органів місцевого

самоврядування, а також надання допомоги в організації Міжнародних гуцульських фестивалів та зльотів творчої молоді Гуцульщини.

Для більш предметного ознайомлення із ситуацією на місцях та залучення до участі в прийнятті рішень і звернень територіальних громад, практикували проведення виїзних зборів та засідань правління Асоціації у районах та містах регіону. Скажімо, провели в цей період засідання у Путильському, Вижницькому та Рахівському районах. З найбільш важливих питань приймали звернення до Президента, Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, народних депутатів та керівників органів виконавчої влади й місцевого самоврядування. У травні 2003 року відбулося спільне засідання Асоціації і ради Всеукраїнського товариства «Гуцульщина», на якому було прийнято звернення до Президента України з приводу соціально-економічного розвитку регіону Гуцульщини, проблем відродження та розвитку матеріальної і духовної культури гуцулів.

Обговорено також питання організаційного зміцнення районних товариств «Гуцульщина», інформаційного забезпечення їх діяльності, та прийнято ухвалу «Про порядок проведення Міжнародних гуцульських фестивалів та інших мистецьких заходів». А ще відповідно до рішення з'їзду товариства від 22 липня 2000 року було підтверджено місця проведення наступних трьох фестивалів: у Вижниці – 2003 року, у Путилі – 2004-го та в Рахові – 2005 р.

Враховуючи практику проведення попередніх фестивалів, було рекомендовано в майбутньому не залучати до конкурсної програми професійних, а також самодіяльних виконавців, у репертуарі, яких відсутня гуцульська тематика. Серед інших рекомендацій слід відзначити такі: сприяти митцям різних видів мистецтв і ремесл, лауреатам Гуцульських фестивалів, щоб їхні творчі доробки

поповнювали фонди Коломийського, Косівського, Вишницького, Верховинського та інших музеїв народного мистецтва; випускати за результатами Гуцульських фестивалів збірники друкованих матеріалів, відео- і аудіокасети та компакт-диски для потреб закладів культури, товариств та громадськості регіону. Було й запропоновано районним і міським товариствам «Гуцульщини», спільно з райдержадміністраціями, районними і міськими радами проводити щороку в кожному адміністративному центрі не менше одного головного мистецького чи спортивно-оздоровчого свята, в якому брали б участь представники регіону Гуцульщини.

У відповідь на наші звернення 2 вересня 2009 року було прийнято Указ Президента Віктора Ющенка «Про збереження та популяризацію гуцульської культури», однак терміни виконання відповідної програми минули і реальних зрушень у тому не сталося. Зрештою, треба дбати не лише про культуру, а й про підтримку її носіїв – гуцулів, яким мають бути створені умови для повноцінного життя у горах. Без всебічної державної підтримки ми тупцюватимемо на місці і будемо приречені на поступову втрату самобутності Гуцульщини, а це принесе шкоду не лише нашому регіонові, а й Україні, українській нації загалом.

У 2004 р. відбулося спільне засідання правління Асоціації та ради Всеукраїнського об'єданого товариства «Гуцульщина» у селищі Верховині. В його роботі взяв участь голова Верховинської райдержадміністрації Петро Пониполяк. Основним питанням, що розглядали на ньому, стало обговорення звернення у зв'язку з підготовкою проекту Закону «Про адміністративно-територіальний устрій України» та актуальні проблеми бюджетного процесу на території населених пунктів, яким надано статус гірських.

Ми не підтримали проект Закону про формування адміністративних територій, який декларував, приміром, що в район як територіальну одиницю можна створювали лише за наявності не менше 60 тисяч жителів, статусу міста надавати лише, коли там проживає 10 тисяч осіб, а створювати органи місцевого самоврядування – лише в селах із 500 жителями. На нашу думку, таке огульне об'єднання могло бути не на користь, а лише на шкоду, насамперед у гірській місцевості, де територія велика, а населення мало та ще й даються взнаки складні рельєфні умови, бездоріжжя й інші труднощі.

З цього питання й було прийнято звернення до Верховної Ради та Кабінету Міністрів України, народних депутатів від Гуцульського регіону та комісії з підготовки адміністративно-територіальної реформи, в якому ми запропонували звернути увагу на гірську місцевість і на територіях із гірським статусом залишити райони з населенням не менше 25 тисяч жителів, а села – з не менш, як 150-ма особами. При цьому просили визначити і статус присілків – невеликих поселень, які налічують не менше 50 жителів і належать до складу найближчого села. Рекомендували також не змінювати статус міст.

На тому засіданні розглянули також питання: «Про співпрацю регіональної Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини з Українською асоціацією місцевих та регіональних влад», «Про залучення до членства в Асоціації органів місцевого самоврядування Гуцульщини міських, селищних та сільських рад регіону», «Про зміни в статуті Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини». А директор філії «Гуцульщина» науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України Петро Шкрібляк поінформував про основні напрямки і результати наукової

діяльності цієї установи в регіоні.

Голова Асоціації не раз організовував обговорення цих проблем на зустрічах керівників органів місцевого самоврядування Верховинського, Кам'янець-Подільського та Комінтернівського районів у 2004 – 2005 роках, під час яких були вироблені відповідні пропозиції щодо змін у підходах до формування сільських бюджетів, малочисельних територіальних громад.

Навесні 2005 року гостро постало питання адміністративної реформи. Згідно з її проектом у Верховинському районі мало залишитися лише сім сільських рад із 22 чинних. Під загрозою було взагалі подальше існування Верховинського, Путильського та деяких інших районів. Нам спільно з керівництвом райдержадміністрації вдалося запросити до Верховини урядову комісію, яку очолював Василь Куйбіда. Тоді обговорювали питання про приєднання Верховинського району до міста Яремче, тобто створити Яремчанський район. Під час робочої зустрічі нам вдалося переконати представників урядової комісії в необхідності залишити чинним район з центром у селищі Верховині.

З цього приводу було терміново проведено спільне засідання за участю голів районної, селищної та сільських рад. У зібранні взяв участь Ігор Шумега, новопризначений голова Верховинської райдержадміністрації. На засіданні вели дискусію про адміністративно-територіальний устрій України, зумовлений передусім географічними умовами, зокрема специфікою гірських територій, про створення ефективних механізмів формування місцевих бюджетів, про вирішення проблем соціально-економічного розвитку гірських населених пунктів.

За підсумками дискусії внесли пропозиції до організації комітету Всеукраїнських зборів представни-

ків місцевого самоврядування, які планували провести в Києві 23 квітня, про порушення на форумі низки питань. Зокрема ми вимагали зберегти наявний територіальний устрій для населених пунктів (село, селище, місто, район), на які розповсюджується дія Закону «Про статус гірських населених пунктів в Україні», просили переглянути відповідні статті Бюджетного кодексу, що визначають формульний розрахунок бюджетних асигнувань на кожного жителя, учня та представників інших категорій населення в районах, які мають велику територію і кількість бюджетних установ та малу щільність населення, пропонували внести відповідні зміни до Земельного кодексу з тим, аби розмежувати землі державної і комунальної власності, визначити територію сіл, скасувавши таке поняття, як «земля за межами населених пунктів», та ухвалити Закон «Про комунальну власність». А для посилення впливу на законотворчу діяльність представників місцевого самоврядування пропонували обрати на Всеукраїнському з'їзді виконавчий орган та надати йому право законодавчої ініціативи. З розглянутих питань було прийнято відповідні рекомендаційні рішення.

Делегатом на Всеукраїнські збори представників місцевого самоврядування було обрано мене, як голову Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини. Як голова Асоціації та делегат з'їзду я домігся права виступити на цьому форумі, що відбувся 23 квітня 2005 року в палаці «Україна» в Києві. У присутності Президента Віктора Ющенка та прем'єр-міністра Юлії Тимошенко виголосив промову щодо недопустимості проведення адміністративно-територіальної реформи, покvapливо підготовленої та без попереднього обговорення в територіальних громадах. Мій виступ схвально сприйняли учасники наради. В підсумку запропонована

реформа була зупинена як така, що не була належно підготовлена. Вважаю, що Асоціація органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщина зробила багато, щоб саме так сталося.

**112. Промова на Всеукраїнських зборах
представників органів місцевого самоврядування,
м. Київ, 23 квітня 2005 р.**

На Прикарпатті за роки незалежності України відновлено ряд сіл, знищених в роки репресій, багатьом населеним пунктам повернуто їхні історичні назви, утворено понад 100 нових сільських рад. Разом з тим за цей час, скажемо відверто, не припинялась політична боротьба за владу. Сім разів змінювалося законодавство України з питань реформування державної влади та органів місцевого самоврядування.

Однак це здійснювалося на рівні політичних декларацій і тому намагання перенести центр влади до людей, територіальних громад, поліпшити життя наших громадян залишилися нереалізованими. Фактично ж владна верхівка постійно намагалася узурпувати владу, часто-густо у своїх корисливих цілях «підганяла» під це й законодавче поле. Нова ж влада, сформована Президентом В. Ющенком, задекларувала програму «Назустріч людям». Тому вважаємо, що на розгляд Верховної Ради України має бути внесено узгоджений проект Закону України «Про внесення змін до Конституції України щодо удосконалення місцевого самоврядування» (реєстраційний №3207-1) із врахуванням пропозицій регіонів.

Перше, що ми пропонуємо, – це утворення виконавчих органів у всіх ланках місцевих рад від сільської до облас-

ної. Друге – формування місцевих бюджетів знизу догори і передача різних джерел їх формування від держави до місцевих рад задля вирішення життєво важливих проблем населення на місцях. Далі – це недопустимість поєднання депутатського мандату із роботою у виконавчих органах всіх ланок рад. Сьогодні доходить до парадоксів: місцеві державні адміністрації представляють на розгляд обласних чи районних рад різні програми, проекти рішень за підписом їх голів, а на сесіях ті ж голови адміністрацій, керівники їх підрозділів чи працівники, які є депутатами, активно заперечують окремі положення поданих на розгляд ради документів. Складається враження, що насправді немає ніякої вертикалі виконавчої влади.

Отож доцільно конституційно відмежувати повноваження обласних державних адміністрацій від повноважень обласних та інших ланок рад, чого ще немає в проекті закону. На жаль, у чинному законодавстві, зокрема Бюджетному та Земельному кодексах повноваження місцевих рад суттєво обмежили – ці важливі питання й надалі віддали на відкуп «виконавчій вертикалі. Візьмімо Бюджетний кодекс. Відповідно до нього в обласному бюджеті є резервний та екологічний фонди, якими до його прийняття розпоряджалися обласна та районна ради. Тепер же ці функції здійснюють місцеві державні адміністрації за положеннями, затвердженими Кабінетом Міністрів. Тому й не дивно, наприклад, що найбільшим забруднювачам території області вдається ухилитися від повної сплати до екологічного фонду обласного та інших місцевих бюджетів за забруднення території, а нерідко і перераховані і незначні кошти залучити з так званого дозволу голови адміністрації на розв'язання своїх технологічних проблем, які б вони мали вирішувати за рахунок відповідних коштів підприємства.

Тим часом задля того, аби підприємства будь-якої форми власності не ухилялися від місцевих проблем, життєвих питань, що турбують людей, варто ввести до Бюджетного кодексу норму, за якою один-два відсотки від вартості реалізованої продукції вони мають переказувати до місцевих бюджетів різних рівнів. При цьому слід істотно зменшити для них рівень сплати податку на додану вартість, який використовують не завжди зі шляхетною метою. А що таке формування бюджету за формульним розрахунком на одного жителя для районів, які мають велику територію, малу щільність населення і необхідну кількість соціальних установ, що утримуються за рахунок бюджету?

Такий підхід спрямований на знищення соціальної сфери. Зокрема, у Верховинському районі в 2005 р. дефіцит бюджету внаслідок такого підходу становить три мільйони гривень (12 відсотків). З цього приводу від імені Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини ми не раз зверталися до Бюджетного Комітету, депутатів Верховної Ради, однак, на жаль, наші звернення залишилися без реагування.

За законом право комунальної власності на землю належить місцевим радам. Однак за Земельним кодексом обласні та районні ради тільки погоджують відведення та виділення землі, а остаточний вердикт здійснюють місцеві держадміністрації. Оскільки зрозуміло, кому слугувала попередня система місцевих державних адміністрацій в Україні, немає чого дивуватися, чому розбазарювалася земля та нищилися заповідники. Досі не прийнято закон про майно. У чинному законодавстві право розпоряджатися майном надано суто місцевим радам, однак такими ж повноваженнями наділені і місцеві державні адміністрації. Результат від оренди комунального майна такий же,

як і від державної частки у підприємствах. Сподіваємося, що уряд народної довіри нарешті і тут наведе порядок.

Турбують нас і майбутні вибори до органів місцевого самоврядування на пропорційній основі. Дивно, але з високих трибун звучать монологи, що цей закон не досконалий, що його ще ніхто не читав і т. д. Повідомляють відкрито в ЗМІ, що місце в пропорційному списку на виборах народних депутатів України коштує чималу суму грошей. А тоді про яку таку партію, що прийде до влади, її відповідальність за стан справ у деяких містах України можна говорити, коли поряд – суцільне безробіття, процвітає тіньова торгівля й економіка, коли переважна більшість виборців ні сном, ні духом не відає, що в їхньому місті є кілька десятків осередків політичних партій.

Якщо вже нашим політикам так хочеться партійного керівництва, то хоча б вибори до місцевих рад необхідно провести за змішаною системою. Обов'язково слід подбати, щоб до влади на місцях прийшли авторитетні і фахові люди. Можливо й треба, щоб сільським головою міг стати громадянин з вищою освітою, який не мав судимостей хоча б за вчинені розбої, за знущання в сім'ї і т. д. Це дуже важливо для всіх рівнів керівників владних структур в Україні, яка з цього приводу має гіркий урок.

Не можна не зачепити проблем, які на часі, – це проведення адміністративно-територіальної реформи. У відповідному проекті закону з цього питання відчувається суто арифметичний підхід до цієї важливої справи. А за цією реформою – не тільки наша історія, економіка, традиції, а й доля наших людей. Запропонована класифікація для адміністративно-територіальних одиниць від областей до сільських рад, по суті, не має чіткого визначення, яке б відповідало регіональним структурам в Європейському Союзі.

Декларативною є й теорія субсидарності у запропонованих підходах до адміністративно-територіальної реформи. Посудіть самі. У Верховинському районі, наприклад, є село Голошина, розташоване за 60 км від райцентру і за 15 км до сусіднього села. Село тягнеться вздовж річки Білий Черемош на 30 км, а загалом з прилеглими полонинами та лісовими угіддями займає площу 12,1 тис. га. А проживає там лише 460 жителів. То чи варто тут ліквідувати місцеву владу, залишити без неї таку велику та ще й прикордонну територію? А якщо до названого села приєднаємо ще кілька сіл, то територія цієї сільради перевищить площу кількох міст обласного значення на Прикарпатті.

Це стосується багатьох сіл Верховинського, Косівського, Надвірнянського, Путильського, Рахівського та інших районів Карпатського регіону. Тому просимо владу, яка є народною, при проведенні адміністративно-територіальної реформи враховувати специфіку сіл і селищ, яким надано статус гірських населених пунктів в Україні. На наш погляд, адмінреформа, в її сучасному розумінні і підходах, є не тільки необґрунтованою, а й передчасною. Насамперед, на нашу думку, можна ухвалити закон щодо уточнення меж та внесення змін до мережі так званих периферійних сільських рад. Але це слід робити з огляду на конкретні специфічні умови карпатської та степової зон України.

76000, Україна, м. Івано-Франківськ, вул. Грушевського,
21, к.312 тел.+38034255-63-13

76000, Ukraine Ivano-Frankiv`k city, Grushevskogo str., 21 o. 321
tel.+380 342 55-63-13

НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ

Круць Микола Федорович

*Голові Верховинської
районної ради,*

Голові

*Асоціації органів
місцевого самоврядування
регіону Гуцульщини
п. Д. Стефлюку*

Шановний пане голову!

Розуміючи наскільки важливим є ефективне законодавче врегулювання питань адміністративно-територіального устрою, повідомляю Вас, що повністю підтримую зміни і доповнення до Проекту Закону України «Про адміністративно-територіальний устрій».

Надалі буду підтримувати Ваші пропозиції при завершенні підготовки і прийнятті даного закону Верховною Радою України.

Висловлюю Вам, щиро подяку за Вашу активну громадянську позицію, а також роботу, яка беззаперечно є корисною для нашої держави.

З повагою:

Народний депутат України М. Круць

113. Науково практична конференція у Верховині

15 вересня 2005 року у Верховині відбулася науково-практична конференція на тему «Специфічні проблеми соціально-економічного та культурно-духовного розвитку в гірських умовах Карпат і шляхи та засоби їх розв'язання». У ній взяли участь голови райдержадміністрацій, районних та міських рад, голови товариств «Гуцульщина» Гуцульського регіону, а також науковці і представники засобів масової інформації. Учасників конференції привітали голови райдержадміністрації Ігор Шумега та районної ради Ярослав Кікінчук. З доповідями виступили Петро Шкрібляк, директор філії «Гуцульщина» НДІ українознавства, – «Деякі специфічні проблеми соціально-економічного та культурно-духовного розвитку в умовах Карпат: історія, сучасний стан, проблеми та перспективи»; Іван Зеленчук, старший науковий співробітник філії «Гуцульщина», – «Специфічні особливості гірських природно-рельєфних і кліматичних умов Карпатського регіону України», Дмитро Ватаманюк, голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина», – «Роль культурно-освітніх установ та громадських організацій у збереженні національної самобутності гуцулів та інших субетносів, що проживають в Україні». В обговоренні порушених питань взяли участь представники з усіх районів і міст Гуцульщини.

Цього ж дня відбулися збори Асоціації органів місцевого самоврядування, на яких заслухано інформацію її голови Дмитра Стефлюка про проведену роботу щодо співпраці органів місцевого самоврядування з вирішення спільних проблем розвитку гірського регіону українських Карпат. Учасники зборів прийняли звернення до Кабінету Міністрів і Міністерства аграрної політики України щодо

надання статусу екологічної території Верховинському, Косівському, частині Коломийського та Надвірнянського районів Івано-Франківської області, Рахівському Закарпатської області, Путильському та Вижницькому районам Чернівецької області, а також селам Яремчанської міської ради, на які розповсюджується дія Закону «Про статус гірських населених пунктів в Україні».

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

*Комітет з питань екологічної політики,
природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської
катастрофи*

*01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: 253-84-32,
факс: 255-22-72*

КАБІНЕТ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

*Копія: 787000, Івано-Франківська область,
сmt. Верховина, вул. І.Франка, 20
Асоціація органів місцевого самоврядування
етнографічного регіону «Гуцульщина»*

*У Комітеті з питань екологічної політики,
природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської
катастрофи розглянуто звернення Асоціації органів місцевого
самоврядування етнографічного регіону «Гуцульщина» по
питанню наслідків дії норм постанови Кабінету Міністрів
України від 11.04.1995 року № 648 «Про умови оплати праці
осіб, які працюють в гірських районах». Копія звернення
додається.*

*Прошу розглянути зазначене звернення і про прийняте
рішення повідомити Комітет і заявника.*

Голова Комітету Семинога А. І.

114. Обговорювали виборче законодавство та вирішували проблеми економічного й соціального розвитку

14-15 жовтня 2005 року на базі Верховинської районної ради відбувся семінар на тему: Про шляхи удосконалення Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», який проводила Українська асоціація місцевих та регіональних влад спільно з Асоціацією органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини. У його роботі взяли участь Юрій Ключковський, народний депутат України, заступник голови Комітету Верховної України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування, Вячеслав Негода, керівник секретаріату Української асоціації місцевих та регіональних влад, Наталія Богашова, директор інституту виборчого права, Петро Шкрібляк, директор філії «Гуцульщина» НДІ українознавства, представники органів місцевого самоврядування Вінницької, Закарпатської, Чернівецької, Івано-Франківської, Сумської, Рівненської областей, голови постійних комісій Верховинської районної ради, селищні та сільські голови Верховинського та інших районів. Поштовхом для проведення такого семінару став ухвалений Верховною Радою новий Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», що з 1 жовтня 2005 р. набув чинності. Він передбачав кардинально нові виборчі моделі обрання місцевих рад – зокрема вибори до місцевих рад на пропорційній основі. Учасники семінару висловилися про те, що цей Закон деякою мірою неприйнятний. Насамперед були сумніви щодо його відповідності Конституційним принципам

формування районних і обласних рад, які не можна обирати від імені всіх жителів області чи району, а депутати мають представляти інтереси відповідних територіальних громад. Крім цього, на думку промовців, необхідно відмовитися від запропонованих у цьому законі виборчих систем, які в разі їх запровадження приведуть до значної політичної поляризації органів місцевого самоврядування та міжрегіональної конфронтації місцевих влад, що не сприятиме консолідації українського суспільства. Учасники семінару-наради звернулися до народних депутатів України з вимогою невідкладно повернутися до питання місцевих виборів і запропонувати підтримати законопроект «Про внесення змін до Закону України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів», поданий народними депутатами України Юрієм Ключковським, Володимиром Мусіякою та Миколою Оніщуком.

Цього дня в селищі Верховині проводили районне свято ремесел (гуцульська господарка, народне мистецтво, вишивання, кухня, фольклор). Наша гостинність справила на гостей незабутнє враження від перебування у Верховині. Народного депутата Юрія Ключковського та секретаря Всеукраїнської асоціації місцевих і регіональних влад В'ячеслава Негоду було посвячено в гуцули шляхом одягання на їхні голови гуцульських кресань (баршівок).

Більшість висловлених на семінарі пропозицій було враховано під час проведення виборів депутатів та голів місцевих і регіональних рад 2006 р.

Для прискорення вирішення проблемних питань 14 червня 2007 року рада Асоціації надіслала до уряду України звернення щодо прийняття державної програми підтримки будівництва нових і реконструкції чинних електромереж та впровадження енергозберігаючих тех-

нологій.

У ньому звернуто увагу на те, що на території Гуцульщини проживає близько 500 тис. населення, майже 70 відсотків їхніх господарських дворів не мали можливості користуватися природнім газом, а в таких високогірних районах, як Верховинський, Путильський та Рахівський, не газифіковано жодного населеного пункту. Тому тільки на потреби опалення об'єктів соціальної інфраструктури та житлових будинків тут щороку вирубують значну кількість лісових насаджень, що негативно впливає на екологію краю.

Це зумовлює необхідність прийняття на державному рівні програми підтримки будівництва нових та реконструкції чинних електромереж, впровадження нових альтернативних джерел енергопостачання та енергоощадних технологій. Одночасно Асоціація домагалася пільгових тарифів на електроенергію для жителів негазифікованих населених пунктів.

Нас особливо турбував стан дорожнього господарства в гірських районах Карпат, яке відіграє важливу роль у соціально-економічному, культурному розвитку території, у створенні належних умов життя і побуту людей, розвитку туризму та транскордонної співпраці. Особливо в тих районах, що межують з Румунією, яка вже стала членом Євросоюзу. Однак від Шепота в Чернівецькій до Солотвиного в Закарпатській областях на відстані майже 100 км. не було жодного пункту переходу, зокрема й на території Івано-Франківської області, яка є прикордонною. Стан дорожнього господарства та більшості гірських шляхів сполучення віддалених сіл та присілків з районними і обласними центрами – в незадовільний.

Причиною цього було те, що протягом багатьох років фінансування галузі не відповідало реальному запиту.

Щорічні стихії руйнують дорожні комунікації, берегозахисні дамби та шляхи. Внаслідок цього велика кількість населених пунктів рік у рік залишалася без транспортного сполучення. Ми вимагали, щоб відповідні державні установи розробили з урахуванням пропозицій органів виконавчої влади та місцевого самоврядування програму підтримки дорожнього господарства гірських районів українських Карпат.

Асоціація також порушувала перед різними державними органами проблеми, що значною мірою стримували розвиток гірських територій. Як відомо, специфічні умови гір істотно впливають на соціально-економічне життя горян у всьому світі. Передусім складні природні умови істотно обмежують простір для вибору форм та видів господарської діяльності, тим самим звужують поле зайнятості місцевих людей. Це викликає негативні соціальні та екологічні тенденції у розвитку гірських населених пунктів, де без зовнішнього втручання неминуче відбувається погіршення демографічної ситуації, зростає соціальна напруга, знищуються природні багатства.

Саме такі тенденції проявляються і в українських Карпатах, де більшість населених пунктів можуть стати депресивними. У цих умовах важливим завданням було вивчення закордонного досвіду стимулювання розвитку гірських територій, який міг би бути частково використаний в українських реаліях. Особливе значення для гір має регіональна політика стимулювання економіки. При цьому ми звертали увагу на необхідність створення в горах мережі дрібних і середніх підприємств для виробництва високоякісних товарів і послуг, екологічно чистої тваринницької продукції, які б займали невелику площу і були безпечні для довкілля.

Основний пріоритет відводили розвиткові туристич-

ної галузі та використанню рекреаційного потенціалу регіону. Звичайно, що лише саме надсилання звернень не могло вирішити всі наші проблеми. Ми використовували різні заходи, в тому числі і громадський вплив. Важливо налагодити співпрацю з виконавчою владою та громадськими організаціями, в тому числі й міжнародними для розвитку нашої Гуцульщини спільно з іншими субетносами, що проживають в українських Карпатах. Асоціація у 2006 році вступила на правах асоційованого члена до добровільного об'єднання громадян, органів місцевого самоврядування та громадських організацій «Єврорегіон «Карпати-Україна», до якого ввійшли органи місцевого самоврядування Львівської, Закарпатської, Івано-Франківської та Чернівецької областей. Це створювало можливість одержати певну підтримку з боку європейських країн у вирішенні проблем та забезпеченні перспективи розвитку гірських територій Українських Карпат.

Саме так Асоціація прагнула налагоджувати співпрацю з виконавчою владою та громадськими організаціями, в тому числі й міжнародними, для розвитку нашої Гуцульщини спільно з іншими етногрупами, що проживають в українських Карпатах. Багато чого в цьому залежало від уміння об'єднати зусилля для досягнення спільної мети. У квітні 2007 року в селищі Верховині провели регіональну науково-практичну конференцію «Специфічні проблеми в організації роботи органів місцевої влади, соціально-культурних закладів, установ, організацій та в житті й праці людей у гірських умовах Карпат». 28 серпня 2007 року у місті Вишніці Чернівецької області під час проведення XIII-го Міжнародного гуцульського фестивалю відбувся круглий стіл, на якому розглянуто важливу проблему збереження екологічно чистих водних ресурсів на тему: «Ріки і гірське життя».

З доповіддю на цю тему виступив я, а голова Вижицької районної ради Юрій Никифоряк поділився досвідом з практики організації роботи органів місцевого самоврядування вижниччини щодо збереження водних ресурсів на їх території. Директор філії «Гуцульщина» НДІ українознавства Петро Шкрібляк свій виступ присвятив темі: «Водні ресурси Карпат у світовому та загальноукраїнському контексті: сучасний стан, проблеми та роль державних органів, наукових та освітянських закладів у їх розв'язанні».

Про місце, роль завдання Гуцульських товариств та інших громадських формувань у збереженні водних ресурсів Карпатського краю говорив голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк. Учасники конференції і «круглого стола» переглянули тематичні фотовиставки, стенди і діаграми. Особливо їх зацікавив фотопортрет річки Чорного Черемоша – стендова доповідь, яку представив молодший науковий співробітник названої філії «Гуцульщина» Ярослав Зеленчук.

115. Боротьба за гірський статус

Постійною турботою Асоціації було забезпечення виконання Закону «Про статус гірських населених пунктів в Україні». Ми протистояли намаганням прийняти законодавчі акти, які погіршують рівень життя людей, котрі проживають у гірській місцевості українських Карпат, розраховуючи при цьому на підтримку органів місцевого самоврядування, громадських організацій та самих тутешніх жителів – а це близько мільйона осіб. У цьому регіоні діяли дев'ять міських, 29 селищних та 385 сільських рад.

По-особливому велася робота у зв'язку з намірами уряду Юлії Тимошенко внести на розгляд Верховної Ради України проект закону України «Про розвиток гірських територій в Україні», який передбачав скасування державних гарантій горянам у частині доплати 25 відсотків до заробітних плат та 20 відсотків до пенсій та державних допомог. З цього приводу Асоціація провела два засідання. Зокрема 3 березня 2009 року у Верховині та 16 травня цього ж року в місті Рахові.

Ми звернулися до органів місцевого самоврядування гірського регіону українських Карпат, трудових колективів, профспілок, громадських та політичних організацій, Івано-Франківської, Чернівецької, Закарпатської та Львівської обласних рад. Тільки Верховинська селищна рада за активної підтримки її секретаря Петра Антіпова відправила до Кабінету Міністрів понад 700 звернень громадян. Було опубліковано статті в різних засобах масової інформації, організовано виступи на радіо й телебаченні.

Значну допомогу в цьому надавав спецкореспондент телеканалу «Рада» Ярослав Гретчук. Дуже вдалою була стаття надрукована в газеті «Голос України» жителя села Красника Федора Мартищука, який критично висміяв задуманий чиновниками проект знищення соціального захисту горян. Ми домоглися дозволу взяти участь в обговоренні цього проекту на колегії Міністерства регіонального розвитку України. В її роботі взяли участь члени Асоціації, голови районних рад – Верховинської Ярослав Кікінчук, Путильської Андрій Дутчак та Рахівської Іван Сурмачевський, які аргументованою критикою довели абсурдність чергової розправи над горянами.

Загалом проведена робота увінчалась успіхом. Проект Закону, що передбачав скасування статусу гірських населених пунктів, було повернуто на доопрацювання до його

автора – Василя Ганущака, уродженця Коломийщини, котрий тоді працював начальником управління Міністерства регіонального розвитку. З цим урядовцем я мав зустрічі з того питання, однак він уперто наполягав на своїй ідеї. Пізніше цей добродій був Народним депутатом і в одній зі своїх газетних статей доводив людям перед виборами до Верховної Ради України у 2010 році, як він постійно бореться за соціальну підтримку жителів гірських сіл.

16 травня 2009 року на засіданні Асоціації в місті Рахові прийнято рекомендації «Про відзначення ювілейних дат з Дня народження відомих суспільно-громадських діячів Гуцульського регіону та річниць важливих історичних подій».

*Президентові України Віктору Ющенку,
Голові Верховної Ради Володимирові Литвину,
Прем'єр-міністрові Юлії Тимошенко
Звернення*

Асоціація органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини на своїх зборах у м. Рахові Закарпатської області 19 травня 2009 року за участю голів районних рад Верховинської, Надвірнянської, Косівської, Коломийської Івано-Франківської, Вижницької та Путильської Чернівецької, Рахівської та Свалявської Закарпатської областей, а також представників громадських організацій та засобів масової інформації гірського регіону «Українських Карпат» розглянула питання про стан реагування центральних органів виконавчої влади, зокрема Міністерства регіонального розвитку та будівництва України на звернення Асоціації від 3 березня 2009 року щодо збереження чинності Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні». Збори Асоціації констатували, що розробники проекту Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні» і надалі

відстоюють в цьому законопроекті антисоціальні позиції, передбачивши в ст. 3 жорсткі критерії щодо віднесення населених пунктів до гірських, а в ст. 8 цього законопроекту відсутні державні гарантії соціальної підтримки громадянам, які проживають і працюють в гірських населених пунктах. Виходячи з вище наведеного повторно просимо Вас зупинити дії, спрямовані на суттєве погіршення соціального захисту громадян, що проживають на території населених пунктів, які у відповідності до Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» віднесено до категорії «гірських».

Мова йде про те, що на даний час в департаменті місцевого самоврядування та адміністративно-територіального реформування Міністерства регіональної політики України розглядається проект Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні». Проектом цього закону передбачається відмінити державні гарантії працівникам, яким відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.04. 1995 року № 648 « Про умови оплати праці осіб, які працюють в гірських районах» проводиться доплата до заробітної плати, також починаючи з 2010 року знизити, а з 2012 припинити доплату пенсіонерам до пенсій, студентам до стипендій та всіх передбачених чинним законодавством видів матеріальної допомоги громадянам, які одержали статус особи, що працює, проживає або навчається на території населеного пункту, якому надано статус «гірських». Законопроектом пропонується, що соціальні допомоги громадянам можуть надаватися за рішенням відповідних обласних рад. Такий підхід є безвідповідальним і спрямований на те, щоб зняти відповідальність держави за надання цих допомог.

Запропонованим проектом передбачається, що з 1 січня 2010 року втрачає чинність Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», статтею третьою якого передбачені державні гарантії соціально-економічного

розвитку населених пунктів, яким надано статус «гірських».

Викликає тривогу те, що проект Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні» розроблений без попереднього громадського обговорення з представниками органів місцевого самоврядування територій, що віднесені до «гірських».

Автори законопроекту заклали грубе порушення конституції України в частині прав та соціальних гарантій громадян.

Вважаємо, що такі дії державних чиновників спрямовані на значне погіршення соціального захисту людей, створюють складну соціально-політичну ситуацію на території гірських районів Іван -Франківської, Чернівецької, Львівської та Закарпатської областей.

Асоціація органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини просить Вас із розумінням поставитись до піднятого у зверненні питання, зокрема, залишити чинним Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», який при умові забезпечення його виконання з боку держави, гарантує соціально-економічний розвиток гірських територій, на якій проживає близько мільйона громадян та в умовах економічної кризи накласти мораторій на розробку законопроектів, що погіршують соціальну підтримку жителів населених пунктів, яким надано статус «гірських».

Поверховий, поспішний підхід до розробки проекту Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні» без врахування пропозицій викладених в зверненні нашої Асоціації, яке підтримано обласними, районними радами, профспілковими та громадськими організаціями регіону викликав соціальні протести та незадоволення людей, що проживають в гірських населених пунктах.

Прийнято на засіданні Асоціації. 19.05. 2009 року.

Прем'єр-міністрові України
Тимошенко Ю. В.

Звернення

Голови селищної та сільських рад Верховинського району стурбовані тим, що Міністерством регіонального розвитку та будівництва України розроблено проект Закону України «Про розвиток гірських територій».

Мова йде про те, що цим законопроектом передбачається відмінити державні гарантії працівникам, яким відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 11.04. 1995 року № 648 «Про умови оплати праці осіб, які працюють в гірських районах» проводиться доплата до заробітньої плати, також починаючи з 2010 року знизити, а з 2012 припинити доплату пенсіонерам до пенсій, студентам до стипендій та всіх передбачених чинним законодавством видів матеріальної допомоги громадянам, які одержали статус особи, що працює, проживає або навчається на території населеного пункту, якому надано статус «гірського». Пропонується, також що соціальні допомоги громадянам можуть надаватись за рішенням відповідних обласних рад. Такий підхід є безвідповідальним і спрямований на те, щоб зняти відальність держави за надання цих допомог.

Проект передбачає, що з 1 січня 2010 року втрачає чинність Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», статтею третьою якого передбачені державні гарантії соціально-економічного розвитку населених пунктів, яким надано статус «гірських».

Автори законопроекту заклали грубе порушення Конституції України в частині прав та соціальних гарантій громадян.

Вважаємо, що такі дії спрямовані на значне погіршення соціального захисту людей.

Просимо Вас із розумінням поставитись до піднятого у

зверненні питання, зокрема, залишити чинним Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні», який при умові забезпечення його виконання з боку держави, гарантує соціально-економічний розвиток гірських територій.

Викликає сьогодні тривогу і проект Закону України «Про адміністративно- територіальний устрій країни в частині, що стосується формування адміністративно-територіальних одиниць, зокрема: сільська громада та район.

На нашу думку розрахункова кількість населення громади та району повинна визначатись із врахуванням складності природних та географічних (високогір'я) умов території, а також наявності доріг та інших комунальних та соціально побутових об'єктів .

При цьому слід врахувати також важливість збереження центрів прикордонних районів, які відіграють важливу роль в налагодженні транскордонного співробітництва, розвитку прикордонної інфраструктури . На території нашого Верховинського району пролягає 40 км державного кордону з Румунією.

Виходячи з вищенаведеного просимо Вас доручити відповідним Міністерствам та відомствам розглянути наші пропозиції та врахувати при прийнятті відповідних рішень.

З повагою:

сільські голови Верховинського району, учасники
Всеукраїнської наради з питань соціально- економічного
розвитку сільських населених пунктів:
Ватаманюк Василь Миколайович, Хороцевський сільський голова
Джуряк Дмитро Дмитрович, Довгопільський сільський голова
Димидюк Ніна Василівна, Яблуніцький сільський голова
Зеленчук Василь Іванович, Криворівнянський сільський голова
Кочерган Михайло Дмитрович, Стебнівський сільський голова
Кермощук Іван Юрійович, Замагорський сільський голова
Могорук Іван Васильович, Буковецький сільський голова

*Мартишук Василь Федорович, Красницький сільський голова
Мицканюк Іван Іванович, Зеленський сільський голова
Нисторук Микола Олексійович, Гринявський сільський голова
Плитчук Василь Михайлович, Перехресненський сільський голова
Сумарук Іван Юрійович, Верховинський селищний голова
Тинкалюк Василь Палійович, Білоберізький сільський голова
Глюк Василина Юрійвна, Красноільський сільський голова
Юрнюк Марія Михайлівна, Пробійнівський сільський голова*

ЗАЯВА

*голів Закарпатської, Івано-Франківської, львівської та
Чернівецької обласних рад щодо проекту Закону України «Про
розвиток гірських територій в Україні»*

*З метою вироблення та реалізації системної та ефективної
державної гірської політики в Україні що забезпечуватиме гідні
умови проживання, ведення інвестиційної та підприємницької
діяльності у гірських територіях України,*

*Визнаючи необхідність врахування підчас розробки
проекту Закону України «Про статус гірських територій в
Україні» рекомендацій та зауважень усіх зацікавлених сторін,
у тому числі і обласних та районної рад Закарпатської, Івано-
Франківської, Львівської та Чернівецької областей,*

*Враховуючи необхідність гармонізації законодавства
України у галузі регулювання розвитку гірських територій
до законодавства європейських держав, голови обласних
рад Закарпатської, Івано-Франківської, львівської та
Чернівецької областей заявляють про неприпустимість
погодження Кабінетом Міністрів України проекту закону України
«Про розвиток гірських територій в Україні», розробленого
Міністерством регіонального розвитку та будівництва України
та передачі його на розгляд Верховній Раді України.*

Вважаємо за необхідне повернути проект Закону України

«Про статус гірських територій в Україні» на доопрацювання розробнику з урахуванням пропозицій та рекомендацій усіх зацікавлених сторін.

Прийнято на V засіданні Української Національної ради Карпатського Єврорегіону 5 серпня 2009 року у м. Чернівці.

Голова Закарпатської обласної ради Михайло Кічковський

Голова Івано-Франківської обласної ради Ігор Олійник

Голова Львівської обласної ради Мирослав Сенік

Голова Чернівецької обласної ради Іван Шеленицький

ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ

Депутатська фракція "Наша Україна - Народна Самооборона"

**01008, м. Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.: (044) 255-26-34,
факс: (044) 255-24-64**

**Голові Асоціації органів місцевого
самоврядування етнографічного
регіону Гуцульщини Стефлюку Д. П.**

Шановний Дмитре Петровичу!

Інформуємо Вас, що депутатською фракцією «Наша Україна - Народна Самооборона» отримано звернення щодо збереження чинності Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні».

З метою забезпечення врахування позицій Асоціації під час доопрацювання проекту Закону України «Про внесення змін до закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» депутатська фракція «Наша Україна – Народна Самооборона» направила відповідне звернення Міністру регіонального розвитку і будівництва України.

Про результати розгляду Вас буде поінформовано додатково.

З повагою:
Голова депутатської фракції М. В. Мартиненко

*ВЕРХОВНА РАДА УКРАЇНИ
НАРОДНИЙ ДЕПУТАТ УКРАЇНИ
01008, м.Київ, вул.Грушевського, 5 (044) 255 31 35*

*№ 207/1 від 25.03.2009р.
Стосовно звернення Асоціації
органів місцевого самоврядування
етнографічного регіону Гуцульщини
Голові Асоціації
органів місцевого самоврядування
етнографічного регіону Гуцульщини
Д. Стефлюку
вул.І.Франка, 20, смт. Верховина,
Івано-Франківська обл., 78700*

Шановний пане Дмитре!

Комітет Верховної Ради України з питань державного будівництва та самоврядування розглянув звернення Асоціації органів місцевого самоврядування етнографічного регіону Гуцульщини, стосовно неприйнятності деяких положень проекту Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні», що на даний час розробляється у Міністерстві регіонального розвитку та будівництва України.

Відповідно до статті 16 Закону України «Про статус народного депутата України» його направлено як депутатське звернення на ім'я Міністра регіонального розвитку та будівництва України В.С.Куйбіди з проханням врахувати пропозиції та зауваження Асоціації органів місцевого самоврядування етнографічного регіону Гуцульщини щодо проекту Закону України «Про розвиток гірських територій

в Україні».

Крім того, в разі внесення зазначеного законопроекту на розгляд Верховної Ради України, пропозиції та зауваження Асоціації органів місцевого самоврядування етнографічного регіону Гуцульщини будуть враховані мною під час його розгляду у Комітеті з питань державного будівництва та місцевого самоврядування.

З повагою:

Заступник голови Комітету О. М. Черноморов

Міністерство регіонального розвитку України

Асоціації органів місцевого
самоврядування регіону Гуцульщина
Про звернення Асоціації органів
місцевого самоврядування
регіону Гуцульщини

На Ваше звернення від 19.03.09 № 04-03/7-13 про збереження чинності Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» до депутатської фракції «Наша Україна – Народна Самооборона» Міністерство регіонального розвитку та будівництва України повідомляє.

Неодноразові численні звернення від громад гірських регіонів, які висловлювали свою незадоволеність дією положень чинного Закону України «Про статус гірських населених пунктів в Україні» спричинило прийняття рішення про розробку нового законопроекту.

Згідно з дорученням Кабінету Міністрів України Мінрегіонбудом проводилася робота над розробкою нового проекту Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні». У процесі роботи над даним законопроектом взяли участь представники центральних органів виконавчої влади, обласних державних адміністрацій, Інституту регіональних досліджень НАН України, громадських організацій.

Проект Закону України «Про розвиток гірських територій в Україні» визначає правові, економічні та організаційні засади державної політики щодо збалансованого розвитку гірських територій. Цей проект Закону є новим підходом до розвитку гірських територій в Україні на основі взаємної відповідальності держави та громади гірського регіону за соціально-економічний, інфраструктурний, культурний розвиток.

Надані зауваження і пропозиції опрацьовуються Мінрегіонбудом та будуть враховані у подальшій роботі над законопроектом

Міністр Василь КУЙБІДА

24 березня 2011 року в селищі Верховині відбулися збори Асоціації, на яких я звітував про діяльність Асоціації за десятирічний період та подав заяву про звільнення від обов'язків голови у зв'язку з виходом на пенсію з посади заступника голови Верховинської районної ради. На цих зборах головою Асоціації обрали Ярослава Кікінчука головою Верховинської районної ради. Це стало підтвердженням того, що з часу створення Асоціації Верховинська районна рада та її керівники докладали багато зусиль в організації діяльності цього регіонального об'єднання, спрямованих на вирішення спільних соціально-економічних та національно-культурних питань.

Чимало попередніх і нинішніх керівників органів місцевого самоврядування та державної виконавчої влади, наукових установ, засобів масової інформації, громадських організацій сприяли в роботі Асоціації, брали активну участь в її засіданнях, підтримували рішення, звернення та заходи спрямовані на вирішення питань, над якими вона працювала.

Це – голови Верховинської райдержадміністрації Петро Пониполяк, Ігор Шумега, Петро Кермошук, Василь Гондурак,

Косівської – Ярослав Шинкарук, Вижницької – Анатолій Колотило та Олександр Гриндей, Путильської – Степан Мурга та Володимир Маренич, Коломийської – Михайло Негрич та Михайло Винничук, Надвірнянської – Роман Гончарук та Ігор Пискливець, Рахівської – Едуард Зелінський. А також Петро Шкрібляк, директор філії «Гуцульщина» НДІ українознавства, Дмитро Ватаманюк, голова Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина», Дмитро Кіращук, редактор газети «Верховинські вісті».

Сюди ж належать голови районних рад: Василь Біденний та Юрій Никифоряк – Вижницької, Микола Беркела та Іван Сурмачевський – Рахівської, Іван Безиль, Іван Скидан та Андрій Дутчак – Путильської, Іван Грималюк, Петро Дійчук та Руслан Присяжний – Косівської, Василь Жибак та Дмитро Неміш – Коломийської, Василь Хабайлюк та Володимир Іванчук – Надвірнянської. А також керівники міських рад: Михайло Чернодолюк, Михайло Калімбровський, Микола Палійчук та Василь Онутчак – Яремчанської, Богдан Юращук, Юрій Овчаренко та Ігор Слюзар – Коломийської міських рад та більшість селищних і сільських голів регіону, котрі працювали в той період.

116. Організаційно-політичні переміни на Верховинщині

У час президентської виборчої компанії 2004 року приймали багато політичних рішень щодо підтримки кандидата у Президенти від опозиційних сил Віктора Ющенка. Особливо під час помаранчевої революції, яка домагалася скасування результатів другого туру виборів через системні порушення та проведення третього туру таких виборів. Як голова районної ради я в числі більшос-

ті голів районних рад Івано-Франківської області особисто поставив підпис під заявою щодо грубих порушень у ході президентської виборчої компанії.

У квітні 2005 року після вступу на посаду новообраного Президента України Віктора Ющенка було звільнено від виконання обов'язків голови Верховинської районної адміністрації Петра Пониполяка у зв'язку із закінченням повноважень Президента Леоніда Кучми. Його заступники Василь Привика, Михайло Нечай та Василь Гондурак склали свої повноваження згідно з Законом «Про районні державні адміністрації». Василь Зеленко дещо раніше вийшов на пенсію, Марія Гаврилюк достроково вийшла на пенсію з посади начальника відділу культури у зв'язку з реорганізацією установи.

Фаворитом виборчих змагань тоді була політична партія «Наша Україна». На районному рівні було створено нову владну команду. Її, тобто райдержадміністрацію очолив Ігор Шумега, лікар, тодішній голова районної організації партії Народний рух України. Його першим заступником було призначено Володимира Кавінського, вчителя, приватного підприємця, а заступниками – Ярослава Кікінчука, підприємця, Дмитра Кіращука, заступника редактора газети «Верховинські Вісті» та Василя Мицканюка, агронома, голову районної організації партії «Батьківщина».

З команди Петра Пониполяка на посаді голови районної ради залишився я та мій заступник Іван Синітович. Між новою командою виконавчої влади та районною радою налагодились ділові відносини. Це відображалось у прийнятих рішеннях районної ради, спільній участі в проведенні основних суспільно-політичних заходів та святкувань. Практикували ми й проведення спільних звітів у селах та трудових колективах керівництва ради та адміні-

страції. Це відбувалось на тлі національно-патріотичного піднесення, викликаного перемогою політичного блоку «Наша Україна».

Однак незабаром частина людей розчарувалася в тому, бачачи що після Помаранчевої революції так і немає економічних та соціальних змін, й далі залишався високий рівень безробіття.

Під час чергових виборів до Верховної та місцевих рад у 2006 році на зустрічах з виборцями лунала критика на адресу Віктора Ющенка від його прихильників. Мені інколи доводилось переконувати людей в тому, що змінилась Конституція України, виконавча влада перейшла до прем'єр-міністра Юлії Тимошенко, і в Президента немає повноважень. Однак це нікого не влаштовувало. Спрацьовувала народна приказка: народ обрав – народ прокляв. Така доля великих і малих політиків, що посвячують себе на публічну політичну та громадську діяльність.

У виборах до районної ради, що відбулися 31 березня, взяли участь 15 партій, серед яких «Наша Україна», «Батьківщина», Рух та Українська народна партія представляли демократичний блок, а «Відродження» та Народна партія України Володимира Литвина – провладну регіональну еліту обласного рівня. У виборчому списку Української народної партії були я, Юрій Маковійчук, Ірена Кермощук, Василь Дом'юк, Іван Синітович, Анатолій Дубінський та Юрій Стефлюк, отець-настоятель церкви Успіння Пресвятої Богородиці селища Верховини.

Ми вели спільну передвиборчу компанію з «Нашою Україною» та Рухом. Нашим опонентом була партія «Відродження», з якою часто точилися гострі дискусії. На багатолюдних зустрічах у селах Головах та Замагорі доходило до взаємних образ. Протягом невеликого періоду наші опоненти перебували у різних партіях та блоках. Зокрема

у провладній команді Петра Пониполяка, «Нашій Україні» та партії «Відродження». На відміну від них я, відколи вступив у 1997 році до Української народної партії, постійно залишався на позиціях цієї політичної сили, а з 2002-го року був головою її районної організації.

За підсумками виборів 2006 року Українська народна партія одержала шість мандатів, «Наша Україна» і Рух – 28. Такий результат дозволив нам сформувати більшість у раді і за попередньою домовленістю мене обрали на посаду заступника голови районної ради. Напередодні першої організаційної сесії до мене надходили пропозиції стосовно входження наших депутатів до коаліції з «Відродженням», на що я категорично не погодився й дотримався досягнутих раніше домовленостей з «Нашою Україною».

На сесії головою ради обрали Ярослава Кікінчука, представника Руху, котрий раніше був депутатом районної ради та очолював постійну комісію з питань підприємництва і використання природних ресурсів. Попри те, що мене, по суті, понизили в посаді, між нами була конструктивна співпраця. Цьому сприяла взаємна повага, почуття товарищескості, поєднання мого досвіду та толерантного ставлення до процесів, що відбувались, а також розуміння спільних підходів до організації роботи виконавчого апарату районної ради.

31 жовтня 2010 року відбувались чергові вибори до Верховинської районної ради. Було висунуто 395 кандидатів від 16 політичних партій, з них згідно з чинним законодавством обрали 44 депутати. На першій сесії районної ради шостого демократичного скликання головою районної ради вдруге було обрано Ярослава Кікінчука, а мене його заступником. В цей період я зосередив свою діяльність на організаційному забезпеченні роботи постійних комісій та налагодженню співпраці з селищною та

сільськими радами. Одночасно продовжував виконувати обов'язки голови Асоціації органів місцевого самоврядування.

В цей період між керівництвом держави – Президентом Віктором Ющенком та прем'єр-міністром Юлією Тимошенко почались публічні суперечки. Це створювало негативний рейтинг місцевій райдержадміністрації, яка намагалася тоді реалізувати в районі з допомогою інвесторів великий проект з будівництва зимового туристично-спортивного комплексу в селі Бистреці. Почалася підпільна конкурентна боротьба за Бистрець власників гірськолижного відпочинкового комплексу «Буковель» та підприємства «Чорногора», яке намагалось виготовити проект будівництва на території села Бистреця гірськолижного туристичного комплексу.

Деякі незначні прорахунки, допущені при цьому з боку РДА, дали підстави дескредитувати її керівника Ігора Шумега. В результаті – у 2008 році його усунули з посади голови райдержадміністрації. Це показало, що на догоду певним силам було здано керівника з президентської команди. Ігор Шумега був інтелігентною людиною, швидко опанував ази організаторської роботи. На мою думку, він бачив перспективу подальшого розвитку району. Однак це не влаштовувало певних людей і швидко була розгорнута компанія з його дискредитації. Її базували на тому, що нібито Ігор Шумега розпродав землі (полонини) і сам захопив велику кількість землі та багато іншого. Насправді це була лише придумана історія, спрямована на дескредитацію голови РДА, до яких часто вдаються в тих випадках, коли судить громада, а не закон та справедливість. Між керівництвом держави – Президентом Віктором Ющенком та прем'єр-міністром Юлією Тимошенко почались публічні суперечки. Це створювало негативний

рейтинг місцевій райдержадміністрації, яка намагалася тоді реалізувати в районі з допомогою інвесторів великий проект з будівництва зимового туристично-спортивного комплексу в селі Бистреці. Почалася підпільна конкурентна боротьба за Бистрець власників гірськолижного відпочинкового комплексу «Буковель» та підприємства «Чорногора», яке намагалось виготовити проект будівництва на території села Бистреця гірськолижного туристичного комплексу.

Після звільнення Ігора Шумеги на посаду голови Верховинської райдержадміністрації було призначено жителя селища Ворохти із Верховинським (Замагорівським) корінням Петра Кермощука. За збігом обставин його представлення верховинцям відбулося напередодні великого стихійного лиха – липневої повені 2008 року. Попри всю шкоду, якої завдала горянам ведика вода, вона ще наче символізувала надзвичайно бурхливий стиль правління нового керівника районної виконавчої влади.

Першим заступником голови РДА було призначено Юрія Маковійчука, який доти керував відкритим акціонерним товариством «Компанія Верховина», заступником – Василя Кімейчука, підприємця. На своїх посадах залишилися Василь Мицканюк та Дмитро Кіращук, котрі працювали в команді Ігора Шумеги. Дещо пізніше заступником голови було призначено Михайла Нечая, котрий уже раніше працював на цій посаді у команді Петра Попіполяка.

Петро Кермощук запровадив проведення щотижневих великих нарад за участю сільських голів. Наради розпочинались із проголошення молитви та настанов отця церкви Пресвятої Богородиці Криворівнянської парафії Івана Рибарука. На цих нарадах усі основні промови, повчання, накази, різні версії про негідників, які заважають

працювати, обдурюють людей, міркування про правильні та неправильні релігійні конфесії, поради сторонніх, як, наприклад, отця Семена з Грамотного, великого чудотворця, виголошував сам Петро Кермошук. Не обходився він без посилання на свої особисті зв'язки з Президентом Віктором Ющенком. При цьому піддавав критиці тодішнього прем'єр-міністра Юлію Тимошенко.

Часто недобрими словами згадували вчителів та лікарів. Були також вигадки про арештованих деяких голів сільських рад, зокрема Івана Мицканюка, який під закінчення такої наради появився в залі засідань. Словом, нудно не було. Більшість святкувань для районного керівництва та наближених осіб відбувалися в колибі, якою завідував син пана Петра в селищі Ворохті, де тривали виховні промови на названі вище теми. Та поряд із цим кипіла повсякденна робота, пов'язана передусім з ліквідацією наслідків стихійного лиха.

Катастрофічна повінь, яка увірвалася на Верховинщині 23-27 липня 2008 року, завдала значних втрат народногосподарському комплексу та населенню краю. Було підтоплено оселі у 43 населених пунктах, які, до того ж, ще й опинилися відірваними від світу. Повінь також зруйнувала 285 км доріг комунального та 69 км – державного й місцевого значення, 24 мости, 78 кладок, 51 житловий будинок. 117 оселям велика вода завдала таких збитків, що їх віднесли до другої категорії пошкоджень. Ще 216 людських помешкань зазнали пошкоджень третьої категорії. Практично було паралізовано все промислове виробництво. Через руйнацію доріг було перекрито доступ до лісосировинних ресурсів. Загалом завдані збитки оцінили у 512 мільйонів гривень.

На відновлення комунальних доріг, мостових переходів, берегоукріплень та підвісних кладок через річку

Черемош райдержадміністрації було виділено понад 30 мільйонів гривень. Окрім цього в район надходила гуманітарна допомога у вигляді продуктів харчування, товарів першої необхідності, будівельних матеріалів та відповідних технічних засобів. Міністр оборони Юрій Єхануров, перебуваючи в районі, передав 16 одиниць автомобільної техніки та відповідне обладнання.

В цей період прем'єр-міністр України Юлія Тимошенко двічі відвідала Верховинщину, ознайомила з наслідками стихії та мала зустрічі з жителями сіл Буковця, Верхнього Ясенова та Красноїлля. Тут працювало багато одиниць потужної дорожньо-будівельної техніки. Велися масштабні роботи в селах Криворівні, Верхнього Ясенова, селищі Верховині. Про це більш детально можна прочитати у книжці заслуженого журналіста України Василя Нагірняка «Стихія води і грому».

Аналізуючи цей важкий час, можна сказати, що тоді у стислі терміни було зроблено багато. Однак, на жаль, як засвідчили перевірки контрольних служб, було допущено й чимало прорахунків та помилок. Залишається лише здогадуватися, чи не були вони наперед заплановані. Адже щодня, крім важкої техніки, яка часто возила будівельні матеріали, інколи навіть із далеких кар'єрів Надвірнянського району, Верховину заповнювали висококласні мерседеси та фольсвагени з представниками будівельних фірм та компаній. Їх переважно цікавило швидке освоєння коштів та підписання актів прийому виконаних робіт. У цей період було багато перевірок та ревізій, які нібито виявляли великі недостачі. Вони здебільшого закінчувалися без негативних наслідків, адже мова йшла про великі суми грошей. Тому можна припустити, що саме на цій стихії було, як модно казати, відміто чимало грошей.

Доброю справою того часу для Верховинщини була

ініціатива депутата обласної ради Василя Бежука та його родича Миколи Бежука, котрий тоді був депутатом Верховинської районної ради, про співпрацю з київськими підприємцями, які погодилися на певних умовах сплатити свій податок від одержаного доходу біля десяти мільйонів гривень до бюджету Красницької сільської ради. З урахуванням попередніх домовленостей, ці кошти розподілила Верховинська районна рада. Це вперше в історії Верховинщини була така подія. Кошти виділяли не на зарплату, а на соціальний розвиток.

Звичайно, головну роль у визначенні доцільності того розподілу відіграв Петро Кермошук. Це були такі основні об'єкти: будівництво нового водозабору у селищі Верховині, ремонт школи в селі Краснику, будівництво спортзалу в селі Довгопіллі, виготовлення проекту будівництва дитячого садка в селі Верхньому Ясеніві, заміна старих вікон на енергоощадні в більшості шкіл району. Не обійшлося тут і без сварок та інших розмов, однак загалом це була дуже корисна справа, яка, на жаль, останніми роками не мала повторення в таких інвестиційних проектах.

Було проголошено ще один проект розвитку вівчарства, який підтримав Президент України та міжнародні інвестори. Та він так і залишився тільки в репортажах різних засобів масових інформації, що брали участь у його презентації. А передбачав він, що на наших полонинах невдовзі пастимуться багатотисячні отари овець.

У період головування Петра Кермошука Президент Віктор Ющенко побував у районі більше 20 разів. Особливо часто наприкінці своєї каденції. Правда, один його приїзд – у період стихійного лиха – викликав незадоволення багатьох верховинців. В день його прибуття, з десятої години ранку, – саме о цій годині, як було наперед повідомлено, мав приземлитися гелікоптер глави держави, люди на

стадіони у Верховині чекали свого Президента до 16 год. Це діялося наприкінці липня 2008 року, коли почалися роботи з ліквідації наслідків стихії. Люди – а це понад 500 осіб – хотіли почути з уст Президента співчуття та слова про надання допомоги. Однак замість цього Ющенко лише привітався з присутніми помахом руки і швидко сів до поданого авто й поїхав на огляд певних запланованих об'єктів.

Я теж був з людьми на стадіоні і в межах своїх повноважень на той час не мав можливості пропонувати, як необхідно підготувати та провести таку зустріч. Мені було соромно за те, що так бездарно все було організовано. Організатори такого дійства вельми принизили Президента перед його прихильниками. Тож не дивно, що люди, котрі прочекали на главу держави шість годин, уже не скандували модного тоді «Ющенко!». Натомість чулися, правда, дещо приглушено вигуки «Ганьба!».

Підсумовуючи цей період роботи районної виконавчої влади, можна його оцінити, як буревій після стихії.

Після президентських виборів 2010 року головою районної адміністрації було призначено Василя Гондурака, який доти мав багаторічний досвід роботи на різних посадах в органах державної влади. Уродженець села Шибеного Зеленської сільської ради, висококваліфікований фінансист, магістр державного управління, Василь Іванович працював у команді Петра Пониполяка заступником з питань економіки, з 2002 року очолював районну організацію Партії регіонів.

З його приходом дещо змінилися форми проведення районних колегій та нарад. На них ішла розмова про вирішення конкретних завдань, аналізували роботу різних управлінь, відділів та служб. Його заступники Юрій Сіренчук, Михайло Нечай та Василь Кімейчук мали відповідний

досвід роботи, що сприяло налагодженню ділової роботи управлінь та відділів адміністрації. У цей період тривало будівництво другої черги Верховинської середньої школи, було завершено будівництво середньої школи в селі Білоберізці, відкрито дитячі садки в селах Головах та Перехресному. Розпочали також будівництво дитячого садка в селі Верхньому Ясеніві та провели реконструкцію дитячого садка в селі Зеленому.

21-23 вересня 2012 року у Верховині, тобто, за словами відомого українського письменника і громадського діяча Івана Франка, столиці Гуцульщини відбувся ювілейний ХХ-й Міжнародний гуцульський фестиваль. Господарі цього великого гуцульського храму, верховинці, запросили на свято усю гуцульську громаду, гостей з України та закордоння.

У рамках фестивалю відбулася науково-практична конференція «Основні особливості соціально-економічного, культурного та духовного розвитку в специфічних етнографічних, гірських, ландшафтно-кліматичних умовах у період сучасних глобалізаційних процесів».

Гуцульський фольклор на фестивалі представляли майже півтори тисячі виконавців з України й з-за кордону. Працювали виставки-продажі виробів декоративно-ужиткового мистецтва. Візитівкою фестивалю стала гуцульська співанка такого змісту:

Вже фестиваль ювілейний, так як і годиться,
Знов приймає Верховина – Гуцульська столиця.
Відродилось давнє Жаб'є з упадку й руїни,
Гуцульщини пишна квітка – у вінку України.
Грають скрипки і цимбали та й грають трембіти,
І скликають всіх гуцулів із цілого світу.
Фестиваль цей міжнародний – велика подія,
Оновлена Верховина всім гостям радіє.

Набувайтеси, храмуйте, веселітси, люде,
На цім святі гуцульському най вам добре буде.
Кличуть дзвони урочисті в утворені брами,
За все Богу подякуймо в Успенському Храмі.

Фестиваль проходив напередодні виборчої кампанії до Верховної Ради України. Саме в цей період різко загострились протистояння між політичними партіями та громадськими організаціями. Взаємна критика і зневага на всіх рівнях створили конфліктну ситуацію в суспільстві, почався спад економіки. Депутатом Верховної ради по Косівському виборчому округу куди входив і Верховинський район був обраний Василь Гладій від виборчого блоку «Батьківщина», який часто приїздив на зустрічі з виборцями та приймав їх з особистих питань. При цьому намагався вирішувати окремі проблеми горян. Новообраною Верховною Радою було прийнято ряд важливих рішень щодо вибору Європейського шляху розвитку Української держави та підписання угоди про зону вільної торгівлі з Європейським союзом. Однак в жовтні 2013 року така угода не була підписана Президентом України Віктором Януковичем на саміті лідерів європейських країн у Вільнюсі. У зв'язку з цим 21 листопада 2013 року на майдані у столиці України м. Києві, розпочались протестні акції, що привели до усунення від влади Президента України та уряду Миколи Азарова. Це зумовило дострокову відставку на початку 2014 року голови райдержадміністрації Василя Гондурака і його заступників Юрія Сіренчука, Юрія Потяка та Миколи Максим'юка. В цей період склали свої повноваження згідно з поданими заявами голова районної ради Ярослав Кікінчук та його заступник Святослав Привика. Головою районної ради за рекомендацією учасників мітингу, що відбувся у селищі Верховині, сесія районної ради обрала депутата Івана Маківничука, при-

ватного підприємця, члена партії «Свобода».

У травні 2014 року на посаду голови райдержадміністрації за пропозицією Верховинського віче (майдану) в установленому порядку призначено Ярослава Скуматчука, який працював начальником комбінату комунальних підприємств. Цим подіям передували неодноразові мітинги на площі біля пошти в селищі Верховині, на яких протестувальники висловили недовіру попередньому керівництву району. Були також спроби блокувати роботу райдержадміністрації, але вони, на щастя, не привели до знищення майна чи інших грубих дій.

Проводилися позачергові сесії районної ради, на яких розглядали суспільно політичні питання пов'язані з революцією гідності. На одній з таких сесій, яка розпочала свою роботу на площі перед приміщенням районної ради, мене обрали секретарем сесії. Так я знову опинився в епіцентрі революційних подій 2014 року. На цій сесії прийняли й ряд рішень, які не відповідали чинному законодавству. Зокрема – про створення Народної ради та Самооборони. Однак в тій ситуації ми керувалися не законом, а ситуативною доцільністю.

Неоднозначно сприйняли депутати і пропозицію священника з села Красника Юрія Мануляка про проходження депутатами кола покаяння перед учасниками верховинського майдану. З цього приводу виступила депутат Антоніна Руденко, яка висловила думку більшості депутатів про те, що депутати Верховинської районої ради з самого початку революційних подій постійно підтримували їх, брали участь у політичних акціях, надавали фінансову та матеріальну допомогу її учасникам. Тому вони не погоджуються з такою оцінкою їхньої діяльності і вважають, що в такий складний час необхідно всім об'єднатися для перемоги над злочинцями та корупціонерами.

Більшість учасників мітингу погодилися з такою думкою. Наступні ж громадсько політичні акції у Верховині супроводжували викрики «Банду геть!», «Регіоналів геть!», «Януковича – на нари!». В різні періоди форми боротьби за владу між політичними опонентами за всі роки Української незалежності під час мітингів та різних акцій майже не змінювались, а лишень появлялися нові гасла. На початку 90-х минулого століття це були «Комуняку на гіляку!», «Геть Масола й Кравчука та партійного попа!». У 2004 році – «Бандитам – тюрми!», «Ющенко наш Президент». 2011-го ж – «Юлі – волю» та вже згадуване «Януковича – на нари».

При цьому всі протестні акції супроводжували й антиросійські вислови та гасла, в яких головним ворогом українських соціально-економічних проблем називали Росію (москалів) та її правителів. Аналізуючи ці події, згадуєш вірш «На майдані біля церкви», який 1918 року під час тогочасних бурхливих подій в колишній російській імперії і одночасно в Україні написав поет Павло Тичина, уривок з якого тут наводимо:

На майдані коло церкви
революція іде.
– Хай чабан! – усі гукнули, –
– за отамана буде!

Прощавайте, ждіте волі, –
гей на коні, всі у путь!
Закипіло, зашуміло –
тільки прапори цвітуть...

На верховинському майдані це не раз було продемонстровано при обговоренні кандидатур на владні посади у керівництві району. Лише десять місяців здійснював керівництво районною виконавчою владою Ярослав

Скуматчук, що був підтриманий Верховинським майданом та різними громадськими організаціями. В цей період було відновлено роботу районного відділення служби безпеки України та райвійськкомату, виконано план мобілізації військовозобов'язаних, проведено перший Гуцульський бізнес – форум, усунуто з посади головного лікаря районної лікарні В. Пугальського. Також передбачалось звільнити з займаних посад окремих керівників бюджетних установ та працюючих пенсіонерів в освітній і медичній галузях. Було проголошено ряд інших ініціатив та намірів, щодо покращення соціально-економічного розвитку району. Однак новопризначений голова райдержадміністрації поступово втрачав довіру значної частини своїх прихильників. Розпочалась боротьба за його відставку. Причиною стало те, що за період його керівництва не було призначено заступників, більшість питань вирішувались одноособово, без врахування пропозицій окремих депутатів та предстанків громадських організацій. Це виглядало як авторитарний стиль керівництва. Такий підхід не сприяв плідній співпраці з депутатами районної ради, керівниками окремих бюджетних установ та громадських організацій, що стало основною причиною кінця його кар'єри. Частина учасників Верховинського майдану пропонували призначити на посаду голови райдержадміністрації Івана Шкіндюка, Романа Жичицького, Ярослава Кікінчука, Івана Гречука, та Дмитра Іванюка. В результаті цих протистоянь 17 березня 2015 року Скуматчука звільнено з посади голови Верховинської райдержадміністрації Після звільнення Ярослава Скуматчука більше двох місяців Верховинщина залишалася без керівника виконавчої влади. Тимчасово обов'язки голови РДА виконував Василь Бровчук, що попередньо працював керівником апарату адміністрації.

Йому вдалося добре організувати роботу і тому відсутність керівника виконавчої влади не відчувалась. В цей період окремі громадські організації самооборона, об'єднання «Майдан» та деякі інші змагалися за право висувати свого кандидата на цю посаду. Однак жодна з поданих кандидатур з числа місцевих верховинців не отримала підтримки. Це одноособово вирішив, у відповідності із законодавством голова обласної адміністрації Олег Гончарук. Він запропонував на цю посаду уродженця м. Івано-Франківська колишнього випускника Івано-Франківського інституту нафти і газу який до цього часу вів свій приватний бізнес у селі Дземброня Олега Лютого. Президент України своїм розпорядженням від 21.04.2015 року призначив його головою Верховинської РДА. Таким чином за останні вісім років він став п'ятим керівником районної виконавчої влади.

Як уже згадувалось раніше Петро Пониполяк очолював районну виконавчу владу безперервно понад двадцять років.

До речі в сімдесятих роках минулого століття після відновлення у 1965 році Верховинського району його очолювали Володимир Пиптюк і Василь Лютич, перші секретарі райкому партії, Борис Файт та Іван Гнатів, голови райвиконкому, які забезпечували соціально-економічний розвиток та розбудову виробничої інфраструктури, що сприяло збереженню адміністративно-територіальної цілісності та утвердження існування високогірного району.

Олег Лютий очолив район в період підготовки до проведення адміністративно-територіальної реформи та децентралізації влади в Україні.

Очевидно йому прийдеється багато зробити, щоб зберегти адміністративний Верховинський район та сільські територіальні громади. В іншому разі його історична мі-

сія на відміну від попередників, буде оцінена верховинцями відповідно до дій в цій складній ситуації.

Про це велась мова під час його представлення депутатському корпусу та керівникам політичних і організацій громадських організацій.

В силу певних обставин завершую спогади про чергову зміну перших керівників районної виконавчої влади, із сподіванням на те, що в подальшому вони будуть працювати стабільно, в інтересах Верховинської районної громади у відповідності із чинним законодавством, а не в угоду вузько партійним та клановим інтересам, що буде позитивно впливати, на авторитет районної виконавчої та представницької влади .

Практика показує, що таким способом можна розправитися зі своїми політичними опонентами, створити атмосферу страху та переслідувань шляхом виголошення різних компрометуючих та погрозливих звинувачень на їхню адресу. На мою думку, це шлях у нікуди. Якщо ми прагнемо бути європейською цивілізацією, то маємо розвивати й берегти основні засади демократії – зокрема вибори, референдуми та інші форми всенародного таємного волевиявлення на підставі Конституції та законів держави.

121. Виборці довіряють і перевіряють

Прикладів демократичного всенародного вибору в районі немало. Ми часто вважали, що лише влада та політичні партії можуть висловлювати свої пропозиції стосовно того, кого слід обирати, а хто цього не гідний. На початку 90-х років минулого століття такі підходи сприймала частина виборців. Однак з поглибленням розвитку

демократичних процесів, зростання суспільної свідомості істотно змінилось і ставлення до кандидатів в депутати різних рівнів. Люди на виборах почали давати оцінку тим, хто не виконував свої попередні обіцянки.

Про це свідчить такий факт. Під час виборчої компанії до обласної ради кандидат у депутати Володимир Пригорницький, кореспондент газети «Верховинські вісті», будучи переконаним комуністом, не ходив на майдани та на зустрічі в сільські клуби, а вдався до подвірного обходу – ходив від хати до хати. Ховаючись від рухівців, які могли розповісти людям, що він підтримує комуністів, обіцяв своїм виборцям боротися за справедливість із ненависними суддями, прокурорами, міліціонерами, бюрократами та закостенілою комуністичною владою. Це йому принесло перемогу над потенційним кандидатом Мирославом Павлюком, який працював головою облагобуду. Однак вже на першій сесії обласної ради переможець став перевертнем – вступив до фракції комуністів, був в опозиції до демократичної фракції. Після виносу комуністичних символів із залу засідань обласної ради В. Пригорницький написав передову статтю до тодішньої всеукраїнської газети «Радянська Україна» під заголовком «Я не вірю в їхню демократію», в якій показав, що в облраді засіли закляті бандерівці та націоналісти.

Подаю цей приклад для усвідомлення, що «тітушки» появились не 2012 року, а значно раніше – ще напередодні нашої незалежності. У 1994 р. Володимир Пригорницький знову кандидував до Верховної Ради України, однак виборці його не підтримали. Він спробував знову використати стару тактику подвірних обходів. Люди жартували, що останнього передвиборчого дня він подолав стільки кілометрів, що порвав підшви нових чобіт. Однак цього разу те йому не допомогло.

Під час виборів до обласної ради у 1998 році переконливу перемогу по загальнорайонному виборчому округу одержав депутат, який свою виборчу програму побудував на огульній персональній критиці чинної влади та перспективі добування покладів мінералу родоніту в урочищі Прелучний на території Голошинської сільської ради. Мовив він про те, мовляв, що у районі люди ходять по золоту, а бездарна влада нічого не робить, щоб використати цей ресурс. Однак минув час і та обіцянка залишилась невиконаною.

З огляду на об'єктивні економічні та ринкові обставини родоніт не користувався попитом. Тодішнє керівництво району постійно шукало шляхи залучення інвесторів до відкриття кар'єру з розробки родоніту. До нас приїжджали зацікавлені підприємці, які знайомились з територією, брали зразки породи для досліджень. Та з огляду на віддаленість і важкодоступність родовища, труднощі добування породи у складних гірських умовах від наших пропозицій відмовлялися, мотивуючи це надмірними економічними труднощами. Виборці ж усвідомили, що то був виборчий трюк згаданого депутата і наступної виборчої кампанії 2002 року цю особу вже не підтримали.

Аналогічна ситуація вийшла і з кандидатом у депутати Говірним. Основним у його програмі як кандидата в депутати до обласної ради у 2002 році стало зобов'язання здешевити плату за електроенергію на 25 відсотків. Таку обіцянку виборці сприйняли як порятунок і за нього проголосувало понад сім тисяч виборців, тобто він набрав найбільше голосів. Однак В. Говірному не вдалось виконати свої зобов'язання перед виборцями. До того ж, плата за електроенергію значно зростає. Тому в 2006 році він програє навіть на виборах до районної ради.

Таких прикладів можна привести багато. Вони подібні їй, на жаль, дуже поширені на всіх рівнях – від сільської до Верховної рад. Однак при цьому люди зберігають за собою право не лише обирати, а й давати відповідну оцінку діяльності народних обранців. І наведені випадки свідчать, що виборці таки спостерігають за роботою тих, кому довірили депутатство, аналізують її і роблять правильні висновки.

Починаючи з кінця 80-х років минулого століття більшість депутатів районної ради обирали від індивідуальних округів, які утворювали на територіях селищної та сільських рад на мажоритарній основі. Після проведення чергових виборів понад 50 відсотків з них обирали повторно, а то й по три і більше разів. Серед таких: Юрій Маковійчук – Білоберізький виборчий округ; Василь Кіцнак – Краснолівський; Іван Гречук – Львівський; Василь Тупилюк – Красницький; Дмитро Кірашук – Криворівнянський; Дмитро Стефлюк, Михайло Нечай та Іван Максимюк – Верхньоаясенівський; Ярослав Кікінчук та Антоніна Руденко – Верховинський; Василь Зеленчук, Дмитро Кірашук та Михайло Федорчак – Криворівнянський; Марія Зеленська – Хороцевський; Василь Привика, Василь Скидан та Василь Федюк – Стебнівський; Святослав Привика та Василь Дом'юк – Довгопільський; Юрій Сіренчук – Яблунецький; Василь Маротчак – Пробійнівський; Ірина Кермошук – Замагорівський в/о. Верховинці обирали депутатами обласної ради протягом трьох скликань починаючи з 1990 р. Дмитра Втаманюка та Ярослава Шинкарука.

Ці та багато інших депутатів мали підтримку виборців, брали активну участь в роботі сесій районної ради та відстоювали інтереси своїх територіальних громад.

122. Будівництво та дорожнє господарство

1971 р. у Верховині створили будівельну дільницю Надвірнянського будівельного управління. Її начальником було призначено Миколу Антіпова, котрий тривалий час працював у будівельній галузі району. Цього року розпочато будівництво турбази «Верховина» на 305 номерів, яку здано в експлуатацію 1982-го. В цей же період побудовано новий корпус дитячого садка «Сонечко», приміщення суду і прокуратури, Краснолівську середню школу, будинки для вчителів: восьмиквартирний в селі Криворівні та чотириквартирні в селах Верхньому Ясеніві й Довгопіллі. Наприкінці 80-х років минулого століття побудовано три 12-квартирні будинки на вулиці Незалежності в центрі селища. Один з них відомчий для працівників райспоживспілки та два – на замовлення райвиконкому. За кошти держави та колгоспу «Прикордоник» збудовано нове адміністративне приміщення райвідділу міліції.

На теперішній вулиці Грушевського Верховинський лісокомбінат вів будівництво відомчого житла та об'єктів соціальної інфраструктури. Тут зведено 30-квартирний будинок та школу-садок на 120 місць. У райсільгоспхімії збудували 12-квартирний будинок для своїх працівників. 1989 року було завершено будівництво одного з корпусів райлікарні, де розмістили дитяче та пологове відділення. Керівництво району вирішували питання фінансування та забезпечення відповідними матеріалами цього об'єкту. Будівельні роботи виконував Верховинський райагробуд (голова Дмитро Вірстюк та виконроб Микола Антіпов). У зв'язку з будівництвом районної лікарні та середньої школи були побудовані та здані в експлуатацію 1998 р. каналізаційний колектор та очисні споруди потужністю 600 куб. метрів в добу – на той час одні з найкращих серед сільських районів України.

1988-го начальником Верховинської будівельної ділянки було призначено Дмитра Пилатюка. В цей період на замовлення райвиконкому для розподілу згідно з чергою житла для верховинців побудовано 30-квартирний житловий будинок на вулиці Грушевського, який ввели в дію 1989 р. Було також розпочато будівництво Верховинської середньої школи на 1 296 учнів – її головний корпус здали в експлуатацію у 2004-му. 1997 року завершили будівництво на замовлення Верховинської селищної ради 12-квартирного будинку на вулиці Миколи Рибчука у райцентрі. Цього року на місці, де раніше планувалось збудувати торговельний комплекс райспоживспілки, було розроблено проект забудови у центрі селища Верховина торгового ряду. Окремим підприємцям безкоштовно надали земельні ділянки, які в свою чергу інвестувати кошти в дане будівництво та благоустрій селища. Тепер тут розташовані сучасні магазини, ресторан та готель. Їх власники Мінайлюки, Савчуки, Шкіндюки, Шкоропаняки та інші багато зробили для того щоб в центрі селища появилась сучасна торгова площа.

Важливу роль у розвитку народного господарства та життя людей відіграють дороги. Їхня протяжність на території району становить понад 300 кілометрів. Наприкінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття у районі збудовано 13 капітальних мостів. Зокрема в таких селах, як Явірник, Зелене, Красник, Криворівня, Верхній Ясенів, Хороцеве, Красноілля, Замагора, Пробійнівка. А також чотири мости – у селищі Верховині.

У 1984 році встановлено асфальтове покриття на дорозі «Верхній Ясенів – Устеріки». За участю підприємців з міста Одеси в селі Бережниці 1994 року збудовано асфальтовий завод. В цей період побудовано водозахисні дамби в селах Криворівні – завдовжки 1,8 км та Устеріках – 1,4 км. В селі Верхньому Ясеніві після стихійних лих у 2003

та 2008 роках побудовано водозахисну дамбу протяжністю 4,8 км. Зусиллями районної влади та депутатів різних рівнів в 2007 році продовжилось будівництво берегоукріплюючої водозахисної дамби в селі Устеріки. На спорудження таких споруд виділялись відповідні державні кошти та матеріальні ресурси.

Ще у 1988 році згідно розробленого Івано-Франківським інститутом «Укрдіпродор» проекту було розпочато будівництво габіонної підпірної стінки по укріпленню укосів земляного полотна на вулиці Івана Франка біля колишньої районної аптеки в селищі Верховина. Однак через відсутність фінансування роботу не завершено. За час експлуатації недобудована підпірна стіна була зруйнована на ділянці 400 метрів.

За допомогою тодішнього начальника обласної адміністрації автомобільних доріг Сергія Сендерського та депутата районної ради, начальника райавтодору Михайла Павлюка на початку 2004 року вдалось отримати кошти на завершення будівельних робіт на цьому об'єкті. Протягом трьох місяців у центрі Верховини велися будівельні роботи з укріплення стрімкого високого берега, який постійно змивали води швидкоплинного Чорного Черемоша. Того року це була чи не наймасштабніша робота з берегоукріплення. Будівельники під керівництвом виконроба Миколи Подюка виконували роботу по укріпленню низової підпірної стінки на відрізьку автодороги «Татарів – Кам'янець-Подільський». Під час проведення будівельних робіт у 2004 році на ділянці 152 метри габіонну стінку було піднято на чотириметрову висоту. В перспективі передбачали продовжити її будівництво вниз за течією до моста на об'їзній дорозі біля кафе «Перлина». Однак у зв'язку з відсутністю подальшого фінансування це будівництво припинили.

На жаль, ситуація складалася так, що останніми роками стан доріг різко погіршувався. Серед причин, що цьому сприяли, – брак належного фінансування, недостатній контроль за витрачанням коштів, які виділяли на будівництво та ремонт доріг, а також теперішня система управління дорожнім господарством.

Наприкінці 80-х – на початку 90-х років минулого століття в районі діяла шляхово-будівельна організація, підпорядкована райвиконкомові. Причому будівництво та капітальний ремонт доріг і мостів щороку погоджувались з головами райвиконкому та районної ради, незалежно від шляхів фінансування цих робіт. Такий підхід дозволяв нам враховувати і визначати найбільш проблемні об'єкти. При цьому насамперед проводили роботи на тих ділянках, які істотно впливали на життєдіяльність району.

Однак з часом на рівні держави розпочали реформувати систему управління дорожнім господарством. На районному рівні ліквідували райавтодори й замінили їх дільницями, а кошти виділяли з Державного бюджету за непрозорими схемами. Керівництво району було усунуто від узгодження планів та проектів робіт у цій галузі. Ми не раз намагалися запрошувати обласне керівництво дорожніх служб на сесії районної ради для пояснень щодо справ у дорожньому господарстві району. Однак ситуація рік у рік не покращувалась. А з 2004 року, можна сказати, стала абсурдною.

Пригадую, у квітні 2005 року на сесії районної ради представник облавтодору не міг пояснити депутатам, які ремонтно-будівельні роботи виконуватиме його служба на дорогах району протягом поточного року. Звісно, попри всі проблеми керівники дорожнього господарства, а ними в той період були Борис Файт, Володимир Німчук та Михайло Павлюк, як досвідчені дорожники робили бага-

то добрих справ щодо підтримки стану доріг, будівництва мостових переходів та берегоукріплень. Та загалом ще залишалося надзвичайно багато проблем, які викликали справедливі нарікання населення. Це особливо стосувалось доріг «Устеріки – Пробійнівка», «Устеріки – Білоберізка», «Красноїлля – Перехресне – Голови – Замагора» та «Ільці – Явірник».

Особливою турботою для керівництва району було утримання доріг в зимовий період. Часто снігові заметілі зупиняли рух транспорту на Буковецькому та Кривопільському перевалах. Задля оперативного вирішення цих проблем ми домоглися перепідпорядкування Верховинському шляховому відділові частини доріг, наближених до перевалів з Ворохтянського та Косівського напрямків. Було виділено відповідну техніку, яка забезпечувала безперебійний проїзд у зимовий період.

123. Комунальне господарство

Комунальне господарство району зосереджене у Верховині. Воно займалося забезпеченням жителів селища водою та теплом окремих житлових приміщень, а також утриманням і впорядкуванням території. Різними роками цим підприємством керували Богдан Чукур, Іван Могорук, Іван Стефурак, Юрій Дуленчук, Михайло Бельмега та Ярослав Скуматчук.

Районна влада щороку надавала певну фінансову допомогу підприємству. Петро Понепольак налагодив добрі відносини з першим заступником міністра комунального господарства, а пізніше й міністром Григорієм Семчуком, який посприяв у виділенні декількох спеціальних автомобілів та відповідної техніки для цього підприємства. Була

також тісна співпраця з обласним управлінням охорони навколишнього середовища, зокрема його керівником Миколою Приходьком. Це дозволило майже щороку одержувати з екологічного фонду певні кошти на зміцнення матеріальної бази комуногоспу.

1994 року було створено окреме комунальне водоканалізаційне підприємство, яке очолив Віктор Цисюк. Це теж дало можливість провести капітальні ремонти окремих відтинків водопроводу та налагодити водопостачання багатоквартирних житлових будинків на вулиці Коваля та Грушевського. В той період, коли районним комуногоспом керував Ярослав Скуматчук, було добре налагоджено роботу зі збору побутових відходів від житлових та господарських об'єктів та запроваджено роздільне збирання зокрема скла, паперу та виробів з пластика. Досвід Верховинських комунальників 2007-го приїжджали вивчати керівники та депутати Глибоцького району Чернівецької області.

Найбільш складними проблемами для комунальників та жителів Верховини на початку 90-х років минулого століття було забезпечення теплом житлових приміщень багатоквартирних будинків по вулиці Незалежності, Івана Франка, біля сільгосптехніки та мікрорайону нижнього складу Верховинського лісокомбінату. Обігрів двох перших об'єктів на той час проводився за рахунок газу, який подавався із спеціальних газгольдерів, що були встановлені біля цих об'єктів, а останнього – за рахунок потужної котельні лісокомбінату. З певних причин газгольдери вимкнули, а котельня лісокомбінату не забезпечувала нормальне тепlopостачання.

Це викликало велике незадоволення жителів – протягом декількох років надходили численні колективні та письмові звернення. Влада вживала певних заходів, однак

через брак коштів це істотно не впливало на вирішення проблеми. Тому з появою більш сучасних технологій більшість жителів знайшла вихід із ситуації – вони переобладнали свої квартири на індивідуальне опалення. А за сприяння влади й за бюджетні кошти було встановлено міні-котельню для обігріву навчально-виховного комплексу на вулиці Грушевського.

З 2003 року розпочалась робота по налагодженню збору побутових відходів в населених пунктах району. Для цього укладали угоди, згідно з якими вивозили сміття з сіл Красника, Ільців, Криворівні, Кривопілля та Верхнього Ясенова. Разом з цим залишились не вирішені питання будівництва нового полігону для побутових відходів. З цих причин можуть надалі виникнути проблеми зберігання та утилізації побутових відходів на території району...

Коротко висвітлив цю, можливо, не дуже цікаву тему для того, щоб люди, котрі мають бажання працювати у владних структурах, усвідомлювали, що інколи непопулярні, але життєво важливі проблеми місцева влада зобов'язана вирішувати попри всі обставини, які виникають з реформами, браком коштів та політичними протистояннями. При цьому завжди треба пам'ятати, що мандат довіри владі люди надають лише за конкретну роботу, а не лише за роз'яснення тих чи інших причин її невиконання.

124. Духовне відродження

До 1991 року, на території Верховинського району діяли тільки шість церков: Криворівнянська – Різдва Пресвятої Богородиці, Ільцівська – Пресвятої Тройці, Білоберізька – Покрови Пресвятої Богородиці, Красно-

їлівська – Святих Апостолів Петра і Павла, Верхньоясенівської – Святого Духа та Черемошнянська – Спомину Чуда Архистратига Михаїла.

Діяло відповідно шість релігійних громад. Святу Літургію в горах, як і на інших прикарпатських землях та в регіонах християнського світу, правила Руська Православна церква Московського патріархату. Закритими залишалися церковні храми в селах Бистреці, Устеріках, Зеленому, Барвінкові, Вигоді та Бережниці. Районна влада з перших днів незалежності прийняла відповідні рішення про повернення релігійним громадам церковного майна.

Починаючи з 1989 року в районі розпочалися процеси духовного відродження. В багатьох селах створювалися релігійні громади. Однією з перших була релігійна громада с. Довгопілля, яка об'єдналась навколо сільського активіста Василя Освіцінського. В цьому селі на початку 80-х років минулого століття було зруйновано церкву і громада вирішила побудувати новий храм. Представникам громади стало відомо про те, що за згодою окремих жителів села було викрадено дзвони з колишньої старої дзвінниці. І вони звернулися до Верховинського райвиконкому з проханням допомогти розшукати викрадені дзвони.

Організувати роботу з їх розшуку було доручено мені. За допомогою працівника міліції Василя Максим'юка ми одержали відповідну інформацію про викрадачів з селища Кутів, які перепродали дзвони релігійній громаді села Дехтянця Путильського району. Довелося вести нелегкі переговори з Путильською районною владою та релігійною громадою села. У результаті старі дзвони повернулися до рідного села й сьогодні служать Довгопільській громаді. Згадую про цю подію тому, що в ній надзвичайно важливу роль виконала згуртована релігійна громада, більшість у якій тоді були жінки і перед їх наполегливістю

не міг устояти владний чиновник, аби не допомогти у вирішенні питань, пов'язаних з будівництвом нової церкви.

В 1990 – 1995 рр. було вирішено ряд питань, пов'язаних з поверненням церковного майна релігійним громадам. Зокрема будівлі храмів у селах Устеріках, Барвінковому, Бистреці, Бережниці, резиденцій у селах Верхньому Ясеніві, Криворівні та Верховині. Греко-католицькій церковній громаді було передано колишню Бабієву церкву в селі Красноїллі, яку раніше було переобладнано під музей атеїзму. Релігійні громади брали активну участь у національно-патріотичному відродженні.

Тоді ж розпочалося будівництво каплиць за сприяння окремих осіб та громадськості – зокрема Василя Гутинюка (Семенкового), Михайла Максимюка (Почапки), Миколи Соколовського у селі Криворівні, Антона Ясельського з Великобританії – біля редакції в селищі Верховині, Михайла Ославського у Верхньому Ясеніві, збудовано каплицю на честь Матері Божої Богородиці на місці, де всередині ХІХ-го століття селяни закопали пам'ятний хрест з нагоди скасування панщини в Австро-угорській імперії у 1848 році та багато інших. Ці події відбувалися при багатолюдних богослужіннях, під час яких звучали промови на пам'ять про полеглих за волю і незалежність України та бажання брати активну участь розбудові нової демократичної держави для народу.

Горяни відчували духовну свободу і почали зводити у населених пунктах та на високогірних присілках церковні храми – великі й невеличкі з огляду на кількість жителів та релігійних громад. Новозбудовані церковні споруди були освячені вірою гуцульських сердець, вірою в Господа, вірою в духовне розкріпачення людей у своїй державі, на вільній Українській землі. Районна влада надавала фінансову допомогу парафіяльним церковним комітетам,

виділяла безкоштовно діловий ліс на спорудження нових духовних храмів.

Першою постала на другому році незалежності духовна святиня Святого Архистратига Михаїла у Довгопіллі. 1994-го висвячено церкви Святого Володимира – у Перехресному, Святого Іллі – у Головах. Цього ж року на пристольне свято Успення Пресвятої Богородиці освячено новозбудовану церкву в селищі Верховині. Урочисту літургію з нагоди відкриття провели єпископ Коломийсько-Косівської єпархії Іоан Бойчук, отець-декан Дмитро Михавків та інші священники Верховинського деканату. На урочистому Богослужінні було багато верховинців та гостей.

Цього дня за сприяння та участь в будівництві церков багатьох керівників, жертводавців та будівельників було відзначено церковними нагородами. Серед них мене, Петра Пониполяка, Івана Сумарука, Василя Привіку, Миколау Данищука, Андрія Гапчука. Уже через рік на Буковецькому перевалі, що майже на тисячу метрів над рівнем моря, постав храм Вознесіння Христа Спаса. Церковні дзвони сповістили про цей величний християнський духовний оберіг на Гуцульщині. 6 травня на присілку Заверх Білоберізької сільської ради освячено новозбудовану церкву.

Та водночас із приходом свободи віросповідання в релігійному житті Верховинщини, починаючи з 1989 року, почалися й міжконфесійні суперечності, пов'язані з відродженням Греко-католицької церкви. У селищі Верховині та селі Ільцях виникли ініціативні групи зі створення релігійних громад Української греко-католицької церкви. Цей рух очолив відомий лікар, місцевий гуцул Іван Басистюк. Активними представниками ініціативних груп були Микола Небесійчук, Параска Сумарук, Михайло Магнич та

багато інших, які ставили питання про передачу церкви в селі Ільцях від православної громади греко-католицькій. Пізніше появилася пропозиція про почергове богослужіння в ній. У зв'язку зі складним міжконфесійним конфліктом в селі Ільцях, було проведено референдум щодо користування церквою Святої Трійці. За його підсумками право постійного користування нею надано православній громаді.

У Верховині виник спір щодо правонаступництва на будівництво нової церкви, яку будувала православна громада. Це призводило до численних непорозумінь. У зв'язку з цим наприкінці 1991 року районна рада вирішила надати колишню залу засідань у приміщенні, де раніше розміщувався Верховинський райком партії, під храм УГКЦ. Це викликало здивування у багатьох людей. Однак цим рішенням вдалось зняти напруження у спірних міжконфесійних відносинах. Церковне служіння в тому приміщенні тривало майже 10 років. 1999-го греко-католицькій громаді було передано будинок фотоательє райпобуткомбінату, який з допомогою районної влади реконструювали і 31 грудня 2000 року освятили за участю владики Коломийської єпархії УГКЦ Павла Василика.

Поступово напругу міжконфесійних протистоянь було знято. Греко-католицькі громади відбудували так звану Бабієву церкву на присілку Вигоді в селі Красноїллі та спорудили церкву в с. Кривопіллі. Під час релігійних протистоянь від районної влади вимагали справедливого, об'єктивного та неупередженого ставлення до цих процесів. Думаю, нам це вдалося в той непростий період.

За останні 20 років у районі збудовано 30 церков. До деканату Української православної церкви Київського патріархату, який понад двадцять років очолює отець з села Ільців Дмитро Михавків, належать 28 парафій. Священницьку

місію виконують отці Юрій Стефлюк – у селищі Верховині, Іван Рибарук – у с. Криворівні, Михайло Гергелюк – у Верхньому Ясеніві, Василь Данильчик – у Красноіллі, Петро Данильчик – в Устеріках, Назарій Павлюк – у Довгопіллі, Юрій Ватаманюк – у Головах, Микола Будзан – в Зеленому, Дмитро Петлюха – в Білоберізці, Петро Соколовський – у Буковці, Володимир Максим'юк – в Чорній Річці, Михайло Мануляк – у Замагорі, Юрій Мануляк – у Краснику, Семен Перва – у Грамотному, Ігор Рибенчук – у Бережниці.

З 1992 року до духовного відродження Української греко-католицької церкви на Верховинщині активно долучилися отець-декан Української греко-католицької церкви Роман Болахівський та священник Михайло Магнич.

У релігійних громадах Української православної церкви Московського патріархату служили такі священники: Степан Дибко та Володимир Гарашук – в селищі Верховині, Михайло Дроняк – у селах Гриняві й Пробійнівці, Василь Гаврилюк – у Перехресному (Маркова кичера).

Важливою подією у духовному житті Верховинщини стало перебування в липні 1988 року у Верховині святійшого Патріарха всія Руси-України (УПЦ КП) Філарета (Денисюка) у супроводі Владики Коломийсько-Косівського Іоана (Бойчука) та великої кількості ієрархів і священослужителів. У день їхнього перебування у Верховині біля церкви Успіння Пресвятої Богородиці зібрався багатолюдний мітинг, який вітав Патріарха. Мені теж довелося урочисто зустрічати і вітати Патріарха від Верховинської громади та подарувати йому декоративний портрет Тараса Шевченка. Такий подарунок символізував велике значення пастирського візиту та ролі Патріарха Української православної церкви у становленні духовного і культурного життя на Гуцульщині.

Після урочистої зустрічі та промов відбулася святкова трапеза на лікувально-оздоровчому комплексі «Верховина», яку організував її директор Роман Жичицький. За обідом Патріарх налив по чарочці вина мені та Петрові Пониполяку, що долучився до нас після приїзду з Івано-Франківська. Філарет виголосив застільну молитву за щастя та добробут влади і верховинської громади.

В цей день виникли певні організаторські прорахунки, владу невчасно попередили про приїзд Патріарха. Тому Петро Пониполяк перебував на нараді в Івано-Франківську, а я пізньої ночі приїхав з Франції і відпочивав вдома. Телефонем мене запросив на зустріч благочинний о. Дмитро Михавків, повідомивши про те, що вона вже починається. На щастя, я зумів оперативно приєднатися до тих, хто зустрічав гостей. До виступу не готувався, звичайно, хвилювався, бо довелося вперше вітати високу духовну особу. Але мій тодішній досвід дозволив вийти з дещо складного становища, не втративши обличчя.

З Божого благословення духовне відродження на Верховинщині завершилося міжконфесійним порозумінням та християнською злагодою.

125. Освіта і наука

Наприкінці ХХ століття на Верховинщині було сформовано мережу установ освіти відповідно до чинних нормативно-правових державних документів. В цей період збудовано типові загальноосвітні школи у селищі Верховині, селах Буковці, Криворівні та Білоберізці, школу-садок в Яблуниці, введено в дію першу чергу школи в селі Зеленому. Напередодні Нового 2002 року відкрито ново-збудовану початкову школу в селі Волові. Також провели

реконструкцію адміністративних та господарських приміщень у навчальних закладах в селах Краснику, Пробійнівці й Довгопіллі, реорганізували Верхньоаясенівську, Кривопільську, Довгопільську, Замагорську, Черемошнянську загальноосвітні школи I-II ст. у школи I-III ст. У Верховині відкрили новий навчальний заклад – школу-ліцей. В різні роки цього періоду відділом освіти завідували Іван Ілійчук, Іван Голуб, Петро Шкрібляк, Петро Гнилиця, Дмитро Лесюк, Юрій Абрам'юк, Василь Дідушко та Василь Гуцуляк.

У 1993 році у Верховині відкрили регіональну наукову установу – філію «Гуцульщина» НДІ українознавства Міністерства освіти й науки України. Сформований колектив науковців під керівництвом Петра Шкрібляка проводив наукові-дослідження з проблем соціально-економічного та культурно-духовного відродження Гуцульського краю. На наукових конференціях, семінарах та круглих столах, з урахування проведених наукових досліджень приймали звернення й рекомендації до різних державних та регіональних органів влади щодо вирішення проблем розвитку гірських населених пунктів.

Враховуючи специфіку високогірного Верховинського району, за пропозицією голови райдержадміністрації Петра Пониполяка у 2004 році президент Міжнародного відкритого інституту розвитку людини Петро Таланчук створив Верховинський локальний центр дистанційного навчання, який очолила Марія Соколюк. В ньому змогли навчатися студенти з віддалених сіл Верховинського, Путильського, Косівського та інших районів. Вже з 1 вересня того року 164 студенти розпочали тут навчання за спеціальностями: «правознавство», «діловодство» і «фінанси» за освітньо-кваліфікаційними рівнями «молодший спеціаліст» і «бакалавр».

За клопотанням Верховинської районної держадміністрації та районної ради і підтримки ректора Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника Віталія Кононенка та міністра освіти і науки Василя Кременя 20 травня 2004 р. створено Верховинський коледж туризму і готельного господарства як структурний підрозділ університету. Це був на той час єдиний в Україні навчальний заклад такого типу. Згідно з рішенням районної ради від 24 березня 2005 року коледжу передали приміщення колишнього пришкільного інтернату Верховинської загальноосвітньої школи під навчальний корпус площею 545 квадратних метрів. 1 вересня 2004 року коледж розпочав свою діяльність. На навчання було зараховано 25 студентів за освітньо-кваліфікаційним рівнем «бакалавр» на спеціальності «туризм» і «готельне господарство».

На початку 2003 року начальник управління сільськогосподарства районної державної адміністрації депутат районної ради Михайло Нечай та директор Криворівнянської школи ім. М. Грушевського Михайло Федорчак уклали відповідну угоду з Київським національним аграрним університетом, згідно з якою на базі приміщень Криворівнянської школи було відкрито навчально-консультативний пункт Бережанського сільськогосподарського інституту. Починаючи з 2003-2004 навчального року, розпочався вступ абітурієнтів до цього навчального закладу. Ті, хто навчався на заочній формі навчання, здавали іспити і заліки у Криворівні, не виїжджаючи за межі району, а заочно можна було здобути вищу освіту за кваліфікаційним рівнем «бакалавр» протягом 4,5 року і «спеціаліст» – впродовж шести років. Тут навчалися за такими спеціальностями, як «економіка підприємства», «енергетика сільськогосподарського виробництва» та «механізація агропромислового комплексу».

Важливим підсумком розвитку освіти стало те, що порівняно з минулими роками значно зміцнилася матеріально-технічна база цих установ, створено комп'ютерні класи, запроваджували Інтернет. В більшості сіл відкрито дошкільні дитячі заклади. Для підвозу учнів з віддалених сіл придбано 14 спеціальних автобусів. Працівники навчальних закладів, котрі здобули відповідну педагогічну освіту, були переважно вихідцями з нашого гірського краю.

126. Культурно-просвітницька діяльність

В різні роки районним відділом культури завідували Василь Грицик, Микола Мандрик, Володимир Бабій, Людмила Дрислюк, Марія Гаврилюк, Оксана Коломийчук та Мирослава Корнелюк. Протягом 1991-2013 рр. ряд творчих колективів Верховинщини отримали звання «народний» та «зразковий». Це зокрема: ансамбль дрибларів Будинку культури села Верхнього Ясенова – 1992 р., Гуцульський театр Гната Хоткевича Будинку культури с. Красноїлля – 1994 р., оркестр народних інструментів Будинку культури с. Замагори – 1996 р., зразковий ансамбль «Гуцульські дівчата» дитячої школи мистецтв – 1998 р., зразковий танцювальний колектив «Гуцулята» Будинку культури с. Ільців – 1999 р., зразковий танцювальний колектив «Арніка» районного Будинку культури – 2000 р.

У Верховині 9 вересня 2001 року урочисто відкрили Хату-музей кінофільму «Тіні забутих предків». Найбільшою цінністю цього музею є добре збережена дерев'яна гуцульська хата, збудована 1930 року, в якій збиралися видатні творці українського поетичного кіно під керівництвом Сергія Параджанова. Тут містяться окремі побутові

речі, якими вони користувалися.

У 2005 році Народному музеєві Гуцульського театру Гната Хоткевича в селі Красноїллі надано статус установи комунальної форми власності.

29 вересня 1993 року з нагоди проведення Першого світового конгресу гуцулів у селі Криворівні відкрито музей «Хата-гражда» гуцульської господарки як окремий відділ Івано-Франківського обласного краєзнавчого музею.

29 вересня 2003 року увійшов в історію як день відкриття в селі Криворівні музею-садиби Михайла Грушевського. Голова облдержадміністрації Михайло Вишиванюк, голова райдержадміністрації Петро Понилюк, владика Коломийської єпархії УПЦ КП Іоан (Бойчук), президент корпорації «Галичина-ліс» Василь Чуднов, який матеріально сприяв спорудженню музею, та інші керівники і гості засвідчили цю важливу громадсько-культурну подію. 30 січня 1993 року урочисто відкрито регіональний історико-краєзнавчий музей Гуцульщини у Верховині. В цей день я передав до музею старовинні церковні книги реєстрації народжень села Верхнього Ясенова за 1785 – 1936 рр. та топірець, виготовлений невідомим майстром на початку ХХ сторіччя.

10 листопада 2005 року в колишній хаті відомої гуцульської художниці письменниці казкарки, народного філософа Параски Плитки-Горицвіт (народилася 1 березня 1927 р. в Бистреці – померла 16 квітня 1998 р. у Криворівні) відкрився громадський літературно-меморіальний музей. Цього року за кошти Галини Хоткевич, Івана Шатрука та Андрія Жука було видано невеличку книжку письменниці «З наймолодших років моїх».

Особливу повагу у краєзнавців здобув краєзнавчий музей «Гуцульщина», який створив у приміщенні ко-

лишнього музею Володимира Леніна житель цього села справжній ентузіаст, ветеран культури Іван Дроняк.

У 2003 році Верховинщина взяла участь у творчому звіті Івано-Франківської області в столиці України, де представила ряд художньо-мистецьких колективів – близько 70 учасників. Виступи наших митців –самодіяльних народних ансамблів – танцювального з села Віпчого, дрімбарів з села Верхнього Ясенова, троїстих музик села Замагори та заслуженого працівника культури України, скрипаля-віртуоза Романа Кумлика, викликали бурхливі оплески столичних глядачів.

У 2006 році верховинці під час Різдвяних свят представляли наш край в місті Києві різдвяною гуцульською колядою. Їхні виступи тепло сприйняли кияни й гості столиці.

З 2007 року відновлено проведення щорічного свята «Полонинське літо» та запроваджено проведення таких фестивалів – музичного імені Могура (2007 р.), гуцульського танцю ім. Чуперчука та Коржука (2012 р.) та гуцульської співанки ім. Чукутихи (2013 р.)

Верховинщину прославив в Україні й далеко за її межами відомий гуцульський віртуоз-музикант, Заслужений працівник культури України Роман Кумлик, автор книжки «Гуцульські співанки» (1992 р.). Верховинці та гості нашого краю, котрі милувалися гуцульськими мелодіями й наспівами у його виконанні, висловлювали такі враження: «Як заграє Ромко на скрипці або ударить у струни цимбалів – танцюють гори і ліси, вбирається у вишиванку і веселиться зеленими Карпатами вся Гуцулія».

Творчою особистістю зарекомендував себе викладач дитячої школи мистецтв Степан Паньків. Його музичний світ представили шість збірок: «Ой з-за гір'я, місяченьку», «Чорна хмара, біла хмара», «Гиля, гуси», «Смерека», «Весіл-

ля у Верховині» та «Вітер з полонини». Степан Дмитрович є самодіяльним композитором і пише пісні для зразкового вокального ансамблю «Гуцульські дівчата» дитячої школи мистецтв. Керівник цього ансамблю – заслужений працівник культури України Ірлана Кікінчук, яка протягом багатьох років вносить вагомий вклад у розвиток пісенного мистецтва Гуцульщини.

Підсумовуючи досягнення у сфері культури, не можна залишити поза увагою те, що багато наших колективів у цей період стали лауреатами регіональних, всеукраїнських та міжнародних конкурсів. Скажімо, самодіяльний танцювальний ансамбль села Віпчого перемагав на фестивалях у Польщі, Франції, Латвії та Угорщині, дрімбарі з села Верхнього Ясенова – в Польщі та Румунії, ансамбль «Гуцульські дівчата» – у Франції, танцювальний ансамбль Ільцівської школи – у Польщі. І цей перелік можна продовжити назвами багатьох інших колективів та індивідуальних виконавців. Частими гостями нашого краю були відомі артисти Дмитро Гнатюк, Василь Зінкевич та особливо Назарій Яремчук, які радували верховинців своїми творчими здобутками.

На початку 2000 років, тоді ще мало відома українська співачка Руслана Лижичко декілька разів приїжджала на зйомки відеокліпів до села Замагори. Тут вона вивчала гуцульський пісенний фольклор, його музичну та національну автентичність. Завдяки цьому появилася відома її естрадна програма «Дикі танці». Ми, звичайно, пишалися цим. Однак певного часу творці рекламної продукції співачки створили образ дикого гуцула з неадекватною поведінкою, чим викликали незадоволення багатьох верховинців. Дійшло до того, що сесія районної ради прийняла рішення звернутись до співачки Руслани з вимогою, попросити вибачення в горян та замінити рекламний відео-

матеріал на тему «Дикі танці». Співачка публічно вибачилась, але ритм диких танців та безперечний талант приніс їй перемогу на міжнародному пісенному конкурсі «Євробачення», що тривав у Туреччині 12 – 15 травня 2004 року. Цю подію теж можна віднести до творчих надбань нашого краю.

На початку шістдесятих років відомим режисер-постановник Сергій Параджанов зняв на Верховинщині кінофільм «Тіні забутих Предків», за мотивами повісті Михайла Коцюбинського. Головні ролі Іванка та Марічки у фільмі грали молодий юнак з букоїнського с. Чорторія Іван Миколайчук, який пізніше став відомим Українським актором та кінорежисером і Лариса Кадочникова. Місцеві гуцули зіграли більшість цікавих епізодів. Зокрема: Петро Сорук з дружиною Євдокією та дочкою Марією, Марія Ілійчук, Іван Ігнатюк, Ганна Чабанюк, Василь Шинкарук відомий поставник гуцульського танцю та багато інших. Особливо відзначилась талантом гри гуцулка Ганна (Хімка) з-під Магурки. Вони додали фільму гуцульської автентичності та передали дух прадавньої Гуцульщини. В цей період тут частково знімались також кінофільми «Анничка» та «Білий птах з чорною ознакою», що пізніше стали класикою українського національного відродження. З шкільними друзями ми цілими днями спостерігали за зйомками цікавих епізодів цих кінофільмів, що запам'ятались на усе життя.

Наприкінці вісімдесятих років кінорежисер Станіслав Клименко продовжив історію кінолітопису нашого краю зйомками за мотивами повісті Гната Хоткевича «Кам'яна душа» однойменного фільму. В цей час тут можна було часто бачити відомих українських акторів – Костянтина Степанкова, Богдана Ступку, Івана Гаврилюка, Наталію Наум, Анатолія Хостікоєва та багатьох інших. Особливо

запам'ятався багатьом жителям району Володимир Андрощук, кінорежисер студії «Укртелефільм», який знімав у нас чотирисерійну кінокартину «Час збирати каміння» й художньо-документальні фільми «Верховино, світку ти наш» та «Де Черемоша шумлять хвилі».

Дійовими особами цих фільмів були переважно наші горяни. Переглядаючи їх, з радістю впізнаємо колектив Буковецької школи з виставою «Гуцульське весілля» – керівник Калина Лесюк, ансамбль дрімбарів села Верхнього Ясенова – керівник Михайло Нечай, ансамбль «Черемош» районної школи мистецтв – керівник Степан Паньків, «Різдвяну меланку» села Яблуниці – керівник Іван Дроняк та багато інших. В цей складний час керівництво району надавало різнобічну підтримку та сприяння у роботі кінорежисерам. Зокрема Петро Пониполяк був консультантом фільмів «Камінна душа» та «Час збирати каміння». В тому кінодоробку, в якому екранізовано самотність, культуру, традиції та побут людей Верховинщини, представлена частина нашої історії.

Було налагоджено також тісні зв'язки з керівником обласної телерадіокомпанії Романом Андріяшком, журналістами Ганною Гелеван, Володимиром Росою, Володимиром Безгачнюком, коресподентом Українського радіо Дмитром Курищуком, фотокоресподентом Агенства «Укрінформ» Юрієм Рильчуком. Обласне та республіканське телебачення «УТ-1» та телеканал «Рада» представляв добрий приятель Гуцульщини Ярослав Гретчук, який, на жаль, передчасно відійшов у вічність, так і не здійснивши свого бажання змонтувати свою багаторічну працю – краєзнавчий фільм про Верховинщину.

Майже 20 років поспіль їхні неповторні репортажі і сюжети про наші верховинські святкові події та надзвичайні ситуації, розповіді про майстрів народної творчості

і прикладного мистецтва, простих людей на виробництві, створювали приємні враження про наш край. Це значно сприяло розвитку Верховинщини як туристичного краю. Інколи їх виступи на телебаченні привертали увагу державних діячів. Приміром, телерепортажі Ярослава Гретчука про стихійне лихо на Білому Черемоші в селах Пробійнівці та Грамотному, а також про зсув ґрунтів під горою Ігрець у селі Буковці сколихнули всю Україну. На місце події прибували міністри та їхні заступники. Це сприяло оперативному вирішенню питань про виділення коштів для надання матеріальної допомоги потерпілим та на ліквідацію наслідків стихійного лиха. В такий спосіб нам вдавалося домагатися прискорення розв'язання багатьох проблем. Особливо тих, що стосувались адміністративної реформи в Україні та спроб змінити Закон України «Про статус гірських населених пунктів». Висвітлення в засобах масової інформації різноманітних фестивалів та святкувань також позитивно впливало на розвиток туристичного бізнесу у регіоні.

Попри економічні та фінансові труднощі керівництво району звертало особливу увагу на співпрацю з представниками творчої інтелігенції, вишукувало кошти на покращення матеріальної бази установ культури, фінансування поїздок творчих колективів на фестивалі не тільки в межах України, а й за кордон – зокрема до Франції, Німеччини, Польщі, Угорщини, Румунії, прибалтійських країн. Для цього проводили відповідну організаційну роботу з залучення спонсорської допомоги підприємств та організацій. Цьому сприяли більшість тогочасних господарських керівників.

127. Медичне обслуговування

Наприкінці 90-их років на території району функціонували 41 медичний пункт, дільничні лікарні в селах Білоберізці, Яблуниці та Зеленій 20-ма стаціонарними ліжками в кожній, а в селі Красноїллі – потужністю до 50 відвідувань у день. Діяли також районна поліклініка, розрахована на 245 відвідувань у день, і центральна районна лікарня на 200 стаціонарних ліжок, при якій функціонувала молочна кухня. Ліками ж населення забезпечували п'ять державних аптек.

Того періоду в районі працювало 53 лікарі та 314 середніх медичних працівників, котрі обслуговували жителів 43-х населених пунктів. Невідкладну медичну допомогу надавали п'ять карет швидкої медичної допомоги та дві фельдшерські бригади. Тривалий час райлікарню очолював Микола Соловчук, який брав активну участь у вирішенні питання будівництва нової лікарні у Верховині, що розпочалося у 1987 році.

Після передчасної смерті Миколи Соловчука райлікарнею протягом двох років завідував Федір Мукан, якого замінив лікар вищої кваліфікаційної категорії хірург Лук'ян Василюк, котрий працював на цій посаді у 1988 –1997 рр..

Лук'ян Василюк брав активну участь у громадській роботі. Верховинці обирали його депутатом обласної Ради. Після Лук'яна Василюка головним лікарем було призначено Федора Ткачука. В період його керівництва було введено в дію частину приміщення райлікарні, де розташували адміністративні служби та рентгенкабінет, а також побудовано локальний водопровід. З ініціативи Федора Ткачука було прийнято районну програму підготовки медичних спеціалістів, яких тоді бракувало. За

період її дії було підготовлено 12 лікарів: педіатрів, терапевтів та деяких інших спеціалістів. З 2005 року райлікарню очолював Володимир Пугальський. В цей період було відкрито реанімаційне відділення, поліпшилось обслуговування хворих у критичних станах, проведено капітальні ремонти окремих лікувальних приміщень та господарських споруд. У липні 2014 головним лікарем призначено Миколу Ілюка, лікаря-хірурга, уродженця селища Верховини.

З роками відбувалася реорганізація закладів охорони здоров'я. Внаслідок скорочення лісорозробок з деяких віддалених населених пунктів – зокрема з Бангофи, Гостівця, Мокрина, Буркута, Перкалаби населення виїхало в інші місця проживання. Тому тамтешні фельдшерсько-акушерські пункти було переведено в села Черетів, Стаїще та Стівпні. Реорганізували й Зеленську дільничу лікарню. На її базі у 1998 р. відкрили сільську лікарську амбулаторію з денним стаціонаром, а при дільничих лікарнях Білоберізки і Яблуниці – мобільні пункти швидкої медичної допомоги, забезпечені високопрохідними автомобілями. А у селі Красноїллі відкрили сільську лікарську амбулаторію.

У районній дитячій лікарні тривалий час працювала заслужений лікар УРСР, лікар-педіатр вищої кваліфікаційної категорії, ветеран праці Марія Дарченко. Високим авторитетом серед пацієнтів та медичних працівників користується лікар вищої кваліфікаційної категорії, ветеран праці, лікар-невролог Михайло Стеф'юк та лікар-кардіолог молодшого покоління Василь Томин. Продовжує справу свого попередника заслуженого лікаря, хірурга Івана Басистюка, котрий відійшов у вічність, районний хірург, лікар вищої кваліфікаційної категорії, активний громадський діяч Олександр Щирський. Він

досконало володіє професією хірурга, надаючи допомогу хворим вдень і вночі. При цьому передає свій багаторічний досвід молодим хірургам Романові Ветошуку, Олегові Басистюку, Миколі Дячуку та Галині Крицкалюк, які обрали професію лікаря вже в роки незалежності України. Білоберізькою дільничною лікарнею тривалий час завідував професіонал, активний громадський діяч Іван Губчук. За його керівництва проведено реконструкцію приміщень установи. Яблуницькою дільничною лікарнею завідує Володимир Рибак. Під час його керівництва проведено капітальний ремонт установи, створено відповідні санітарно-технічні умови для хворих та медичних працівників.

Демографічний процес у Верховинському районі за роки незалежності України був позитивним, жодного року смертність не перевищувала народжуваність.

Найкритичнішими демографічними роками в районі були 2001 – 2003 рр. Тоді було зафіксовано найменшу кількість народжених дітей – 407, 409, тоді як число померлих сягало 405 осіб. Спад народжуваності до рівня менше 500 дітей у рік почався з 1996 року і тривав до 2005-го – рівно 10 років. Позитивні ж демографічні тенденції спостерігаються з 2006 р. – відтоді кількість новонароджених щороку збільшувалася. Приміром, 2006 р. народилося 472 дитини, 2007 р. – 473, 2008 р. – 481, 2009 р. – 508, 2010 р. – 536.

У 2009 – 2010 рр. кількість новонароджених зростає на 500 дітей, що спостерігалось в 1991– 1995 роках. Цікаво те, що щороку народжувалася майже однакова кількість хлопчиків і дівчаток – з різницею лише в 10–15 осіб. Причому ця відмінність чергувалася: одного року народжувалося більше хлопчиків, другого – дівчаток. Найбільше матерів, які народили та виховали до вось-

мирічного віку п'ятеро й більше дітей, – у селах Головах, Пробійнівці, Яблуниці, Гриняві, Зеленому, Замагорі та в селищі Верховині.

Демографічний стан одружень також позитивний. Відсоток розлучень від кількості шлюбів за 20 років становив 22,2 відсотка, що на 25-30 відсотків менше, ніж в області, і на 50-60 відсотків менше, ніж в Україні.

128. Розвиток фізичної культури і спорту

Верховинщина протягом багатьох років брала активну участь у розвитку масових видів фізичного виховання. Тут минулими роками діяли спортивні товариства, що мали свою спортивну базу, зокрема «Колос», який різними роками очолювали Петро Пониполяк, Юрій Попівчук та Василь Якіб'юк та «Авангард», котрим керували Іван Максимов та Іван Ігнатюк. Райспорткомітетом завідували Іван Коржук та понад два десятиліття – Анатолій Рашковський.

Не раз переможцями регіональних та обласних змагань ставала волейбольна команда району, яку тренував Олександр Рашковський. Радувала верховинців своїми іграми футбольна команда «Черемош» під керівництвом тренера Василя Коржука. В нинішній команді успішно грає його син Ігор.

З 1994 року дитячу юнацьку спортивну школу (ДЮСШ) очолював Віталій Кікінчук. У школі виховали одного члена збірної України, ще п'ятеро юнаків зарахували до її резерву, а також 17 її вихованців стали членами збірної області. Завдяки плідній праці тренерів підготовлено двох кандидатів у майстри спорту, сімох спортсменів першого розряду. Звання майстра спорту одержав Володимир Бошук – дворазовий чемпіон України зі стрибків на лижах з трампліну,

кандидатами в майстри спорту стали Роман Скоропанюк, Ірина Мосорук – чемпіони області з гірськолижного спорту з чотирьох дисциплін. Дмитра Стефлюка, члена молодіжної збірної України, направлено до футбольної академії ім. В. Лобановського. Василь Максим'юк зайняв п'яте місце в чемпіонаті України з вільної боротьби серед юніорів. Він, а також Іван Феркаляк, Мирослав Спаський та Сергій Іродой стали чемпіонами області.

Спортсмени ДЮСШ зі стрибків на лижах з трампліну протягом 2006 – 2010 років ставали чемпіонами і призерами всеукраїнських та міжнародних змагань, були учасниками й призерами Всесвітніх універсіад. У 2006 році вперше в історії нашого краю Володимир Бощук, вихованець старшого тренера В. Прокоп'юка виборов олімпійську ліцензію і взяв участь у ХХ зимових Олімпійських іграх (м. Турин, Італія). У 2010 році, ввійшовши до тридцятки найсильніших стрибунів світу, Володимир виборов Олімпійську ліцензію і взяв участь у ХХІ зимових Олімпійських іграх (м. Ванкувер, Канада).

У складі молодіжної збірної України – п'ятеро спортсменів Верховинської ДЮСШ зі стрибків з трампліна, які ввійшли до основного складу збірної та були призерами чемпіонату України протягом 2009 – 2010 рр., а Володимир Бощук укотре став чемпіоном України 2010 р. Назарій і Віталій Прокоп'юки були призерами Всесвітньої універсіади 2007 року в командному заліку.

Так уже склалося, що спорт без спонсорської допомоги не може нормально функціонувати. Повсякденну увагу спорту вділяли голова райдержадміністрації Петро Попеляк та я, а також голова обласного спорткомітету Мирослав Карабін, директори Верховинського лісгоспу Микола Данищук та Федір Урshedжук і начальник Верховинського райавтодору Михайло Павлюк. Натомість наші спортсмени

– стрибунки на лижах з трампліна – гідно відстоювали честь району та області на різних змаганнях всеукраїнського та міжнародного значення.

За останні роки зміцніла матеріальна база спорту. Реконструйовано комплекс трампліну НСБ «Черемош», побудовано стадіон «Черемош», відкрито спортивний зал вільної боротьби у селищі Верховині, майданчики зі штучним покриттям у райцентрі та селі Рівні, а також гірсько-лижну трасу з канатно-бугельним підйомником у селі Ільцях, футбольні поля в тих самих Ільцях, у Криворівні, Верхньому Ясеніві.

Тренера Василя Прокоп'юка нагороджено Почесною грамотою Верховної Ради України, премією «Ніка» (номінація «Кращі тренери області»), а тренера з футболу дитячої спортивної школи Василя Коржука – медаллю «За заслуги перед Прикарпаттям». Підвалини цих успіхів закладали працівники, тренери та спортсмени попередніх поколінь.

Відкриття першого Гуцульського фестивалю у селі Верхньому Ясеніві. 1991р

Учасники всеукраїнської наради –семінару в першому ряду з ліва на право - Ярослав Гретчук, Дмитро Стефлюк, Наталія Бакашова, Юрій Ключковський, Вячеслав Негода, Павло Зубкевич.Верховина-2005р.

Керівництво та депутати Верховинської райради - березень 2006р.

Зустріч з Михайлом Нечаєм, в день відкриття дитячого садка «Гуцулятко» в с. Верхній Ясенів. Зліва-направо: 1-й – Дмитро Стефлюк, 2-й – Михайло Боднарук, 3-й – Михайло Нечай, заслужений працівник культури, керівник ансамблю дрімбарів, народний цілитель – 2007 р.

На святі Полонинське літо. Зліва – направо: Оксана Сусяк, Василь Мицканюк, Оксана Чубатько, Володимир Федорак, Дмитро Стефлюк с. Верхній Ясенів – 2007 р

Під час засідання Асоціації Гуцульщини з нагоди 10-річчя її створення. Зліва – направо: Василь Шкурган, Василь Коржук, Ярослав Кікінчук, Юрій Никифоряк, Андрій Дутчак, Василь Марчук, невідомий, Дмитро Ватаманюк, Петро Шкрібляк, Дмитро Стефлюк, Іван Терен, Володимир Іванчук, Василь Гурмак Верховина - 2010 р.

*Працівники НПП «Верховинський» під час святкування Дня Незалежності України.
В центрі фото: Дмитро Стефлюк, Михайло Нечай, Василь Максим'юк- 2012 р.*

*Учасники Міжнародної конференції в рамках XXIV Гуцульського фестивалю
(Коломия 2017р)*

*Зустріч активу районної організації УНП з народними депутатами України,
зліва – направо: Іван Петрук Іван Ткачук, Микола Боднарук, (Іван Заєць та
Валерій Калестин депутати Верховної Ради) Петро Шкрібляк, Дмитро
Стефлюк, Іван Сінітович - 2005 р.*

*Члени Асоціації під час чергових зборів у Верховині.
Перший ряд, зліва –направо: Микола Беркела, Надія Костюк, Дмитро Стефлюк, Ярослав Кікінчук – новообраний голова Асоціації, Андрій Дутчак, Ігор Пискливець. Другий ряд Василь Марчук, Дмитро Бойчук, Дмитро Ватаманюк, Михайло Нечай, Іван Степник.*

*Делегати 10 зїзду ГО Всеукраїнське товариство Гуцульщина
(м.Івано-Франківськ 2020р)*

*Передача естафети Міжнародного Гуцульського фестивалю
з міста Рахова в місто Коломию. 2016 р.*

Свято Довбушева юшка (Ясіня 2020 р.)

Наукова конференція до сторіччя створення Гуцульської республіки (Ясіня 2018р.)

Свято Полонинська ватра (Путила 2019 р.)

Фестивальна хода в Рахові 2016 р.

Засідання Управи ГО Всеукраїнське товариство Гуцульщина 24.08 2023 р.

Учасники свята Гуцульська скриня Верховина 2024р

*Зліт творчої молоді Гуцульщини Вишніця
(2023р.)*

Відкриття Пам'ятника Петру Шекеряку (Дониковому) (16.08 2024р.)

*Одинадцятий зїзд ГО Всеукраїнське
товариство Гуцульщина - ДЕЛЕГАТИ
ЗІЗДУ.*

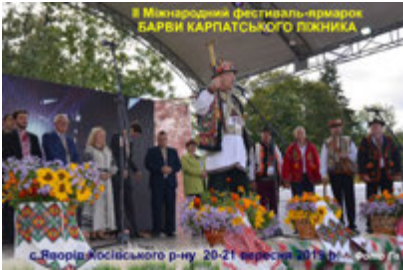
*В день святкування
160-річчя народження
Юрія Федьковича (Путіла 2024р.)*

Учасники Всеукраїнської конференції з Міжнародною участю- Верховина почесна гуцульська столиця (16.08.2024 року.)

Учасник спільного семінару-наради представників органів місцевого самоврядування Верховинського та Путильського районів в селі Яблуниця. У першому ряду зліва – направо: З-я - Ніна Демидюк - Яблуницький сільський голова, Марія Яків'юк- заступник голови Путильської РДА, Дмитро Стефлюк, Василь Нестор- заступник голови Путильської районної ради, Іван Сінітович, Михайло Шекеряк, Василь Тинкалюк, Василь Лосюк – керівник секретаріату Івано-Франківської обласної ради -2004 р.

*Фестиваль барвистого ліжника
с. Яворів 2019р*

*Святування 20-річчя створення
у Верховині коледжу туризму і
готельного бізнесу*

*Святування 60-річчя створення
Ансамблю дрімбарів
с.Верхній Ясенів 2024 р.*

*Відкриття нового корпусу
Верховинської ЗОШ І-ІІІ ступенів.
В першому ряду, зліва- направо:
Володимир Пахолик – керівник
будівельної фірми, Дмитро Стефляк,
Петро Понепояк, Любов Марфіна
– представник Президента України,
Любов Никифоряк- директор школи,
Олег Пилип'юк - заступник голови
ОДА. Вересень - 2004*

129. Засоби масової інформації

З відновленням у 1966 році Верховинського району в березні 1967 року розпочався випуск районної газети «Світанок», яку 12 грудня 1989 року перейменували на «Верховинські вісті». В різні роки редакцію очолювали Михайло Чолій, Ярослав Нарган, Володимир Піпа, Владислав Шульга, Борис Ключ. У 1981 році редактором було призначено верховинця Дмитра Ватаманюка, який очолював редакцію до виходу на пенсію в січні 2009 р., з незначною перервою у 1992 – 1994 роках, коли був обраний головою Верховинської районної ради.

В 1983 році було завершено будівництво господарським способом теперішнього приміщення редакції. Колектив поповнили молоді кваліфіковані кадри, більшість із яких закінчила Львівський національний університет ім. І. Франка, здобувши фах журналіста. «Верховинські вісті» одні з перших у області перейшли на комп'ютерний набір, офсетний друк. До 1 січня 2009 року при редакції діяв відділ районного радіо, а тепер це окрема організація – районне комунальне радіомовлення «Вісті Верховини» (директор Олександра Клим).

Значний вклад у зміну творчого обличчя газети внесла заслужений журналіст України Калина Ватаманюк, лауреат обласної премії ім. В. Стефаніка (1998 р.), автор п'яти духовно-пізнавальних книжок, котра впродовж 40 років працювала на журналістських посадах, багаторічний секретар Верховинської первинної журналістської організації. Свою трудову діяльність у редакційному колективі розпочинали лауреати Шевченківської премії, письменник Тарас Мельничук та фотограф Василь Пилип'юк.

У 2011 році районна газета відзначила 70-річний ювілей з часу випуску її першого номера. В останні роки на-

клад районки зріс до п'яти тисяч примірників. І це в районі, де проживає близько 30 тисяч жителів. Практично кожен шостий житель є її читачем. Нинішню газету творять редактор Дмитро Кіращук, відповідальний секретар Роман Клим, завідувачі відділами Людмила Зузяк та Іван Зеленчук, кореспонденти Ярослава Максим'юк, Василь Мануляк, літпрацівник Марія Потяк.

130. Кадри державних та правоохоронних органів

У відділах райвиконкому, райдержадміністрації та районної ради працювали різними роками досвідчені та молоді спеціалісти, які набували певного досвіду організаційно-управлінської роботи. Більшість із них проявляли високий професіоналізм та особисті людські якості, сумлінно працювали над розглядом усних і письмових звернень громадян, що дало їм можливість одержати підвищення по службі на відповідальних посадах в різних державних, наукових та громадських організаціях.

Це Марія Кучер- заступник начальника відділу внутрішньої політики та Ірина Кречуняк- головний спеціаліст відділу кадрів обласної державної адміністрації, Роман Атаманюк- голова Верховинського районного суду, Мирослав Бельмега- голова Косівського районного суду, Марія Шекеряк та Петро Кіцнак- працівники Генеральної прокуратури України, Михайло Ославський- професор Прикарпатського Національного університету ім. В. Стефаника, Марія Ляцька (Маротчак)- проректор Інституту менеджменту та економіки «Галицька – академія», Оксана Волинюк, директор Верховинської школи-інтернат, Василь Яцків, старший юрисконсульт податкової інспекції у Верховинському районі, Василь Магнич керуючий

справами Верховинської районної ради, Василь Гуцуляк, начальник відділу освіти, Дмитро Мартищук, Верхньоаясенівський сільський голова, Оксана Рокіщук, секретар Верхньоаясенівської сільської ради, та багато інших.

У різні роки цього періоду відділ міліції очолювали Богдан Ткачук, Юрій Нікітін, Михайло Палійчук, верховинець Ярослав Шинкарук, заступниками начальника відділу працювали Степан Михайлюк, Іван Сліпенчук, Юрій Стенчук, Василь Дмитрович та Василь Васильович Кошелюки. Ці люди забезпечували громадський порядок, суттєво впливали на стан правопорядку в районі та співпрацювали з місцевою владою. Відділення Служби безпеки представляли Михайло Купін, Володимир Снежин, Василь Костей, Василь Солтановський, Василь Одинський, Василь Риндич та верховинці Роман Петриняк і Василь Потяк. З керівниками цих служб було налагоджено співпрацю в частині сприяння економічній безпеці.

Військовий комісаріат очолювали Юрій Марченко, Василь Багрійчук, Мирослав Семотюк, Володимир Калічко, Олександр Квіцев, Богдан Іваницький. Прокуратуру очолювали Ярема Луговий, Сергій Горобієвський, Михайло Янків, Іван Хомин, Дмитро Медведчук, які співпрацювали з районною владою, професійно виконували свої обов'язки з захисту державної власності, прав і свобод громадян. Районним судом керували Йозеф Тарнай, Петро Романів, Володимир Гаєвий, Василь Токарук та верховинець Роман Атаманюк. Понад 30 років завідував районною нотаріальною конторою верховинець Іван Павлюк.

Керівна команда Петра Поніполяка звертала особливу увагу на виховання резерву кадрів з числа молодих спеціалістів. Нині багато з них працюють в різних установах та організаціях. Це зокрема Роман Ванівський, який очолює регіональну фінінспекцію, Всеволод Ватаманюк

–райфінуправління, Руслан Якуб'як – відділення держказначейства, Валерій Синітович – фонд соціального страхування, Наталія Пониполяк – регіональний центр соціальної реабілітації, Мирослава Корнелюк – відділ культури, Оксана Коломийчук – відділ внутрішньої політики, Світлана Уршеджук – управління економіки райдержадміністрації, Тарас Кобильчук – відділення держстатистики.

На жаль, зустрічалися й такі керівники, які допускали порушення встановленого порядку і зловживали своїм службовим становищем та інколи підводили в роботі. Такі працівники в моїй службовій кар'єрі зустрічались не часто. Однак один, що скоїв службову підлість, запам'ятався на все життя. Згадую це тому, щоб застерегти інших від такого. Було це так. У грудні 1991 року у мій службовий кабінет зайшов військовий комісар та звернувся з вимогою терміново видати якомусь громадянину посвідчення про те, що він дійсно був ліквідатором аварії на Чорнобильській АЕС. Власне, він приніс уже заповнений бланк, який я мав тільки підписати.

Тоді в Україні ще не існувало посвідчень єдиного державного зразка, а для зручності пільгового обслуговування таких людей в торговельній мережі було встановлено тимчасове посвідчення, що діяло в межах району. Я у присутності відвідувачів, які були на особистому прийомі, переконував комісара в тому, що незабаром, з першого січня 1992 року, видаватимуть посвідчення державного зразка і немає потреби видавати тимчасове. Однак комісар на це обурився і заявив, що ту людину відправляв до Чорнобиля райвійськкомат, про мене ж висловився, що я, мовляв, проявляю бюрократію.

На жаль, він мене переконав і я підписав той документ. Як пізніше з'ясувалося, це посвідчення подарувало його власникові певні пільги, які Верховинський районний суд

врахував під час розгляду кримінальної справи, порушеної проти громадянина, котрий скоїв аварію, внаслідок якої загинула людина. Одержане підсудним посвідчення надало судові право застосувати амністію, що звільнило його від покарання позбавленням волі.

Родичі загиблого оскаржили той судовий вердикт, внаслідок чого було порушено нову кримінальну справу – за підробку документів. У цій історії мене врятувала тільки чесність людей, які підтвердили, як комісар заходив до мене із заготовленим посвідченням. Серед них – Василь Зеленко, який працював тоді секретарем райвиконкому і поставив на вимогу комісара печатку на посвідченні.

Найстрашніше в цій історії те, що на очній ставці у слідчого комісар відмовився від того, що заходив до мене з готовим посвідченням і переконував його підписати, а також те, що у матеріалах кримінальної справи появилось пояснення працівника тодішньої спецслужби райвідділу, який брехливо засвідчив, що нібито бачив, як я сам приходив до військового комісара в райвійськкомат і вимагав видачі такого посвідчення.

Саме тоді я прочитав дуже актуальну на той час книгу «Тріумф і трагедія» російського письменника Дмитра Волкогонова про підступні дії радянського ОГПУ та КДБ щодо фабрикації доносів та різних інсценованих політичних кримінальних справ. Було надзвичайно тривожно за наше майбутнє в незалежній Україні, коли такі люди залишалися працювати у відповідних службах. На жаль їхній негативний вплив на розбудову Української держави проявляється і в теперішній час.

А та неприємна історія завершилася для мене щасливо. Той громадянин пояснив на слідстві, що то він сам попросив військового комісара видати йому такий документ за винагороду. Згадуючи цей епізод, я висловлюю

щирі вдячність тим людям, з якими працював у різних колективах, вирішував державні і громадсько політичні справи, за їхню чесність та порядність у роботі. Такий бруд і підлість, на щастя з Божою допомогою в моєму житті більше не траплялися.

131. Верховинці, відзначені високими урядовими нагородами

В часи СРСР звання Героя соціалістичної праці було присвоєно Юрієві Венгріну, чабанові колгоспу ім. І. Франка; орденом Леніна нагороджено Івана Максим'юка, чабана колгоспу «Радянська Верховина», Івана Сусака, тракториста Верховинського ліскокомбінату, жителя селища Буркута, Танасія Рубаняка, лісоруба Кутського ліскокомбінату з с. Яблунниці, Ганну Кічеряк, доярку колгоспу ім. Лесі Українки, жительку села Стебні; орденами Слави I-II ст. – Андрія Дрислюка, чабана колгоспу «Прикордонник», орденами Слави I-II-III ст. – Дмитра Палійчука, робітника Верховинського ліскокомбінату.

Було також присвоєно звання: «Заслужений лікар» – Марії Дарченко, «Заслужений учитель» – Миколі Рибчуку та Катерині Савіцькій, «Заслужений працівник культури» – музикантові Романові Кумлику.

В незалежній Україні орденом «За заслуги» III ст. нагороджено:

Петра Пониполяка, голову Верховинської районної державної адміністрації, жителя селища Верховина – 1998 р., Ярослава Шинкарука, голову Косівської районної державної адміністрації, житель селища Верховина – 2010 р., Івана Павлюка, державного нотаріуса, жителя селища Верховина – 2012 р., Михайла Ославського, завідувача кафедри юридич-

ного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, жителя села Верхнього Ясенова, – 2012 р., Дмитра Іванюка, Білоберізького сільського голову – 2013 р. Присвоєно почесні звання: «Заслужений працівник культури» – Михайлові Нечаю, керівникові народного аматорського фольклорно-етнографічного ансамблю дримбарів «Струни Черемоша» села Верхнього Ясенова, Михайлові Ванжураку, керівникові народного аматорського родинно-фольклорного колективу Ілюків та Ванджураків із села Віпчого, Ірлані Кікінчук, викладачеві Верховинської дитячої школи мистецтв, Миколі Ілюку, керівникові народного аматорського ансамблю троїстої музики. «Заслужений майстер народної творчості України» – Василю Янушевській, майстрині-вишивальниці з села Зеленого. «Заслужений журналіст України» – Калині Ватаманюк, завідувачці відділу газети «Верховинські вісті», редакторові журналу «Гуцульщина», Василеві Нагірняку, заступникові керівника апарату Верховинської районної ради; «Заслужений лісівник України» – Романові Стефанюку, директорів ДП «Гринявське лісове господарство» та Дмитру Пилип'юку головному лісничому цього підприємства; «Заслужений лікар України» – Івану Басистюку, хірургові-ветеранові Верховинської ЦРЛ. «Заслужений юрист України» – Михайлові Ославському, викладачеві Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника та Ярославові Шинкаруку, голові Косівської райдержадміністрації. «Заслужений учитель України» – Марії Сіренчук, завідувачці дошкільного закладу в с. Яблуниці.

Грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед українським народом» нагороджені Ярослав Кікінчук, голова Верховинської районної ради 2006 – 2014 рр. та Дмитро Джуряк, Довгопільський сільський голова. Я нагороджений «Подякою Кабінету Міністрів України» (2001

р.), Грамотою Верховної Ради України «За заслуги перед українським народом» (2005 р.). Пам'ятним відзнаками: »За заслуги перед Прикарпаттям», «За заслуги перед Верховинською територіальною громадою» (2011р.), «Заслужений гуцул України», та «Патріот Гуцульщини». Медалю «20-років Незалежності України» (2011 р.),

Звання «Мати героїня» дістали 256 матерів району. Це свідчить про те, що наша верховинська громада внесла гідний вклад в розбудову молоді Української держави.

2010 року районна рада, за моєю пропозицією, прийняла рішення про встановлення районної щорічної журналістської премії імені Василя Якуб'яка. Ця обдарована великим організаторським та творчим талантом людина починала і завершила свою трудову діяльність журналістом районної газети. В. Якуб'яка не раз обирали депутатом Верховинської районної ради. Попри те, що більшість свого трудового шляху пан Василь віддав партійній і господарській роботі, він завжди залишався високопрофесійним журналістом, автором цікавих статей та оповідань на краєзнавчу та соціальну тематику. Його оповідки про долі наших сучасників знаходили відгуки у багатьох людей. Скажімо, оповідання «Василина» настільки точно відобразило дійсність, що жінки з цим ім'ям із сіл Білоберізки, Верхнього Ясенова та Замагори приходили дякувати йому за те, що допоміг їм вирішити проблеми, пов'язані з бездушним ставленням до них з боку різних контролерів та з поверховим правосуддям.

Лауреатами районної журналістської премії ім. В. Якуб'яка стали Людмила Зузяк та Ярослава Максим'юк, журналісти районної газети «Верховинські вісті», Ярослав Зеленчук, науковий працівник філії «Гуцульщина» НДІ українознавства МОН України, Тереза Кавінська, учениця 11 класу Верховинської загальноосвітньої школи.

133. Політична та громадська діяльність

Після виходу у 1991 році з комуністичної партії я тривалий час уникав участі в політичних організаціях. Лише в 1997 році на пропозицію Романа Струтинського, тодішнього завідувача організаційним відділом облвиконкому, вступив до Демократичної партії України, яка у 2000 році об'єдналася з Українським народним рухом, створивши Українську народну партію. 2002-го мене обрали головою районної організації.

Представників нашої партії обирали сільськими головами в селах Зеленому, Буковці, Верхньому Ясеніві, Устеріках, Хороцевому, Довгопіллі, Пробійнівці, Головах, Замагорі. До районної, селищної та сільських рад в цей період було обрано 187 депутатів. Районна організація постійно брала участь в різноманітних заходах, пов'язаних з утворенням Української держави. Зокрема побували в Миколаївській та Донецькій областях (2002, 2004 й 2006 рр.) для підтримки національно-демократичних сил під час виборчих компаній.

Наша районна організація УНП організовувала сходження представників партії з різних районів та міст області на гору Писаний камінь, присвячені Дню незалежності України. В районі перебували відомі українські громадсько-політичні діячі та депутати Верховної Ради України – активісти УНП – зокрема народні депутати Степан Хмара, Іван Заєць та Вячеслав Кириленко, громадський діяч, посол України, поет Дмитро Павличко. Вони зустрічалися з виборцями на численних зустрічах у Верховині та багатьох селах району.

Активну участь у роботі районних управи й ради УНП брали Іван Ткачук, Іван Синітович, Ярослав Прокопишин, Михайло Боднарук та Василь Магнич, а та-

кож керівники сільських осередків партії – Зеленського Іван Мицканюк, Буковецького – Іван Могорук та Галина Коцим'юк, Устеріківського – Роман Бельмега, Хороцевського – Ганна Шарабуряк, Довгопільського – Василь Дом'юк, Пробійнівського – Марія Юрнюк, Головівського – Василь Костюк та багато інших.

У 2011 році я створив Верховинський осередок «Варта права». Його завданням є захист громадян від неправомірних дій представників державних і місцевих владних та контрольних служб, а також надання кваліфікованої юридичної допомоги в судових та інших органах.

136. Щоб проросли правда, віра, надія й любов

Мій трудовий шлях не був простим і почався, як і в більшості моїх друзів, в колективі колгоспу «Радянська Верховина», утверджувався під час служби в армії, навчання у Львівському зооветеринарному інституті, а пізніше – Чернівецькому державному університеті Ім. Ю. Федьковича.

Доводилося багато працювати самотійно, щоб поступово знайти себе, а головне – стати потрібним не тільки собі, а й родині та людям. Що стосується моєї громадської та політичної діяльності, то перші знання я отримав, працюючи з людьми: в молоді роки на виборній комсомольській посаді та головою Верхньоясенівської сільської ради. У цей період я здобув організаційні навички, почуття відповідальності за доручену справу, вміння вислухати людей, допомогти вирішити їхні проблеми, дати добру пораду, а головне – не нашкодити.

Оцінку мені давали виборці – жителі сіл Буковця, Верхнього Ясенова, а також інших населених пунктів, які

обирали мене депутатом семи скликань Верховинської районної ради. Набутий досвід та довіра людей сприяли моему визнанню й на вищому районному рівні. В лютому 1985 р. мене перевели на роботу до Верховинського райкому партії, а через півтора року – 1987-го обрали секретарем Верховинського райвиконкому.

Надалі моє життя було тісно пов'язане з Верховинською районною радою. З 1992 року працював першим заступником голови райвиконкому, а з 1998-го по 2006 р. – головою Верховинської районної ради. Саме в цей період, особливо з 1989-го по 2000 роки, моя службова діяльність, пов'язана з процесами в національному і духовному відродженні, піднесенням ролі громад і громадського впливу на вирішення складних національних і соціальних завдань, була найбільш відповідальна і напружена.

Одночасно тоді виникли й проблеми соціально-економічного розвитку, фінансова криза, що викликало незадоволення населення. Це створювало нелегкі умови для працівників бюджетної сфери, пенсіонерів та одержувачів соціальних допомог. Тільки завдяки злагодженій роботі тодішньої районної владної команди, яку очолював Петро Пониполяк, удавалося вирішувати ці непрості питання на користь людей. У тій ситуації доводилося працювати напружено, з віддачею на служіння верховинській громаді.

Підбір і розстановку кадрів ми поєднували з набутим досвідом та професійною підготовкою. В роботі використовували принципи колективного управління і персональної відповідальності. Всі керівники управлінь відділів та виробничих галузей мали конкретні завдання, за виконання яких періодично звітували. За необхідності їм надавали конкретну організаційну допомогу. Апарат управління брав активну участь у згуртуванні територіальної громади Верховинщини на виконання важливих

справ тогочасного періоду. Масштаб напрацьованих тоді завдань соціально-економічного розвитку району – як на той момент, так і на перспективу, актуальний і тепер. Загалом район не тільки в області, а й на всеукраїнському рівні не належав тоді до числа депресивних. До складу нашої команди в різні роки входили заступники голови райдержадміністрації і районної ради: Василь Привика, Василь Пітиляк, Михайло Ославський, Василь Зеленко, Михайло Нечай, Василь Гондурак, Мирослав Іваницький, Іван Синітович, начальники управлінь та відділів: Галина Чичун, Петро Гнилиця, Дмитро Лесюк, Ярослав Шинкарук, Василь Костей, Лук'ян Василюк, Федір Ткачук, Богдан Іваницький, Олена Стефлюк, Параска Рашковська, Марія Гаврилюк, Іван Стефурак, Олександр Ігнатюк, Святослав Привика, Іван Ткачик, Василь Нагірняк, Ганна Чабанюк, Марія Зеленська, Василь Русинюк. Редактор газети «Верховинські Вісті»-голова всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк, Кервники підприємств: Василь Якуб'як, Микола Данищук, Федір Уршеджук, Юрій Маковійчук, Ярослав Левицький, Дмитро Оренчук, Дмитро Вірстюк, Анатолій Дубінський, Олексій Бошук, Микола Данищук, Василь Максимюк, Петро Шкрібляк, Петро Ватаманюк. Селищні та сільські голови: Верховини-Іван Сумарук, Василь Мицканюк, Верхнього Ясенова-Іван Максим'юк, Федір Тикинюк, Михайло Боднарук, Дмитро Мартищук, Красноїллі- Галина Якіб'юк, Михайло Шекеряк, Василина Ілюк, Яблуниці-Ніна Демидюк, Довгопілля-Дмитро Джуряк, Зеленого-Петро Якібчук, Іван Мицканюк, Буковіця- Іван Могорук, Пробійної-Марія Юрнюк, Хороцева-Василь Ватаманюк, Криворівні-Катерина Ленів, Іван Зеленчук, Василь Зеленчук, Красника-Федір Мартищук, Василь Мартищук, Устерік-Петро Івасишин, Роман Бельмега, Головів-Дмитро Маротчак, Василь Кос-

тук, Замагори, - Юрій Плитчук, Іван Кермошук, Перехресоного- Василь Рильчук, Василь Плитчук, Ільців-Василь Скиба, Катерина Мішаріна, Стебнів- Василь Зітинюк, Михайло Кочерган, Кривопілля-Марія Бойчук, Марія Соколюк, Юрій Стефурак, Бистреця-Марія Романюк, Іван Максим'юк, Білоберізки-Юрій Пилатюк, Голошини-Олексій Федорчак, Гриняви-Микола Несторук. Юрій Дроняк та багато інших керівників районних організацій та установ, що своєю працею та сумлінним виконанням покладених на них обов'язків допомагали команді.

Необхідно також відзначити роботу в 2005 – 2007 роках з новою владною командою, яку очолював Ігор Шумега. Цей період характеризувався новим етапом національного піднесення та розвитку демократичних заasad. Тривала конструктивна співпраця районної ради та райдержадміністрації, спрямована на пошук шляхів економічного розвитку району. В цей період відбувалися позитивні зміни в суспільно-політичному та громадському житті. Шляхом демократичних виборів формувалася нова владна команда. Мені довелося працювати в районній раді заступником голови, а пізніше – тільки депутатом. В цей час я намагався передавати молодшим колегам свої знання з досвіду багаторічної праці.

Події, що відбувалися після Революції гідності 2014 року, сформували нові підходи до вирішення питань кадрового забезпечення роботи органів державної влади та підприємницьких структур. Появилися неформальні лідери різних громадських формувань зі своїм баченням розвитку суспільних процесів. Це викликає певну тривогу за збереження наявної системи управління на території району в умовах адміністративно-територіальної реформи. Хочеться вірити, що теперішній та наступні відповідальні керівники районної ради та райдержадміністрації

внесуть певний вклад у вирішення складних завдань для забезпечення соціально-економічного розвитку району.

137. Пам'яті гуцульського маестро

Гуцульщина – це гірський мальовничий край, де живуть працьовиті і обдаровані люди. Якщо Бог наділяє людину талантом, обрамленим тонкими і ніжними струнами душі, то цей дар дає про себе знати у багатогранному творчому злеті. Саме про одного з таких, музиканта – віртуоза Романа Кумлика котрий грав на всіх народних гуцульських інструментах, піде далі мова. Роман Кумлик визнаний народний музикант, автор багатьох гуцульських співанок і наспівів, багаторічний керівник ансамблю трістих музик «Черемош», засновник приватного Музею побуту, етнографії та музичних інструментів регіону Гуцульщини.

Народився він 4 грудня 1948 року у с. Верхньому Ясеніві Верховинського району. Коли Романові виповнився рік і три місяці його мама була репресована і запроторена до Мордовських таборів. Хлопець був залишений на виховання тітці Катерині. На скрипці Роман навчився грати ще у дошкільному віці. Волею долі так сталося, що чоловік Катерини Петро був музикантом скрипалем. У нього хлопчина і отримав перші уроки гри на цьому інструменті. Коли навчався у першому класі вперше дебютував з скрипкою на обласній сцені. Люди пригадують, як маленький Роман чисто і акуратно загравав низку мелодій. Уже тоді його запрошували на весілля та інші забави грати для гостей. Талановитий хлопець не знаючи нот грав усе «на слух». У дев'ятнадцятирічному віці юнак переїхав до Криму,

де після ув'язнення перебувала його мати. В той час кримських татар виселяли з Криму, а натомість землі заселяли українцями, що приїжджали з Сибіру. У Сімферополі Роман вступив до музичної школи, де закінчив курси диригентів та керівників художньої самодіяльності. Лише через дев'ять років йому з мамою дозволили повернутись у рідні краї на Верховинщину. Тут Роман влаштувався на роботу в музичну школу, а також скрипалем I категорії у Івано-Франківську обласну філармонію. Зі створенням у 1982 році ансамблем трістких музик «Черемош» музикант на протязі чотирнадцяти років гастролював в містах Києві, Москві та багатьох республіках тодішнього Радянського Союзу, а також брав участь у регіональних та міжнародних фестивалях. Після проголошення Незалежності України появилась можливість показати гуцульське музичне мистецтво за кордоном. Разом з Народним артистом України Михайлом Кривенем, солісткою Зоєю Слободян, музикантами Степаном Паньківим, Миколою Ілюком, Василем Тимчуком та оркестром святого Миколая з Польщі скрипаль дав багато концертів в різних європейських країнах. В цей період за кордоном було випущено декілька музичних альбомів, що користувались попитом у шанувальників гуцульської народної музичної та пісенної творчості.

Роман Кумлик – музикант-віртуоз. Його музичний репертуар зібраний по всій Гуцульщині. Митець їздив з магнітофоном по селах, записував автентичні гуцульські мелодії, співанки та наспіви, вивчав їх, а потім відтворював. Дружина Марія з розумінням ставилася до творчості чоловіка і ніколи йому не перешкоджала. До речі їхнє знайомство теж зв'язане з музикою, Роман навчав її брата грати на цимбалах і так познайомився з

майбутньою обраницею долі. Його дочки Леся і Наталя, професійно музикою не займаються, однак чудово грають на скрипці та цимбалах.

Як справжній патріот, Роман завжди любив свій рідний край і мріяв щоб історія Гуцульщини, звичаї, традиції, побут і культура предків були збережені та передані наступним поколінням. Відкривши музей у власному домі він здійснив свою мрію, і виконав, як він називав, свій маленький обов'язок перед гуцульською землею. Музичні інструменти та гуцульські побутові речі для музею збирав з 1986 року. Багато музейних експонатів з будинку його діда та з хати де народився, частину придбав у місцевих жителів. Інколи у гуцульських домівках траплялись дуже цінні речі і господарі не хотіли їх віддавати, оскільки вони були родинними пам'ятками чи реліквіями. Але пізніше, в силу матеріальних чи інших обставин, все ж таки згоджувалися розлучитися з родинними цінностями. Так багаторічною важкою копіткою працею був створений музей. Виконуючи роль екскурсовода Роман притягував та зачаровував відвідувачів грою на різних музичних інструментах, поєднуючи її з спілкуванням. Музикант-віртуоз також умів грати на струнах людських позитивних емоцій, за що вони йому були дуже вдячні.

В житті Роман Петрович був високоморальною порядною людиною, дбайливий чоловік і батько він завжди піклувався про сім'ю, тому що мав чуйне щире серце і вразливу душу. Самодіяльний музикант, знавець гуцульських звичаїв, традицій і обрядів був цікавим і мудрим співбесідником. Про його покликання – музику, можна було говорити годинами. Як добра і щира людина по житті він дотримувався такого принципу, давати людям більше ніж від них брати і ніко-

ли не пам'ятати зла. Вдома його можна було застати за заливанням фундаменту, інтере'рними роботами, колінням дров, словом фізичної роботи Роман Петрович ніколи не уникав. Це є прикладом того, що людина гарний світ навколо себе створює сама. Можливо така невтомна праця пришвидшила його земне буття, яке передчасно перейшло в потойбічний світ. Його збуджене радощами і зболене тривогами серце перестало битись на 66-му році життя, коли митець був сповнений творчою енергією і наснагою жити і творити. Про це засвідчив його творчий концерт в обласній філармонії під час звіту аматорів художньої самодіяльності Верховинщини у листопаді 2013 року, де переповнена зала глядачів стоячи аплодувала музиканту не відпускаючи з сцени. Сам Роман при розмові зі мною ділився тривожним передчуттям, що такий його тріумф на сцені можливо був в останній раз. На жаль так і сталося. Морозного січневого дня 2014 року багатолюдна громада верховинців, його учні, які стали визнаними музикантами та прихильники з багатьох регіонів України і зарубіжжя віддали останню шану поважному гуцулові, музиканту і патріоту провівши його до останнього місця спочинку у рідне село, де він народився. Творча праця та громадська діяльність Романа заслужено оцінена. У нього було багато учнів, які вже давно стали визнаними музикантами.

Митцю присвоєно звання Заслужений працівник культури та нагороджено «Орденom за заслуги -III ступеня» і медаллю «Патріот Гуцульщини». Він також був лауреатом багатьох українських та міжнародних фестивалів. Вірю, що наш краєнин, продовжує разом з ангелами грати Гуцульську мелодію любові до рідного краю та своєї Батьківщини.

138. Людська щедрість

У селі Красноїллі проживала сім'я Василя та Ганни Рильчуків. Василь Іванович багато років працював на різних посадах у колгоспі ім. І. Франка, а перед виходом на пенсію став головою Перехресненської сільської ради. Його дружина Ганна Юріївна була вихователем у сільській школі. Згадую про цю сім'ю не з приводу їхніх посад, а навпаки, хочу представити їх як добрих господарів до котрих ми, керівники району, інколи заїжджали в гості під час перебування в селах Краснолівського напрямку – Головах, Перехресному й Замагорі. Така необхідність виникала тоді, коли з метою перевірки та надання практичної допомоги до району приїжджали представники різних обласних служб.

Тими часами не дозволяли проводити прийоми в ресторанах чи кафе. Тому в садибі Рильчуків можна було добре поласувати стравами гуцульської кухні, почути дотепні місцеві жарти та гуцульські співанки у виконанні господаря. Господиня теж гарно співала, а ще завжди гостинно запрошувала до щедрого столу для споживання різних страв і напоїв, настояних на цілющих коренях та травах. Її знамените звернення до гостей – «Дайте си впросити», почерпнуте з народних говірок Закарпаття, не залишало нікому вибору.

Висока людська порядність господарів, їхня щирість та людяність створювали дуже приємну ауру в їхньому домі. Деякі гості, плануючи поїздку до нас, наперед замовляли перебування у Рильчуків, щоб насолодитись гуцульськими співанками та жартами. У їхньому домі, ще в часи радянської влади гостював і Леонід Кравчук, якого пізніше обрали першим Президентом України, й інші високопоставлені особи з Києва.

Приклад родини Рильчуків не єдиний. Таких господарів можна було зустріти в кожному селі. Така гостинність характерна для нашого гуцульського краю. Я з великою вдячністю на ім'я цих людей пишу ці рядки, щоб передати атмосферу, яка була в ті часи у відносинах між владою і громадою, попри труднощі, що виникали під час економічної і фінансової кризи та політичних протистоянь. Водночас, на жаль, мушу констатувати, що в теперішній час стало значно менше щирості й відкритості між людьми та владою.

139. Людям і собі на добро

Іван та Ганна Маківничуки з Верховини вирішили взятися за конкретну справу. Взявши в оренду Верховинську молочарню, почали переробляти молоко на бринзу. Продукція, яку виготовляло подружжя Маківничуків, була вельми доброякісною й мала попит у верховинців та гостей з інших регіонів. Частина виготовленої продукції реалізовували в районі, а більшість – в обласному центрі. Бринзу виробляти навчили їх Іванові батьки. Батько Івана був садівником – вирощував яблука, груші, сливи й іншу садовину, а батько його дружини працював будівельником. Не підвело своїх батьків молоде подружжя. У 2000 році Маківничуки розпочали також випікати за відповідною технологією хліб – щодня до 300 буханців, якими переважно забезпечували райлікарню, а частину реалізовували у селищі Верховині.

Водночас ця працелюбна багатодітна сім'я приймала на відпочинок туристів. Умовами проживання в них гості залишалися задоволені. Особливо подобались їм національні страви, а також організація походів у гори. Тож, як

бачимо, на Верховинщині були і є багато справжніх господарів, які дбають не лише за свій добробут, а й стараються творити добро і для інших. З березня 2014 року верховинську громаду на посаді голови районної ради представляє господар та підприємець Іван Маківничук. Він намагається запроваджувати набутий у минулому власний підприємницький досвід в організації економічного розвитку та розбудови туристичної інфраструктури району.

140. Батьківська наука

У великій гуцульській сім'ї поважного господаря Михайла та його роботящої жінки Явдохи росло шестеро дітей – Іван, Василина, Марійка, Гануся, Онуфрій, Юрій. Окрім Онуфрія, який виріс здоровим, вродливим, але дуже лінивим парубком, старші і молодші хлопці і дівчата були працьовитими та дбайливими. Вони працювали у власному господарстві, ходили на заробітки до людей, заготовляли в лісі дрова, збирали гриби, чорниці та малини. Свої скромні заробітки вони використовували дуже ощадно. Коли наближалось свято сільського храму вони купували собі нову одежину, щоб покрасуватись на вечорницях. Інколи дозволяли собі трохи солодощів, а решту старались відкласти на весілля.

Лише Онуфрій не любив працювати, ріс сільським гультаєм, любив випити лишню чарочку. Коли його батьки, брати і сестри важко працювали він в компанії сільських парубків, дівчат, а іноді і заміжніх молодиць дуже весело проводив свої молоді роки, цілими ночами гуляв, а вдень відпочивав та набирився сил для нових розваг.

Наступив вік для призову до війська, що немов лиха година звалилась на гуляку Онуфрія. Але тут проявився

його талант симулювання і протягом кількох років він правдами й неправдами поборював всі лікарські та призовні комісії і залишався спокійно проводити своє веселе життя. Це привело до того, що одна з сільських молодиць заявила Онуфрію, що готується стати матір'ю його позашлюбної дитини. Ось тут могло закінчитись його веселе безтурботне життя і прийшлося гульвісі Онуфрію проситись на військову службу.

Відрядили Онуфрія із батьківської хати і як годиться побажали мирної служби. Потайки думали батьки та близькі родичі, що армія, військова старшина та муштра зроблять добру послугу для немолодого вояка, та заставить його зрозуміти що таке порядок і дисципліна. Адже тут немає батьківської ласки, горілочки, сільських парубків, дівчат та молодиць.

Непосильна служба для нього стала виснажлива, тяжка та нелюбима. Недосипання, недоїдання, а ще згадка про веселе життя в минулому, його дуже мучила. Це була кара небесна, яка впала на Онуфрія, і доводила його майже до відчаю.

Не однієї ночі снилось йому рідне село, родина, веселі розваги, сільська «кавалерка» і дівчата. Згадавши веселе життя Онуфрію дуже захотілося розважитись. Але де взяти гроші? Не довго думаючи він вирішив, що тільки його рідні допоможуть своєму синочку.

Пише Онуфрій лист: «Дорогі мої бідую я тут, недоїдаю та недосипаю, від важких робіт та муштри все болить, жінок не бачу, а пиво та горілка лишень сняться в снах. Прошу дуже пришліть мені грошей, може трохи розважуся під час звільнення, поїду в місто та згадаю парубоцьке життя.

Одержавши листа від сина з війська радувалися батько Михайло та мама Явдоха і причиною радості було те, що такі листи приходили не часто, бо не мав Онуфрій охо-

ти писати ще зі школи. Прочитали його всією великою родиною, і всі задумались, звідки взяти грошей, щоб допомогти полегшити важку долю молодого солдата. Всі звичайно дивились на старого батька, який і так ледве зводив кінці, щоб забезпечити свою сім'ю хлібом, одягом, а також зробити виплату податків та інших повинностей перед владою. Старий Михайло був мудрою людиною порадившись з жінкою Явдохою вирішив написати своєму синові Онуфрію такого листа:

«Дорогий наш синочку ми всі часто згадуємо тебе і шлемо тобі великий привіт та побажання доброї служби. Слухай своїх старшин та спи спокійно, у нашій родині все мирно, всі працюємо. Брат Іван майструє, Юрій працює в колгоспі, сестри вишивають рушники та інколи ходять збирати малини, щоб заробити грошей. Одним словом всі трудимося.

А ми з мамою, аж два дні шукали де ти заховав свої парубоцькі гроші, які просив, щоб ми їх тобі переслали. І за образами дивилися, і в твоїх шухлядах, у сумочці з якою ти ходив на «кавалерку», однак грошей не знайшли.

Напиши нам скоро відповідь де ти їх заховав, у яку схованку і ми їх обов'язково всі до копійки вишлемо тобі.»

Одержав Онуфрій відповідь від батьків, яку з нетерпінням чекав, і його охопила велика радість, бо давно вже мріяв про можливість гарно відпочити та згадати парубоцьке життя. Однак після прочитаної відповіді його настрій різко змінився. Нарешті Онуфрій зрозумів батькову мудрість, про яку не раз йому говорилося, Онуфрію не гуляй по буфетах, складай копійчку на лиху годину, допоможи батькам та родині і тобі буде віддано належне. Зрозумів бідолаха, що немає в нього грошей і скоро не буде, адже не слухав батькової мудрості та порад раніше. І тільки тепер дійшло до Онуфрія, що така народна мудрість:

«Як дбаєш так і маєш», відноситься саме до нього.

Творець своєї долі

Гуцульський край прославило дуже багато людей, які народилися тут, усім серцем його любили за неповторну красу та багату духовну спадщину наших предків. Про одного з них, мого односельчанина Михайла Нечая, надзвичайно обдаровану, талановиту людину, що жила справжнім життям сповненим аскетизму і щирої любові до рідного краю, моя коротка розповідь.

Народився Михайло Нечай 24 лютого 1930 року у селі Верхній Ясенів. Вихованням хлопчика в основному займалася його бабуся Ганна. Часи звичайно були зовсім не прості. Інколи навіть з їжею було дуже сутужно. Багато допомагала тітка Василина, що була талановитою швеєю, яку знали навіть у сусідніх селах. От вона своїм умінням здебільшого заробляла на проживання сім'ї. Потім було навчання у сільській школі, що дуже цікавило малого Михайлика. У нього була дерев'яна скринька, де лежали завжди акуратно складені шкільні підручники, зошити та інше приладдя. Майже кожного ранку, просинаючись задовго до світанку, Михайло дивлячись у темне віконце нетерпляче запитував, чи не пора вже до школи. Старожили пригадують випадок, коли ідучи до школи, хлопцеві потрібно було переправитись через річку на плаваючому дерев'яному містку (дарабка). Та в той день у горах відкрили гать, щоб підняти рівень води для сплаву лісу. Михайлик не зміг самотужки впоратися з великою водою, упав у річку і була загроза потонути. При допомозі сусідів він виврався з води, просушив одяг і все таки пішов у школу, дуже просячи рятівників не розказувати про пригоду рідним. Його дитяча наполегливість, цілеспрямованість, а інколи і впертість, можливо навіть вже в той час визначи-

ли його життєву лінію. З раннього дитинства хлопця цікавило практично все, починаючи з навчання у школі, де він був здібним і успішним учнем, до гри на сопілці і дримбі та майстерності виготовлення перстнів, сережок, а також інших виробів мосяжництва. Сопілки Михайло виготовляв сам і грав на них дуже багато гуцульських мелодій.

Як творча особистість хлопець постійно прагнув удосконалюватися. Його дуже зацікавив музичний інструмент сивої давнини, таємниця наших предків – дримба, який зберігся у наших Карпатах. Дуже кортіло навчитися грати на ній, а тим більше виготовити інструмент самому. Вроджена наполегливість, талант і велике бажання допомогли Михайлу, інструмент він виготовив і навчився грати на ньому. В теперішній час майстри з виготовлення дримби, без перебільшення, є великою рідкістю. От і народився тоді в його серці задум, створити у рідному селі аматорський ансамбль дримбарів. Вимогливий до себе і оточуючих, звиклий добиватися всього сам без сторонньої допомоги, Михайло втілює свій творчий задум у життя. Його зусиллями у 1964 був створений аматорський ансамбль дримбарів «Струни Черемоша», музичні інструменти учасникам ансамблю виготовив сам. Як інтелігентна, надзвичайно обдарована і водночас проста і щира у спілкуванні людина, Михайло з легкістю захоплював співбесідників чи аудиторію своїми розповідями про край Гуцульський, цікавими легендами, своєрідними звичаями і традиціями гуцулів. Ансамбль «Струни Черемоша», під його керівництвом, брав участь та був лауреатом багатьох українських та міжнародних фестивалів. Здобувши звання Народного, став відомий далеко за межами нашого краю, а його беззмінному керівнику Михайлу Нечаю у березні 2010 року було присвоєно високе звання Заслужений працівник культури України.

Пан Михайло був активним громадським діячем. Він неодноразово обирався депутатом Верхньоясенівської сільської ради та громадським засідателем Верховинського районного суду, очолював сільський товариський суд. В 60-х роках минулого сторіччя працював учителем трудового навчання у Верхньоясенівській школі, вів гуртки з прикладного мистецтва в багатьох навчальних закладах, де навчав своїх учнів мосяжництва, різьбярства та інших видів народної творчості. Колишні учні з вдячністю згадують його як людину, що привила їм любов до творчої роботи, навчила берегти автентичність побутових речей та музичних інструментів Гуцульщини.

Михайлу Нечаю завжди хотілося творити для людей добро, допомагати їм у всяких негараздах. Ще досить молодим хлопцем, після деяких життєвих випадків, він усвідомив свої унікальні здібності та відчув цілительську силу. Інколи йому вдавалося зупинити кровотечу потерпілому чи втамувати головний біль.

Бабця Ганна, яка була цілителькою і травознаєю, дуже часто брала малого Михайлика в полонини збирати лікарські трави, що можливо і заклало основу його знань лікувати людей травами. Під час подорожей вчила хлопця розпізнавати лікувальні трави і цілюще коріння, лікувати настоями з них та словами-примівками. Здобувши певний досвід Михайло Нечай і сам почав лікувати людей травами. Спочатку вони приходили до нього вночі, щоб ніхто не побачив і не доніс, бо за часів Радянської влади такі види діяльності були заборонені. Разом з лікуванням травами Михайло Михайлович удосконалював свою майстерність, навчався магічних обрядів і ритуалів. Але це було не просто, тому що багато з них пов'язані з природними явищами, мали свої таємниці і були зовсім не дослідженими.

Як признаний народний цілитель користувався авторитетом у людей, що зверталися до нього за допомогою. Всім він старався допомогти лікарськими травами, добрим порадами та особливо позитивним впливом на психологічний стан пацієнтів. Його відвідували президенти, міністри, депутати, діячі науки і культури, прості люди, журналісти та політичні діячі. У 2007 і 2009 рр. студія «Ерогліф» зняла фільм «Мудрість Карпатського мольфара». Це було визнання його мудрості і таланту, дарованого Богом і рідним Гуцульським краєм.

Та літнього погожого дня 2011 року фатальний випадок обірвав життя Михайла Нечая. Психічно хворий чоловік, прийшовши за порадою до цілителя, по звірячому позбавив його буття на Землі. Відійшов у вічність гуцул, що все життя творив людям добро, допомагаючи у їхніх бідах. Душа його закінчивши земні страждання відійшла у далекі незвідані світи покриті вічністю. Це була втрата... велика втрата. Здавалось, що все навкруг завмерло у німій скорботі. Черемош притих несучи вдалину сумну журливу пісню прощання, гори ніби закам'яніли, слухаючи жалібні звуки трембіти, що віддавала останню земну шану покійному Михайлу. Тільки небо було чистим безхмарним, як душа цієї доброї Людини, що прийняла страждання та мученицьку смерть, як важкий Хрест спасіння і торжества справедливості.

Односельчани 26 серпня 2024 року вшанували пам'ять Михайла Нечая Заслуженого працівника культури України, відомого краєзнавця і народного психолога, який 1964 році створив ансамбель дрімбарів і понад 27 років був його керівником. За творчі досягнення під його керівництвом колективу у 1991 році присвоєно звання «народний». Урочистості з нагоди такої файної події тривали в будинку культури села Верхній Ясенів. А в музеї історії

села, відкрили меморіальну дошку засновнику ансамблю, заслуженому працівникові культури України Михайлові Нечаєві.

141. Трембітар з Верхнього Ясенова

Трембіта – один з унікальних своєрідних музичних інструментів гуцульської культури. Цей стародавній подарунок наших гірських предків своїм нащадкам завжди був атрибутом гуцульського побуту і пастухування. Сповідуючи про радісні і сумні події працьовитих і гордих жителів наших гір, трембіта була незамінною і на літуванні у віддалених полонинах, де живим відголосом минулих століть сповіщала і радісне і сумне. Не дарма кажуть, що у звуках трембіти є і біль і радість, і плач і сміх. По давніх традиціях трембіту місцеві жителі використовують під час похорону. З великим жалем, сумно мов живе створіння вона проводить гуцула у останню путь, віддаючи йому своєю тужливою мелодією земну шану та сповіщаючи побратимів і друзів, що людина закінчила свій земний шлях і душа її відлітає на небеса – в дім Отця свого. Вона колядує і до танцю кличе. Та на жаль із зменшенням пастухування на гірських пасовищах вмовкає і трембіта, перетворюючись у стихаючий голос полонин. І зрештою хіба можна собі уявити Гуцульщину без трембіти і трембітаря?

Про одного з них, майстра-самоука, трембітаря, хочу розповісти, тому що митців з виготовлення цього музичного інструмента не так вже і багато. Юрій Мельничук народився у мальовничому гуцульському селі Верхній Ясенів, що на Верховинщині. Хлопець ріс сиротою. Його батько Петро у молодому віці, під час нещасного випадку на лісозаготівлі, був важко травмований і помер. Хлоп-

чина не маючи батьківської підтримки і опіки змалку намагався переборювати всі непрості буденні труднощі, що виникали на його життєвому шляху. Це було не просто, тому що вся чоловіча робота по господарству лягла на плечі Юрія. Підтримкою і порадиниками були бабуся Параска та мама Ганна, які вкладали у його виховання своє щире серце. Так і зростав Юрій оповитий ніжною материнською турботою і ласкою. Щоденна робота здавалася не такою важкою, а дні веселішими, тому що поруч були рідні люди, які його розуміли і у всьому допомагали. Але заповітна мрія не покидала Юрія. Ще з дитинства хлопець прагнув стати музикантом. З літами бажання не згасало, адже багато його друзів захоплювалися музикою. Загартований з дитинства, маючи твердий характер, він звик кожну справу доводити до кінця. Молодим хлопцем, з притаманною вродженою цікавістю, переймався предківськими звичаями, обрядами і традиціями, прислухався до гри на різноманітних народних музичних інструментах. З своїми однолітками в різдвяні свята ходив колядувати з вертепами, разом трубили в роги, які до речі і тепер майстер власноручно виготовляє. Особливу зацікавленість та інтерес мав до трембіти, яку спочатку просив хоч потримати в руках, а потім і заграти.

Саме тоді в його серці загорілося бажання виготовити інструмент самотужки. Після довгих розпитувань у старожилів, з якого дерева і як виготовити трембіту почалась копітка, забавна, зовсім незнайома йому робота. Перші спроби не були зовсім вдалимими, але природжена наполегливість, а головне, бажання спізнати таємничий світ цього музичного інструмента взяли верх. І настав той час, коли біля дерев'яної батьківської хати, що пахла живицею, полинули перші несміливі звуки виготовленого інструмента, і це було великою радістю для майстра. Хо-

тілось вийти на найвищу гору і голосом трембіти сповістити всіх, що таємниця минулих віків йому підкорилася. Звичайно інструмент не був досконалий, але це вже була перемога, трембіта заспівала. Зі слів пана Юрія для виготовлення трембіти він використовує деревину смереки, в яку вдарила громовиця, щоб мала силу і гучність грому, а кору берези (берестину) з дерев, що ростуть над гірськими потоками чи водоспадами, шумливими і ігристими. Лише така трембіта, на його думку, просякнута гаммою їх звуків знатиме всі таємниці, що їх вода несе з пуші.

Тепер, як визнаного митця, Юрія Петровича часто запрошують взяти участь у проведенні різних свят, дійств і фестивалів. Зі своїм музичним інструментом він побував у містах Яремчі, Рахові, Надвірній, Путилі та багатьох інших. Разом з колегами трембітарями вони відкривають гуцульські фестивалі, зустрічають високих гостей і побратимів гуцулів з Румунії, Польщі, Великої Британії та багатьох інших країн. Часто можна спостерігати, як під час таких заходів сльози радості та переповнені емоції розчулюють гуцульську громаду від мелодії трембіти, яка зберегла свою автентичність протягом багатьох століть. Його трембіти знайшли місце у багатьох колекціонерів унікальних музичних інструментів, а також звучать у різних куточках світу, навіть за океаном. Свій досвід та уміння майстер старається передати своєму онукові Юрію, який має певні успіхи у виготовленні трембіти. Інколи він навідується у місцеву школу та проводить майстер-класи з виготовлення та гри на трембіті.

В житті Юрій Петрович добра, щира і порядна людина, з вродженою скромністю, щирістю і дотепністю. Він цікавий і мудрий співбесідник та знавець гуцульського фольклору. Митець упевнений, що трембіта залишиться одним з основних атрибутів гуцульської культури для майбутніх

поколінь, а її голос завжди лунатиме над рідними горами бо це наша тисячолітня традиція сивої давнини.

Об'єктивні передумови створення та розвитку НПП «Верховинський»

Територія Верховинського району розташована в південній частині Українських Карпат. Тут знаходяться Чивчинські гори, які разом із Рахівським масивом складають ядро Внутрішніх Карпат. Рахівський масив відрізняється від інших гірських районів значною кількістю порівняно вищих гір (понад 1000 м), глибокими долинами, критими схилами й гострими скелястими вершинами. У межі Верховинського району входить лише його продовження в Чивчинських горах, що у верхів'ях Черемошу. Чивчини складаються з коротких хребтів із масивними вершинами, які глибоко розчленовані ущелинами.

Довготривале використання природно-ресурсного потенціалу Верховинського району, що проявилось в порушеннях у процесі освоєння людьми території генетичної цілісності ландшафтів та природного балансу в структурі угідь, нераціонального ведення лісового господарства без урахування екології лісів, нарощування промислового виробництва, призвели до посилення ресурсної напруженості виникнення цілого ряду екологічних проблем і прогресивних факторів «екологічного ризику».

Екологічна специфіка району полягає в тому, що гірські природні ландшафти надзвичайно вразливі до антропогенного впливу й легко руйнуються, а їх відтворення – процес складний, тривалий, який вимагає значних матеріальних затрат. Ці та інші обставини спонукали депутатів Верховинської районної ради наприкінці дев'яностих років минулого століття розглянути можливість ство-

рити на території району природоохоронні території. У 1996 році рішенням районної ради започаткував свою роботу гідрологічний заказник місцевого значення «Річка Чорний Черемош». У тому ж році за поданням районної ради та райдержадміністрації Івано-Франківською обласною державною адміністрацією було прийнято розпорядження про створення у Верховинському районі ландшафтного заказника місцевого значення «Чивчино-Гринявський» загальною площею 7243,0 га, який охопив території Буркутського, й Чивчинського лісництв Верховинського держлісгоспу, Перкалабського лісництва Гринявського держлісгоспу, а також полонини Балтагула, Прелуки, Ратундул, Лустун, Мале Пір'є, Попада, Штевійора, Гнітеса, Чивчин. Та територія була визначена як цінний природний ландшафт зі специфічним флористичним комплексом, високим рівнем раритетності флори, відносно доброю її збереженістю. Там зростало понад 50 видів рослин, занесених у Червону книгу України та в Європейський червоний список.

У серпні 2001 року Верховинська районна рада прийняла рішення про розширення території ландшафтного заказника з умовою створення на тій території національного природного парку зі структурою управління, що мала розміщуватися на території Верховинського району. Із того часу розпочався новий етап у розширенні природоохоронних територій Верховинщини. Йому позитивно посприяла й участь Верховинської районної ради в реалізації Проекту TESIS: «Удосконалення транскордонної системи збереження природи у Верховині». Під час виконання того проекту науковцями з України та Німеччини було розроблене наукове обґрунтування створення нового національного парку «Чивчино-Гринявські гори». Ними було враховано й те, що на той час у Верховинському ра-

йоні функціонувало 20 заповідних об'єктів загальною площею 21,5 тис.га., що становило 17,1 відсотків території. То був один із найнижчих показників серед гірських районів області.

Створення на території Верховинського району Національного природного парку стало необхідною умовою об'єднання в єдину екологічну мережу найбільш цінних природних територій Карпатського регіону зі сприяння сталого розвитку таких галузей як лісівництво, сільське господарство, туризм на принципах збереження природи й невиснажливого природокористування.

У рамках реалізації програми TESIS у 2003 році група представників органів місцевого самоврядування Верховинщини ознайомила з діяльністю природоохоронних установ за межами України. Зокрема Петро Понепольак та Валерій Олександров побували у Фінляндії, Дмитро Стефлюк та Василь Привика – у Словаччині й Польщі, Іван Сінітович – у Румунії, Михайло Нечай, Василь Максим'юк, Дмитро Пилип'юк, Оксана Дутчак та Василь Маротчак – у Польщі. Те також спонукало до необхідності прийняття рішення про створення на території району природоохоронної установи.

28 грудня 2004 року сесія Верховинської районної ради ухвалила рішення «Про створення національного природного парку «Верховинський»». Авторами першого наукового обґрунтування необхідності такого рішення були Петро Шкрібляк – директор філії «Гуцульщина» Інституту українознавства МОН України, Іван Зеленчук – депутат Верховинської районної ради, кандидат фізико-математичних наук, Михайло Федорчак – держінспектор з охорони навколишнього середовища.

Із того часу розпочалася активна робота щодо створення Парку. Однак на тому шляху був певний спротив

лісогосподарських органів, що призвело до відкладення Івано-Франківською обласною державною адміністрацією та обласною радою прийняття відповідних рішень. Незважаючи на те, робота щодо підготовки відповідних документів продовжувалася. У тому була ділова підтримка з боку обласного управління охорони навколишнього середовища та природних ресурсів, яке в той час очолювали відомий природоохоронець Микола Приходько та його заступник Василь Головчак. За їхньою ініціативою на замовлення Державної служби заповідної справи України групою науковців Українського наукового інституту гірського лісівництва імені Пастернака під керівництвом Юрія Шпарика було розроблене наукове обґрунтування необхідності створення НПП «Верховинський». Запропоновані ними висновки стали фундаментальною основою щодо створення природоохоронної установи. У них було відзначено, що природні умови проектованої території, яка стикується з Румунським резерватом, є унікальними для Українських Карпат. У склад НПП «Верховинський» пропонувалося включити території площею 27, 6 тис. га. Було визнано, що її екологічна цінність, завдяки двом важливим факторам, насамперед чистоті екологічного середовища регіону та значною водною та середовиществорювальною функцією місцевих ландшафтів, є дуже високою. Біологічна цінність визначена унікальністю високогірних ялинових лісів та інших ґрунтових і водних місцевих екосистем. Оцінка соціально-економічних та екологічних результатів показала домінування позитивних наслідків для місцевого населення в поєднанні з ефективним використанням рекреаційного потенціалу регіону.

На підставі напрацьованих документів Указом Президента України від 22 січня 2010 р. № 58 був утворений Національний природний парк «Верховинський». Проте

в результаті впливів певних осіб та організацій при прийнятті рішення про його створення запроектована територія зменшилась до 12 022,9 тис. га земель державної власності, наданих Парку в постійне користування, що становить 10,4 відсотка від території Верховинського району. Однак і закріплена за Парком площа є достатньою для забезпечення природних комплексів заповідної території. Проте в ній проявляється й недосконалість сучасної територіальної структури, зокрема:

- Визначені межі Парку не проходять по вододілах і не охоплюють повністю басейну верхів'я річки Чорний Черемош, що суперечить основній вимозі щодо організації Парку – цілісної природної екосистеми.

- Не забезпечені вимоги щодо басейнового принципу формування заповідних територій: верхні частини схилів та витoki гірських потоків належать Парку, а нижні й сама річка Чорний Черемош належать ДП «Верховинський лісгосп».

- Поза визначеними межами Парку знаходиться ряд пам'яток природи, які деграфментарно розміщені серед лісових масивів, де активно ведеться лісоексплуатація.

Заповідна зона Парку має безпосередній контакт з господарськими зонами ДП «Верховинський лісгосп».

Наслідком зазначених недоліків можуть стати процеси збідніння біорізноманіття природних комплексів верхів'я річки Чорний Черемош.

Для вирішення названих проблем доцільно розширити територію Національного природного парку «Верховинський» за рахунок приєднання земель ДП «Верховинський лісгосп» площею в 11675,9 га. У результаті такого розширення загальна площа НПП «Верховинський» становитиме 23 698, 8 тис. га. Пропонована для розширення територія розташована по периметру межі НПП на висо-

тах 830-1530 метрів над рівнем моря в північній, південно-східній та східних частинах. Вона має важливе природоохоронне, наукове й рекреаційне значення. На ній зростає понад 550 видів вищих судинних рослин, зокрема й 29 рідкісних, занесених у Червону книгу України (2009).

Площа пралісів і старовікових лісів, які є найбільш цінними в серологічному відношенні, становить 769,9 га. Вони переважно представлені такими деревними породами як смерека, ялиця, бук. На тій території охороняються об'єкти природо-заповідного фонду України, що належать до пам'яток природи загальнодержавного значення, заказників місцевого значення, пам'яток природи місцевого значення, заповідних урочищ.

Географічне розміщення території названих лісів у межах басейну верхів'я ріки Чорний Черемош робить її особливо цінною як частину природоохоронного об'єкта національного значення в складі екологічної мережі Всеєвропейського рівня. Розширення території Парку за рахунок названих ділянок дозволить створити у Східних Карпатах унікальний природоохоронний об'єкт цілісної структури, що є єдиною екологічною, геоморфологічною системою, процеси функціонування якої взаємопов'язані між собою та забезпечують комплексне збереження біорізноманіття басейну річки Чорний Черемош. Включення до складу Парку таких гідрологічних об'єктів як гідрологічний заказник місцевого значення «Ріка Чорний Черемош» та річка Білий Черемош позитивно вплине на збереження екологічної чистоти водного ресурсу басейну Черемоша, який живить річку Прут і є надзвичайно важливою природоохоронною справою, оскільки ці водні артерії слугують джерелом водопостачання для значної кількості населених пунктів. Усього пропонується передати 2040,5 га об'єктів водного фонду. Ще один об'єкт, який

зазнає антропогенного впливу, що також пропонується включити до складу Парку, є пам'ятка природи «Писаний Камінь», площею 5.0 га. Гора Писаний Камінь (1221 м.), яка споконвіку вабить до себе людей екзотичністю, неймовірністю і фантастичністю кам'яних форм, є одним із найгарніших та загадкових місць Верховинщини, оповитим легендами та містичними переказами. Із неї відкривається захоплююча панорама Чорногірських, Чивчино-Гринявських та Покутських вершин та гірських хребтів.

Моя громадська діяльність щодо керівництва ГО Всеукраїнське товариство «Гуцульщина»

У травні 2015 року передчасно пішов із життя багаторічний очільник товариства «Гуцульщина» Дмитро Ватаманюк. Непоправна втрата вразила своєю несподіваністю всіх гуцулів.

На IX-у позачерговому з'їзді Всеукраїнського об'єднаного товариства «Гуцульщина», що відбувся 21 червня 2015 року в Косові в конференцзалі національного природного парку «Гуцульщина», представники десяти осередків Прикарпаття, Буковини, Закарпаття, Львівщини обрали мене його головою.

Ще в лютому 1990 року я брав участь в роботі установчої конференції у Верховині, під час якої були закладені основи новітньої національно-патріотичної організації з традиціями січовиків - товариства «Гуцульщина». А пізніше, у 1998–2011 роках, я працював головою і заступником голови Верховинської районної ради, у 2000–2011 роках очолював громадську організацію «Асоціація органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщина», засновниками якої були голови Верховинської, Косівської,

Вижницької, Надвірнянської, Коломийської, Путильської, Рахівської районних та Яремчанської міських рад (Дмитро Стефлюк, Володимир Мамчук, Василь Біденний, Василь Хабайлюк, Василь Жибак, Іван Безиль, Микола Беркела, Михайло Чернодолюк). Із 2011 року працював заступником із наукових питань директора НПП «Верховинський».

Очевидно, що саме мій попередній досвід роботи став для поважного зібрання гуцулів, представників майже півмільйонної громади з різних куточків України, які одногосно обрали мене новим головою Всеукраїнського об'єднаного товариства Гуцульщина, переконливою підставою. Я ж був щиро вдячний усім, хто мені довірив ту місію. Водночас усвідомлював, яка на мене лягає велика відповідальність перед гуцулами, перед гуцульським краєм. Хоча то була громадська діяльність, але доволі непроста, адже вимагала всестороннього охоплення культурного й мистецького поступу краю, звісно, із врахуванням його соціального й економічного розвитку. То ж чітко розумів, яка непроста робота – забезпечити виконання та реалізацію тих намірів і завдань, які обговорювалися на позачерговому з'їзді.

Головне не тільки не втратити надбання, які були зроблені за 25 років, а й зберегти та примножити новими добрими справами здобутки мого доброго друга, відданого справі багаторічного керманича товариства Дмитра Михайловича Ватаманюка, який ще так багато планував зробити для гуцулів та гуцульського краю. Час вимагав нових кроків та підходів. Головним завданням було більш чітко організувати структурну розбудову нашого Товариства, зокрема працювати над тим, аби воно одержало статус Всеукраїнського. Для того необхідно було збільшити кількість його філій та представництв у різних регіонах України та за кордоном. При тому часто виникало питан-

ня: хто може бути членом товариства? На мою думку, то мали бути люди, які визнають себе гуцулами, свято бережуть традиції, побут і культуру краю, примножують творчі й мистецькі надбання, працюють на благо соціально-економічного розвитку Гуцульщини та України. Учасниками також могли бути підприємства, установи та інші суб'єкти, які підтримують Статут Товариства. Наступне завдання – то забезпечити поступ культурологічної діяльності, не бути осторонь тих справ, які відбуваються в державі. За нами стоїть велика сила субетнічної групи населення України – гуцулів.

Уже від часу свого заснування, виступаючи виразником інтересів населення гуцульського краю в усіх сферах суспільного життя, добиваючись збереження і примноження самобутньої духовної і матеріальної культури, Товариство постійно координувало й координує свою діяльність із державними й регіональними представницькими органами влади та громадсько-політичними організаціями. Його учасники переконані, що досягнуть нових успіхів. Для того у них є досвід.

Завдяки плідній праці Товариства вдавалося впливати на окремі питання, які стосувалися життєдіяльності населених пунктів Гуцульщини, наприклад, його члени брали активну участь у впровадженні адміністративно-територіальної реформи 2005 року, коли багато питань не узгоджувалися з людьми. Немало зусиль витратили вони на збереження статусу гірських населених пунктів, адже у відповідний Закон чиновники хотіли внести суттєві зміни без попереднього обговорення з представниками органів місцевого самоврядування гірських міст, селищ та сіл, що, власне, обурило людей. Першою проти таких змін виступила Асоціація органів місцевого самоврядування Гуцульщини, яку я мав за честь очолювати. Пізніше

підключили до тієї роботи широку громадськість, адже запропоновані Урядом зміни, по суті, були спрямовані на те, щоб відмінити передбачені в Законі «Про статус гірських населених пунктів в Україні» питання соціального захисту людей. Ми не були проти реформ, але вони мають відбуватися в інтересах людей, а не тільки держави й чиновників.

Підсумки 30- річної діяльності товариства “Гуцульщина” в Україні

Як відомо, 13 лютого 1990 року за пропозицією тодішнього голови Верховинського райвиконкому Петра Пониполяка, яку підтримали Дмитро Ватаманюк, Іван Басистюк, Роман Кумлик та інші активісти, на установчій конференції було створене перше в Україні Верховинське районне товариство «Гуцульщина». Його головою обрали Ватаманюка Дмитра Михайловича, який очолював його 25 років. Тепер відділення, уже Всеукраїнського товариства «Гуцульщина», діють в усіх районах і містах нашого регіону, а також у багатьох обласних центрах України та за кордоном. Варто зазначити, що Дмитро Михайлович Ватаманюк зумів об'єднати небайдужих горян. Гуцульські фестивалі, конференції, з'їзди, конгреси, видання літератури, здвиги в освітній та природоохоронній сферах... — то лише дециця корисних справ його та членів Товариства на благо гуцулів.

Десять років тому ГО Всеукраїнське товариство «Гуцульщина» очолив я. Одним із завдань позачергового ІХ з'їзду Товариства 21 червня 2015 року було вирішення питання про його юридичну реєстрацію зі статусом Всеукраїнського. Завдяки проведеній роботі вдалося ство-

рити, окрім уже діючих, підрозділи в Кіровоградській, Дніпропетровській, Хмельницькій, Запорізькій, Одеській, Херсонській, Черкаській, Харківській, Волинській, Вінницькій, Рівненській, Тернопільській, Закарпатській областях, у містах Івано-Франківську, Маріуполі, Коломия, у селищах Путила та Усть-Путила й за кордоном у містах Філадельфія та Бафало.

Проведено чимало зустрічей активістів Товариства з керівниками районних, міських рад і райдержадміністрацій Гуцульського регіону. Усе те посприяло проведенню спільних регіональних заходів щодо збереження історичної спадщини гуцулів, підтримки майстрів народної творчості та прикладного мистецтва, письменників і видавців. Відкрито гуцульські світлиці у Верховині та Косові, офіси районних та міських відділень у містах Івано-Франківську, Вижниці, Косові, Надвірній, Львові. Члени Товариства налагодили добру співпрацю з органам місцевого самоврядування та державними адміністраціями Івано-Франківської, Закарпатської та Чернівецької областей щодо підтримки ними проведення Міжнародних Гуцульських фестивалів та регіональних святкових заходів, які популяризують гуцульську культуру, декоративно-прикладне мистецтво, виробництво екологічно чистої сільськогосподарської продукції. Найбільш активні з них відзначені нагородами та подяками Товариства. Так, найвищою відзнакою - медаллю «За особливі заслуги перед Гуцульщиною» нагороджено 172, а подяками товариства - понад 400 осіб.

Важливою подією стало те, що 25 червня 2020 року Міністр культури України видав наказ «Про підтвердження статусу Міжнародного Гуцульського фестивалю». Наші фестивалі особливі тим, що вони не комерційні, а наповнені різножанровими конкурсними програмами, що,

безперечно, утверджує автентичність, популяризацію та поширення гуцульської культури. У фестивалях брали участь Президенти України Леонід Кучма, Віктор Ющенко, голова Верховної Ради Іван Плющ, міністри та народні депутати України, представники етнокультурних груп гуцулів з Румунії, Угорщини, Польщі, Молдови та наші побратими – представники Бойківського, Лемківського та Покутського товариств, а також гості з країн Європи та США. У п'яти останніх фестивалях, за підрахунками, взяли участь понад 500 колективів, біля 6 тисяч учасників та понад 120 тисяч гостей і відвідувачів.

Варто зазначити, що Управа Товариства у 2017-2019 роках була співорганізатором Міжнародних фестивалів етнографії та фольклору «Гуцули» у с. Репедя (Кривий) у румунському Марамуреші, де брали участь аматорські колективи та колядницькі гурти з Верховини, Путили, Надвірної, Яремчі, Микуличина, Ясіня, Рахова та Коломийщини. У тому румунському селі Василь Попович відкрив музей «Колекція марамороських гуцулів із Репеді».

Музеї ж на території Гуцульщини відіграють надзвичайно важливу роль у збереженні автентичної культури та побуту гуцулів. Слід у тому відзначити Національний музей народного мистецтва Гуцульщини та Покуття ім. Йосафата Кобринського в Коломиї і його філії в Косові та Яремчі, Історико-краєзнавчий музей «Гуцульщина» у Верховині, музей прикладного мистецтва в Рахові, музеї Степана Ключурака у Ясіню, Гната Хоткевича у Красноіллі, музеї кінофільмів «Тіні забутих предків», «Анничка» «Галерія» та «Олекса Довбуш» у Верховині, Юрія Федьковича в Путилі, Лук'яна Кобилиці у Вижниці та багато інших, що з'явилися у зв'язку з розвитком на території Гуцульщини туристичної інфраструктури. А те суттєво підвищує знання про культуру й побут гуцулів.

Товариство спільно з науковими установами провели 22 міжнародні наукові конференції та ряд «круглих столів», за рекомендаціями яких прийнято відповідні звернення та рекомендації.

Важливу роль у популяризації гуцульської культури і традицій відіграють регіональні свята. Це «Полонинська ватра» у Путилі, «Гуцульська бринзя» у Рахові, «Гуцульська родина» в Ясіню, «Лудине-фест» і «Мальований дзбанник» у Косові, «Файне Різдво у Надвірній», «Полонинське літо», «Гуцульської убирі», «Гуцульської співанки ім. Чукутихи», «Гуцульської музики ім. Романа Кумлика» та інші у Верховині, «Гуцульський карнавал» у Яремчі, «Барви карпатського ліжника» у селах Квасах і Яворові тощо. Така робота дала свої результати. «Гуцульські бринза» та «Косівська кераміка» внесені до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а «Гуцульська коляда», «Верховинський плес» та «Гуцульська різьба» до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України.

Одним із головних завдань Товариства є не тільки збереження пам'яті про видатних людей минулого нашого краю, але необхідність показати наших сучасників, які творять нинішню історію. Саме така традиція знайшла місце у роботі нашого підрозділу в Івано-Франківську. Тут декілька років поспіль проводиться культурно-мистецький захід «Гуцульська скриня», де вшановують наших сучасників, які прилучилися до відродження та примноження гуцульської культури, сприяють соціально-економічному розвитку краю, беруть участь у державотворчих процесах. Щира вдячність Гуцульській освітянській раді, яку понад двадцять років очолював Народний учитель, член-кореспондент Академії педагогічних наук України. директор Яворівської школи Петро Шкрібляк, а з 2023 року його керівником є Дмитро Никифоряк, відділам і

управлінням освіти за сприяння у проведенні зльоту обдарованої творчої молоді Гуцульщини у Верховині, Рахові, Нижньому Вербіжі, Вижниці та Яворові.

Важливою справою є видавнича діяльність. У складі Товариства функціонує редакція журналу (видавництво) «Гуцульщина», яку багато років очолювала Калина Ватаманюк, а з січня 2020 року редактором призначено Романа Кліма. Популярним є і журнал «Гражда», який видається при Суспільно-культурному товаристві «Гуцульщина» у Львові. Під редагуванням шеф-редактора Ярослави Ткачук видається журнал «Гуцульщина і Покуття». Краєзнавча тематика висвітлюється також у журналах «Німчич» та «Буковинська Гуцульщина». Багато літератури на гуцульську тематику друкується у видавництві «Писаний Камінь», яке очолює Михайло Павлюк. Товариство взяло участь у перевиданні книг Єротея Пігуляка «Верховинські згадки» та «Жеб'ївські новели» Онуфрія Манчука.

Створено також інтернет-сайт ГО Всеукраїнське товариства «Гуцульщина». Кожен відокремлений підрозділ має окрему сторінку. Добру справу з висвітлення подій, що відбуваються в Гуцульському регіоні, зокрема й у структурних підрозділах Товариствах, зробили нині вже покійний Ярослав Гретчук, тележурналісти Іван Харук, Світлана Гаєвська, Лариса Іроденко, Костянтин Ванджурак та багато інших небайдужих до Гуцульщини журналістів, а також телеканали «Галичина», «РАІ», «Еспресо», «Суспільне, Карпати», редакція радіо «Гуцульська столиця». Відомими краєзнавцями-дослідниками Гуцульщини є **Мирослав Габорац, кандидат філологічних наук, заслужений краєзнавець України**, який написав і видав 11 книг, у яких розкрив походження власних назв Гуцульщини (найменувань річок, потоків, водойм, міст, сіл, присілків, кутків, гір, полонин, урочищ та прізвищ гуцулів),

а також змалював історію гуцульського села Текуча Косівського району. **Петро Сіреджук, доктор історичних наук**, автор шести праць про рідний край («Галицька Гуцульщина у Великій війні 1914-1918р.р, «Лицарі Визвольної війни 1918-1919 рр., «Галицька Гуцульщина доби ЗУНР», «Січові стрільці і старшини Галицької Гуцульщини», «Друга Гуцульська сотня УСС, Січові стрільці і старшини Снятинщини і Заболотівщини»). Аделя Григоруk, членкиня НСЖ України, автор **книги «Етнологія Гуцульщини: фольклор і обрядовість»**. **Петро Гавука і Галина Кутащук** «Гуцульські говірки», **Іван Зеленчук**, кандидат фізико-математичних наук, досвідчений педагог і відомий дослідник Гуцульщини. Протягом тридцяти років займається українознавчим дослідженням Гуцульщини **Ярослав Зеленчук**, кандидат історичних наук, який присвячує свої студії вивченню історії і культури Гуцульщини як в Україні, так і в сусідній Румунії.

Важливою справою стало представлення гуцульської культури в Івано-Франківську, Львові, Чернівцях і Полтаві, проведення якої започаткував голова Верховинської районної ради Іван Шкіндюк. Розпочата робота з відновлення історичної практики створення товариств приятелів гуцулів в Україні та за кордоном. Такі товариства розпочали свою діяльність на базі Київського національного університету імені Т. Шевченка та ГО «Київсько-Верховинський клуб «Швейково». На жаль, трапляються явища, які певним чином принижують українських гуцулів, їх культуру і менталітет. Мається на увазі фільми «Останній москаль» та «Великі вуйки». Автори тих фільмів у комічній формі використали стереотипи мислення про меншопартісність гуцулів, виходячи з імперських підходів часів австрійської, польської та московської окупацій. Але часи змінилися й сьогодні гуцульська культура, побут і тра-

диції користуються великою повагою в Україні та за її межами. Серед вихідців з Гуцульщини є відомі державні і громадські діячі, заслужені працівники України в різних галузях. Більше десяти вихідців із цього краю стали лауреатами Шевченківської премії.

Жителі Гуцульщини своїми діями підтримують діяльність Товариства щодо розвитку краю, збереження та популяризації культури, звичаїв і традицій горян. Те чітко проявлялося в боротьбі за збереження адміністративно-територіального устрою регіону. Із материнським молоком та батьківськими заповідями від покоління до покоління нащадки славних опришків зберегли сміливість і відвагу, волю і гордість, любов і повагу до рідного краю, що зветься Гуцульщина. На жаль, багато з них відійшли у вічність, зокрема Дмитро Ватаманюк, Василь Портяк, Марія Влад, Петро Арсенич, Роман Кумлик, Петро Шкрібляк, Петро Лосюк, Василь Піпаш Косівський, Сергій Орел, Петро Бенюк, Роман Іваничук, Володимир Луців, Петро Ерстенюк, Василь Калинюк, Роман Бойчук, Микола Шутак, Фрозина Гулей, Марія Гудима, Дмитро Біланюк, Юрій Звонар, Василь Ванджурак, Микола Зінчук, Василина Сумаряк, Юрій Боберський, Юрій Чига, Василь Коржук, Марія Яківюк та інші. Гуцульський патріотизм та любов до України чітко проявилися в період російської військової агресії. Сотні гуцулів – славних українських воїнів – ведуть героїчну боротьбу з ворогами нашої держави.

Часто виникають питання – хто і як може вступити в Товариство «Гуцульщина». Повідомляємо: учасником нашого Товариства можуть бути громадяни України, іноземні особи без громадянства, які перебувають в Україні на законних підставах, досягли 18 річного віку та сприяють виконанню Статутних завдань. Прийом у Товариство «Гуцульщина» здійснюється на зборах відокремлених

підрозділів простою більшістю за письмовою заявою. Приємна подія відбулася в червні 2023 року в Надвірнянському підрозділі Товариства «Гуцульщина», де одночасно було прийнято до його складу вісім молодих українських патріотів.

Вплив автентичної культури гуцулів на соціально-економічний розвиток місцевих громад

Історія гуцульських фестивалів розпочалася в жовтні 1991 року в селі Верхній Ясенів Верховинського району. На всіх етапах розбудови нашої держави фестивальний рух сприяв утвердженню національної свідомості й відповідальності в розбудові України, її багатонаціональної культури, традицій, розвитку прикладного мистецтва та народної творчості. У роботі фестивалів брали участь президенти нашої держави, міністри, політичні та громадські діячі, багаточисленні гості гуцульських товариств із Румунії, Польщі, Чехії, Великобританії, США та багатьох інших країн, що сприяло налагодженню міжнародних економічних та культурних зв'язків.

Гуцульщина. Одне слово, а як багато в ньому героїчного, легендарного, історичного. Здається, невеликий регіон, розташований у мальовничих Карпатах, покритий зеленими лісами, оповитий синіми хмарами, виглядає, немов писанка в лоні просторі України та Румунії. Не випадково один із французьких мандрівників у середині XIX сторіччя говорив, що немає в Європі більш привабливого своєю природною і людською красою, із неповторними традиціями народного мистецтва краю, як Гуцульська земля над Черемошем Тисою і Прутом. Тему Гуцульщини в українській літературі, особливо другої половини

XIX - початку XX століть, висвітлено у творчості багатьох письменників, але найбільш яскраво – у прозі Г. Хоткевича та М. Коцюбинського. Зокрема, Гнат Хоткевич писав: « Гуцульщина! Сей край невичерпної краси, перлина в нашій затраченій короні! Місце скарбів художніх натхнень, джерело будучих наших багатств артистичних...».

Гуцульщина – центр Європи. Вона має багатовікову історію. Гуцули обжили найвищу місцевість Українських Карпат довкола Чорногірського, Чивчинського, Горганського, Гринявського, Покутсько-Буковинського гірських масивів, уздовж верхів'я річок Пруту, Черемошу, Тиси, Бистриці, Сирету, Сучави. Територія регіону Гуцульщини в Україні становить майже 8 тисяч квадратних кілометрів, де проживає біля пів мільйона мешканців. Ще 30 гуцульських сіл знаходяться у Румунії. Неповторна природа гір вдихнула народові того краю велику творчу силу. Тому то так багато в ньому самотніх, неперевершених музикантів, піснярів, а також майстрів різних видів прикладного мистецтва.

То ж Всеукраїнське товариство «Гуцульщина», зорганізувавшись у 1990 році задля відродження, примноження матеріальної та духовної культури жителів того краю, місцевих традицій і обрядів, започаткувало в 1991 році Міжнародні Гуцульські фестивалі, під час яких проводяться також науково-практичні конференції, «круглі столи», симпозіуми, зльоти обдарованої творчої молоді Гуцульщини, спортивні заходи тощо.

Проводити такі фестивалі стало можливим завдяки започаткованій діяльності товариства «Гуцульщина», яке поставило за мету, задля збереження та примноження духовної і матеріальної культури, об'єднати творчі сили гуцулів, які проживають у Галичині, на Буковині, на Закарпатті та за кордоном. Гуцульські фестивалі мають за-

вдання об'єднати творчі сили гуцулів, які проживають у названих регіонах, а також із діаспори.

На урочистому відкритті першого Гуцульського фестивалю були присутні уродженець Жаб'я Антін Ясельський, який майже 50 років мешкав у Великобританії, професор славістики з Німеччини Анджей Вінценз, батько якого був визначним дослідником Гуцульщини, гуцулка, письменниця з Києва Марія Влад та багато інших поважних гостей. Усі повірили, що започатковано велику справу, яка духовно об'єднуватиме гуцулів усього регіону і тих, що живуть в інших місцевостях України та за її межами, і ще гучніше звучатимуть гуцульська говірка, пісня-коломийка, ніжно-бурхлива музика, іскрометні танці на всю Україну, на весь світ.

Сьогодні в Україні діють відокремлені підрозділи товариства «Гуцульщина» у сімнадцяти областях. На Гуцульські фестивалі, вже 26 разів збирались гуцули з різних регіонів, щоб в продемонструвати високий рівень збереження та примноження автентичної гуцульської культури.

Кожного року збагачувались і вдосконалювались форми проведення цього свята, але дотримувались головного. Аби згуртувати, об'єднати гуцулів у велику родину, фестивалі почергово відбуваються в гуцульських райцентрах і містах, згідно з графіком, який затверджує з'їзд Всеукраїнського товариства «Гуцульщина».

У фестивалях брали участь фольклорно-етнографічні колективи, вокальні ансамблі та окремі виконавці, оркестри народних інструментів, троїсті музики, солісти-інструменталісти на гуцульських народних музичних інструментах, самодіяльні театри, читці-декламатори, гумористи, танцювальні колективи, кіно і фотостудії, майстри образотворчого, декоративно-ужиткового мис-

тецтва. Обов'язкова умова – виконання гуцульського автенту, творів гуцульської тематики.

Професійне журі оцінювало переможців окремо за жанрами. Пісенний жанр – то вокальні ансамблі, малі вокальні форми (солісти, дуети, тріо, квартети), виконавці естрадної пісні, фольклорні колективи, виконавці гуцульської співанки та коломийкарі. Музичний жанр – то оркестри народних інструментів, троїсті музики, солісти-інструменталісти. Театральне мистецтво – то театр, художнє поетичне слово, автентичні розповіді, гумористичні сценки, читці-гумористи. Хореографічне мистецтво – то народні гуцульські танці, танцювальні пари та окремі виконавці обрядових гуцульських танців, автентичних рухів та прадавніх дійств. Окрім того, оцінювалися також гуцульське образотворче мистецтво (живопис, графіка, скульптура), художні вироби (з дерева, металу, шкіри, лози), гуцульська кузня (ковальські вироби), художня кераміка і розпис, вишивка і ткацтво, бісероплетіння і вишивка бісером, кіно-, відео-, фотомистецтво.

Обов'язковою умовою фестивалів було народне самодіяльне дійство, а тому професійні виконавці могли виступати тільки поза конкурсною програмою.

Дотримання тих вимог зробило Гуцульські фестивалі справді великим самобутнім дійством, не подібними на інші такі заходи, яких багато проводиться як у нашому краї, так і по всій Україні.

Міжнародний Гуцульський фестиваль – справжнє свято народної творчості, свято єднання. Започаткований у рік народження нашої держави, він перетворився в традиційне і вражаюче дійство, на якому демонструють свої здобутки вже відомі таланти, відкриваються і утверджуються нові імена, підсумовується набутий досвід і розширюються обрії народної творчості.

Естафету проведення фестивалів прийняли гуцули з Румунії, тут на Мараморощині, у селі Репедя, 29-30 липня 2017 року відбувся перший Гуцульський фестиваль у цій країні.

Головним меседжем наших фестивалів є також патріотична тематика на прикладі опришківських рухів, січових стрільців, воїнів УПА, Героїв Небесної Сотні, учасників АТО, яка допомагала і допомагає гуцулам та нашим побратимам боротися за волю і незалежність із різними ворогами та поневолювачами. Особливо актуальним є наше сьогодні, коли Україна веде збройну боротьбу з російськими агресорами. Творчі колективи, майстри народної творчості та прикладного мистецтва Гуцульщини успішно виступають, одержують перемоги та стають лауреатами фестивалів і цим підтримують нашу боротьбу за розбудову Європейської України.

Ураховучи значимість Міжнародного Гуцульського фестивалю в суспільно-економічному та культурному житті регіону, Міністерство культури України надало фестивалю Статус державного.

Згідно зі Статутом Товариство має суспільний характер, що проявляється у його взаємодії з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, організаціями різних форм власності та громадськими організаціями зареєстрованими в Україні та за її межами. Основною метою такої співпраці є соціально-економічна, культурно-мистецька, освітньо-наукова та краєзнавча сфера. За понад 30 річну його діяльність проведено 26 Міжнародних Гуцульських фестивалів та 22 Міжнародні наукові конференції. Культурно-мистецькі заходи в містах, селищах та селах Гуцульського краю популяризують Гуцульську культуру в Україні та за кордоном. Це, зокрема, «Полонинське літо» у Верховині, «Полонинська ватра» в

Путилі, «Гуцульська бринза» в Рахові, «Гуцульський карнавал» у Яремчому, «Калинові обереги» та фестиваль пам'яті Назарія Яремчука у Вижниці, «Файне Різдро» у Надвірній, «Гуцульське лудині» та «Косівська кераміка» в Косові, «Гуцульська родина» в Ясіню, «Барви Гуцульського ліжника» в Яворові. Така робота увінчалася певними успіхами – «Гуцульська бринза» та «Косівська кераміка» внесені до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО, а «Гуцульська коляда», «Гуцульська різьба» та «Верховинський плес» – до Національного переліку елементів нематеріальної культурної спадщини України. На жаль російська військова агресія проти України внесла певні тимчасові труднощі у виконання наших Статутних завдань. У зв'язку з цим 29 серпня 2022 року у місті Івано-Франківську відбувся XI позачерговий з'їзд нашого Товариства, на якому прийнято відповідну ухвалу щодо його роботи в цей період. Передбачено, зокрема, що нашими підрозділами не будуть проводитися розважальні культурно-мистецькі заходи. Основними ж завданнями залишається співпраця з органами державної виконавчої влади та місцевого самоврядування щодо мобілізаційних процесів, допомоги сім'ям захисників України, сприяння волонтерським рухам та налагодження міжнародних зав'язків із надання матеріальної допомоги Збройним силам України та тимчасово переміщеним особам. Водночас посилено роботу щодо патріотичного виховання молоді на прикладі історичних постатей, які протягом багатьох сторіч боролися з іноземними поневолювачами за утвердження Української державності. За ініціативою Усть-Путильського підрозділу товариства «Гуцульщина», зокрема його голови Миколи Штефурыка, відкрито криївку, яка стала центром пам'яті воїнів Української Повстанської Армії та патріотичного виховання молоді. У регіональному музеї «Гуцульщина» в селищі

Верховина теж відкрито макет криївки воїнів УПА та експозиційну збірання книг про історії міст, селищ, сіл та про визначних людей Гуцульського краю. За ініціативою голови Косівського підрозділу товариства «Гуцульщина» Юрія Стефурака при підтримці Українського культурного фонду відкрито Гуцульську світлицю у місті Косів. Управою нашого Товариства відновлено роботу Гуцульської освітянської ради. Це дало можливість провести 24 листопада 2023 в селі Черешенька Вижницького та 18 жовтня в селі Яворів Косівського районів XXIII та XXIV зліт обдарованої творчої молоді Гуцульщини. Творчі роботи, які представлялись на зльоті, були в основному на патріотичну тематику. Районні та міські підрозділи Товариства беруть активну участь у вшануванні пам'яті Славних Гуцулів, Українських героїв, які загинули на війні з російськими агресорами, підтримують морально та матеріально наших захисників та їхні родини.

Одним із головних завдань Товариства в цей період є не тільки збереження пам'яті про видатних людей нашого краю, але необхідність показати наших сучасників, які творили нинішню історію. Так, Івано-Франківським міським підрозділом з метою вшанування наших сучасників, які вносять гідний вклад у збереження Гуцульської культури, сприяють соціально-економічному розвитку краю, беруть участь у державотворчих процесах, підтримують наші збройні сили та захищають нашу державу від російської військової агресії, проводиться щорічний культурно-мистецький захід «Гуцульська скриня». Аналогічні заходи мають стати продовженням діяльності для всіх підрозділів на території Гуцульщини та за її межами. За участю Ясінянської селищної ради проведено «День Гуцулів» в Кошице» (Словаччина) в рамках щорічного міжнародного заходу «Дні України».

Важливим напрямком роботи Товариства є фестивальний рух, що сприяє утвердженню національної свідомості й відповідальності в розбудові України та її багатонаціональної культури, традицій, розвитку аматорської творчості. Гуцульські фестивалі особливі тим, що вони не є комерційними з багатожанровими напрямками, а такими, які забезпечують збереження автентичності та популяризацію Гуцульської культури. У фестивалях брали участь представники етнокультурних груп гуцулів Румунії, Угорщини, Польщі, Молдови та наші побратими з Бойківського, Лемківського та Покутського товариств. На жаль, у зв'язку з адміністративно-територіальною реформою, появилися певні проблеми у визначенні центрів проведення наших фестивалів, їх матеріальної підтримки з боку об'єднаних територіальних громад. Тому головним завданням на подальшу перспективу, коли настане переможний час над агресором, стане налагодження співпраці з об'єднаними територіальними громадами. У такій роботі набутий уже певний досвід під час проведення XXVI Міжнародного фестивалю у Вишницькому районі. На жаль, у 2021 році XXVII фестиваль у Косівському районі не відбувся. Причиною стало те, що Косівська міська рада не підтримала його проведення. То був уже другий такий випадок, адже ще в 1994 році влада Косівщини також відмовилася проводити IV Гуцульський фестиваль.

Важливе історичне значення Верховини - (Жаб'я) як почесної Гуцульської столиці в збереженні національних та етнокультурних цінностей.

Вперше згадується Жаб'є в документі за 1424р., коли Литовський князь Свидригайло передав його в користування якомусь Драгасимовичу, (з 1962 року – Верховина. У 1963 році їй надають статус селища міського типу).

Жаб'є – гуцульська столиця. Таке визначення цьому населеному пункту дав Іван Франко. Вперше відвідавши Жаб'є в 1884 році, побачивши красу природи найбільшого гірського села та злиденне життя гуцулів, що насаджувалось століттями тут іноземними колонізаторами-поневолювачами.

Тут Франко побачив найбільш чітко виражені особливості матеріальної і духовної культури гуцулів як етнографічної групи українців, а саме Жаб'є дійсно знаходиться в географічному центрі цього етнографічного регіону. Відомий краєзнавець і дослідник Гуцульщини з Румунії Юрій Чига наводить приклад народної співанки про Гуцульщину (автора і дату написання не встановлено), в якій є такі слова:

(І столицу ту Гуцульську- Жебе- добре знаю, коли туди непришов би-м, співанки співаю).

Слово «Жаб'є» вказує не просто на конкретний вид земноводної фауни, а розкриває історичну суть. Адже праслов'яни-язичники, до яких належали слов'янські і литовські племена, які дуже довгий час мешкали в Карпатському регіоні, мали спільне божество вогню на ім'я Габіє. В останній час з'явилось твердження про походження назви Жаб'є від прадавнього гуцульського божества вогню, аналогічного литовському божеству вогню Габіє, до якого зверталися з проханням принести полум'я та розсіяти у світ іскри. Цим же ім'ям там і досі називають вогонь домашнього вогнища. Коли виходити з теорії багатослов'янської праєдності, тоді впливає небезпідставна версія про абсолютну тотожність балтійського „Габіє" із слов'янським „Жаб'є". Відомий дослідник Гуцульщини Володимир Грабовецький підкреслює, що вже на початку другої половини ХХ ст. на противагу офіційній владі гуцули творили своє верховинське громадське

самоврядування, і в Жаб'ю громадський писар оголосив себе „Жаб'євським губернатором". Крім прямих антифеодальних виступів, тут зароджується та розширюється вічева форма. Перше віче відбулось 15 вересня 1885 року у Жаб'ю, а згодом у Косові.

В наступному, 1886 р., вічевою формою були охоплені Коломийський округ, місто Коломия та Путила Чернівецької області, а дальше – Галичина. На вічах висувались до австрійських властей економічні й політичні вимоги, приймалися резолюції, звернення і протести. Активізація в суспільно-громадському та культурному житті тут продовжується в подальші часи. Особливо помітними на цій арені стають Юрій Соломійчук (Юзенчук) засновник „Січі" і „Просвіти", Йосип Букшований – чільний керівник в загонах Січових стрільців, педагоги Теофіл Кисілевський, Болеслав Моровик, лікар Яків Невестюк, жаб'євський війт 1927-1939 рр., депутат Польського сейму, засновник „Гуцульського календаря та автор повісті “Дід Іванчик” Петро Шекеряк (Доників).

Головною характеристикою жителів цього краю, як і всієї Гуцульщини, споконвіків були волелюбність, непримирненість до колоніального гніту іноземних поневолювачів, боротьба за виживання в екстремально важких соціально-політичних та природнокліматичних умовах.

Історик В.Грабовецький, порівнюючи Наддніпрянщину і Гуцульщину в XV-XVII століттях, зауважує, що степи і гори породили типи народних повстань: волелюбне козацтво над Дніпром, легендарне опришківство над Черемошом.

В середині XVIII ст. на історичну арену виходять три видатні національні герої: на Сході України Максим Залізник та Іван Гонта, на Гуцульщині Олекса Довбуш, Василь Баюрак, Іван Бойчук та інші. Верховина, Ясенів, Довгопо-

ле та інші навколишні села були тісно пов'язані з опришківським рухом.

Верховинщина не залишалась в стороні і від подальших подій на Гуцульщині. Чимало жителів, особливо сіл, що розташовані по Білому Черемошу, брали участь в загонах повстанців, очолюваних в 1848-1849 рр. Лук'яном Кобилицею на території Буковинської Гуцульщини проти Австро-Угорського колоніального режиму. Тут діяв і сам ватажок повстання, Лук'ян Кобилиця, пійманий в 1849 р. австро-угорськими жандармами у Жаб'ю.

Тему Гуцульщини в українській літературі, особливо другої половини ХІХ – початку ХХ століть, висвітлено у творчості багатьох краєзнавців та письменників, але найбільш яскраво – у дослідженнях відомого вченого Володимира Шухевича. Верховина була і є центром що приваблював відомих громадських діячів, політиків, письменників, науковців та краєзнавців. Зокрема Михайла Грушевського, Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Лесі Українки, Володимира Гнатюка, Михайла Ломацького, Станіслава Вінченца, Софрона Витвицького. Відомі постаті серед місцевих Гуцулів: Петро Шекеряк (Доників), Юрій Юзенчук, Онуфрій Манчук, Параска Плитка Горицвіт, Юрій Гулюк, Дмитро Ватаманюк, Іван Басистюк, Петро Шкрібляк, Роман Кумлик, Василь Шинкарук та багато інших, які своєю діяльністю внесли гідний історичний вклад в утвердження Верховини (Жаб'я) як почесної Гуцульської столиці. На Верховинщині одержали свій відгомін події пов'язані з проголошенням УНР та ЗУНР їх злукою та проголошенням Гуцульської республіки з центром у селищі Ясіня на Закарпатті. 16 жовтня 1920 року розпочалось повстання Гуцулів із звільнення краю від польських колоніальних властей. Центром підготовки стала Верховина та навколишні села. В 1990 році у Верховині створено перше в

Україні товариство Гуцульщини. До цього часу такі товариства діяли в США, Великобританії та Австралії. Органи виконавчої та представницької влади Верховинського району спільно з товариством Гуцульщина ініціювали прийняття Верховною Радою України Закону «Про статус гірських населених пунктів в Україні», який був прийнятий у 1995 р., відкриття у Верховині науково-дослідної установи філія «Гуцульщина» МОН України 1993р.), створення Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщина (1999р). Асоціація органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщина спільно з органами представницької влади провела надзвичайно важливу роботу у 2009 р. із збереження дії в повному обсязі Закону «Про Статус гірських населених пунктів в Україні» та у 2020 р. із недопущення ліквідації високогірних адміністративних районів. Зокрема вдалось відстояти Верховинський, Вижницький та Рахівський райони.

Важливою позитивною подією у сфері науки і освіти незалежної України, яка сприяла науково-освітньому розвитку Гуцульщини, було відкриття у селищі Верховина університетської наукової установи:

Філія «Гуцульщина» Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Відкриття її відбулося 21 серпня 1993 року. Пропозицію про створення такої наукової установи підтримали відомі посадові особи незалежної України: Петро Таланчук, міністр освіти України, академік Петро Кононенко, директор Інституту українознавства та Петро Пониполяк, голова Верховинської районної державної адміністрації. Директором Філії «Гуцульщина» був призначений досвідчений керівник освіти Верховинщини Петро Шкрібляк, який прикладав великі наукові і організаційні зусилля для її успішної роботи.

Протягом 27 років ця наукова установа, у якій працювало до десяти наукових працівників, фінансувалася із державного бюджету й успішно проводила системні українознавчі дослідження Верховинщини та всього Гуцульського регіону України. Пізніше, в зв'язку із проведенням в Україні державної реформи децентралізації, 30 березня 2017 року було припинено фінансування наукової установи Філія «Гуцульщина» Інституту українознавства МОН України в селищі Верховина.

Ця наукова установа, протягом 24 роки системно займалася системними науковими українознавчими дослідженнями Гуцульщини. На основі закритої Філії «Гуцульщина», Верховиською районною радою було створено **Верховинський НДЦ «Гуцульщина»**, який протягом наступних трьох 2017-2019 років продовжив свою науково-дослідну роботу в структурі Відділу освіти Верховинської РДА, а його фінансування здійснювалось із бюджету Верховинської районної ради. Незважаючи на неодноразові письмові звернення до Міністерства освіти і науки України, депутатів Верховинської районної ради та Управи ГО Всеукраїнського товариства «Гуцульщина» про необхідність збереження цієї наукової установи, починаючи із 2020 року, було остаточно припинено її фінансування.

У цей критичний перехідний період незалежності України колишні наукові працівники Верховинського НДЦ «Гуцульщина» поставили собі за завдання зберегти напрацьовану протягом попередніх 27 років ефективну державно-громадську модель системного українознавчого наукового дослідження та розробки актуальних проектів сталого розвитку Гуцульщини. Завдяки активній допомозі приятелів Верховинського НДЦ «Гуцульщина» та досвідчених керівників освіти

Верховинщини вдалося зберегти, на громадських засадах, **Верховинський науково-дослідний центр «Гуцульщина»**. Відповідну кімнату для його роботи було надано в приміщенні Криворівнянського ліцею ім. М. Грушевського (директор Лілія Стефурак). На даний час завідує роботою цього центру Іван Зеленчук, кандидат фізико-математичних наук, досвідчений дослідник Гуцульщини, який пропрацював старшим науковим співробітником колишньої Філії «Гуцульщина» від початку її створення.

Цей науково-дослідний центр, що діє на громадських засадах, розробив сучасну «Концепцію та проєкт науково-дослідної роботи в Гуцульському регіоні Українських Карпат». Він продовжує співпрацю із Відділом освіти Верховинської територіальної громади, Гуцульською освітянською радою, Національним природним парком «Верховинський», редакціями журналу «Гуцульщина», щорічника «Гуцульський календар» та редакцією Верховинської районної газети «Верховинські вісті».

Верховинський НДЦ «Гуцульщина» ставить перед собою завдання організаційно об'єднати зусилля всіх місцевих закладів вищої і загальної середньої освіти, активістів дослідження рідного Гуцульського краю та талановитих місцевих аматорів народної культури і мистецтва Верховинщини. Однак, через відсутність держаної фінансової підтримки, на даний час не проводяться системні українознавчі дослідження цінних надбань Гуцульщини в Українських Карпатах.

**Розмова з редактором газети «Верховинські вісті»
Дмитром Кіращуком та журналісткою Людмилою
Зузяк.**

— Дмитре Петровичу, вже дев'ять років минуло як ви очолюєте Всеукраїнське товариство «Гуцульщина». Як оцінюєте роботу цієї багаточисельної громадської організації, яка на початку своєї діяльності була однією з найактивніших у розбудові української державності за цей період?

Товариство заявило про себе як національно-патріотична організація, що суттєво впливає на соціально-економічний розвиток регіону Гуцульщини, збереження та примноження гуцульської культури, поліпшення умов життя горян. Починаючи з 2015 року, одним із головних завдань постало питання про забезпечення нового юридичного статусу товариства його розбудови як ГО Всеукраїнське товариство «Гуцульщина». Налагоджено тісну співпрацю з органами місцевого самоврядування та виконавчої влади регіону Гуцульщини. Це проявилось у відстоюванні спільних інтересів у час проведення адміністративно-територіальної реформи. Внаслідок такої співпраці збережено усі адміністративні райони на території Гуцульщини, окрім Путильського. Товариство «Гуцульщина» було одним з перших, яке активно впливало на державотворчі процеси на початку 90-х років, формування громадської думки, суспільно-культурного відродження та покращення економічного життя гуцулів. Сьогоднішній час вимагає нових рішучих кроків. Намагаємося налагодити тісну співпрацю із закладами освіти. Крім проведення зльотів обдарованої творчої молоді, ми внесли ряд пропозицій до Міністерства освіти України щодо запровадження у школах факультативів з

«Гуцульщинознавства». Цю роботу потрібно продовжувати. Молодь – це наше майбутнє, що збереже та буде примножувати нашу автентичну гуцульську культуру, побут і традиції. Вже сьогодні ми маємо багато яскравих прикладів. Зокрема представники учнівських колективів, музичних шкіл з усіх районів та міст нашого краю є переможцями регіональних та міжнародних конкурсів у різних жанрах гуцульської культури та мистецтва. У деяких районах активно працюють молодіжні гуцульські організації. Але вони є не скрізь, тому нам необхідно посилити цю роботу спільно з органами місцевого самоврядування та виконавчої влади регіону Гуцульщини. Ми живемо у світі, який постійно змінюється, тому маємо бути активними учасниками, а не спостерігачами цього процесу. Зберігаючи при цьому нашу самобутню гуцульську культуру та особливості побуту, культури і традицій, що сформувались протягом віків одне із найбільших багатств гуцулів. В умовах децентралізації це питання набуває ще більшої актуальності. Співпраця товариства із закладами освіти регіону Гуцульщини має бути одним з найважливіших питань, якщо хочемо, аби гуцульський світ жив не лише у спогадах старожилів.

— Як повернути ліси у власність хоча б громад Гуцульщини?

Безперечно, товариство багато зробило для збереження карпатських лісів. Ці питання були предметом обговорення на Міжнародних наукових конференціях і зустрічах з народними депутатами та керівництвом держави. В результаті спільних з органами місцевого самоврядування дій створені Національні природні парки: «Гуцульщина», «Черемоський» та «Верховинський», що суттєво вплинуло на природоохоронну діяльність. Тепер ми продовжуємо цю роботу з метою повернення громадських лісів у

підпорядкування новостворених територіальних громад. При цьому намагаємось впливати на розширення природоохоронних територій, збереження старовікових лісів та пралісів.

— Чи має товариство план, як відродити на Гуцульщині вівчарство ідеальну модель гуцульського світу, в якому було все: одяг, предмети побут, їжа, ліки..?

Щодо плану відродження гуцульської господарки, то він, звичайно, є в рекомендаціях наших наукових конференцій, які направляємо органам державної влади різних рівнів. Головне в цій справі домогтися підтримки від держави в системі стимулювання місцевого виробництва тваринницької продукції та надання їй відповідного статусу. За останні роки намітились позитивні зміни. Маю на увазі визнання гуцульської бринзи, яка стала першим українським продуктом, що отримав свідоцтво географічного зазначення та косівська кераміка, які занесені до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Проведення міжнародних фестивалів гуцульського барвистого ліжника, демонстрацій гуцульської убері, популяризація вишивки та виробів прикладного мистецтва. Однак у цьому напрямку є надчим працювати і використовувати кращий міжнародний досвід. Щодо плану відродження гуцульської господарки, то він, звичайно, є в рекомендаціях наших наукових конференцій, які направляємо органам державної влади різних рівнів. Головне в цій справі домогтися підтримки від держави в системі стимулювання місцевого виробництва тваринницької продукції та надання їй відповідного статусу. За останні роки намітились позитивні зміни. Маю на увазі визнання гуцульської бринзи, яка стала першим українським продуктом, що отримав свідоцтво географічного зазначення та косівська кераміка, які занесені до Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Проведення міжнарод-

них фестивалів гуцульського барвистого ліжника, демонстрацій гуцульської убері, популяризація вишивки та виробів прикладного мистецтва. Однак у цьому напрямку є над чим працювати і використовувати кращий міжнародний досвід.

— Яка причина, на вашу думку, того, що товариство «Гуцульщина» уже не має такого впливу на суспільне життя і формування громадської думки, як мало, скажімо, двадцять років тому і більше? Можливо цьому сприяла тоді хвиля загальнонаціонального піднесення?.

З часу створення товариства відбулись певні зміни в суспільному розвитку. Зокрема змінився політичний та громадський вплив. Зросла кількість партій та громадських організацій, які по різному впливають на громадські справи та політичні вподобання. При цьому товариство «Гуцульщина» залишається лідером у збереженні та популяризації гуцульської культури, проведенні регіональних святкових заходів та Міжнародних Гуцульських фестивалів, популяризації побуту і традицій гуцулів в Україні та за кордоном. Ще належить багато зробити для збереження існуючої мережі культурно освітніх установ у новостворених територіальних громадах та налагодити співпрацю з місцевими громадами щодо проведення міжнародних фестивалів та наукових конференцій, підтримки музеїв та соціальної інфраструктури, яка впливає на соціально-економічний розвиток регіону. Зокрема розвитку традиційних промислів, прикладного та образотворчого мистецтва, музейної справи та традиційного ведення господарської діяльності. Важливою справою має бути залучення молоді до роботи в районних та міських організаціях товариства. Необхідно сприяти створенню новітніх молодіжних краєзнавчих організацій, що, звичай-

но, буде в перспективі зміцнювати нашу єдність навколо збереження основних історичних цінностей, на яких виховані і живуть не одне покоління гуцулів. Не можна миритися з процесами активної глобалізації суспільного і громадського життя, які не завжди приносять в наш побут почуття гордості за свій край, культуру, його побут і традиції.

— Часто йде мова про збереження автентики Гуцульщини, тобто наголос на тому, що було колись, і нести його у світ.

Основний наголос робимо на те, що треба зберегти те, що було колись і нести його у світ. Але автентика, як справжність, це не те, що було колись, і не те, що є зараз. Це філософське поняття, яке має в основі принцип еволюційності. Тобто від справжнього, первісного джерела маємо творити справжнє сучасне адаптоване життя. Ось візьмемо хоча б один аспект. Щоб не залишитися законсервованими на рівні лише гуцульської співанки, яку традиційно виконують в унісон, маємо розвивати на Гуцульщині ще й хорове мистецтво, звісно, із гуцульським репертуаром. За останні роки зроблено багато із презентації гуцульської культури в Києві, Івано-Франківську, Львові, Полтаві, Чернівцях та інших містах України, а також у Польщі та Румунії. Цьому сприяли органи місцевого самоврядування Верховинського, Косівського, Путильського, Вижницького, Надвірнянського, Коломийського та Рахівського районів і міста Яремче.

— Велику частину свого життя ви працювали в органах місцевого самоврядування. Голова сільської ради Верховинської районної ради. На громадських засадах очолювали Асоціацію органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщини. Що з висоти власного досвіду роботи у цій сфері можете сказати про

місцеве самоврядування, роль якого в умовах децентралізації ще більше і більше зростає?

Підсумовуючи пройдений життєвий шлях і час роботи в органах місцевого самоврядування, визнаю, що легкого життя не було. За цей період відбулося багато суспільних змін у державному та громадському житті нашої країни. На місцях доводилось вирішувати багато непростих завдань, приймати рішення, які не завжди були популярними. Разом з тим, моїм головним життєвим принципом було враховувати думку людей. Це дозволяло вирішувати непрості завдання соціально-економічного розвитку населених пунктів.

Однак ви справедливо ставите питання про осучаснення гуцульської культури на кращих автентичних традиціях. Необхідно орієнтуватись на молодіжне середовище та теперішнє світобачення культурно-мистецьких сучасних традицій. Я в певним чином підтримую такі підходи. Саме вони були започатковані на XXV та XXVI Міжнародних Гуцульських фестивалях у містах Яремче та Вижниця. Якщо справедливо оцінювати, то більшість автентики зберігається в музеях та приватних колекціях, а на сценічних заходах і в побуті є змагальність у всіх видах мистецтва: від вишивки до художніх творів та виробів прикладного мистецтва. Ми живемо у світі, який постійно змінюється.

Важливо було налагодити співпрацю органів місцевого самоврядування всього регіону Гуцульщини. Такий підхід дозволяв би спільно відстоювати інтереси горян у вищих органах законодавчої та виконавчої влади. Перед органами місцевого самоврядування стоять непрості завдання. Для цього необхідно відновити роботу Асоціації органів місцевого самоврядування регіону Гуцульщина, яка, на жаль, на даний час припинила свою діяльність. Маю на увазі адміністративно-територіальну реформу,

що передбачає зміни у формуванні бюджетів різних рівнів. Тому головним завданням є збереження мережі освітніх, медичних та культурно-освітніх закладів, створення належних умов для надання державних послуг населенню. При цьому необхідно забезпечити поступовий соціально-економічний розвиток територій. Законодавчі та соціальні аспекти часто змінюються, тому маємо бути активними учасниками, а не спостерігачами цього процесу. Зберігаючи при цьому нашу самобутню гуцульську культуру та особливості побуту і традицій, що сформувались протягом віків.

— **Які найпам'ятніші події були у Вашому житті?**

— У моєму житті їх багато, адже довелося працювати в період, коли змінювались одні цінності на інші, відбувалося національне відродження та формувалося нове громадянське демократичне суспільство. До таких важливих подій можна віднести й перші демократичні вибори до Верховної Ради України та місцевих рад у 1990 році, Всеукраїнський референдум 1991 року «Про підтвердження державної незалежності України», багатолюдний мітинг у селищі Верховина 26 серпня 1991 року з приводу проголошення Незалежності України, відкриття у 1993 році пам'ятника Тарасові Шевченку у Верховині й прийняття рішення районної ради щодо проведення земельної реформи.

Мав також зустрічі з відомими державними діячами та політиками — зокрема зі Збігневом Бжезінським, на той час радником президента США з питань національної безпеки, з послом Австрійської республіки Георгом Вайсом, з письменниками та громадськими діячами Дмитром Павличком, Іваном Драчем, Степаном Пушиком, патріархом УПЦ КП Філаретом та Верховним архієпископом Української греко-католицької церкви Любомиром Гу-

зарем. Більшість з них у різні часи перебувала в районі. Важливою подією у 1998 році була перша в житті поїздка до Франції, де я побачив європейські цінності суспільного та економічного розвитку. До таких подій можна віднести й виступ 2005 року в палаці «Україна» у присутності Президента Віктора Ющенка, голови Верховної Ради Володимира Литвина та прем'єр-міністра Юлії Тимошенко з критичною оцінкою проекту тогочасної адміністративно-територіальної реформи в Україні, а також боротьбу з чиновниками з Міністерства регіонального розвитку щодо недопустимості зміни Закону «Про статус гірських населених пунктів в Україні» у 2008-2009рр.

— Якби ще раз ви повторили свій трудовий шлях, то які б сторінки з нього переписали?

— Жодної сторінки з нього я б не переписував. Вважаю, що жив і працював відповідально. На всіх життєвих етапах чинив як веліла совість, власні інтереси ніколи не були на першому місці. Це мій характер, цього мене навчали батьки, а також мої наставники і друзі.

— Ви маєте чи не найбільший досвід праці в органах місцевого самоврядування. Яким бачите його роль сьогодні?

— Я працював в цих органах понад 30 років. Саме в незалежній Україні змінилось ставлення до місцевого самоврядування. Ради поступово стають справжніми, які представляють інтереси своїх громад. За цей період змінились підходи до вирішення питань соціально-економічного розвитку. Ради та їхні керівники стали незалежними у прийнятті своїх рішень. На мою думку сьогодні і в далекій перспективі альтернативи місцевому самоврядуванню немає. Однак для цього необхідно на законодавчому рівні посилити їх роль у частині формування самодостатніх місцевих бюджетів, розмежувати функції управління

державною та комунальною власністю. Місцеве самоврядування має бути підконтрольне територіальним громадам. Це значно посилить відповідальність селищного та сільських голів. На районному рівні функції виконавчої та представницької влади повинні мати координуючий характер та здійснювати контроль за дотриманням чинного законодавства всіма гілками влади на відповідній території. Такий підхід піднесе рівень відповідальності за дотриманням чинного законодавства.

— Осмислюючи прожите, що б ви побажали молодим спеціалістам, молоді, усім жителям Верховинщини?

— Хочу побажати молодим людям, які себе пов'язали з державною службою та роботою в органах місцевого самоврядування, глибоко усвідомити, що цей вибір для них має бути не випадковим, адже необхідно виходити з того, що службовець – це обличчя влади і судять про владу залежно від людей, які в ній працюють. Тому тут найперше має бути висока порядність, відповідальність та професіоналізм, відсутній політичний і особистий інтереси. Саме такий працівник здобуде визнання і повагу в людей. Ідучи працювати на державну службу, не слід розраховувати на особливі привілеї та нагороди. Їх можна заробити лише самовідданою багаторічною працею.

Свій вихід на пенсію не вважаю виходом на заслужений відпочинок. Маючи певний досвід роботи з різних питань діяльності виконавчої влади та місцевого самоврядування далі займаюся правозахисною та природоохоронною діяльністю. У жовтні 2011 року директор Національного природного парку «Верховинський» Михайло Нечай запропонував мені працювати в адміністрації парку завідувачим відділом рекреації, а з 2013 по 2022 рік заступником директора з наукової роботи. Думаю, що при

цьому було враховано те, що спільно з Петром Пониполяком та більшістю депутатів районної ради ми, починаючи з 1998 року, постійно боролися за створення на території району такої державної природоохоронної установи.

Я щасливий, що це завершилось успішно попри всі перешкоди, які на цьому шляху постійно створювали ті чи інші владні структури та окремі посадовці. Тому моя робота в парку стала мовби поверненням у молодість. Так склалося, що й офіс адміністрації парку розташований саме в тому приміщенні, в якому я працював понад тридцять років тому, протягом 1973 – 1984 рр. у своєму рідному селі Верхньому Ясеніві.

Як заступник директора парку з наукової роботи займався питаннями наукової, рекреаційної та еколого-просвітницької діяльності. Редагував випуск еколого-просвітницького краєзнавчого журналу «Жаб'є». Одночасно старався передавати набутий досвід молодим спеціалістам, зважаючи на те, що необхідно готувати надійну зміну майбутніх кадрів. Підсумовуючи весь період своєї трудової діяльності, вважаю, що в цьому збулися мої мрії.

Висловлюю щире вдячність колишнім та нинішнім працівникам виконавчої влади та місцевого самоврядування, усім жителям Верховинщини за те, що протягом багатьох років мав від них підтримку в роботі. Під час зустрічей у населених пунктах, трудових колективах, навчальних та лікувальних закладах, на особистих прийомах громадян я старався допомогти у вирішенні Ваших особистих та громадських проблем. Не завжди вдавалося роз'язати порушені Вами питання – підводили виконавці, бракувало матеріальних та фінансових ресурсів. А ще тому, що труднощі, які виникали, мали переважно не місцеве значення, а були спільними для більшості громадян молоді Української держави.

— Ви вийшли на 70-у вершину свого життя, як справжній гуцул, не з порожніми бесагами. Що там є найціннішого для вас?

— Ці бесаги наповнені життєвим досвідом, здобутками, але і втратами в багаторічній праці та особистому житті. Вони важкі, але я гордий тим, що вони на моїх плечах. Рідний Гуцульський край, люди, які тут живуть, для мене були, є і будуть найціннішим скарбом життя. Принагідно хочу висловити вдячність своїм односельцям, які п'ять разів довіряли мені бути депутатом районної ради. А також друзям та колегам, з якими у спільній службовій та громадській діяльності. Бажаю своїм краянам, верховинцям, доброго здоров'я, матеріального добробуту, миру, віри, надії й любові. В тому, щоб мати це, – головний зміст нашого буття на Богом дарованій землі.

Зміст

1. Сторінки історії села Верхній Ясенів.....	14
2. Історія Роду Стефлюків (Попадюкових)	22
3. Школярські будні.....	45
5. Військова служба та життєві роздуми	48
6. Виборна комсомольська робота	49
7. Робота у Верхньоаясенівській сільській раді.....	53
8. На партійній роботі.....	59
9. Робота у райвиконкомі.....	63
10. Участь у громадсько-політичних подіях напередодні розпаду СРСР.....	66
11. Вибори до Верховної та обласної рад 1990 р.....	75
12. Поглиблення кризових явищ та боротьба за гірський статус	80
13. Про знесення пам'ятника Володимирові Леніну.....	84
14. Хроніка подій 1991 р.....	86
15. Відлуння державного перевороту в Москві	94
16. Створення новітніх громадських організацій.....	103
17. Будівництво пам'ятника Шевченкові	106
18. Відродження національної та культурної спадщини	107
20. Формування нової гілки виконавчої влади.....	109
21. Співпраця із закордонною діаспорою.....	110
22. Утворення нових органів місцевого самоврядування.....	112
23. Перебування посла Австрії у Верховині	113
24. Верховинщину відвідував Збігнев Бжезінський....	114
25. Зв'язок з територіальними громадами.....	117
26. Передача в соціальну сферу окремих об'єктів колективної власності колишніх колгоспів.....	125

27. Створення податкової служби	128
28. Промислове та сільськогосподарське виробництво	129
29. Земельна реформа	137
30. Торговельне обслуговування	144
31. Перша грошова реформа та її наслідки	146
32. Що зроблено 1993 р.	148
33. Рік 1994-й.....	150
34. Вибори органів місцевого самоврядування та їх керівників 1994 р.	150
35. Про забезпечення продовольчими товарами.....	156
36. Боротьба з правопорушеннями.....	157
37. IV-й Міжнародний гуцульський фестиваль відбувся у Верховині поза чергою	159
38. Рік 1995-й.....	161
39. Підсумки роботи та важливі реформи у 1995 р.	167
40. Окремі події 1996 – 1997 рр.....	170
42. Перебування у районі прем'єр-міністра України.....	174
43. Вибори до Верховної та місцевих рад.....	176
44. Міжнародна співпраця: Верховина–Бельфор–Бая-Маре	179
45. Зростання громадсько-політичної активності.....	185
47. Зустріч з Президентом України	193
49. Зелений туризм – важливий напрям розвитку Верховинщини	194
50. Громи над Грамотним	201
51. Науково-практична конференція з нагоди підготовки до святкування 2000-ліття Різдва Христового	203
52. Окремі події та зустрічі 1999 р.....	205

53. Новорічні вітання.....	209
55. Про підтримку новообраного керівництва Верховної Ради.....	211
56. Проблеми енергетики.....	212
58. Відкриття стадіону в селі Рівні.....	213
59. Боротьба за збереження громадських лісів у комунальній власності.....	214
60. Святкування 500-річчя села Довгопілля.....	216
61. Професійні конкурси освітян.....	217
62. Окремі події 2000 р.....	218
63. 2001 рік – початок третього тисячоліття.....	221
64. Щоб економіка району працювала ефективно.....	223
65. Березнева стихія 2001 р.....	227
66. За досвідом – до Верховини.....	228
67. Навчання сільських голів у Красноїллі.....	230
68. Підготовка та проведення у Верховині 2001 р. XI-го Міжнародного гуцульського фестивалю.....	231
69. До проблем верховинців – з розумінням.....	235
72. Фонд розвитку Гуцульщини.....	236
73. Верховину відвідали прем'єр-міністр та екс-президент.....	237
75. Найважливіше – виконати напрацьовані програми.....	240
76. Накази виборців.....	260
77. Вибори депутатів Верховної Ради України у 2002 році.....	261
79. Наш чорний біль.....	264
80. Транскордонне співробітництво та міжнародна співпраця.....	265
81. Вода принесла шкоду і горе в гори.....	271
82. Вирішували проблеми села Голошини.....	273

83. Регіональна співпраця	275
84. Самоврядування у віддалених селах	276
85. «Різдво у Карпатах» на початку 2003 р.....	280
86. Кошти на мости і дороги	282
87. Проблеми стебнівчан вирішували всією громадою	283
88. Обмін досвідом роботи.....	284
89. Майстри пера і слова відвідали Верховинщину.....	285
90. Швейцарський будзагін у Верховині	287
91. Пам'ятник Української державності у Верховині..	288
92. За досвідом – до Яблуниці	289
93. Як дбали про забезпечення людей хлібом.....	290
94. Відзначення Дня місцевого самоврядування.....	291
95. Добросусідська співпраця.....	293
96. Звернення громадян до районної ради	297
97. 2004 рік розпочався звітом голови райдержадміністрації	298
98. Верховинщина привабила іноземців	300
99. На захисті прав споживачів.....	301
100. Завершення будівництва першої черги Верховинської школи	302
101. Всеукраїнська нарада голів районних рад	304
102. Головна нагорода Верховинської районної ради	305
104. У гори завітали науковці	308
105. Вивчали досвід роботи місцевого самоврядування.....	309
106. Перебування у Верховині депутатів Городенківської райради	311
107. Пошук співпраці з різними регіонами України	312

108. У Верховині перебували гості	315
з Шевченкового краю	315
109. Дружба поєднала подолян і гуцулів	316
110. Місцеве самоврядування чекало реформ.....	318
111. Асоціація – головна рада регіону Гуцульщини	320
112. Промова на Всеукраїнських зборах представників органів місцевого самоврядування, м. Київ, 23 квітня 2005 р.	328
113. Науково практична конференція у Верховині.....	334
114. Обговорювали виборче законодавство та вирішували проблеми економічного й соціального розвитку.....	336
115. Боротьба за гірський статус	341
116. Організаційно-політичні переміни на Верховинщині.....	353
121. Виборці довіряють і перевіряють.....	369
122. Будівництво та дорожнє господарство	373
123. Комунальне господарство	377
124. Духовне відродження	379
125. Освіта і наука	385
126. Культурно-просвітницька діяльність	388
127. Медичне обслуговування.....	395
128. Розвиток фізичної культури і спорту	398
129. Засоби масової інформації.....	409
130. Кадри державних та правоохоронних органів.....	410
131. Верховинці, відзначені високими урядовими нагородами	414
133. Політична та громадська діяльність	417
136. Щоб проросли правда, віра, надія й любов.....	418
137. Пам'яті гуцульського маестро	422
138. Людська щедрість.....	426

139. Людям і собі на добро.....	427
140. Батьківська наука.....	428
Творець своєї долі.....	431
141. Трембітар з Верхнього Ясенова.....	435
Об'єктивні передумови створення та розвитку НПП «Верховинський».....	438
Моя громадська діяльність щодо керівництва ГО Всеукраїнське товариство «Гуцульщина»	444
Підсумки 30- річної діяльності товариства “Гуцульщина” в Україні.....	447
Вплив автентичної культури гуцулів на соціально- економічний розвиток місцевих громад	454
Розмова з редактором газети «Верховинські вісті» Дмитром Кіращуком та журналісткою Людмилою Зузяк.....	468

СТЕФЛЮК Дмитро

З РІДНИМ КРАЄМ НА МЕЖІ ТИСЯЧОЛІТЬ

“Писаний Камінь”

Косів
2025

Комп'ютерний дизайн
Віталія Стефурака

Видруковано в ПП “Писаний Камінь”
Свідоцтво Держ. реєстру: серія ДК, № 5083
Івано-Франківська обл., м. Косів,
вул. Незалежності, 28.
Тел: 067 342 07 47
E-mail: evrika-pk@ukr.net

Підписано до друку 10.01.25. Формат 60x84\16. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 8,37. Обл.-вид. арк. 3.06.
Тираж 300 прим. Замовне 633.